

Diak
Puheenvuoro

16

MIKKO MALKAVAARA (TOIM.)

Pohdintaa oikeasta, väärästä ja diakoniasta

Kai Henttosen juhlakirja

Diak

Mikko Malkavaara (toim.)

POHDINTAA OIKEASTA,
VÄÄRÄSTÄ JA DIAKONIASTA

KAI HENTTOSEN JUHLAKIRJA

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä.

DIAK **PUHEENVUORO** 16

Kannen kuva: Markus Henttonen
Taitto: Juvenes Print Oy

ISBN 978-952-493-317-9 (painettu)
ISBN 978-952-493-318-6 (verkkojulkaisu)
ISSN 2343-2209 (Diak Puheenvuoro, painettu)
ISSN 2343-2217 (Diak Puheenvuoro, verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-318-6>

Juvenes Print Oy
Tampere 2018

SISÄLLYS

ALKUSANAT	7
Mikko Malkavaara	
Kai Henttonen - diakoniatyön kirittäjä ja kriitikko	8
HENTTOSET - KAI HENTTOSEN KOLUMNEJA DIAKONIA-LEHDESSÄ	15
Kai Henttonen	
Esipuhe	16
Tulevaisuuden nykyisyys	19
Vammautetut vammaisat	45
Lapset, nuoret, vanhukset - unohdetut, hyljätyt?	55
Rähmällään kultaisen vasikan edessä	71
Vihaista puhetta - vieraat ja muukalaiset kiusanamme	93
Ihmisyyden rajoilla	115
Rakkauden vaikea taito	131
Herran seurakunta	149
Painia diakonian kanssa	173
Lopussa siunaus seisoo	201
DIAKONIA, DIAKONIA TYÖ JA DIAKONIAN KOULUTUS SUOMESSA	207
Mikko Malkavaara	

Kai Henttonen
Diakoniapappi ja opettaja
valokuva: Saga Henttonen

ALKUSANAT

Mikko Malkavaara

KAI HENTTONEN – DIAKONIA TYÖN KIRITTÄJÄ JA KRIITIKKO

Kai Henttosen elämän koordinaatteja ovat ainakin Lahti ja Päijät-Häme, opettajuus ja pappuus, ekologinen vastuu, diakoniatyön kehittäminen, eettisen elämäntavan pohdinta ja toteuttaminen sekä suhteet Saksaan ja saksalaisiin.

Kai sai kutsun kotikaupungikseen vähitellen muodostuneeseen Lahteen Keski-Lahden nuorisopapiksi, ja hänet vihittiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappisvirkaan Tampereen tuomiokirkossa 5. kesäkuuta 1977. Upseerin poikana Kai oli asunut jo useilla paikkakunnilla ennen Lahtea. Seitsemän vuotta ennen pappisvihkimystään hän oli päässyt ylioppilaaksi Lahden Kannaksen yhteislyseosta.

Saksa ja ekologinen herätys

Noin viiden seurakuntapapin työvuoden jälkeen Kai eli Kaitsu otti vastaan elämänsä kannalta merkityksellisen haasteen. Hänestä tuli muutamaksi vuodeksi Hessenin alueen suomalaisten pappi silloisessa Länsi-Saksassa. Samalla hän hoiti myös saksankielisen Königstädtenin seurakunnan papin tehtävät. Tältä kaudelta periytyvät edelleen jatkuvat suomalais-saksalaiset rippikoululeirit, joita Kai piti itse vuoteen 1995. Saksalaiset isokset leireille Kai koulutti Königstädtenin nuorisista. Suomalais-saksalaiset rippikoululeirit olivat tärkeitä Saksan suomalaisten seurakuntien nuorisotyön muodostumiselle.

Rippikoulutyön ohella nuorisopapin työssä tärkeää Kaille oli uudenlaisten tai ”vaihtoehtoisten” jumalanpalvelusten kehittäminen. Kain johdolla hänen nuorisopappivuosiensa toimitettiin Lahdessa esimerkiksi pääsiäisyön messua. Tuolloin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa Suomessa ei ollut juuri muita luterilaisia seurakuntia, joiden ohjelmaan se olisi kuulunut.

Saksa merkitsi ihmisiä, elämänikäisiä kontakteja, kieltä ja kielitaitoa sekä toisen kulttuurin oppimista. Kai Henttosen myöhemmän orientaation kannalta se merkitsi myös ekologista herätystä ja globaalien kysymysten uudenlaista ymmärtämistä. Eetikon ja sosiaalieetikon tuntosarvet olivat Saksan-kokemuksen jälkeen aivan eri tavalla valppaina kuin aikaisemmin.

Saksasta Kai palasi Keski-Lahden seurakunnan papistoon, ja hän toimi myös Lahden seurakuntien yhteiskunnallisen työn pastorin sijaisena. Siitä tehtävästä hän lähti toiselle Saksan-jaksolle, tällä kertaa opiskelemaan Heidelbergin yliopistoon.

Ekoteologi opettaa arjen ympäristövastuuta

Luullakseni tapasin Kaitsun ensimmäistä kertaa Saksan-jaksojen välissä. Hän teki yhdessä Pauli Välimäen kanssa kirkolliseksi bestselleriksi kohonnutta kirjaa *Sanoista tekoihin – arkielämän ympäristöopas*. Sen ensimmäinen painos julkaistiin vuonna 1989. Olin vain vähän aikaa sitten jättänyt kustantajan tehtävät siinä pienessä SKSK-Kustannus Oy:ssä, jonka ohjelmaan *Sanoista tekoihin* kuului, ja siirtynyt Yhteisvastuukeräyksen johtajaksi, joten kirjan editointiin tai markkinointiin minun ei tarvinnut puuttua.

Seuraavan kerran tapasimme vähän perusteellisemmin, kun Kai poikkesi Geneven ekumeenisen keskuksen, siis Kirkkojen maailmanneuvoston ja Luterilaisen maailmanliiton ja monien muiden ekumeenisten järjestöjen päämajan kirjastoon kevättalvella 1990. Kai oli kokoustauolla, mutta kertoi kokoilevansa aineistoa ekoteologiseen väitöskirjaansa. Minä olin puolestani Geneven arkistoja tutkimassa vähän pitemmän jakson samoin väitöskirjaa varten. Kain väitöskirja ei valmistunut, mutta sen sijaan tuli paljon muuta.

Havahtuminen ekologiseen vastuuseen tuotti Kain elämään heti uutta. Hänet valittiin vuonna 1988 Lahden kaupungin ympäristölautakuntaan ja seuraavana vuonna sen puheenjohtajaksi, missä tehtävässä hän toimi 12 vuoden ajan.

Kirkossa ekologiset kysymykset kuuluivat sosiaalieettisiin kysymyksiin liittyneistä valmisteluista vastanneelle Kirkon yhteiskunnallisen työn keskukselle. Sen pääsihteeri Juhani Veikkola alkoi 1980-luvun lopulla myös omistautua ekologisten kysymysten käsittelylle. Hänen vuonna 1992 ilmestynyt teoksensa *Yhdessä*

luomakunnan kanssa ei ole ensimmäinen suomalainen ekoteologinen teos, mutta se kuuluu ensimmäiseen aaltoon ja on lajissaan perusteellisimpia.

Juhani Veikkolalle ekoteologiasta innostunut, Saksassa jalostunut lahtelaispappi oli erinomainen löytö ja yhteistyökumppani, kun kirkon Vastuuviikon teemaksi vuosiksi 1988 ja 1989 valittiin huoli ympäristöstä otsikolla ”Maa on niin kaunis”. Seurakuntia haluttiin havahduttaa kantamaan ympäristövastuuta. Juuri tähän liittyi kirja *Sanoista tekoihin*, joka pyrki osoittamaan ja neuvomaan asioita konkreettisesti. Kirjasta otettiin seitsemän painosta. Uusia asioita opeteltiin toden teolla.

Ympäristövastuu kiinnosti myös piispa kokousta, joka kutsui kokoon työryhmän pohtimaan ekologisia kysymyksiä ja niiden heijastumista arkiseen elämään. Kai Henttosesta tuli ryhmän puheenjohtaja. Ryhmän keskustelujen pohjalta Juhani Veikkola kokosi vuonna 1991 ilmestyneen teoksen *Ekologinen elämäntapa*. Näissä vaiheissa Kain panos oli tärkeä, ja hänet voi hyvin lukea suomalaisen ekoteologian ensimmäisen aallon pioneereihin.

Lahti ja diakoniatiede

Näihin aikoihin Kai joutui valitsemaan elämänuransa jatkoa. Hän tuli valituksi kappalaiseksi, ja samalla häntä kutsuttiin kokeiluvaiheessa olleen Lahden ammattikorkeakoulun ja sen diakonian instituutin henkilöstöön. Ammattikorkeakoulujärjestelmä oli vielä nuori, joten paljolti oli kyse siitä, miten ja millaisella profiililla Lahden diakonialaitos asettuu Lahden ammattikorkeakouluun. Kai valitsi ammattikorkeakoulun ja sen diakonian koulutusohjelman.

Diakonian koulutusohjelma oli suhteellisen hyvin resursoitu, ja sille asetettiin alusta alkaen vahvat tavoitteet. Rehtori Maija Vehviläisen johdolla se pyrki luomaan profiililtaan itsenäistä ammattikorkeakoulupedagogiikkaa, jossa tähdättiin omaan teoriapohjaan ja vahvaan kansainvälisyyteen. Se halusi ensinnä nostaa aiemman opistotasaisen diakoniakoulutuksen ammattikorkeakoulutasolle. Toiseksi luotiin Lahden diakonian instituutti, yksikkönimi, jonka alla huolehdittiin Lahden ammattikorkeakoulun diakonia-alan opetuksesta ja tutkimuksesta.

Lahden perinne oli nimenomaan diakonissakoulutuksessa. Diakonissat ovat sairaanhoitajia, ja sairaanhoidon tiedepohjaista kehitystä ohjaamaan oli muotoutunut 1970-luvun lopulta lähtien uusi tieteenala, hoitotiede. Sen vahva edustaja, Åbo Akademin professori Katie Eriksson seurasi ja tuki hoitotyöpohjaisen diakonissojen peruskoulutuksen kehittämistä ja ehdotti, että Lahden ammattikorkeakoulun diakonian koulutusohjelman pääaineeksi tulee kehittää diakoniatiede. Suomessa sellaisesta ei ollut oikeastaan ennen ollut puhettakaan, mutta Saksassa diakoniatiedettä oli jo kehitetty.

Lahdessa aloitettiin kiinteä yliopistoyhteistyö Åbo Akademin lisäksi Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan kanssa sekä kiinteä kehittämis- ja opettamisyhteistyö Tampereen yliopiston filosofian opettajien Juha Varton ja Mikko Lahtisen kanssa. Heidät löysi Lahteen opettamaan Kai Henttonen, joka vastasi silloin Lahden ammattikorkeakoulun kaikille opiskelijoille suunnatusta filosofian jaksosta. He innostuivat ajatuksesta päästä kehittämään kokonaan uutta tieteenalaa.

Lahden ammattikorkeakoulun diakonian koulutusohjelma aloitti vuonna 1992. Jo vuonna 1994 se järjesti ensimmäisen kansainvälisen diakoniatieteellisen seminaarin. Vuonna 1996 järjestettiin isompi tapahtuma, jonka suomenkielinen otsikko oli ”Diakonian viisaus, voima ja inspiraatio eurooppalaisella tasolla”, ja vuonna 1999 jo sitäkin kansainvälisesti laajapohjaisempi ja isompi ”Spiritus – Lux – Caritas, International Congress in Diaconia”.

Kai Henttonen oli keskeisessä roolissa etenkin vuoden 1996 ”Viisaus, voima ja inspiraatio” -konferenssissa sen pääsihteerinä. Tehtävään kuului esimerkiksi kaikkien ulkomaisten esitelmöitsijöiden kutsuminen. Itse tapahtumassa hän kuului sen kolmijäseniseen puheenjohtajistoon yhdessä katolisen Freiburgin yliopiston Caritas-tieteen laitoksen johtajan, professori Heinrich Pompeyn ja Heidelbergin yliopiston teologisen tiedekunnan diakoniatieteen instituutin johtajan, professori Theodor Strohmmin kanssa.

Suurelta osin Kai Henttosen saksalaissuhteiden ja kielitaidon ansiosta saksalaisverkosto syntyi vauhdilla. Saksasta saatiin Lahteen kouluttajia, joista tohtori Klaus Kiesslingistä Freiburgin Caritas-tieteen laitokselta tuli muutamaksi vuodeksi jopa osa-aikainen opettaja diakonian instituuttiin.

Lahdessa meni tuohon aikaan lujaa ja lahtelaisilla oli intoa. Pieni yksikkö oli silloin selvästi tunnetuin suomalainen diakonia-alan kouluttaja Keski-Euroopassa. Hyvin rakennetun suhdeverkoston avulla Lahden diakonian instituutilla oli myös kysyntää, ja se pääsi edustamaan suomalaista diakoniaa yhteisissä eurooppalaisissa hankkeissa.

Suomalaisen diakoniatieteen ensimmäisen laajan perustelun ja tavallaan oppikirjan kirjoitti Kai Henttonen. Vuonna 1997 ilmestyi teos *Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat*. Yli 300-sivuinen teos oli urauurtava luonteeltaan ja täysin vakavasti otettava se on edelleen, vaikka diakoniatieteestä sinänsä ei jatkaisikaan keskustelua.

Helmikuussa 2000 Lahden diakonian instituutissa pidetyssä seminaarissa ”Diakoniatieteen perustaa rakentamassa” Diakonia-ammattikorkeakoulun silloinen lehtori, teologian tohtori Kari Kopperi otti kriittisen kannan diakoniatieteen ideaan. Diakoniatieteellä ei ollut omaa metodologiaa, vaan se joutui käyttämään eri tie-

teenalojen menetelmiä. Yksinkertaisesti ei kannattanut käyttää voimavaroja pienen sateenvarjotieteenalan synnyttämiseen. Semminkään se ei ollut järkevää, että synnyttäjänä oli ammattikorkeakoulu, jonka tehtävään perustutkimus ei määritelmän mukaan kuulunut puhumattakaan uuden tieteenalan luomisesta.

Diak ja diakonian tutkimus

Vuosituhaten vaihteessa Kai Henttonen siirtyi Diakonia-ammattikorkeakouluun. Pian hänestä tuli määräaikainen diakonian yliopettaja, missä häntä myöhemmin seurasi teologian tohtori Kari Latvus. Keskustelu diakoniatieteestä ja diakonian tutkimuksen edistämisen halu olivat jääneet häneen tiukasti kiinni. Niinpä hän alkoi työskennellä aloitteentekijänä uuden diakonian tutkimukseen keskittyvän seuran perustamiseksi. Sellainen saatiin aikaan huhtikuussa 2002, jolloin pidettiin Diakonian tutkimuksen seuran perustava kokous. Seura on edistänyt voimakkaasti diakonian tutkimusta, mutta se irrottautui diakoniatieteen ideasta heti alkuvaiheessa.

Kai on todennut, että olisi ollut hienoa, jos diakonia-alan koulutuksessa olisivat voineet jäädä rinnakkain elämään Diakin ilmiölähtöinen ja Lahden diakoniatieteen linja. Diakoniatieteellinen lähestymistapa olisi korostanut enemmän tutkimuksellisuutta ja ilmiöpohjainen kontekstuaalisuutta. Diakoniatieteen pohjalta olisi hänen mukaansa ollut helpompaa tehdä kotimaista ja kansainvälistä yliopisto- ja korkeakouluysteistyötä. Diakissa ei diakoniatieteelle lämmenty eikä innostuttu uuden tieteenalan perustamisesta lähinnä niillä argumenteilla joita Kari Kopperi oli esittänyt.

Diakonian kehittäjä Saksassa

Kai Henttonen työuran kuvaus olisi vaillinaisen, jos ei mainitse kahta tehtävää, joiden kautta hän on jatkuvasti mukana saksalaisessa diakoniatyössä, vieläpä sellaisissa tehtävissä, joita Suomessa voitaisiin kutsua Helsingin diakonissalaitoksessa käytetyllä termillä radikaalidiakoniaksi.

Kai on sekä perustajajäsen että hallituksen (ja johtoryhmän) jäsen yhdistyksessä, jonka nimi on Erleben – Arbeiten – Lernen. Se tekee erityisnuorisotyötä suurimmissa vaikeuksissa ja haavoittavimmissa oloissa elävien nuorten kanssa. Sen toimintaperiaate on hyvin diakoninen: ketään ei jätetä, ei edes heitä, joita kukaan muu ei enää halua niskoilleen. Yhdistyksen työntekijämäärä on jo yli 300. Se toimii laajalla alueella eteläisessä Saksassa, myös Münchenissä. Erityisnuorisotyö ei ole kadonnut työnäyn ytimestä, mutta nykyisin toimitaan vahvasti myös alaikäisten pakolaisten kanssa ja tuotetaan iltapäivätoimintaa koululaisille. Yhdistyksen

vahvuuksia ovat kevyt organisaatio ja toiminnan nopeus – se pystyy reagoimaan heti. Yksi kiinnostava yhdistyksen toimintatapa on ollut hankkia pieniä maatioita, joilla nuorten kanssa toimitaan. Saksassa niitä on toistakymmentä, mutta myös Suomen Virtasalmella kaksi. Joka vuosi yhdistys tuo Virtasalmelle saksalaisia nuoria eripituisiksi ajanjaksoiksi. Virtasalmella tuetuista nuorista yli 60 prosenttia on Kai Henttosen kertoman mukaan päässyt jaloilleen, mikä on Baijerin osavaltion paras tulos vertailtaessa nuorille suunnattuja tukitoimia.

Toinen Kaita luonnehtiva asia, jolle hän on antanut työpanostaan paljon, on Darmstadtin ammattikorkeakoulun koulutusohjelma ”Inclusive Education”. Kai oli mukana jo suunnitteluvaiheessa ja on siitä asti vuosien ajan ollut mukana koulutusohjelman toteutuksessa opettajana. Ohjelman näkökulmana ovat vammaisten oikeudet, ja sellaisena sillä on selvä linkki vammaisdiakoniaan, jos sellainen käsite on olemassa. Koulutusohjelma oli aikaansa edellä, ja se ennakoitiin vuonna 2008 voimaan tullutta YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Diakin verkostoyliopettajana Kai Henttonen ajoi hanketta kansainvälisen diakoniakoulutuksen aikaansaamiseksi. Juonessa oli vahvasti mukana professori Strohmmin jälkeen Heidelbergin diakoniainstituutin johtajaksi tullut Heinz Schmidt. Kehittelyyn tulivat mukaan ainakin myös Oslon Diakonhjemmet (nykyään koulutuksen ja tutkimuksen hoitaa VID-yliopisto) ja Prahan Kaarlen-yliopisto. Keskusteluja jatkettiin, kunnes peli vihellettiin poikki vuonna 2010. Eri syistä kansainvälistä yhteistutkimuksen ajatusta ei saatu toimimaan.

Diakissa Kai Henttonen toimi ensin yliopettajana ja sitten lehtorina Järvenpään yksikössä, kunnes vuonna 2006 oli taas aika lähteä Saksaan, tällä kertaa itäisen Saksan suomalaisseurakuntien ja suomalaisten papiksi. Siellä hän omaksui työtavakseen mennä enemmänkin mukaan pappina kaikkeen siihen, mitä kylillä järjestetään kuin kutsua ihmisiä kirkolle järjestettäviin tilaisuuksiin. Messut ja kirkolliset toimitukset hän luonnollisesti hoiti.

Viimeinen Saksan-kausi kesti peräti neljä vuotta, 2006–2010. Diak oli antanut luvan näin pitkään työkauteen ja takasi työpaikan palaajalle edelleen kirkollisten aineitten, erityisesti diakonian ja etiikan opettajana.

Näiltä Saksan-vuosilta alkaa myös se kertomus, joka on pääjuonteena tässä kirjassa. Kai Henttonen kutsuttiin Diakonia-lehden kolumnistiksi vuonna 2007. Näitä kolumneja hän on kirjoittanut kymmenen vuoden ajan. Ne ovat olleet lehden luetuinta ainesta, minkä osoittaa se, että kolumnistia ei ole vaihdettu. Lukijat ovat halunneet Henttosensa, vaikka ovat hänestä välillä loukkaantuneet tai häneen tulistuneet. Kai ottaa asioihin usein varsin kriittisen kannan ja ilmaisee itseään suoraan.

Tämän kirjan juonet

Olen tuntenut Kaitsun vuosikausien ajan, ollut hänen esimiehenään ja työtoverinaan ja käynyt hänen kanssaan myös läheisiä ja luottamuksellisia keskusteluja. Vaikka tunnen kirjoittajan ja olen lukenut hänen kolumnejaan suoraan Diakonia-lehdestä, tämän kirjan tekstit näin ryhmiteltyinä ja jäsennettyinä loivat minulle vielä paljon täyteläisemmän kuvan syvällisen eettisesti ajattelevasta papista ja yhteiskuntakriitikosta kuin olin ajatellutkaan.

Osa kirjoituksista on syntynyt Saksassa, joten ei ole ihme, että niissä esitellään tilanteita Saksasta. Hyvä saksalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemus on näkyvissä myös monissa teksteissä, jotka Kaitsu on kirjoittanut Suomeen paluunsa jälkeen. Vuoropuhelu saksalaisen kulttuurin kanssa on yksi tämän kirjan tärkeistä erityispiirteistä ja ansioista.

Kirjassa on paljon sellaista hienoa konstruktivistista teologiaa, jollaista Suomessa harrastetaan aivan liian vähän. Teos on myös tärkeä sosiaalieettinen puheenvuoro, joka nostaa esiin ongelmia ja epäkohtia. Se pohtii kirkkoa ja antaa eväitä diakoniatyön kehittämiseksi, joskus aika kipakasti. Aivan erityisesti kirjassa luodaan katse ihmiseen ja autetaan lukijaa siihen samaan. Mikä olennaisinta, Kai Henttosen mielestä se katse ei voi olla diakoninen, sillä jos ihmistä katsotaan diakonisella katseella, hän ei voi olla enää yhteisön jäsen. Hänet on silloin leimattu holhouksen alaiseksi.

Tämä havainto on radikaali. Diakoniseen valintaan liittyy aina vallan ja holhouksen, siis paternalismin piirteitä. Kai Henttonen ravistelee diakoniaa, kirkkoa ja yhteiskuntaa vapautumaan niistä. Hän ei kirjoita viime aikoina yhä enemmän esillä olleesta käsitteestä, *convivialitysta* tai konvivialiteetista tai solidaarisesta yhdessä elämisestä, jotka kaikki tarkoittavat samaa, rauhanomaista, rakentavaa rinnakkain- ja yhdessäoloa, mutta voisi kirjoittaa. Se kun näyttää antavan avaimia yhteisyyteen ja paternalismin purkamiseen.

Kain viimeinen kausi Diakissa Saksasta palaamisen jälkeen on korostanut hänen rooliaan innostavana ja rakastettuna, kannustavana ja kriittisenä diakonian lehtorina. Tässä kirjassa kaikuu näkemyksellinen ja joskus suorastaan profetaalinen ääni, hyvä yhteiskunnan tuntemus ja kristillinen vastaus yhteiskunnassa tapahtuvaan.

Kirjan päättää kuvaukseni siitä kontekstista, jossa Kai Henttosen elämä ja hänen kasvunsa diakoniatyön kehittäjäksi ja opettajaksi on tapahtunut. Kuvaan suomalaisen diakoniatyön ja diakoniakoulutuksen muutoksia toisen maailmansodan jälkeen. Kain tekstit ja näkemykset peilaavat näitä linjoja.

HENTTOSET – KAI HENTTOSEN
KOLUMNEJA DIAKONIA-LEHDESSÄ

Kai Henttonen

ESIPUHE

Miksi tämä kirja? Se on Diakin lähtölahja minulle ja minun lähtölahjani Diakille. Ensisijaisesti toivon tekstieni olevan lähtölahjani Diakin nykyisille ja tuleville opiskelijoille. Toki toivon rivieni haastavan ja piristävänkin Diakin henkilökuntaa, omia kollegojani niin kirkon sosiaali- kuin hoitoalojenkin opetuksessa. Toivon syvästi, että käsittelemäni sisällöt voivat innoittaa keskustelua ja herättää kysymyksiä Diakin eri alojen opetuksen puitteissa. Iloitsen, jos riemunkirjava kaleidoskooppini palvelee eräänlaisena kirkon diakonian lukemistona, joka tarjoaa virikkeitä omalle ajattelulle ja toiminnalle. Kolumnien tapaan kirjoitukseni edustavat kirjoittajan omia subjektiivisia mielipiteitä. Niissä kuuluu minun ääneni ja näkökulmani.

Lähtölahjoja saadaan ja annetaan kun lähdetään, ja minä olen jättämässä pitkäaikaisimman työnantajani vasta viimeisenkin eläkeikärajan saapuessa. Se kertoo, että olen viihtynyt Diakissa ja työssäni hyvin, usein jopa erinomaisesti. Olen kiitollinen tästä ajasta ja kaikesta sen välityksellä oppimastani.

Kolumnini ovat alun perin syntyneet Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön toivomuksesta ja aloitteesta. Asuin silloin Berliinin Kreuzbergissä ja työskentelin Berliinin ja itäisen Saksan suomalaispappina Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitzin evankelisen maakirkon palveluksessa. Sitä ennen olin ollut Diakin palveluksessa, Diakin palveluksen myös palasin neljän Saksan vuoden jälkeen. Kolumneja kirjoitin 10 vuoden ajan, osin Berliinissä, osin Suomessa. Ensimmäiset ovat vuodelta 2007, viimeiset kirjoitin vuonna 2017.

Saksan, maan, yhteiskunnan ja kirkkojen elämä ja kysymykset muodostivat monen vuoden ajan kontekstin, johon omia ajatuksiani ja kokemuksiani peila-

sin. Lukija havainnee, että monet teemat ennakoivat jo silloin vahvasti tulevaa suomalaista keskustelua. Jokaiseen lukuun olen kirjoittanut johdannon, jossa pyrin niveltämään luvun tai osan siitä tämän päivän keskusteluun ja tilanteeseen. Useampaan olen kirjoittanut myös lyhyet jälkisanat samassa tarkoituksessa. Sekä johdannot että jälkisanat erottuvat kursiivilla kirjoitetuina.

Kymmenen vuoden ajassa konteksti – niin oma, suomalainen kuin eurooppalainenkin – muuttuu. Kerran pinnalla olevat tapahtumat ja henkilönimet väistyvät uusien tapahtumien ja henkilöiden astuessa niiden tilalle. Taustalla olevat yhteiskunnalliset ja kirkolliset kysymykset ja haasteet elävät kuitenkin sitkeästi edelleen. Usein ne ovat jopa aktualisoituneet entisestään. Pari kolumnia olen jättänyt pois, koska ne ovat käsitelleet poikkeavaa yksittäistapausta, joka ei ole enää ajankohtainen.

Olen ryhmitellyt tekstini löyhästi hahmotettujen otsikoiden alle. Ne eivät muodosta ehjää kokonaisuutta eivätkä pyri teema-alueen yhtenäiseen käsittelyyn, mutta niissä on toistensa kanssa yhteen nivoutuvia näkökulmia. Jotkut teksteistä olisivat voineet ongelmitta ilmestyä toisenkin otsakkeen alla – tässä mielessä kirjan rakenne heijastaa omia valintojani. Lähes kaikki tekstit ovat alkuperäisiä kolumnejani juuri sellaisina kuin ne ovat Diakonia-lehdessä nimimerkillä ”Henttosenet” ilmestyneet. Mukana on yksi myöhempi teksti Diakoniasta ja yksi artikkeli, joka alun perin ilmestyi entisen kollegani, erityisasiantuntija Kari Latvuksen Kirkkohallituksessa toimittamassa Kytkin-lehdessä.

Aivan erityiset kiitokset vuosien yhteistyöstä, kannustuksesta, kaitsennasta ja kärsivällisyydestä tahtoisin lausua Diakonia-lehden toimitussihteeri Raili Suvirannalle.

Kirjan kannen kuvan on ottanut Markus Henttonen. Hänelle ja kahdelle muulle lapselleni, Aleksille ja Sagalle, omistan tämän kirjan.

Dick

TULEVAISUUDEN NYKYISYYS

Mitä minusta tulee isona? Minkälainen on minun tulevaisuuteni, minkälaisen maailman keskellä olen kerran elävä? Mihin maailma kulkee? Mikä on lastemme tulevaisuus? Mitä tulevaisuuden sosiaali-, hoito- tai diakoniatyötä odotetaan, mitkä ovat niiden tulevat haasteet ja välttämättömät muutokset? Mikä ja minkälainen on tulevaisuuden yhteiskunta, kirkko? Onko ihmisellä tulevaisuutta?

Ihminen on aina hamuillut kohti tulevaa, niin omaa, henkilökohtaista kuin koko ihmiskunnankin tulevaisuutta ajatellen ja hahmotellen. Tulevaisuuden toiveet, unelmat ja pelot heijastuvat myös tämän hetkessä elämässämme. Tulevaisuus – aivan samoin kuin menneisyys – on läsnä nykyisyydessä meihin monella tavalla jo nyt vaikuttaen.

Maailma on muuttunut läpinäkymättömäksi – niin sanotaan. Tällä kokemuksella voi olla monia lähteitä. Tieteellis-teknis-taloudellinen kehitys kiihtyy kiihtymistään, nykyinen todellisuus harmaantuu odottamattoman nopeasti menneisyydeksi. Tämä merkitsee myös sitä, että maailmasta tulee yhä nopeammin yhä useammille jollain tavalla vieras. Maailmamme liikkeen kiihtyvä tahti, sen keskipakoisuusvoima heittää yhä useamman ulos. On vaikeaa tai jopa mahdotonta huomata, että maailma on – suurelta osalta juuri tieteen ja tekniikan välityksellä – useimpien tutkimusten mukaan kuitenkin kokonaisuudessaan muuttunut paremmaksi yhä useammille ihmisille. Se unohtuu usein uhkaavana murroksena koettavan nopean muutoksen keskellä.

Maailma ja ihmiskunta ovat kuitenkin myös ennen näkemättömän ja ennen kokemattoman haasteen edessä. Ilmastonmuutos merkitsee globaalista lämpenemistä. Ilmastonmuutos ei muuta vain ilmastoa, se muuttaa kaiken. Se koskettaa niin ihmis-, eläin- kuin kasvikuntaakin – vesistöjä, metsiä, taloutta, kaikkia ihmisiä kaikkialla ja koko sosioekonomista järjestelmäämme. Valtaosan sen myötä tapahtuvista muutoksista ennakoidaan olevan negatiivisia. Millä hinnalla maailmanyhteisö sen seurauksista ja haasteista selviää? Lienee selvä, että sosiaalijärjestelmämme, hoitotyömme ja kirkon diakonia eivät jää tässä murroksessa työtä vaille, mutta eivät myöskään muuttumatta sen myötä.

Mitä tapahtuu ihmisen ihmisyydelle, ihmiskäsityksellemme, ihmisarvollemme, humanismille? Kysymys on oikeutettu, mutta vastausta on mahdoton tietää. Syntyykö Nietzschen jo ennakoima moraalin ja uskonnon vääristä kableista vapaa yli-ihminen, joka hänelle on ensisijaisesti itsetietoisuuden ja -kurin ohjaama tahtoihminen? Vai syntyykö se toinen yli-ihminen, joka myös varovaisin luonnosvedoin piirtyy Nietzschen ajattelussa: oman evoluutionsa tulevaisuuden tieteellisteknisesti haltuunsa ottanut yli-ihminen tai jumalihminen, jota omalla tavallaan ennakoi jo Vanhan testamentin kertomus Baabelin taivaaseen asti ulottuvasta tornista? Ihminen voi trimmata itsensä itse kehittämänsä tekoälyn avulla jumalaksi. Se voi samalla merkitä ihmisen lopullista esineellistämistä ihmisen itsensä toimesta. Ihmisen tulevaisuus on uudella tavalla auki ja ennakoimaton. Haltuun otettavissa tulevaisuus ei ole koskaan ollut, sen saapuminen ei ole koskaan suoralinjaista tai yllätyksetöntä. Ehkä ihmisen onneksi?

Diakonia 6/2009

MINNE KÄY KIRKON ILMASSA TIE?

Kirkollinen ja kirkkojen välinen keskustelu on usein valitettavan tunkkaista. Niin tunkkaista ja näköalatonta, että juuri sen tähden moni kääntää kirkolle selkänsä. Elämän raikkaat tuulet tuntuvat puhaltavan muualla – armokin usein ja elämän uudistumisen haaste. Kirkkojen seisova vesi alkaa pahimmillaan käydä ja haista. Hovietiketti harvoin toimii arjen keskellä, ja museoiden tarkoin säädely ilma ei kestä ikkunan avaamista ja kunnan tuuletusta.

Mitä ovat olleet tämän syksyn masentavimmat kirkolliset uutiset? Minulle kaksi nousee ylitse muiden. Ensimmäinen on paavin salakalastelu anglikaanien sisävesillä. Paaville muuten niin pyhä, ikuinen ja muuttumaton selibaattikin muuttuu tällä taktisella onkimatkalla ajoankkuriksi. Jos oman kirkkonsa liberaalisuuteen pettynyt konservatiivisanglikaaninen pappismies haluaa palata takaisin katolisen äitikirkon syliin, hän saa jatkaa pappina paavin alaisessa ”henkilöordinaariatissa”, eräänlaisessa virtuaalihiippakunnassa, vaikka olisikin langennut avioliiton syntiin. Ainoa edellytys on, että hän on huomannut tehdä moisen aviorikoksen jo ennen kuin päättää uskatolisoitua. Suomalaisten naispappiallergiaa ja homokauhista sairastavien miespappien ongelmaksi uutta työpaikkaa pohdittaessa jää kuitenkin se, että ainakin eräille heistä paavikin on lähinnä Baabelin portto. Uusi ura maailmankirkon virtuaaliosastolla suoraan porttopomon alaisuudessa ei siis välttämättä houkuttele.

Piispa Margot Käßmann valittiin Saksan evankelisen kirkon (EKD) johtavaksi piispaksi eli sen neuvoston puheenjohtajaksi lokakuussa. Venäjän ortodoksinen kirkko repi moisesta päätöksestä pelikasukkansa lopullisesti: nainen ja kaiken li-

säksi eronnut nainen Saksan luterilaisten pää-äänenä! Itäiset ortodoksit ilmoittivat, että keskinäiset suhteet ovat nyt katkenneet. Luterilainen liberalismi ja naispiispuus ei sovi yhteen evankeliumin kanssa. Kirkkojen piti juhlia keskinäisen dialoginsa 50-vuotisjuhlaa marraskuun lopussa Berliinissä. Aloittamisen ilojuhlalta tulee samalla dialogin päätösjuhla, kertoi arkkipiispa Hilarion ilman surun häivääkään venäläislehden haastattelussa. EKD vastasi peruuttamalla koko juhlat hyvissä ajoin. Se korosti kuitenkin viisaasti keskinäisen dialogin ja kunnioituksen välttämättömyyttä ja arvoa.

Tänä syksynä maailma valmistautuu jo etukäteen yhä pahemmin pettymystään nieleskellen Kööpenhaminan ilmastokokoukseen. Kokousta on valmisteltu hyvin intensiivisesti ja toivorikkaasti kaksi vuotta. Kaiken pitäisi Kööpenhaminassa siis olla valmiina maailman maiden tulla ja tehdä päätökset, jotka on tehtävä. Viime metreillä näyttää kuitenkin siltä, ettei mikään oleellinen olekaan valmiina. Valmius sitoutua selkeisiin, kaikille yhteisiin päästörajoituksiin murenee itsevalituiksi kansallisiksi päästöohjelmiksi. Niiden riittävyys ei usko yksikään asiantuntija. Suurin halu luistaa vastuusta vaivaa maailman kahta pahinta saastuttajaa – Yhdysvaltoja ja Kiinaa. Maailman hiilidioksidipäästöistä nämä kaksi saavat aikaan reilut kaksi viidesosaa. Kiina tupruttaa hiilidioksidia maailman ilmakehään jo määrällisesti enemmän kuin ilmastokriisin suurin syypää USA. Henkeä kohti kiinalaisen päästöt ovat kuitenkin vasta vajaa neljäsosa jenkkikan-salaisen kaasutusannoksesta ja sen lisäksi ne ovat historiallisesti kovin uusia päästöjä. Ne eivät ole vielä edes ehtineet kunnolla mukaan muokkaamaan maailman ilmaston tilaa ja tulevaisuutta. Saarnaa siinä sitten Kiinan kansan suurelle ja köyhälle enemmistölle rajoitusten autuutta.

Mikä on kirkkojen tai kristittyjen ääni ilmastokriisin keskellä? Olisi kiistatta upeaa, jos maailman kristityt ja heidän kirkkonsa voisivat tänä syksynä saarnata yhdellä äänellä luomakunnan pelastuksen puolesta ja nähdä Vapahtajansa vapautuksen kosmiset ulottuvuudet, hänen, ”joka laskeutui alas, nousi myös kaikkia taivaita ylemmäs, täyttääkseen kaikkeuden läsnäolollaan” (Ef. 4, 10). Sillä voisi olla todellista merkitystä hetkellä, jolloin koko maailma pidättää henkeään ja yrittää etsiä vastausta siihen, voiko ja osaako koko ihmiskunta toimia yhtenä subjektina. Toimia yhtenä subjektina kohdatakseen viisaasti ja vastuullisesti meitä kaikkia ja koko maailmaamme koskettavan kriisin haasteen. Mutta onko niin, että kirkkoja tälläkin hetkellä kiinnostaa enemmän keskinäinen nokkapokka ja oikeassa olemisen pajatsopeli kuin yhdessä tiedostettu ja jaettu vastuu maailman tulevaisuudesta?

Jos samaan Jumalaan ja evankeliumiin uskovat kristityt eivät voi löytää yhteistä linjaa, kuinka se voisi onnistua maailmamme lähes seitsemältä miljardilta ihmiseltä? Sitä kuitenkin nyt vaadittaisiin: koko ihmiskunnan sitoutumista yhteiseen ohjelmaan, joka monella tavalla muuttaa koko elämäntapaamme ja vaatii meiltä kaikilta uudelleen ajattelun ohella selkeitä uhrauksia. Haaste on raju, ja se on täysin uusi koko ihmiskunnan historiassa. Kristityillä pitäisi kaiken järjen – ja uskon! – mukaan olla etuoikeus ymmärtää uuden välttämättömyys ja mahdollisuus mitä syvimmin. Ja toimia esimerkillisesti sen mukaan – vanhat ja tuhoisat elämänmallit kyseenalaistaen ja uusia rohkeasti etsien ja kokeillen.

Maaailman kristityillä on kiistatta jopa erityisvastuu päämäärätietoisesta ilmakehän puolustamisesta. Ilmastokriisi on kiistatta rikkaiden, enemmän tai vähemmän kristittyjen länsimaiden menestyksen huomenlahja maailman kansoille. Menestystarinamme on kuitenkin paljastumassa totaaliseksi flopiksi, pahimmillaan tietyissä osissa maailmaan lähitulevaisuuden apokalyptiseksi kauhukertomukseksi. Pirua tosin on tästä tuhotulvasta turha syyttää. Jumalan kostotakaan tuskin on kysymys. Kysymys on hyvin inhimillisestä, itsetehdystä kriisistä, johon voitokas talousmallimme niin tuotanto- kuin elämänmalleineenkin on muuttaman vuosisadan kuluessa meidät saattanut. Rikkaiksi – maailman köyhien kansojen silmissä kadehdittavan rikkaiksi – olemme tulleet, mutta rikkaiden lasku on vasta lankeamassa. Yksi on ainakin selvää: ilmastokriisin edetessä Naurulla tuhotulvien keskellä nauru hyytyy ja Malediiveilla ei ainakaan nykymenoilla turhaan treenata, millaista on pitää hallituksen istuntoja veden alla. Ihminen on kekseliäs, älykäs, ilahduttavan usein jopa viisas ja vastuullinenkin olento. Jos ihminen on kriisinsä aiheuttanut, hän voi tehdä myös paljon sen torjumiseksi. Mutta vain, jos tahtoa, järkeä ja uskoa riittää.

On selvä, että ilmaston ja samalla ihmiskunnan tulevaisuuteen vaikuttaa moni muukin seikka kuin ihminen yksin. Luonto, maailmankaikkeus tai ilmaston muutos ei etene yksiviivaisena tietokoneohjelmana, jossa jokainen askel olisi laskettavissa etukäteen. Silti jo se riittää, mitä tiedämme ja koemme nyt: jäätiköt ja napajää sulavat, merenpinta nousee, rajut ilmastohäiriöt lisääntyvät, aavikoituminen etenee, kuivuus ja vesipula tihenee. Kaikki tämä kiihtyvällä tahdilla. Ja mitä tekee Suomi? Kioton sopimuksesta huolimatta Suomen kasvihuonepäästöt ovat nousseet vuodesta 1990 kaksinumeroisen prosenttiluvun verran.

Tulos on häpeällinen – itseään ekologisen esikuvana markkinoivalle kansakunnalle. Siinä veli Tiuri ja sisar Korhola saavat saarnata yksisilmäistä ydinvoimapelastusoppiaan ainakin Saksassa kovin kuuroille korville. Suomen päästellessä ilmakehään yhä enemmän kasvihuonekaasuja on Saksa onnistunut samassa ajassa

vähentämään hiilidioksidipäästöjään yli 200 miljoonaa tonnia. Näin vaikka ydinvoimalaohjelmat on pantu jäihin ja ensimmäisten yksiköiden purku jo aloitettu. Saksa on maailman suurin ja menestyksekkäin vientimaa. Mikä mahtaa olla sen viennin nopeimmin kasvava alue? Ympäristöteknologia, joka perustuu uusiutuvi- en energiavarojen johdonmukaiseen käyttöön ja energian säästöön. Siitä Suomi on surullisen kaukana. Siksi kirkkomme ei kannata vaieta – ei toivosta eikä järjestä, mutta ei myöskään tyhmyydestä ja valheellisuudesta.

Jälkisanat

Saksa päätti vuonna 2011 luopua kokonaan ydinvoimasta. Samana vuonna maassa suljettiin seitsemän ydinvoimalaa. Loput ydinvoimalat ajetaan päätöksen mukaan alas vuoteen 2022 mennessä. Energiateollisuus, joka aluksi vastusti jyrkästi Liitto-parlamentin päätöstä, on myöhemmin sulkenut ydinvoimalaitaan jopa nopeutetussa tahdissa, koska ydinenergia ei ole enää taloudellisesti kilpailukykyistä. Voimakas panostaminen vaihtoehtoenergioihin – erityisesti tuulivoimaan – on ollut Saksan energiatuotannon kulmakivenä energiakäänteeseen jälkeen.

Uusiutuvien energiavirtojen edellyttämät, niiden tasaukseen ja talteen ottamiseen tarvittavat järjestelmät ja infrastruktuuri ovat edelleen keskeneräisiä. Tästä syystä Saksa on joutunut turvautumaan väliaikaisesti uusiin hiilivoimaloihin, joiden korkeat hiilidioksidipäästöt sopivat mahdollisimman huonosti yhteen ilmastonsuojelun tavoitteiden kanssa. Hiilidioksidipäästöjään maa on kuitenkin pystynyt vähentämään myös vuoden 2011 jälkeen, joskin aikaisempaa hitaammin. Kokonaisuudessaan Saksa on vähentänyt vuoden 1990 päästöjään yli 27 %, Suomi 21 %. Ydinvoimaan panostava Suomi on onnistunut viime vuosina edistymään päästövähennyksissään Saksaa nopeammin, mutta osasyynä lienee myös Suomen talouden ja teollisuuden poikkeuksellisen pitkään jatkunut lama.

Hiilidioksidittoman ydinenergian ongelmiksi jäävät edelleen jätteiden vaarallisuus ja niiden turvallisen säilytyksen takaaminen, ydinvoimaloiden riski- ja hakkerointialttius kriisitilanteissa ja energian hinta. Lisäksi ydinvoima tarkoittaa sitoutumista tähän energiamuotoon seuraavien sadan vuoden ajaksi.

Suomen ev.lut. kirkko sai oman ilmasto-ohjelman ”Kiitollisuus, kunnioitus, kohtuus” jo vuonna 2008. Ohjelman teologinen osio on hyvin laadukas ja avaa haastavasti kristillisen ympäristövastuun lähtökohdat ja ulottuvuudet.

Diakonia 3/2008

JOS METSÄÄN TAHDOT MENNÄ NYT – MAASEUTUSTRATEGIAA ETSIMÄSSÄ

Mommilan Haminankylä, jonka hyvästelin vähän ennen Kreuzbergiin muuttoa, on edelleenkin unelmoivien muistojeni kohde. Komean metsän ympäröimä oma kukkula kaukana kaikesta muusta. Ikikuusien välissä välkkyvä Puujoki, puutarhaksi muokkaamani peltotäplän kullankeltaiset perunat, muhkeat salaattikerät ja omenavarkaissa hiippailevat peurat. Ei ainoatakaan auton ääntä ja silti vain reilu tunti Helsinkiin.

Vaimollani on hieman valikoiva muisti – hän muistaa pitkien talvien pikisen pimeyden, jossa ei yksikään valo välkkynyt. Ystävien ja tuttujen ihmisten tapamiseen liittyvät välimatka- ja aikatauluvaikkeudet, palveluiden etäisyyden. Silti hänenkin on jo kovin ikävä sinne, mistä luovuimme hänen toiveestaan. Olen joka tapauksessa onnellinen siitä, että tyttäreni sai kasvaa ensimmäiset neljä vuottaan mahtikuusien juurella, kukkia, marjoja ja hirviä ihmetellen. Enkä usko, että hän koskaan unohtaa yhteisiä hetkiämme talvella saunan portailla, missä hämmästelimme pimeyden kirkastamaa tähtitaivasta ja usein jopa tanssivia revontulia.

Ja olen varma, että Suomessa, jos missä kannattaisi ehdottomasti asua maaseudulla, jos se on mitenkään mahdollista. Kaupungit Suomessa ovat aika masentavia, mutta sitä maaseutua ei muualta kovin helpolla löydy, ei sen tilaa, hiljaisuutta, rauhaa, raikasta ilmaa, vuodenaikoja.

Tietysti maaseudulla törmää ikäviinkin asioihin, käsittämättömän nurkkakuntalaisiin asenteisiin. Ne ilmenevät aggressiivisena kaiken muutoksen ja jokaisen vieraan ihmisen ja itselle uuden ajatuksen torjumisena. Haminankylän vuosina

tuli nähtyä niin salametsästystä kuin yleiseltä tieltäkin ampumista, sianraatojen laitonta avohautausta, kaiken luonnon- ja ympäristönsuojelun periaatteellista vastustamista, isottelua, kateutta ja kaunaisuutta. Joillakin on maaseudulla edessään vielä todella pitkä matka nykyaikaan. Samalla sain kokea todellista naapuriapua ja talkoohenkeä. Joku tuli ja istutti perunani koneella siinä kuin omansakin, joku kiskoi tielle taas kerran sammuneen Passatin pihalle tai korjaamoon, joku toinen antoi remonttiapua, joku lahjoitti joulukuusen. Naapurit olivat lähellä, kun oli avun tai neuvon tarve. Ja nuorisoseura oli tärkeä yhdysside.

Oma ja tietysti täysin subjektiivinen kokemukseni oli, että maaseudulla, ainakin reunakylissä, voi elää vuosikautia täysin ilman kirkkoa ja seurakuntaa. Eivät ne maaseudulle muuttajaa pahemmin häiritse tai lähesty. Muutaman hie- man surullisen näköisen monisteen muistan adventtiajalta muun postin seasta ja onnittelukortin pikkuneitimme täyttäessä vuosia. Rauhassa sai tulla ja rauhassa lähteä – niin kirkosta kuin kylästäkin. Jotenkin jäi kyllä tunne, ettei seurakun- taa meidän kylällä ainakaan kaltaisilleni uusmuuttajille konkreettisesti oikein ol- lut olemassakaan. Ne, jotka seurakuntaan olivat jäsenytyneet, eivät osallisuuttaan pahemmin esiin tuoneet. Heidän roolinsa ”seurakunnan kasvoina” voisikin olla merkityksellisen kehittämishaaste maaseudun seurakunnille.

Suomen kirkon uunituore maaseutustrategia kattaa 15 sivua, Saksan evankeli- sen kirkon vastaava – tosin jo viime vuonna ilmestynyt – on sivuluvultaan reilut kolme kertaa pitempi, sisällöltään vieläkin pitempi. Saksalaiset ovat siis edelleen perusteellisia. Toinen toistaan strategioista ei näytä tuntevan kumpikaan, mikä on kyllä aika outoa. Maatalouden ja maaseudun ongelmat kun eivät ole enää aikoihin olleet pelkästään kansallisia. Valitettavaa tämä on myös siksi, että suomalainen strategia viljelee siellä täällä lähinnä MTK-henkisiltä haiskahtavia ja strategiassa täysin asiaperusteita jääviä heittoja Brysselin suuntaan.

EU:n maatalous- ja maaseutupolitiikan kokonaislinjauksista raportista ei sen sijaan löydy riviäkään. Kovin horjuvalta vaikuttaa myös suhde ympäristönsuoje- luun, joka sinänsä todetaan merkitykselliseksi. Mutta jo jätevesienkin uudet ajan- mukaiset puhdistusvaatimukset joutuvat outoon varjoon edistäessään maaseudun tyhjenemistä. Strategia toteaa viljelijöitä syyllistettävän kohtuuttomasti ympäris- töongelmista. Yliheittoja varmasti tapahtuu, mutta omat kokemukseni Hausjär- veltä syrjäkyliltä olivat aika ravistelevia. Moni asia maaseudun luonnon helmassa vähintäänkin sivusi ympäristörिकosta. Eurooppa-kaunaiset ja ympäristönsuojelun vastaiset heitot puuttuvat saksalaisesta strategiasta täysin.

Suomalaisen tekstin pohtijoiden joukosta löytyvät viehättävät tittelit emäntä ja isäntä, Saksassa joukko on ollut yksipuolisen tohtori- ja pappisvoittoinen. Selkeätä

tappiotaan demokratian saralla Saksa kyllä paikkaa mielenkiintoisella avauksella. Tekstin ensimmäinen luku koostuu maaseudulla elävien ihmisten omin sanoin kertomista elämäntunnoista ja heidän arvioistaan kirkon merkityksestä kotiseudullaan. Maaseudun ongelmat molemmissa maissa ovat hyvin samansuuntaiset. Esimerkeiksi kelpaavat vaikkapa vanheneminen, tyhjeneminen, autioituminen, elinkeinorakenteen jatkuva muutos, jopa nuorten naisten ”katoaminen” avioliittomarkkinoilta. Yhtäläisyyksien ei sinänsä todellakaan pitäisi ketään yllättää globalisaation ja EU:n maailmassa. Suomalaisten hellimät ”erityisongelmat” ovat suurimmaksi osaksi yhteiseurooppalaisia ja jopa maailmanlaajuisia.

Strategioiden suurin ero löytyy niiden tulkinnessa kirkon tilanteesta ja tehtävästä. Suomessa vaikuttaisi kirkon elämä edelleenkin mukavan leppoisaalta ja yhtenäiseltä. Työn edellytykset ovat hyvät, osin jopa erinomaiset. Saksassa on toisin ja aivan erityisen toisin on Itä-Saksassa. Tai mitäpä suomalainen tuumii seuraavien lukujen edessä Sachsenin kirkkoprovinsiin kuuluvan pohjoisen Zeitzin maaseutualueelta: 61 kylää, näissä 28 seurakuntaa, 114 seurakuntalaista seurakuntaa kohtaan, yhteensä 3200 seurakuntalaista, 34 kirkkoa. Kahdeksankymmentä prosenttia alueen asukkaista ei kuulu mihinkään kirkkoon. Kolmekymmentä vuotta sitten – siis DDR:n aikaan – seurakuntalaisia kaitsi vielä 13 pappia, nyt jumalanpalvelusrallia pitää yllä kaksi seurakuntapastoria.

Saksalaisen strategian suuri vahvuus on se, että se konkretisoi sanottavansa alueellisen esimerkein ja räätälöi strategia- ja toimenpide-ehdotuksensa alueellisia eroja vastaavasti. Ote on perusteltu ja analyysi erityisesti kirkon työn haasteista purevaa, mahdollisuuksista innostavaa. Suomalaisen strategian rivivälit pitkityvät kummasti, kun päädytään johtopäätöksiin asti. Vastauksetkin jäävät osin uskonnollisen salakielen tasolle – valitettavasti. Käytännön suosituksissa ollaan usein varmasti oikeilla linjoilla, mutta mitä, missä, milloin -kysymykset jäävät järjestelmällisesti konkreettista vastausta vaille, ristiriidat ohitetaan sujuvasti.

Oma pappi, oma kirkko ja oma hautausmaa vahvistavat kylien identiteettiä, ja läsnäolo on merkityksellistä murroksen keskellä. Epäilemättä ja kiistatta totta. Samaan aikaan strategia yhdistelee seurakuntia, mutta ei selvitä, kuinka yhdistely suhteutuu kaivattuun läsnäoloon, josta strategia on muotoillut sisällöllisen peruseriaatteensa. Ehkä tuo aika leppoisanoloinen termi – läsnäolo – kertooikin paljon suomalaisen kristillisyyden petollisen turvalliseksi kuvitellusta toimintatilanteesta. Olisiko Saksassa ymmärretty paremmin ajan haasteet? Strategian nimi on joka tapauksessa dynaaminen: ”Muuttaa ja hahmottaa. Evankelisen kirkon missionaariset mahdollisuudet ja tehtävät maaseudulla”. Strategian perussana onkin taloudesta tuttu kasvu ja perusnäky missio.

Mitkä voimat siivittävät kirkon kasvua ja missiota tulevaisuudessa? Sitä kannattaa pohtia ajoissa – muuten läsnäolosta tulee kovin helpolla poissaoloa. Suomalaisen strategian uskottavuus on siinä, ettei se ole niin vahvasti kirkon itsensä kuin maalla elävän ihmisen asialla. Siksi sen kutsua yhteistyöhön ja verkostoitumiseen kannattaakin kuunnella tarkasti. Aidoilla naapuriapuseurakunnilla olisi maaseudulla taattu tulevaisuus.

Diakonia 5/2008

MINUA NETITYTTÄÄ

Aloitin rikollisen urani varhain. Viisivuotiaana varastin isompien poikien yllytyksestä oululaisesta kirjakaupasta teroituskoneen. Kaverit jututtivat myyjää ja minä putsasin pöydän. Kun teroittimeen laittoi kynän ja pyöritti sitä, sen sisällä kiersi filmi. Lännen mies ratsasti. Joku isoista pojista tallasi teroittimen kappaleiksi heti kaupasta päästyämme. Muut halusivat nähdä, mitä sisällä oli, miten filmi toimi. Minä en. Olin vain pettynyt, kun jännittävä ratsastus päättyi. Turhauttava uran alku.

Minä en ikinä rakastanut mopoja. En rassannut enkä viritellyt niiden moottoreita, en poistanut äänenvaimentimia enkä rallannut ympyrää naapurin tätien ja setien kauhuksi. En koskaan syttynyt edes autoihin, saati sitten niiden moottoreihin. Ainoa, mikä saa minut aina joskus innostumaan niistä, on niiden muotoilun kauneus. Koneet ja tekniikka eivät sytytä minua. Siinä suhteessa olen ollut aina toivoton. En voi sille mitään. Toisaalta ei se minua ole myöskään koskaan vaivannut. Miksi oikeastaan olisi? Minä pidän ihmisistä, eläimistä, puutarhaosta – jostakin elävästä. Maailmassa on paljon muutakin mielenkiintoista ja tärkeää kuin teknologia. Pakollisia koneita olen oppinut käyttämään – usein vaivoin, mutta kuitenkin. Autoa osaan ajaa siinä kuin muutkin, kaupungin traktorikuskinakin olen opintorahaa tienannut. Se on minulle riittänyt. Niin ja polkupyörät!

Tietotekniikka tuli aikanaan arkiseksi työvälineeksi – ehkä oman elinaikani suurin muutos. En ole siitäkään osannut innostua, mutta käytän sitä. Käytän, koska Word on näppärämpi kuin kirjoituskone – etenkin korjata, muuttaa ja muokata aina uudelleen. Koneessa kaikki on helpommin löydettävissä kuin paperiläjissäni tai mapeissani, joiden määrä ei silti ole vähentynyt. Sähköpostikin miel-

lyttää minua ehdottomasti enemmän kuin vaikkapa faksi. Ja jos lapsi on stipendiä tuhlaamassa Riossa, on nautinto ja puhdasta luksusta puhua Skypellä Berliinistä tunti hänen kanssaan maailman toiselle puolelle. Myös nettilehti tulee ulkomailla paljon edullisemmaksi kuin paperiäviisi. Ja lisäksi sen sivut näkee heti, ei huomenna tai ylihuomenna. Ja mikä ilo onkaan mennä vaikka sellaisen laatu-lehden kuin Die Zeit arkistosivuille. Mikä Suomessa on erästä maailman parhaista lehdistä kiinnostanut? Sen saan tietää naputtelemalla pikku neliöön sanan Finland. Kolmetuhattakahdeksansataa-kolmekymmentäseitsemän (3837) artikkelia kertoo välittömästi pitkäaikaisen totuuden maastamme saksalaisten huipputoimittajien silmin. Nautin siitä – ilmaiseksi.

Ajatus nettisielunhoidosta ja diakoniasta on minusta vaistomaisesti vastenmielinen. Ensinnäkin pidän ihmisistä ja ihmisten kohtaamisesta, jutustelusta heidän kanssaan. Minusta se on keskeinen osa seurakunnan työntekijän työtä. Papin ainakin on paljon parempi maleksia, käyskennellä tai pyöräillä kotiseurakuntansa kaduilla, toreilla tai raiteilla kuin ajaa paikasta toiseen autolla. Kohdattava maailma ja siitä välittyvä kuva on aivan erilainen. Suosittelen hidasta ja tietoista kokeilemistä. Se on aitoa seurakuntatyötä.

Lisäksi pappina on toimitus- ja sielunhoitokeskusteluissa oppinut vuosien ja vuosikymmenien kuluessa tarkkaamaan ihmisen ilmeitä, hänen äänensä sävyjä, hänen katsettaan, käsiä, silmiä, jalkoja, kasvoja. Kuuntelemaan sitä, mitä toinen ei sano, aavistelemaan sitä, mikä toiselle on vaikeaa. Oman kokemukseni mukaan se on usein kaikkein tärkeintä ja kaikkein oleellisimman avaavaa, kunhan rohkenee ja taitaa oikein kysyä. Ehkä juuri siksi ajatus välillisestä, mekaanisesta kontaktista aiheuttaa minussa pientä puistatusta. Vieläkin.

Muutama tuhat suomalaista noin kolmasosassa Saksaa laittaa kuitenkin pohtimaan. Osa on seurakuntalaisia, osa ei. Kaikki ovat silti minun suomalaisiani, suomalaisia, joista olen vastuussa. Thüringenin osavaltiossa – Saksan vihreässä sydämessä – heitä on kaikkein vähiten: noin 50 suomalaista. Minä olen tavannut heistä kahdessa vuodessa yhden kasteen ja yhden vihkimisen myötä tasan neljä. Kadoksissa on siis ehkä enää 46. Missä he ovat, ketä he ovat, miten heidät tavoittaa? Sitä ei kerro minulle kukaan. Ja mitä käy itäisessä Saksassa hyvin hajallaan ja kadoksissa asuville suomalaisille, kun he kerran vanhenevat?

Vanhenemiseen liittyy lähes aina ennen pitkää sairastuminen, yksinäistyminen, syrjäytyminen, joskus jopa sosiaalinen kuolema, totaalinen yksinäisyys. Saksan ikääntyneistä suomalaisista suurin osa on naisia. Heistä taas valtaosa on tai on ollut saksalaisten kanssa naimisissa. Vanhimmat heistä tulivat maahan aikaan, jolloin naisen paikka Saksassa oli vielä kiltisti kotona. Ystäväpiiri koostui tällöin

luonnollisesti ensisijaisesti miehen sukulais- ja ystäväpiiristä. Saksassakin miehet kuolevat ennen naisia. Miehen kuoleman jälkeen yksinäistymisen ja unohtumisen riski on siis entistäkin konkreettisempi, etenkin jos ei asu asutuskeskuksessa, jossa suomalaisilla on usein omatkin tukiverkostonsa.

Pienehköjä suomalaisia vapaaehtoisuurakuntia Suomea suuremmassa maassa on pari kymmentä. Verkko on siis harva ja reikiä täynnä. Minäkin ymmärrän, että tässä tilanteessa tietotekniikasta on sekä todellista apua että hyötyä. Itse asiassa pohdimme parhaillaan keinoa rahoittaa vuorovaikutteista portaalaa. Yhteinen keskustelufoorumi on välttämättömyys. Se on välttämättömyys, jos seurakunta haluaa välittää jäsenistään ja tukea heitä tai olla edes heidän tavoitettavissaan hänen hetkellä. Muuta keinoa ei ole. Olen ainoa suomalainen kirkon työntekijä alueella, joka on yli 108 000 neliökilometriä; siis noin kolmasosa Suomesta. Pitäisi ehkä olla ylpeä – mies ja ääni ja aika monta hiippakuntaa. Sitä aluetta ei käyskennellä eikä kuljeskella läpi satunnaisia suomalaisia kohdaten. On luotava turvallinen, tarvittaessa anonymi väylä, jolla Saksan suomalaiset voivat aina ja joka paikassa kääntyä pappinsa puoleen. Aina kun he tarvitsevat apua, neuvoa, tukea tai kaipaavat keskustelua. Ja on muovattava itse tekstejä, kuvia, virikkeitä, jotka herättävät ajatuksia, vastakaikua, kysymyksiä. Siitä se siis alkaa – nettipapin ura.

Ymmärrän sen välttämättömyyden. Ymmärrän sen hyödyllisyyden. Aavistan sen mahdollisuudet. Silti haluaisin nähdä sinut edessäni elävänä, koskettaa sinun kättäsi, kuunnella sinun hiljaisuuttasi, aistia tuoksun ja tunnelman, jota säteilet. Minulle se on ja pysyy papin aidoimpana työnä. Työnä, jota ei korvaa mikään. Ei edes välttämätön.

Diakonia 4/2011

ILMAN RIHMAN KIERTÄMÄÄ

Sielunhoito on useimmiten kahden ihmisen intiimi ja hienovarainen kohtaaminen. Sielunhoito ei onnistu ilman herkkyyttä. Sielunhoidollisen kohtaamisen pitäisi tavalla tai toisella välittää ilmapiiri, joka huokuu luottamuksellisuutta. Luottamuksen turvaksi ja takaajaksi on kirkon teologian piirissä määritelty aivan oma käsitteensä – rippisalaisuus. Rippi tehdään pohjimmiltaan aina Jumalan edessä, Jumalan, jonka edessä ihmisen ei tarvitse kätkeä mitään. Rippisalaisuus on kautta aikojen ymmärretty koskemattomaksi ja rikkomattomaksi, mikä aika yllättävästi ja myös Euroopassa hyvin ainutlaatuisesti ponkasi suomalaisessa pedofiilikeskustelussa esiin suurena uhkatekijänä seksuaalisen hyväksikäytön todellisille ja potentiaalisille uhreille. Sielunhoidon ja ripin luottamuksellisuus säilyi ajoin kuumassakin kiistelystä kuitenkin koskemattomana. Sielunhoitajan korva on edelleen salaisuuksien kaivo, ja se on epäilemättä hyvä niin.

Internet on varsin toisenlainen ilmiö kuin sielunhoito. Se on hyvä ymmärtää kaikessa nettisielunhoidossa. Netissä ei käytännössä ole muita kuin julkisia sanoja. Ja lähes jokainen näistä julkisista sanoista tallentuu jonnekin, jonkun muistiin. Tallentuu, ei kätkeydy. Tallentuu, jotta se on noudettavissa esiin. Kun tarpeeksi usein jotain kohdetta googletat, alat saada pian kiinnostukseen kohteeseesi liittyvää mainontaa, vaikkapa lento-, matka-, auto-, hotelli-, lehti-, lastenvaippa-, lääke- tai seksitarjouksia. Aivan intresseistäsi riippuen.

Ystävämme Facebook on sosiaalinen media, niin se itse kertoo. Individualismin aikakaudellakin se räjäyttää uudelleen löydetyn sosiaalisuutemme parhaimmillaan globaaleihin mittasuhteisiin. Facebookin käyttäjiä on maailmanlaajuisesti

jo yli 600 miljoonaa. Jokaisella facebookkarilla on hallussaan reaaliaikainen kansainvälinen verkosto – potentiaalisesti kymmeniä ja satoja, jopa tuhansia ystäviä kaikkialla maailmassa aina ja joka aika saavutettavissa. Tämä tosin edellyttää useimpien kohdalla tietysti ystävä-sanana aika radikaalia ja inflatorista uudelleen tulkintaa. Mutta niin tai näin, ystävät keskustelevat tunnetusti keskenään, vaihtavat kuulumisia, valokuvia, ruokareseptejä, kokemuksia, kertovat lapsistaan tai mustikka- ja kanttarellisaaliistaan. Voit olla täysin yksin, mutta aina halutessasi onnellisesti yhteydessä sinulle tärkeisiin ihmisiin, jotka usein täysin välittömästi kommentoivat tekemisiäsi, ajatuksiasi ja sanomiasi. Aitoa vuorovaikutusta ja dialogia siis.

Netti on sosiaalinen ja tässä mielessä usein aidosti diakoninen. Se rakentaa uudenlaista yhteisöllisyyttä. Se rakentaa myös uutta yhteiskunnallista todellisuutta, Facebook-vallankumous kaatoi Hosni Mubarakin. Vallankumoukselliset joukot koottiin ja organisoitiin Facebookin välityksellä. Nettiin liittyy parhaimmillaan lupaus uudesta, uljaasta maailmasta. Mutta ei ilman tuota ongelmallista varjoa: netissä joku jossakin tietää, rekisteröi ja analysoi aina sen, mikä sinua kiinnostaa. Netin sivuilta tutuksi ja muistiin kirjatuksi tulevat myös ystäväsi, perheenjäsenesi, ajatuksesi, harrastuksesi, tykkäämisesi. Sinä saat profiilin ja se profiili kiinnostaa aivan erityisesti yrityksiä. Tietosi tallentuvat ja tallennetut tietosi ”vuotavat”. Ja sen, kelle tietosi päätyvät ja missä laajuudessa määrittelee – usein ajan mukana muuttuvin säännöin – varsin itsevaltaisesti Google, Apple, Facebook tai joku muu. Vaan et sinä itse. Toisen tietojen esiin kaivaminen voi välillä edellyttää yksityiseltä henkilöltä kovaa motivaatiota, taitoa ja kärsivällisyyttä. Mutta varmaa on, että näppärä ja osaava nettiseilori pääsee ainakin joukkovoimalla lopulta oikeastaan juuri sinne, minne haluaakin – myös salasanojesi taakse. Niiden purkuun löytyy näppäret ohjeet – mistäpä muualta kuin netistä. Suojassa ei käytännöllisesti ole mikään eikä kukaan, kuten WIKILEAKS meille kiistatta osoitti. Hakkeroinnille aukevat kaikkein luottamuksellisimmatkin ja tarkimmin varjelluimmat salaisuudet. Hakkeri on nykyajan tutkimusmatkailija, napatutkija, jonka himoitsema kohde on toisen tiedosto. Mitä kauempana, mitä useampien suojausten, muurien ja haasteiden takana, sitä houkuttelevampana ja kiihottavampana. Nettiin ei siis kannata turhia luottaa, sillä sen perusidea on oikeastaan tehdä kaikesta yksityisestä julkista ja kaikesta julkisesta yksityistä. Ja tällä on seurauksia, hyviä, mutta myös uhkaavia. Ja seuraukset todentuvat usein käsittämättömällä nopeudella.

Tohtori Karl-Theodor zu Guttenberg teki pikavauhdilla loistavan uran Saksan politiikassa. Raamiedellytykset olivat kiistatta hyvät. Ehdottomasti komea, näyttävä mies, kaunis, hoikka, vaalea vaimo ja suloiset lapset kuten kuuluukin, jos

miehellä on aatelinen tausta ja linna kotina. Kieli- ja käyttäytymistaitoa, poliittisesti raikasta suorapuheisuutta, uutta tyyliä, rohkeita otteita ja ratkaisuja vaikka muille jakaa.

Puolustusministerinä ihastuneiden kannattajiensa nimellä KT tuntema nouseva tähti vieraili ahkerasti Afganistanissa, tuki ja rohkaisi miehekkäästi sotilaitaan, suri kaatuneita, esiintyi mielellään maastopuvuissa, ylänappi auki, hihat ylös käärittyinä. Tuleva liittokansleri ennakoivat monet asiantuntijatkin.

16.2.2011 Karl-Theodor zu Guttenberg totesi *Süddeutsche Zeitung* -sanomalehdessä: ”Väite, että väitöskirjani on kopio, on absurdi.” Seuraavana päivänä tuntematon netinkäyttäjä, nimimerkki PlagDoc perusti GuttenPlag-Wikin ja kutsui kaikki kiinnostuneet selvittämään tohtorin väitöskirjan aitoutta. Wikipedian wiki tarkoittaa nopeaa. GuttenPlag-Wiki oli nopea. Sen vapaaehtoiset väitöskirjasalapoliiisit selvittivät kuudessa päivässä, että zu Guttenbergin väitöskirjasta noin 54 prosenttia oli suoraa tai vain vähän muunneltua lainausta muiden teksteistä – useimmiten ilman lähdeviittauksia. Plagiaattia oli siihen mennessä löytynyt 270 sivulta. 1.3.2011 kulttuuriministeri joutui eroamaan virastaan. Ministeri ei saa valehdella eikä esitellä toisten keräämiä tutkimustuloksia oman ajattelunsa väläyksinä. KT:n jälkeen jo moni muukin Saksan poliitikko on menettänyt maassa hieman yliarvostetun tohtorin tittelinsä, joka niin kauniisti on koristanut poliitikon karismaa. Tiede on kuitenkin tiedettä ja itsensä markkinointi muuta.

Apple, joka nousi juuri maailman arvokkaimmaksi yhtiöksi, on vahvasti uskonnollinen yhteisö. Applen käyttäjät uskovat vain Appleen, ovat ikään kuin hienompaa väkeä ja tosi seurakunta, paremman nettitulevaisuuden aito lupaus. Samalla oma kulttiyhteisönsä, jolla on vakavasti sairaassa Steve Jobsissa oma profeettansa, nettievankeliumin aidosti kärsivä palvelija. Apple myös näkee oman seurakuntansa jäsenen sisimpään ja valvoo hänen kaikkia teitään. Tähän on monta väylää, kotimme ja kotikatamme kuvaava Street view ei siihen riitä. Älypuhelinien aateli eli uudet iPhonet rekisteröivät muutaman metrin tarkkuudella kantajansa liikkeet, varustavat ne päivämäärällä ja kellonajalla ja tallentavat nämä tiedot sellaisenaan. Saman tekee myös iPad. Kuka tahansa voi halutessaan seurata elämänsä askele askeleelta. Apple unohti kyllä sen laitteittensa käyttäjille kertoa.

Totaalinen kontrolli on saanut uuden muodon. Tekniikka on tehnyt meistä läpinäkyviä, alastomia. Kuljemme missä tahansa, kasvomme voidaan tunnistaa, reittimme jäljittää ja ajoittaa, ystävämme rekisteröidä, google-klikkauksemme kartoittaa, lastemme kuva tai hairahduksemme dokumentoiva video levittää koko maailman nähdä. Viimeinen tuomio – totaalinen läpivalaisu – on joka hetki. Kestämmekö me sen? Missä ovat salaisuuteni, yksityisyyteni, vapauteni, maailma,

joka on omani? Oman sielunhoitonsa voi aloittaa miettimällä, mitä nettiin laittaa. Kaikki tallentuu suuren isonveljen muistiin, jonnekin.

Jälkisanat

Karl-Theodor zu Guttenbergin tapaus muistuttaa jossain määrin Perussuomalaisten aikaisemman presidenttiehdokkaan Laura Huhtasaaren gradusta Suomessa käytyä keskustelua. Jälkitarkastuksissa Huhtasaaren vuonna 2003 valmistuneesta gradusta on todettu plagioituksi merkittäviä osia. Huhtasaari ja zu Guttenberg ovat ensivaiheessa jyrkästi kiistäneet muiden henkilöiden tutkimusten tulosten laittomat kopioinnit omissa opinnäytteissään.

Saksan lainsäädäntö on plagiointien suhteen selvästi ankarampi kuin Suomen, samoin poliittinen moraali. Saksan tutkimusministerin Annette Schawanin vuonna 1980 hyväksytty väitöskirja todistettiin osittain kopioituksi vuonna 2014, siis 34 vuotta hyväksymisensä jälkeen. Schawan menetti sekä tohtorin arvon että ministerinpaikan. Huhtasaari saa sen sijaan pitää oman tutkintonimikkeensä, vaikka plagiointi oli selvä. Saattaa siis olla, että hänet nimetään tulevaisuudessakin ehdolle Suomen valtion korkeimpaan virkaan.

Viimeiset vuodet ovat osoittaneet jopa uhkaavalla tavalla, miten avoin tietojen kaustamiselle, manipuloinnille, hyödyntämiselle ja vihapuheelle Facebook, mutta myös muu sosiaalinen media on. Automatisoidut ”viestitehtaat” syytävät harhaanjohtavaa tietoa, jolla pystytään vaikuttamaan jopa vaalituloksiin ja yleiseen kansalaismielipiteeseen. Demokratian kannalta tilanne on uhkaava.

Diakonia 3/2013

SELUNHOITOA SELUTTOMALLE?

Mikä mahtoi olla kevään 2013 tärkein uutinen? Uskallan ennakoida, että se ilmestyi toukokuussa. Suomessa en itse havainnut kylläkään siitä kerrottavan yhtään mitään. Uutisella on tämän päivän hektisen uutisvälityksen näkökulmasta ehkä pitkästyttävän pitkä, mutta oikeastaan yllättävänkin linjakas tausta.

Vuonna 1997 maailma keskusteli pitkään ja perusteellisesti lampaasta. Tuon vuoden helmikuussa Ian Wilmut julkisti tiedon kloonilamma Dollyn olemassaolosta. Osalle tutkijoista skotlantilaisen tutkimusinstituutin koetallissa päivänvalon nähnyt Dolly oli luonnontieteellinen sensaatio, tieteellisen tutkimuksen lampaanlihaksi tullut voiton merkki. Olihan tuo lempeäkatseinen elikko ensimmäinen maailmassa, joka oli kloonattu täysikasvuisen eläimen solusta. Monet muut pelästyivät. Kulkeeko ihminen lampaan tietä geneettiseksi kopioksi? Kuka kopioitaisiin? Mihin tarkoitukseen? Mitä tästä seuraisi ihmisyydelle? Ihmisen identiteetille? Mielikuvitus laukkasi ja ilmestyskirjan näky seurasi toistaan. Syntyisikö uusi jalostettujen herraihminen ja älykköjen ihmislaji, joka tarvitseensa valmistaisi sopivasti räätälöidyn kloonistupidojen joukon orjatyövoimakseen? Tuotettaisiinko maailmaan kloonilapsia, joita käytettäisiin vain alkusolun luovuttaneen isän tai äidin kehon varaosapankkeina?

Tutkijat rauhoittelivat maailmaa. Kukaan ei halua kloonata ihmistä, eikä ihmisen kloonaus olisi mahdollistakaan. Mutta eläimiä kloonattiin ja eläinten kloonaus arkipäiväistyi; lammasta seurasi vasikka, vasikkaa hiiri, nauta ja vuohi. Vasikkaa, hiirtä ja nautaa saattoivat puolestaan koira ja kissa. Ketju jatkui ja mo-

nipuolistui. Kloonaukselle löytyi järkeen käypiä perusteluja, ennen kaikkea lääketieteellisiä, jalostuksellisia ja tietysti myös tutkimuksellisia.

Ajan myötä kloonaus on muuttunut laboratorioiden rutiiniksi. Kohukin sen ympärillä on vaiennut ajat sitten. Lisäksi kädelliset, joihin myös ihminen eläintieteellisesti kuuluu, näyttivät tekevän harvinaisen sitkeää vastarintaa tutkijoille. Kloonausyrityksiä ei toki puuttunut, mutta välillä toistuvat epäonnistumiset saivat jopa monet specialistitkin epäilemään ja luovuttamaan. Biologia vain näytti estävän kädellisten kloonauksen.

Lääketieteellisesti orientoitu tutkimus on jo kauan keskittynyt alkion kantasoluihin, soluihin, joilla on lähes rajaton kyky jakautua ja uusitua ja tuottaa erikoistumattomia, mutta erikoistumiskykyistä uusia soluja korvaamaan organismin toimintakykynsä menettäneitä soluja. Näistä ”monikykyisistä” soluista odotetaan pelastusta niinkin vaikeisiin ja toivottomiin sairauksiin kuin Alzheimerin ja Parkinsonin tauti monista muista puhumattakaan. Kansainvälisestäkin eettisesti tarkoin säädellyn ja rajatun alkion kantasolujen ja kantasolulinjojen tutkimuksen ovat mahdollistaneet ne ylimääräiset alkio, joita syntyy koeputkihedelmöityksen ”sivutuotteena”. Ne ovat samalla eettisen problematiikan ydin, ihmisalkioista ei sovi tehdä biomassaa. Nykyisin osa alkioista hävitetään, osa lahjoitetaan tutkimukselle, osa toisen lapsettomuudesta kärsivän parin hedelmättömyyshoitoon, osa pakastetaan mahdollista tulevaa käyttöä varten. Alkiodiagnostiikka on mahdollistanut myös perinnöllisistä sairauksista kärsivien vanhempien entistä turvallisemman lastensaannin; kohtuun siirretään tarkoin valittu ja tutkittu, geeniviaton alkio.

Entä se toukokuun uutinen? Amerikkalaiset tutkijat ilmoittivat arvostetussa Cell-ammattilehdessä onnistuneensa ensimmäistä kertaa kloonaamaan tavallisista ihmiskehon soluista ihmisalkion. Tähän tutkijat olivat pysähtyneetkin. Alkiota ei siis siirretty kohtuun, vaan se hajotettiin ikään kuin taaksepäin alkion kantasoluiksi. Tutkijat korostivat, että tavoite oli pelkästään luoda entistä käyttökelpoisempia kantasoluja, joita ihmiskeho ei enää hylkisi. Ihmisen varaosat voidaan alkion kantasoluja hyväksikäyttäen valmistaa hänen omista geneeistään. Ideaalitapauksessa korjaamme siis itse itsemme ja sokeat näkevät ja kuurot kuulevat jo tässä maailmassa – eivät vasta tulevassa Jumalan valtakunnassa.

Kloonatun ihmisalkion synnyn myötä todentui ja mahdollistui kuitenkin pelätty: jos kloonattu alkio olisi siirretty kohtuun, olisi tuloksena ollut kloonattu ihminen, ihmiskopio. Reitti kohti ensimmäistä ihmiskloonaa on avattu, eikä avattua enää kukaan saa suljettua. Hurjimmatkin pelot tai toiveet ihmisen geneettisestä optimoinnista ovat periaatteessa mahdollisia toteuttaa – alkion kantasolujen geneettinen muuntelu ei ole ongelma. Ihmisdesign, ihmisen geneettinen muotoilu

tilaajan tarpeiden mukaan on muuttumassa tieteiskirjojen kauhutaruista reaali-seksi mahdollisuudeksi. Ja niin kovin harvoin ihminen on jättänyt mitään kokeilematta, mikä on hänelle mahdollista – jos koskaan.

Ihmiskloonin ehkä piankin todentuvaa esiin astumista jossakin päin maailmaa saattaa ns. filosofisen transhumanismin innokkaasti markkinoima ajatus kyborgeista, ihmisen ja tietokoneen yhdistämisestä. Tällöin ei vain ihmisen keho olisi täydennettävissä ja korvattavissa vaan myös hänen tajuntansa ja tietoisuutensa. Ensimmäinen askel tähän suuntaan on lähellä. ”Google Glass”, Google-yhtiön datarillit ovat tulossa markkinoille jo ensi vuoden alussa. Google Glass rakentaa pientäkin pienemmän monitorin avulla välittömän yhteyden ihmisen silmän ja internetin välille. Pieni silmänliike riittää siirtämään katsojan netin kaikkiin tiedostoihin tai katsellun maiseman tai keskustelukumppanin vaikkapa huomauttamatta videotallenteelle.

Datarillit ovat vain tavoitellun kehityksen vaatimaton alku. Innokkaimpien transhumanistien unelma on tietokoneen ja ihmisen täydellinen sulautuminen yhteen, mikä takaisi ihmiselle oman tietoisuutensa ja identiteettinsä vapaan laajentamisen, valinnan ja räätälöinnin. Tämä merkitsee ja myös edellyttää eräiden transhumanististen filosofien mukaan täysin uutta ihmiskäsitystä ja eettistä perustelua. Ei liene epäilyä, mitä se tarkoittaa tai mitkä ihmiskäsitykset antikvoituvat menneisyyden harhaopiksi? Miten puhua Jumalan kuvasta, jos ihminen onkin oma luomuksensa? Missä paljastuu ihmisen ainutkertaisuus ja -laatuisuus, jos hän onkin sarjatuote? Mitä sielua hoidetaan, jos ihminen tilaa tietoisuutensa ja minuutensa nettitohtorin hyllyltä niin kuin moni tänään rintaimplantit yksityisklinikalta? Mitä jää ihmisen itseisarvosta ja identiteetistä jäljelle, jos hän muokkaa itsestään vapaasti muokattavan uusiomateriaalin?

Sielunhoito on ollut yksi merkityksellinen askel ihmisen matkalla ihmiseksi. Se on merkki välittämisestä, yhteenkuuluvuudesta, halusta kohdata ja jakaa suru, kärsimys, ikävä ja pelko yhdessä. Ihmisestä tuli ihminen sillä hetkellä, kun hän oppi rakastamaan. Osaako uusi uljas ihminen rakastaa? Jakaa kärsimyksen? Vai juopuuko hän omasta rajattomuudestaan ja suuruudestaan, terveydestään, tiedostaan ja ikuisuudestaan, rajattomista mahdollisuuksistaan? Tarvitseeko koko maailmamme sielunhoitoa?

Jälkisanat

Vuonna 2017 saatiin näyttö seuraavasta askeleesta geeniteknologian kehitystiellä. Ihmisalkioiden perimän määrätietoinen geneettinen muunteleminen todistettiin käytännössä mahdolliseksi. Muuntelu on peruuttamaton ja siirtyy sukupolvesta toiseen.

Myönteisesti tulkittuna tämä auttaa poistamaan jo ennen lapsen syntymää perinnöllisen sairauden aiheuttavan geenin alkiovaiheessa ja edistämään myös lapsen kaikkien jälkeläisten terveyttä. Englannissa Nuffieldin bioetiikan neuvosto ilmoitti tänä vuonna hyväksyvänsä periaatteessa tällaisen alkioiden geenimanipulaation.

Teknisesti tämän on mahdollistanut laite nimeltä CRISPR, eräänlaiset ”geenisakset”, jotka takaavat sen, että yksittäisiä geenejä voidaan leikata pois, lisätä tai muokata.

Monet bioetikot ovat huolissaan siitä, aukeneeko tekniikan kehityksen myötä tie ihmisjalostukseen. Tämä vaara on toistuvasti torjuttu, mikä ei tarkoita saati takaa sitä, ettei tässä vaiheessa vielä mahdoton jalostuksen edellyttämä laajan geenimäärän muuntelu joidenkin tutkijoiden mieltä kiehtoisi. Samoin on pelätty kalliin tekniikan lisäävän eriarvoisuutta: rikkaat voivat ”tervehdyttää” lapsensa alkion, köyhille kallisoperaatio on saavuttamaton.

Lääketieteellisen osaamisen ja ihmisen terveyden muuttuessa yhä nopeammin ja laajemmin osaksi markkinoita ja voitontavoittelua voi molempien vaarojen todentumista ennemmin tai myöhemmin pitää selviönä. Ihminen on peruuttamattomasti liikkeessä, mutta lienee täysin oikeutettua kysyä, tiedämmekö, mitä me teemme ja voimmeko kantaa siitä vastuun.

Diakonia 3/2017

TODENNÄKÖISTÄ ON VAIN EPÄTODENNÄKÖINEN

Y uval Noah Harari lopettaa taannoisen menestyskirjansa ihmiskunnan lyhyestä historiasta hyvin pessimistiseen ja synkeään kysymykseen: Onko olemassa mitään vaarallisempaa kuin tyytymättömät ja vastuuttomat jumalat, jotka eivät tiedä, mitä haluavat?” Itse tehty Jumala on Hararille ihminen.

Tulevaisuuden ennakointi ja ennustaminen ovat ihmiskunnalta onnistuneet poikkeuksellisen surkeasti. Eivät edes lähitulevaisuuteen suuntautuneet prognoosit ole vakuuttaneet osumatarkkuudella. Tulevaisuuden epäonniset haltuunotot vahvistavat pikemminkin Aristoteleen viisauden, että tulevaisuudessa todennäköistä on epätodennäköisen toteutuminen. Historiamme poikkeuksellisen hyvin varmistamia ovat kuitenkin kaksi seuraavaa väittämää: Tulevaisuus on erilainen kuin nykyisyys, ja se on erilainen kuin kuvittelemme.

Aika nöyrällä mielellä on siis hahmotettava myös diakonian tulevaisuudessa tarvitsemää osaamista. Se, että diakoniaa tarvitaan tulevaisuudenkin maailmassa, on minusta täysin selvä. Uskallan ennakoida, että diakoniaa tarvitaan jopa enemmän ja kipeämmin kuin nykyään.

Kaiken tuottamansa hyvän rinnalla globalisaatio luo jyrkkää taloudellista eriarvoisuutta, joka repii ammottavan kuilun usein myös yhden ja saman maan kansalaisten välille. Sivuun pudonneet tai sinne sysätyt ihmiset ja maailmamme menestyjät elävät yhä enemmän eri todellisuuksissa, toisiaan kohtaamatta, kuulematta ja ymmärtämättä. Ainoa hyvä, mitä itse löydän oikeistopopulistien ja natio-

nalistien menneisyyteen juuttuneesta ajattelusta – tai ehkä paremminkin ajattelun puutteesta – on se, että se pakottaa meidät näkemään ihmiset, jotka ovat menettäneet luottamuksensa yhteiskuntaan. Tämä taas haastaa jokaista diakonian toimijaa syventämään yhteiskunnallista ja poliittista osaamistaan sekä rohkeuttaan kamppailla syrjäyttäviä yhteiskunnallisia rakenteita ja (talous)ideologioita vastaan. Ongelmien syiden esiin nosto ja niihin vaikuttaminen julkisuudessa on entistäkin välttämättömämpää. Kilteimmänkin diakoniatyöntekijän on uskaltauduttava terveeseen kriittisyyteen heidän tähtensä, jotka etsivät häneltä tukea ja apua. Diakonian täytyy tietää, mitä se haluaa.

Diakoniatyöntekijän peruskompetenssia nyt ja tulevaisuudessa ovat ihmisoi-keudet ja niiden puolustaminen. Niin sanottu ”pakolaiskriisi” saattaa olla kevyttä alkulämmittelyä verrattuna ilmastonmuutoksen seurauksiin.

Pidän lisäksi selvänä, että jokaisen kirkon työntekijän on pystyttävä entistä paremmin selvittämään itselleen ja muille, miksi on kirkon työntekijä ja mihin kirkon työntekijänä työllään pyrkii. Tämä edellyttää sekä porautumista oman vakaumuksensa perusteisiin että työnsä lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Pintapuolisuuden, puolivillaisuuden ja hurskaisuun satuiluihin ei tulevalle kirkon työntekijällä pitäisi olla enää varaa.

Kirkon sanomaan ja sen edustajiin suhtaudutaan jatkossa yhä kriittisemmin, mikä edellyttää työntekijältä poikkeuksellista tiedollista ja psyykkistä valmiutta avoimeen, toista kuuntelemaan ja kunnioittavaan dialogiin – myös itselle vaikeista aiheista. Valmiutta haastaa lisäksi jatkuva kaupungistuminen. Kaupunki on aina ollut kirkoille vaikea ympäristö, koska se on vapaamielisempi, kriittisempi, anonyymimpi, moniarvoisempi ja muuttuvampi kuin mihin kirkko keskellä kylää oli koskaan ehtinyt oppia tai tottua.

Tulevaisuudessa tarvittavan osaamisen kannalta vaarallista on se, että valtion toistuvat koulutuksen säästö- ja leikkausohjelmat minimoivat ja välineellistävät jo nyt diakonia-alan opiskelijoiden mahdollisuudet aitoon pohdintaan ja keskusteluun toistensa kanssa. Tulevassa työelämässä välttämättömät, entistä paremmat argumentaatio- ja keskustelutaidot sekä yhteistyövalmiudet opitaan yhdessä keskustelemalla ja refleктоimalla, ei nettiruutua tuijottamalla. Tässä suhteessa diakonia-alan koulutus uhkaa mielestäni ajautua kohti kriisiä, jota yleisessä ja yhteisessä digihuimassa ei välttämättä ole vielä tiedostettu.

Ammatillisuuttaan korostavalle diakonialle kipein oppimishaaste saattaa olla välttämätön luopuminen nykyisen diakonian vallitsevasta mallista. Mallia hallitsee liian usein markkinataloudelta kopioitu puhe asiakkaista ja palveluista – ei yhteinen ja yhdessä jaettu elämä. Asiakasfokusoitu malli paljastaa aivan liian

konkreettisesti, että kirkon toimintaan voi osallistua tulematta millään tavoin osalliseksi kirkosta armahtavana yhteisönä. Yhteinen, yhdessä jaettu elämä on diakonian ydin. Sitä, miten se toteutuu, voi toimistodiakonialle opettaa moni mielenterveyskuntoutukseen sitoutunut toimija, jossa osallistumisesta on jo uskaltanut kaikkien osallisuuteen ja tasa-arvoon. Aito seurakunta on siellä usein hyvin lähellä. Samaa rohkeutta ja ”diakonista viisautta” (Antti Raunio) kaipaa koko kirkko.

Dick

VAMMAUTETUT VAMMAISET

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on tähän mennessä viimeisin YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen (1948) konkretisoinneista. Aikaisemmat käsittelivät esimerkiksi naisten ja lasten oikeuksia. Niiden tavoitteena on ollut taata erityisen haavoittuvaan ryhmään kuuluvien jäsenten täydet ihmisoikeudet. Suomi allekirjoitti vammaisia koskevan yleissopimuksen ensimmäisten maiden joukossa, mutta ratifioi sen yhtenä viimeisistä Euroopassa vuonna 2015. Pitkän viipeen perusteluksi esitettiin lainsäädännölliset muutokset, jotka vaativat aikaa. Laajaa julkista tai yhteiskuntapoliittista keskustelua asiakirjan merkityksestä tai seurauksista ei Suomessa käyty – toisin kuin esimerkiksi Saksassa, jossa teema hallitsi sisäpoliittista keskustelua ennen vuonna 2015 toteutunutta turvapaikanhakijoiden määrän yllätyksellistä kasvua.

Asiakirjan ytimenä on kansainvälisessä keskustelussa pidetty käsitettä inkluusio. Huomiota herättää, että suomalaisessa käännöksessä tämä – vammaisliikkeen suosioma – termi ei esiinny kertaakaan. Asiakirjan määritelmä ”...” full and effective participation and inclusion in society” kuuluu suomeksi täysimääräinen ”osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan”. Käännöstä voidaan pitää heikennyksenä, koska se kätkee sen muutoshaasteen, joka inkluusion käsitteeseen liittyy. YK:n yleissopimuksen taustana oli vammaisten empowerment-liikehdintä, jossa vammaiset ihmiset itse vaativat itsensä määräämisoikeutta, oikeudellista tasa-arvoa ja kansalaisuuden täysimääräisiä hyväksymistä. Tämä muutosnäkökulma on selkeästi häivytetty myös sopimuksen täytäntöönpanossa. Sopimuksen soveltamisen motto Suomessa on ollut ”vammaisten osallisuus mahdollisimman halvalla”, toisin sanoen yleissopimus luomatta konkreettisia edellytyksiä inkluusiolle. Toimintamalli heijastuu vaikkapa yleisönasastokirjoitusten katkerina reaktioina ”erityislusten” integrointiin kouluissa. Samoin se paljastuu vammaisten kuljetuspalveluiden toistuvissa kriiseissä. Inkluusiota ja YK:n yleissopimusta ei ole yksinkertaisesti otettu vakavasti Suomessa, oikeastaan kaikkea muuta.

Vakavasti otettuna inkluusio edustaa väkevää näkyä yhteiskunnasta, jonka tavoitteena on purkaa kaikki marginalisointi ja diskriminointi. Se taas edellyttää määrätietoista inkluusiivisen ajattelun ja toiminnan kulttuurin luomista.

Kirkon vammaistyöllä on pitkä perinne ja paljon kokemuksellista osaamista. Inklusiivista tai inklusiiviseen teologiseen työskentelyyn perustuvaa se ei ole ollut. Kirkon vammaisseminaareissa on kuitenkin viime vuosina otettu lupaavia askelia kohti uutta, ansio tästä kuuluu erityisesti Kirkkohallituksen juuri eläkkeelle siirtyneelle vammaiskysymysten asiantuntijalle Riitta Kuuselle. Kirkon vammaistyön inklusiivinen uudistaminen edellyttää myös kirkolta sen edellytysten täysimääräistä takaamista, väärällä hetkellä ei voi säästää väärästä asiasta.

YK:n yleissopimuksen 24 artikla vaatii takaamaan vammaisille ”täysimääräisen ja yhdenvertaisen osallistumisen koulutukseen ja yhteisöön”. Ensimmäinen uudistushaaste kirkolle onkin inklusion toteuttaminen rippikoulussa mahdollisimman nopeasti ja yleissopimuksen edellyttämän ”täysimääräisen osallistumisen kasteopetukseen ja rippikoulu ja -seurakuntayhteisöön” takaaminen vammaisille nuorille. Siitä on hyvä aloittaa, koska sellainen toimintatapa vastaa seurakunnan ja kirkon itseyttä Kristuksen ruumiina.

Diakonia 2/2008

KIRKKO KAIKILLE – IHANKO VAMMAISILLEKIN?

”Kirkko kuuluu kaikille, koska Kristus kuuluu kaikille.” Niin iskevästi toteaa kirkon vammaispoliittinen ohjelma. Rivien välissä on aavisteltavissa, että jollekulle vammaisten oikeus kirkkoon ja sen ydinviestiin on ilmeisesti ollut enemmänkin epäselvä. Ohjelman motto on häpeämättömän itseriittoinen ja ositteleva. Jo otsakkeessaan ohjelma päivittelee, miten pitkälle kirkon suvaitsevaisuus ja avosydämys ulottuu: kaikille – siis jopa aivan vammaisiin asti. Toivottavasti vammaiset huomaavat olla haltioissaan!

Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyön ohjelmaksi teksti on onnettoman otsikonsa ohella diakonisesti onnettoman vähäveristä ja valjua. Toki on upeaa, jos kirkko tuo uskonsa vammaisten ulottuville ja yrittää taata heille mahdollisuuden osallistua seurakunnan ja kirkon toimintaan. Evankeliumi on kirkolle keskeinen juttu – ilman muuta. Mutta mahtaako sen – ohjelman mukaan ilmeisen – huutava puute olla kirkon diakonian ja yhteiskunnallisen työn päähuoli ja -anti suhteessa vammaisuuteen ja vammaisten oikeuksiin?

Ohjelman alkusivujen perusteella tuntuu siltä, ettei vammaisilla muuta hätää ja tuskaa tässä maailmassa olekaan kuin kysymys siitä, miten päästä täyttämään uskonnolliset tarpeensa. Ja kunhan tämä on taattu, niin ”seurakunta” kyllä ”joustaa ja sopeuttaa sekä toimintojaan että rakenteitaan näiden tarpeiden mukaisesti”. Seurakunnallinen tarpeidentyydytyslaitos perustelee ohjelmassa venymisensä vastaanantomattomasti: ”Joustava toiminta on seurakunnalle luonteenomaista, sillä

se on elävä yhteisö.” Vakuuttavaa. Erityisen vakuuttavaa ainakin heille, joilla on perusannos joustavaa seurakunnallista työkokemusta. Aivan yhtä vakuuttavaa on sekin, että vammaisten ihmisten täysivaltaistaminen kirkossa tapahtuu parhaiten perustamalla seurakuntiin paikkakunnan vammaisyhdistysten kanssa vammaisneuvostoja. Tämä empowerment räjäyttää kyllä dynaamisuuudellaan diakonisen kuin diakonisen tajunnan.

Kirkon vammaisohjelmasta puuttuu kokonaan vammaisuuden ja sen tulkin-tojen yhteiskunnallisten reunaehtojen tarkastelu ja määrittely. Lisäksi sen teologi-nen perustelu on valitettavan maho. Ohjelman tavoitteet perustuvat ”kristilliseen etiikkaan ja ihmiskäsitykseen”. Ja niiden sisältö ja merkitys suhteessa vammaisuu-teen onkin varmasti meille kaikille sanomattakin selvää, eikö? Jos siltä tuntuu, voi aluksi alkaa pohtia vaikka omaa vastaustaan siihen, onko vaikeasti monivam-maisen ihmisen elämä Jumalan hyvä luomisteko ja hänen tahtonsa. Sellaisena siis hyvää elämää, josta kaiken hänen muun luomansa ohella kiitämme Luojaamme sydämestämme. Kristittyjen pohdinnoissa ei vammaisen lapsen lahjaluonne lähes-kään kaikissa kirkon historian tai nykyisyyden vaiheissa ole ollut millään tavoin itsestään selvää. Mieluummin on kysely, mitä pahaa vanhemmat ovatkaan mah-taneet tehdä, kun Jumala heitä näin rankaisee. Myös arkisyntyttäjän todellisuus sikiödiagnostiikkoineen kertonee jostain aivan muusta kuin vammaisen ihmisen tasa-arvosta ja Jumalan kuvan kaltaisuudesta meidän itsemme ja yhteiskuntam-me silmissä.

Kirkko kaikille vaikenee moisista kysymyksistä, niin kuin se toki vaikenee kai-kista muistakin kysymyksistä, joita sen ehdottomasti olisi pitänyt jotakin sanoa. Nyt ohjelman kristillinen etiikka ja ihmiskuva jäävät fraasiksi, joka ei konkreti-soidu millään tavoin. Ja se on merkillistä. Ohjelman kirjoitusaikaankin käytiin ympäri maailmaa raivokasta keskustelua australialaisen moraalifilosofin Peter Sin-gerin teeseistä, joissa vammaisen lapsen surmaaminen oli moraalisesti lähinnä hyvä teko. Vammaisuuden torjunta on ajat sitten korvautunut vammaisten tor-junnalla. Sen rinnalla vammaisten osallistumisen vaikeudet kirkon suosittuihin vaalitapahtumiin tuntuvat hieman turhanpäiväisiltä huolenaiheilta.

Onko vammaisen ihmisen perusongelma hänen vammansa vai se yhteiskunta, joka ei ota ihmisen vammaisuutta ja ainaista vammautuvuutta huomioon? Yhtä vähän kuin se ottaa ketään muutakaan kovin vakavasti huomioon, joka ei ole täy-sin työ-, toiminta- ja kulutuskykyinen. Tulevaisuuden yhteiskunta on – niin pel-kään – tässä suhteessa entistäkin piittaamattomampi, julmempi ja tehokkaampi. Jokainen, joka toivoo verotuksen keventämistä edelleen, rakentaa juuri sitä yhteis-kuntaa, jossa vanhusten ja dementikkojen kasvavat joukot horrostavat viimeiset

vuotensa pillereiden sumussa, ikuisella läpijuoksulla olevat lääkärit ovat vastuussa vain omien firmojensa tuottoarvon maksimoimisesta, ja vammaiset saavat enkelin siivet jo ennen syntymäänsä. Kun ihmiset arvo mitataan vain hänen markkina-arvollaan, karkaavat pilvet kauniit vammaisilta kovin, kovin kauas. Kumpi mahtaakaan vammauttaa ihmistä syvemmin – hänen vammansa vai meidän suhtautumisemme tuohon vammaan ja sen kantajaan?

Kirkko kaikille on hyvällä asialla ja juuri siksi koko ohjelma olisi syytä kirjoittaa alusta loppuun uusiksi. Ohjelma ylittää lähes itsensäkin alkaessaan kantaa huolta vammaisten mahdollisuuksista tavata muita vammaisia: ”Kirkko kaikille -ajattelu ei merkitse vammaisten eristämistä muista vammaisista...”. Varma väylä vammaisten elämän parantamiseen näyttääkin olevan se, että integroidaan vammaiset vertaisavun nimissä jälleen kerran muiden vammaisten kanssa. Olen ymmärtänyt, että juuri tämä tavoite on kyllä se vammaisten ihmisarvon ja osallisuuden varsinainen ongelma.

Vammaiset on integroitu vammaisten kanssa milloin mihinkin erityishuolto-piiriin, erityisoppilaitokseen, erityisluokkaan ja tietysti erityisrippikouluun (myös lievästi kehitysvammaisille!) niin mainiolla menestyksellä, ettei meidän tarvitse kohdata heitä sen enempää seurakunnan kasteopetuksessa, omassa koululuokassamme kuin työelämässäkään. Kaikki erityistäminen tietysti tapahtuu jalon humanissa erottelun hengessä – milloin parhaan mahdollisen hoidon tai omien edellytysten nimissä. Samalla se säästää meidät todelliselta vaivalta, jota kutsutaan inkluusioksi – sen mahdollistamiselta, että vammaiset saavat elää sitä elämää, mitä kaikki muutkin elävät yhdessä kaikkien muiden kanssa. Kirkko voisi, jos se jotakin uskottavaa vammaisten tilanteesta tahtoo sanoa, ensiaskeleena luoda edellytykset vammaisten nuorten täysivaltaiselle osallistumiselle tavallisiin rippikouluihin. Sen jälkeen se voisi pikapikaa lopettaa erityisrippikoulunsa. Aivan vain meidän ”terveiden” tähden.

Suomessa on edelleen kehitysvammaislaitoksia, suuriakin. Ruotsissa moisia laitoksia on pidetty jo pitkään vammaisten ihmisoikeuksien loukkauksena. Niinpä niitä ei koko maassa enää ole. Ei yhtään. Sveitsissä järjestettiin viime syksynä inkluusiota käsittelevä kansainvälinen, tieteellinen symposium. Eräs alustavista professoreista esitteli opiskelijoittensa kriittisiä raportteja suomalaisen kehitysvammanhoidon toimintakäytännöistä Pieksämäen Vaalijalasta. Siis samasta Vaalijalasta, jota mm. Kotimaa-lehti juhli ylistävin sanoin samaisena syksynä. Tutkijoiden joukossa vallitsi kuoleman hiljaisuus, kun professori totesi raporttien kuvausten tulevan Suomesta. Järkyttyneet kuulijat luulivat pistäytyneensä Romaniassa.

Diakonia 4/2012

TAASKO TAIVAALLISTA KIILTOKUVAA?

Kirjoitin aikanaan (Diakonia 2/2008) varsin kriittisen näkemyksen kirkon vammaispoliittisesta ohjelmasta, jota pidin teologisesti mutta myös yhteiskunnallisesti kovin kevyenä, jopa mahona. Palautetta pesi.

Siksi voinkin iloita siitä, että mitä ilmeisimmin juuri Kirkko kaikille -ohjelman ja sen kontekstissa syntyneen kirkon vammaistyön neuvottelukunnan työskentelyn ansiosta on kirkossamme toteutunut vaikuttava tiedostamisprosessi. Tyylikkääksi merkeiksi siitä lukisin vaikkapa ne ohjelman innovatiiviset konkretisoinnit, jotka ovat syntyneet Turussa ja Tampereella.

Kirkon ajattelu ei muuntunut osallisuutta, aitoa subjektiutta, esteettömyyttä ja tasa-arvoa korostavaksi ennen kuin oli vähän pakko, ainakin henkinen pakko. Tätä pakkoa siivitti erityisesti viime vuosikymmenien maailmanlaajuinen herkistymisen vammaisten ihmisoikeuksille ja kansainvälinen integraatio- ja inklusiokeskustelu. Ihmisoikeuksien pitkä ja hidas marssi vammaisten kohdalla huipentui YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista vuonna 2006. Saksassa – erityispedagogisen tradition kantamaassa – se on ratifointinsa jälkeen nostattanut kuumaa keskustelua siitä ovatko erityisopetus, erityisluokat ja -koulut enää ylipäättään oikeutettuja. Tuota keskustelua kannattaisi seurata tarkasti Suomessakin.

Vammaisten henkilöiden oikeus osallisuuteen, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen on nyt siis jopa globaalisti selvä ja yhteinen periaate. Alkeellisimpienkin ihmisoikeuksien todentuminen sen sijaan laahaa tunnetusti ikävän monessa maailmamme maassa niin vammaisten kuin ei-vammaistenkin kohdalla kaukana perässä. Kansainväliset sopimukset näyttävät kuitenkin suuntaa ja määrit-

televät yhteiset moraaliset normit. Näin ne eivät ainoastaan uudista kansallista lainsäädäntöä vaan toimivat myös totuuden ja oikeuden peleinä ihmisoikeuksien loukkaajille.

Kirkon avautumiselle kaikille on pian tulossa jatkoa. Kirkon vielä nimiäisiään viettämätön saavutettavuusohjelma on valmistumassa tämän syksyn kuluessa. Sen luonnosversio on jo löydettävissä kirkon nettisivustoilta. On varsin fiksu ja rohkea ratkaisu laittaa keskeneräinen dokumentti ajoissa pohdittavaksi jo siinä vaiheessa, kun paperin muotoja voi vielä hioa. Pakko siis kommentoida.

Kirkon saavutettavuusohjelma pyrkii määrittelemään saavutettavuuden ja samalla osallisuuden teologisen perustelun. Tavoite on hyvä ja jalo. Hyvä ja jalo, koska saavutettavuus voidaan tulkita hyvinkin yksipuolisen funktionaalisesti. Tällöin kysymys on pelkästään esteettömyyden – lähinnä teknisestä – mahdollistamisesta. Esteettömyys on taattu sellaisilla keinoilla kuin induktiosilmukka, kulkureittien opastus, pistevirsikirja, viittomakielen kirkkokäsikirja, paperiset puhkekopiot, valaistus ja selkokieli. Jälkiä tällaisesta painotuksesta löytyy toki saavutettavuusluonnoksessakin, jonka mukaan ”sähköisesti avautuvat ovet saavat tulijan tuntemaan itsensä tervetulleeksi”. Näinköhän se riittää?

Edellä mainitut tekniset avut ovat välttämättömiä ja arvokkaita asioita saavutettavuuden helpottamiseksi, mutta sen takaamiseksi täysin riittämättömiä. Riittämättömiä etenkin, jos saavutettavuuteen liitetään kiinteästi sellaiset harvinaisen haastavat sisällöt kuin osallisuus ja yhdenvertaisuus. Sen oven avautumisesta ei sen enempää kirkon historiassa kuin nykyisyydessäkään ole ollut mitään takeita. Työntekijä- ja auktoriteettikeskeinen ajattelu on niin syvällä niin kirkon työntekijöiden kuin seurakuntalaistenkin sielussa, niin syvällä, että sen muuntumiseen tarvitaan selkeä kulttuurimurros.

Tuleva ohjelma takoo saavutettavuusvaateelleen rajut teologiset perustelut. Sen mukaan ”kirkon saavutettavuusohjelma nousee evankeliumin ytimestä” ja siinä on ”kysymys kirkon perustehtävästä”. Jos näin on – niin kuin epäilemättä onkin – joudun kuitenkin ihmettelemään, miksi evankeliumin ydin ja kirkon perustehtävä ovat olleet sitten niin kauan hakusessa. Vammaisten oikeuksien, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien esitaistelijoiksi kirkoista ei pahemmin ole ollut, vaikka teologisia perustelujakin tälle kutsumukselle olisi ollut harvinaisenkin runsaasti.

Evankeliumin ydintä ja kirkon perustehtävää luonnos jäsentää neljällä peruskäsitteellä: luotu, pelastettu, yhteyteen kutsuttu, vastaanotettu. Näiden yhteisenä otsakkeena on – varsin yllättäin – ihminen kirkossa. Otsake herättää mielessäni vilpittömiä hämmästyksiä: onko ihminen siis vain kirkossa luotu, pelastettu, yhteyteen kutsuttu ja vastaanotettu? Eikö kirkon antropologialla olekaan siis mi-

tään relevanssia tai sanottavaa ”pahassa maailmassa”, kirkon ulkopuolella? Mikä on näiden perusolettamusten yhteiskunnallinen viesti, ja mitä niistä seuraa vai seuraako yhtään mitään? Luonnos vaikuttaa kokonaisuudessaankin hämmästyttävässä määrin kirkollisen sisäsiittoiselta – vammais- tai vanhuspoliittiselle yhteiskunnalliselle keskustelulle siltä ei riitä kuiskaustakaan kannanotoksi.

Ohjelmaluonnoksen teologia rakentuu joka tapauksessa väkevästi kristilliselle antropologialle, joka jää leijumaan omaan hurskaaseen todellisuuteensa. Se kyläkin kertoo sisältävänsä ”yhdenvertaisuuden ja osallisuuden teologiset ja ihmisoikeuksista nousevat perusteet”. Ohjelma ei nykymuodossaan pidä lupaustaan, ei teologista eikä ihmisoikeudellistakaan. Ikävä kyllä.

Saavutettavuusluonnoksen teologisen osion kieli muistuttaa pastoraalista ylistyslaulua. Se tuntuu raikkaalta ja innostavalta, ja ainakin kirjoittajan entusiasmi on aidosti aistittavissa. Aluksi runollinen teksti puhutteli, mutta mitä pitemmälle luin, sitä suuremmin minua alkoi myös ärsyttää. Olo on välillä kuin olisi kuuntelemassa vielä raikkaan innostuksen vallassa hehkuvan nuorisopastorin rippipuhetta – ”Jokainen on kaunis. Minä! Ihme! ... Sinä! Ihme!”

Ou jee!

Olenko siis pelkästään liian kyyninen ja ilkeä ihminen? Voi olla, mutta en oikein enää aikoihin ole jaksanut niellä kirkollista ideaaliteologiaa, joka leijuu niin kovin korkeissa taivaallisissa sfääreissä, että sekä yhteiskunnalliset että kirkolliset realiteetit ja samalla totuudellisuus näyttävät unohtuvan kokonaan. Niin ehjää ja söpöä kaikki meidän kristittyjen keskuudessa on: ”Ehtoolliselle tulemme yhdessä, asetumme rinnakkain katse samaan suuntaan. Raamatun hyvä sanoma koskettaa kaikkia. Kirkossa rukoillaan ja lauletaan toisten kanssa. Siellä Jeesus Kristus on omiensa keskellä, ystäviensä joukossa. Kuulumme yhteen toisten kastettujen kanssa, kuulumme yhteen Jeesuksen kanssa. Kristittyjen yhteys yltää niihinkin, joita emme itse koskaan tapaa. Ennen meitä eläneet kristityt ja eri maissa ja eri kristillisissä kirkoissa elävät kastetut ovat samaa joukkoa meidän kanssamme. Kristuksen kirkko on maailmanlaajuinen. Sen osallisuuteen kutsutaan kaikkia. Yhteys ulottuu jopa niihin kristittyihin, jotka ovat jo päässeet perille taivaan kotiin. Osallisuus ylittää viimeisenkin rajan.”

Kaunis, puhuttelevakin kuvaus, mutta teologinen perustelu? Sellaiseksi pelotavan naiivi. Joskus tuntuisi rehellisemmältä ja myös huomattavasti uskottavammalta, jos kirkossa puhuttaisiin aivan oikeasti totta eikä piirrettäisi taivaallista kiiltokuvaa, jossa sekoitetaan se, miten pitäisi olla, ja se, miten todellisuudessa on. Kaipaan kirkoltani ohjelmaa, joka alkaa omalla synnintunnustuksella ja nä-

kee vaivaa etsiä itselleen realistisen kontekstin analysoimalla ne taloudelliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät, jotka eivät anna vammaiselle sen enempää oikeutta, tilaa kuin mahdollisuuttakaan elää täyttä elämää, yhä useammin eivät edes oikeutta syntyä.

LAPSET, NUORET, VANHUKSET
- UNOHDETUT, HYLJÄTYT?

apsia koskevan kolumnini konteksti on muuttunut selkeästi, osin jopa draamatisesti. Saksa kuului ensimmäisen kolumnini kirjoittamisen aikaa Italian ja Espanjan rinnalla Euroopan matalimman syntyvyyden maihin, Suomi muiden Pohjoismaiden rinnalla pikemminkin syntyvyyskärkeen. Nyt Saksassa syntyvyys naista kohtaan on ohittanut Suomen luvut, erityisesti Berliinissä puhutaan ”Baby boomista”. Se ei koske vain maahanmuuttajataustaisia äitejä vaan myös syntyperäisiä saksalaisia. Suomessa syntyneiden määrä on vähentynyt – toisin kuin muissa Pohjoismaissa – yhtäjaksoisesti seitsemän vuoden ajan.

Merkit Suomessa ovat huolestuttavat. Suomi ei ole lainkaan niin lapsi- ja koulutusystävällinen kuin juhlapuheissa ja hallitusohjelmissa mielellään väitetään. Konkreettisesti tämä paljastuu verratessa perheen saamaa taloudellista tukea lapsen kasvattamiseen nykysummilla. Jos saksalainen lapsi on perheensä ainokainen, saa hänen huoltajansa lapsilisää lapsen elämän ensimmäiset 18 vuotta, nykysummilla yhteensä 41 472 euroa. Suomalaisperheen rahallinen tuki päättyy lapsen täytettyä 17 vuotta ja kattaa kaikkiaan 18 240 euroa. Ero räjähtää vielä suuremmaksi, jos saksalaisnuori opiskelee, tällöin lapsilisa päättyy vasta ”lapsen” täyttäessä 25 vuotta. Jos perheen nuori jää lapsilisäiän päätyttyä työttömäksi, saa hän lapsilisää 21-vuotiaaksi asti. Suurimmillaan lapsilisien ero yhdestä lapsesta saattaa siis olla huimat 39 000 euroa saksalaisperheen hyväksi. Raha ei ratkaise lasten kasvatuksessaan, mutta riittävä taloudellinen tukin voi rohkaista hankkimaan lapsen ja vähentää perheiden uupumusta.

Pisa-ennakointini piti valitettavasti paikkansa: Suomen hyvät suoritukset ovat edelleen hyvät, mutta kiistattomassa laskussa. Poikien huonommuus suhteessa tyttöihin on kasvanut huolestuttavasti. Erityisen syvä ero on luku- ja yhteistyötaidoissa. Syrjäytyneitä nuoria arvioidaan Suomessa olevan lähes 70 000. Heistä suurin osa on poikia ja nuoria miehiä. Syrjäytyminen ilmenee harrastusten ja koulutuksen puutteena, mielenterveyden ongelmina ja työttömyytenä. Nuorten syrjäytymisen takana ovat usein heidän enemmän tai vähemmän syrjäytyneet perheensä. Ketjua ei siis onnistuta katkaisemaan. Saksa on kirinyt Pisassa ja muissa kansainvälisissä koulututkimuksis-

sa, mutta tuskin lainkaan koulutuksellisessa tasa-arvossa. Kouluikäisten perheen taloudellinen ja koulutuksellinen tausta määrittelee Saksassa poikkeuksellisen selkeästi lapsen koulumenestyksen. Sosiaalinen ja pedagoginen kritiikki ”Hauptschulea”, jota pahimmillaan on kuvattu alaluokan jäännöskouluksi, on kasvanut, ja erottelevälle koulujärjestelmälle pyritään vakavasti etsimään vaihtoehtoja, joita ei kuitenkaan ole konkretisoitu.

Huono koulutus takaa nykymaailmassa huonon työllistymisen. Saksan työelämäläheinen ammattikoulutus ja matala työttömyys heijastuvat myönteisesti nuorten työllistymisessä ja paikkaavat näin osaltaan koulutuksellista eriarvoisuutta. Suomessa syrjäytyneiden nuorten korkea määrä heijastuu länsieurooppalaisessa vertailussa kiuksallisen korkeana nuorisotyöttömyytenä.

Saksassa ei taida enää olla liikaa lapsia. Berliinin päiväkodit muuttuivat vuonna 2018 joka tapauksessa maksuttomiksi. Suomessa lapsia syntyy koko ajan vähemmän. Syitä ja seurauksia olisi syytä miettiä – hallituksessakin. Suomessa on sen sijaan liikaa vanhuksia. Uutiset vanhustenhoidon tasosta ja laadusta ovat kaikille tuttuja – ja masentavia.

Diakonia 2/2007

SAKSASSA ON LIIKAA LAPSIA!

Saksassa on liikaa lapsia. Valtavan seinäjulisteen lähes metriset kirjaimet pysäyttävät katsojan jo kaukaa. Saksassako liikaa lapsia, maassa, jossa syntyvyysluvut ovat eräät Euroopan alhaisimmista? Liikaa lapsia maassa, jossa – kuten Suomessakin – on jo vuosia puhuttu koko yhteiskunnan sosiaalista vakautta ja taloudellista kilpailukykyä uhkaavasta väestön vanhenemisesta. Liikaa lapsia maassa, jossa liitopresidentti virkaanasettajaispuheessaan vain pari vuotta sitten suri jotakin aivan muuta: ”Mistä johtuu, että meillä Saksassa on koko ajan vähemmän lapsia? Emmekö me usko tulevaisuuteemme? Lapset merkitsevät uteliaisuutta, luovuutta ja luottamusta. Lapset ovat silta huomisen maailmaan...” Horst Köhlerin sanat eivät ole vain kauniisti ja iskevästi muotoiltuja, ne ovat lisäksi kiusallisen totta. Mutta uskommeko me enää tulevaan?

Saksassa on liikaa lapsia, jotka elävät köyhyydessä. Sivulause on nähtävissä vain läheltä. Se on painettu pienemmällä, mutta vasta se paljastaa mainostoimiston onnistuneen. Liikaa lapsia -väite on pysäyttänyt. Pysäyttäviä ovat myös tilastojen tiedot lapsiköyhyydestä. Joka neljäs lapsi elää suhteellisessa köyhyydessä uudesta tulemisestaan hurmautuneessa Berliinissä, koko Saksassa joka seitsemäs. Uusien arvioiden mukaan köyhyys koskettaa jo yli kahta ja puolta miljoonaa lasta – se vastaa puolta suomalaisista! Lasten suhteellinen köyhyys on selvästi yleisempää kuin aikuisten. Yhä useampi lapsi ja nuori on taloudellisesti riippuvainen erityisesti sosiaalirahasta. Vastaanottajien määrä on noussut kahdessa vuodessa vajaasta miljoonasta puoleentoista miljoonaan. Maassa, jossa ihmetellään, miksi lapsia syntyy niin vähän, ei jostain merkillisestä syystä pidetä huolta niistä lapsista, jotka ovat jo syntyneet.

Lasten suhteellinen köyhyys on tietysti suhteellista. Ei Saksassa nälkään kuolla, asuntojakin on tarjolla, erityisesti Berliinissä. Mutta suhteellisella köyhyydellä on absoluuttisen ikäviä seurauksia. Olet osaton siitä elämästä, mitä muut ikäisesi elävät. Sinä et jaa heidän mielenkiintonsa kohteita, et heidän harrastuksiaan, et heidän kulutustottumuksiaan, mutta et myöskään heidän mahdollisuuksiaan tai tulevaisuuttaan. Et pääse luokkaretkelle, et mene porukan jatkona elokuviin, olet muita alttiimpi sairauksille ja onnettomuuksille, et järjestä syntymäpäiväjuhlia muille, et ole mukana. Televisio ja kaverijengi korvaavat vanhempien huolenpidon, oppimisvaikeutesi kasvavat, putoat oikeasta koulusta, et saa oppivelvollisuuttasi täyteen. Et kuulu joukkoon, jolla on tulevaisuus avoimena edessä. Päädyt ainoastaan joukon jatkoksi ryhmään, jolla ei tulevaisuuden yhteiskunnassa ole enää mitään kysyntää, ei tarvittavaa osaamista eikä myöskään työtä. Osattomuuden ja syrjäyttämisen kokemus sisäistetään nuorena, köyhyys on häpeä ja se peitetään valheilla, joihin kaikkein vähiten voi itse uskoa. Senkin jäljet kannat itsessäsi.

Saksan koululaitos on suomalaisen silmissä häpeä. Se toimii yhä edelleen yhtä jaottelevana ja erottelevana kuin suomalainen koulujärjestelmä ennen peruskoulua. Neljännen kouluvuoden jälkeen kohtalosi tässä maassa sinetöidään yllättävällä joustamattomuudella. Demarkaatiolinjan ääripäät – lukio (Gymnasium) ja ”pääkoulu” (Hauptschule) – vastaavat hämmästyttävissä määrin Suomen jo omassa nuoruudessani kunnialla kuopattua oppikoulu- ja kansalaiskoulujakoa. Jos päädyt lopullisesti ”pääkoulun” oppilaaksi, ei tulevaisuus paljoo lupaa. Vielä vähemmän se lupaa, jos et saa koulun käytyäsi opiskelupaikkaa ammattikoulutukseen tai olet koulukeskeyttäjä. Välittävät tukirakennelmat ja -opetus, oppilaanohjaus, joustava siirtyminen koulujärjestelmästä toiseen tai elinikäinen oppiminen ovat usein täysin outoja sivistyssanoja saksalaisessa koulumaailmassa.

Taatakseen lapsensa koulutuksellisen tulevaisuuden yhä useammat vanhemmat sijoittavat tulevaisuuden toivonsa alusta alkaen yksityiskouluun. Lukiopaikka on varmistettava – maksoi mitä maksoi. Sitä maksua ei yksinhuoltajaäiti tai siirtolaisperhe pysty maksamaan. Tuloksena on rinnakkaisten todellisuuksien ja maailmojen synty. Eri taustaiset ja erilaisen lahjakkuusreservin omaavat lapset kohtaavat yhä harvemmin. Ongelmat kasautuvat heille, joilla jo muutenkin on huonommat lähtökohdat ja taustatuki koulunkäyntiin.

Köyhyys ei välttämättä johda huonoon koulutukseen, mutta köyhyyden monet saattajat, vanhempien pitkäaikaistyöttömyys, alkoholin tai huumeiden ylikäyttö, puuttuva kielitaito, perheväkivalta noutavat kyllä vähitellen omansa. Koulut siirtolaisten ja köyhien kansoittamilla alueilla ovat yhä syvemmissä kriisissä. Pettymykset, turhautuminen ja siitä kasvava raivo ja aggressio ovat näille nuorille tut-

tuakin tutumpaa arkea. Kun Berliinin yliormestarilta kysyttiin, laittaisiko hän lapsensa kouluun Kreuzbergin kaupunginosassa, hän ei tarvinnut pitkää vastausaikaa todetakseen – en. Rehellisestä vastauksestaan yliormestari keräsi pinnat kotiin. Samalla hän luonnollisesti myönsi poliittisen järjestelmän surkean epäonnistumisen lasten ja nuorten kasvatuksellisen ja koulutuksellisen tasa-arvon suhteen.

Se, joka sulkee lapsen koulutien, varastaa häneltä nyky-yhteiskunnassa kiistatun tulevaisuuden. Samalla lapselta ja nuorelta riistetään täyden osallisuuden mahdollisuudet jopa koko eliniäksi. Yhteiskunnan todellisuus ja mahdollisuudet eivät aukene ilman sopivia avaimia.

Suomi on loistanut Pisa-tutkimuksissa, Saksa ei. En usko, että Suomi loistaa kauaa. Siitä pitävät poliittiset päättäjämme huolen. Kaikille avoimen, motivoivan ja tasa-arvoisen koulutuksen eteen kasataan huomaamatta koko ajan enemmän esteitä. Koulujen säästöohjelmat, tukipalveluiden kaventaminen, opettajien uupumus, pienkoulujen sulkemiset, koulujen ranking-listat ja koulujen alistaminen yhä enemmän markkinakilpailun areenaksi sinetöivät tien kohti huonompaa tulevaisuutta.

Verojen alentamiskilpailulla tulee olemaan hintansa, jota maksetaan kauan. Rinnakkaistodellisuuksien ja -maailmojen lyhytnäköinen kehittäminen pääkaupunkiseudulla ja vähitellen myös muualla Suomessa heijastuu koulumaailmaan toki viipeellä. Viipeestä huolimatta se on jo nyt todellisuutta ja tulevaisuudessa yhä enemmän. Se murentaa peruskoulun vanhoja tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen perustuneita ihanteita, jotka toivat uskomattoman määrän uusia lahjakkuusreserveja suomalaisen yhteiskunnan palvelukseen. Yhä useampi lapsi ja nuori sai nauttia entistä paremmista koulutuksellisista mahdollisuuksista ja maailman avartumisesta. Juuri näiden ihanteiden uudentamista tarvittaisiin lasten ja nuorten taustojen erilaistuessa, kirjavoituessa ja kansainvälistyessä. Länsi-Espoosta on jo nyt pitkä matka Itä-Helsinkiin. Ennen tai myöhemmin matkan varrella kasvaa myös pettymys, turhautuminen, raivo ja aggressio. Mitään järkeä ei tällaisen kehityksen sallimisessa, saati sitten tukemisessa ole. Kirkolla yhtenä merkittävänä kulttuurin siirtäjänä ja uudentajana on rankka kasvatuspoliittinen vastuu tämän päivän Suomessa ja Euroopassa.

Diakonian on puolustettava kollegoitaan, kaikkia lasten auttajia ja tukijoita koulumaailmassa. Heidän työdellistystensä kaventaminen on hölmön hommaa. Kirkon ja sen nuorisotyön on uskallettava luoda myös oma kriittinen mediakasvatusohjelmansa. Erityisesti syrjäytymisvaarassa olevien perheiden lasten – ja aikuistenkin – arki rakentuu myös Suomessa aivan liikaa yhä typerämmän te-

levisiivihteen tylsistyttävään kuluttamiseen. Tätä täydentää tietokonepelien ja netin orjuus. Ylistetyistä tiedon, itseohjautuvuuden ja vapauden kanavista on yhä useammin tullut salakavalta orjuuttajia, pitkäveistymisen ja passivoitumisen valtatietä. Niitä on opittava arviomaan ja kuluttamaan kriittisesti ja valikoiden.

Lapset ja nuoret tarvitsevat rinnalleen aikuisia: Aikuisia, jotka jakavat heidän koulunkäyntinsä ja -vaikeutensa. Aikuisia, jotka ohjaavat eri taustoilta tulevat nuoret yhteen. Aikuisia, jotka ovat aidosti kiinnostuneita siitä, mitä lapsille ja nuorille käy. Työikäisen voi nykyisessä työelämässä olla vaikea löytää aikaa sitä varten, mutta minkälainen haaste olisi yhä terveempien ja parempikuntoisten eläkeläisten kanssavastuu ”kasvatuskummeina”. Diakonia vannoo yhteisöllisyyden ja osallisuuden nimiin. Lasten ja nuorten kohdalla koulunkäynti on se foorumi, missä jaetaan yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemus, mutta myös taataan sen tulevaisuus. Tai tuhoataan. Meidän on ymmärrettävä, että lapsen ja nuoren identiteetin riistäminen on rikos hänen tulevaisuuttaan kohtaan.

Diakonia 1/2012

NUORET MAKSUMIEHINÄ

Entinen työväen presidentti on tätä luottaessa mitä todennäköisimmin jo Suomessa töissä. Hyvä tuuri ja hyvä kunto – Saulihan on jo aidossa eläkeiässä. Samalla iässä, jossa tavallinen suomalainen duunari tuskin enää millään työllistyy – vaikka kuinka haluaisikin. Suomessa jäädään eläkkeelle – usein työttömyyden tai työkyvyttömyyden saattamana – keskimäärin 61-vuotiaana. Vielä pari vuotta sitten suomalainen ”päätyi kiikkustuoliin” eli usein touhun täyttämälle eläkkeelle 59-vuotiaana, lähes 10 vuotta norjalaisista aikaisemmin. Mutta norjalaiset ovatkin hiihtäjäkansaa, ja meillä on sitä sorttia jäljellä vain Kaisa Mäkräinen. Voi tietysti olla, että jokin myös suomalaisessa työelämässä mättää, mutta se lienee vain ilkeää panettelua.

EK eli Elinkeinoelämän keskusliitto on jo pitkään ja unisono vaatinut virallista eläkeikää nostettavaksi – nyt siis vieläkin teoreettisesta – kuudestakymmenestäkolmesta vuodesta vielä teoreettisempaan kuuteenkymmeneenviiteen tai jopa -seitsemään. Yhdyn ehdottomasti elinkeinoelämän edun ajajien kantaan. Tämä ei johdu pelkästään asunovelastani vaan siitä, että EK:n kanta on ainoa realistinen ja inhimillinen. Realistinen ja inhimillinen, koska niin moni nuori aikuinen Suomessa on niin toivottomassa työllisyystilanteessa tai pätkätyöketjussa, että monen kohdalla on erittäin epätodennäköistä, että kunnon töitä edes irtoaa ennen nykyistä eläkeikää. Eläkeiän eläkkeenkin kanssa voi olla vähän niin ja näin. Ilman töitä eläkettä ei kerry – ei nuorelle eikä vanhalle.

Humanistisesti erityisen linjakkaaksi EK:n kannan tekee elinkeinoelämän johtajien hyvä esimerkki. Hehän siirtyvät täydelle eläkkeelle yleensä viimeistään 60-vuotiaana, moni toki sitä ennenkin. Näin he siis itsensä unohtaen antavat tilaa

niille nuoremmille, jotka tarvitsevat töitä. Suomen kansa on aina osannut kunnioittaa rehtyyttä. Ja niinpä tavallinen palkkatyöläinen ilolla tässäkin tapauksessa osoittaa solidaarisuutta johtajia kohtaan ja maksaa vielä heidän muhkeat lisäeläkkeensäkin, kuten Helsingin Sanomat vuoden alussa paljasti. Globaalista perspektiivistä on epäilemättä lottovoitto syntyä Suomeen. Harmi vain, että lottopotti osuu Suomessakin niin harvan kohdalle.

Eurooppa ja AAA-Suomi sen harvenevassa ytimessä kaivavat itselleen kuoppaa ja syvää kaivavatkin. Eurooppalaisten tosiasioiden edessä EK:n kannanotot alkavat kuulostaa harvinaisen kyynisiltä ja yksisilmäisiltä. Pelkästään Suomessa on eri arvioiden mukaan noin 50 000–60 000 nuorta, jotka eivät opiskele eivätkä käy töissä. Heidän kohtalonsa ja tulevaisuutensa pitäisi olla koko yhteiskunnan kaikkein polttavin sosiaalieettinen haaste. Heidän koulutuksensa ja työllistymisensä pitäisi huolestuttaa EK:ta, mutta myös koko suomalaista yhteiskuntaa aivan eri vakavuudella kuin eläkeiän nostaminen. Halulliset sielut ja kykeneväiset kehothan voivat – etenkin hyvin koulutettuina – nytkin varsin vapaasti jatkaa työuraansa. Tässä suhteessa presidenttiehdokkaiden esimerkki on ollut kiistatta hyvin rohkaiseva. Mutta mikä odottaa ihmistä, joka ei koskaan pääse edes työelämän alkuun? Ainakin nykymalleilla pelkästään köyhyys, sairaus ja sosiaalinen kuolema. Jossain vaiheessa tällä tiellä monia odottanee vain kaksi vaihtoehtoa: joko henkilökohtainen tuho tai yhteiskunnallinen kapina. Merkit jälkimmäisestä orastavat jo kaikkialla, kaikesta sosiaalisesta ja poliittisesta kontrollista vapautettujen markkinoiden luomassa eriarvoisuuden maailmassa. Eikä syyttä!

Nuorten syrjäytyminen työelämästä ja sitä seuraava köyhyys ei ole suomalainen ilmiö. Se on yleiseurooppalainen ja jopa yleismaailmallinen haamu, joka ivaa estoitta kaikkea pahasti etuajoitettua höpinää yhteiskuntiemme demografisen muutoksen eli yli-ikäistymisen kurjistavista seurauksista. Jos Euroopan perusongelma olisi ukkoutuminen ja akkautuminen, eivät seuraavat luvut voisi pitää paikkansa: Kreikka yli 40 %, Espanja noin 48 %, EU 20 %, Suomi 17 % tai vaikkapa menestyskaupunki Oulu 17,5 %. Luvut koskevat nuorisotyöttömyyttä eli 15–24-vuotiaitten työttömyyttä. Ja Euroopassa ei voi eikä kannata unohtaa, että Välimeren eteläisellä reunalla odottaa miljoonia nuoria ja nuoria aikuisia, joiden tulevaisuuden näkymät omassa maassaan vielä paljon toivottomammat ja joille puhe valtion takaamasta sosiaaliturvasta on täysin tuntematonta. Euroopan ranta siis houkuttelee.

Nuoret ja lapset ovat joutuneet Euroopan kriisin maksumiehiksi. Heitä koskevat kaikkein pahiten myös ne usein varsin dramaattiset pakkosäästöt ja leikkaukset, joiden välttämättömyyden Etelä-Euroopan maat ovat muiden eurooppalaisten

kasvattamina pakotettu tunnustamaan. Nuorten kurjistuva tilanne on johtanut mielenkiintoisiin uussanoihin, joista osa sopisi rikastuttamaan suomenkieltäkin: vaikkapa espanjan ”generación ni-ni”, sukupolvi, joka ei ole töissä eikä koulutuksessa tai saksan kielen ”Generation Praktikum”, joka kuvaa sitä nuorten ryhmää, joka työllisyystilastojen kaunistamisen nimissä siirtyy työllisyyskoulutuksesta ja työharjoittelusta toiseen. Ranskan ”adulescents”, ikinuoret, joiden on työn ja rahan puutteessa pakko asua vanhempien kotona ei itsenäisyyttä korostavassa asumistukijärjestelmässämme taida kuitenkaan ainakaan vielä konkretisoitua.

Nuorisotyöttömyys on yleiseurooppalainen ongelma, mutta se ei silti koske kaikkia Euroopan maita. Parhaat näköalat ovat saksalaisilla, hollantilaisilla, itävaltalaisilla, norjalaisilla ja aivan erityisesti sveitsiläisillä nuorilla. Sveitsin nuorisotyöttömyys (3 %) on jopa alhaisempi kuin maan kokonaistyöttömyys. Neljässä mainituista maista ammattikoulutus on toteutettu ns. duaalijärjestelmän puitteissa, joka poikkeaa selkeästi suomalaisesta koulukeskeisestä amis-versiosta. Koulutuksesta kaksi kolmasosaa toteutuu käytännön harjoitteluna ”oppipoika tai -tyttö” paikan tarjoavassa yrityksessä, lähellä käytäntöä ja työelämää. Firman on helppo työllistää tässä koulutuksessa pärjännyt ja tutuksi tullut opiskelija ja keskeyttäjiin joukko on hämmästyttävän piskuinen verrattuna suomalaisiin ammattikoululaisiin. Eron merkitystä ja syntysyitä kannattanee miettiä – erityisesti Euroopan menestyksekkäimmässä PISA-maassa.

Köyhyys, syrjäytyminen ja työttömyys ovat selvästi ikärasistisia ilmiöitä Suomessa. Nuorten syrjäytyminen korostaa sukupolvien eriarvoista asemaa ja on omiaan kasvattamaan katkeruutta, turhautuneisuutta ja osattomuuden kokemusta. Maailman mittakaavassa, mutta myös Euroopan laajuisesti ajateltuna kysymys on räjähdysherkstä pommista – niin yksilön kuin yhteiskunnankin tasolla. Ja mitä nuorelle – identiteettiään usein herkästi ja kipeästi etsivälle – vuosikausia kestävä torjutuksi tulemisen ja tarpeettomuuden kokemus merkitsee, sitä kannattaisi pohdita varmasti entistä enemmän niin kirkon diakoniassa kuin nuorisotyössäkin. Ja miettiä mieluiten yhdessä. Kirkossa me uskomme olevamme mielen ja merkityksen kysymysten asiantuntijoita. Meillä on 50 000 haastetta.

Diakonia 3/2011

EI VIELÄ ONGELMAJÄTETTÄ

kääntyminen on ollut minulle vieras teema – aina tähän asti. Aika saattaisi olla sen pohtimiseen aika kypsä. Täytin syksyllä 60 vuotta. Oli mukava juhlia yhdessä itselle tärkeiden ja läheisten ihmisten kanssa ja kokeilla samalla jotain itselle aivan uutta. Marinoin ja paistoin hirvipaistit, keitin suppilovahverokeiton ja taiteilin kolme eri kertaa uuniin saatettavan Barryn juustokakun aivan itse. Haaste oli ensikertalaiselle pelottava, mutta tulos mainio. Rohkaiseva kokemus ikääntyvälle mieshenkilölle. Ja ei se kuudeskymmenes syntymäpäivä oikeastaan vielä missään sen ihmeemmin tuntunut. Ajatus siitä, että seuraavalla kerralla pyöreitä juhlitaan 70-vuotiaana, alkoi jo joltain tuntuakin. Vähintäänkin oudolta.

Teologikurssini kokoontuu ensi syksynä juhlimaan opintojen aloittamisemme neljäntäkymmenettä vuosipäivää. Kurssiaktivistiemme liikkeelle laittama ilmoitautumiskavalkadi poiki paljon innostunutta sähköpostipalautetta eri puolelta Suomea. Odotan tapaamista innolla. Yllätyin kuitenkin suuresti huomattessani, kuinka moni joukostamme oli jo eläkkeellä tai sairaseläkkeellä. Aivan rehellisesti ja vailla mitään itseriittoisuutta – ainakin tässä asiassa – voin todeta, etten itse ollut vielä edes hoksannut ajatella eläkkeelle jäämistä.

Voin hyvin kertoa todennäköiset syytkin tälle harkitsemattomuudelle: nuorin lapseni, tyttäreni Saga on vasta yhdeksänvuotias, ja asuntovelkaa riittää vielä kiussallisen pitkäksi aikaa. Ainakin minun kannattaisi siis toivoa itselleni sekä pitkää ikää että Suomen valtiolle viisautta eläkeiän nostamiseen saman tien seitsemäänkymmeneen vuoteen. Mutta näin se ilmeisesti vain on: ihastuttavan kouluikäisen lapsen ukki-ikäinenkään ”nuori isä” ei niin vain tule ajatelleksi eläkkeelle siirtymistä. Tietysti arvokkaassa iässäni on pakko ymmärtää, että muutos asiassa voi

tapahtua nopeasti ja paljoa minulta kyselemättä. Todennäköisyys sairastua tai uupua vakavasti on epäilemättä suurempi kuusikymppisten kuin kolmekymppisten kohdalla. Mutta sitä hauskeempaa on vilistää ainakin vielä pihalla ja puutarhassa tenavansa perässä tai nauttia yhdessä Kaksin karkuteillä -filmin jännitystä, pahuuden ja hyvyyden ikuisuustistelua ja tietysti romanttista rakkautta tihkuvista käänteistä.

Eurooppalaiset yhteiskunnat vanhenevat nopeasti ja päättäväisesti. Vuoden 2020 ennusteet olettavat yli kuusikymmentävuotiaitten prosentuaaliseksi osuudeksi Euroopan väestöstä lähes 27 %. Senioreita olisi siis yli neljännes koko eurooppalaisesta väestöstä. Kaikkein nopeimmin kasvava ikäryhmä Euroopassa ovat kuitenkin yli kahdeksankymmentävuotiaat. Heidän määränsä ennakoidaan viisinkertaistuvan suhteellisen lyhyessä ajassa, ja samaan aikaan nuorten eli alle 19-vuotiaitten määrä laskee maanosassamme nykyisestä neljänneksestä viidennekseen. Maailma ja sen tulevaisuus on siis meidän mummojen ja pappojen! Merkkinä siitä satavuotissynttäreitä juhlitaan yhä useammin, yhä useammassa kodissa, yhä useammassa maassa. Seniorit jyräävät, ja se muuttaa maailmamme.

Yhä useampi maa maailmassa – Suomi muiden mukana – pyrkii syystä tai toisesta profiloitumaan myös sillä kauhu-uutisella, että juuri sen väestö vanhenee kaikkein nopeimmin. Suomen ohella kunniaa ovat vaatineet itselleen Euroopassa niin Saksa kuin Italiakin, kauempana lisäksi Japani. Saksan ja Italian, toisin kuin Suomen, valttina ikääntymiskilpailussa on ikäihmisten kasvavan määrän ohella erityisen matala syntyvyys. Sitä ei ainakaan tähän mennessä korkeakaan maahanmuutto ole pystynyt korvaamaan. Pohjoismaissa uskalletaan edelleen varsin innokkaasti tehdä ja synnyttää lapsia epävarmuuden maailmaan. Tulevaisuudenuskosta se kertoo, ja sillä on epäilemättä yhteiskuntarakenteellisia edellytyksiä. Silti aikaisempi ikäpyramidi vinoutuu vinoutumistaan.

Suomessa hätkähdyttävällä tavalla voimaantunut bruttaalin torjuva ja halveksiva asenne maahanmuuttajia kohtaan takaa jatkuessaan sen, että nuorille ja eteenpäin pyrkiville maahanmuuttajille löytyy luvattu maa jostain aivan muualta kuin pohjan perukoilta. Siitä saattaa syntyä aikanaan näillä harmaantuvilla ja hallaisilla ahoilla aivan uudenlainen itkuvirsi, jonka sävelkulkua olemme kuitenkin itse juuri parhaillaan määrittelemässä. Tosiasiaksi jää joka tapauksessa, että yhteiskuntiemme ikääntyminen eli demografinen muutos tuo mukanaan syviä yhteiskunnallisia murroksia, jotka muokkaavat henkilökohtaista ja yhteisöllistä elämämme syvästi. Hämmästyttävän kaukonäköisesti eli jo 1982 YK nimesi vanhenemisen keskeiseksi poliittiseksi ja kansainväliseksi tehtäväkentäksi. Se haastoi jäsenvaltioitaan ottamaan entistä tietoisemmin huomioon ikärakenteen muutokseen liittyvät

uhat, mutta – ja sitä pidän lähes profeetallisena – myös mahdollisuudet. Konkreettisia seurauksia tällä oikea-aikaisella visiolla ei kuitenkaan Euroopassa tainnut olla millekään muulle kuin uhkakuvien piirtelylle.

Onko meillä jotain takeita siitä, että suomalaiset saisivat kohdata ikääntymisensä ja myös vanhenemisensä turvallisesti ja arvokkaasti? Ei ainakaan niin kauan kuin ikääntyminen nähdään vain ongelmana ja tulkitaan riskiksi. Ei niin kauan kuin eri ikäryhmiä tarkastellaan ikään kuin toisistaan irrallisina ja keskenään kilpailevina, jopa toisiaan vastaan taistelevina voimina. Jos lapsuuteni viisikymppinen sai usein fyysisesti hyvin rankan elämän jälkeen syystäkin lahjaksi kiikkustuolin, niin toisin on nykyisten ikäihmisten laita. Heidän kokemuksensa, innostuksensa, osaamisensa, aktiivisuutensa ja myös taloudellinen potentiaalinsa on koko muulle yhteiskunnalle selkeä mahdollisuus. Jostain syystä tämän näkeminen ja myöntäminen on kuitenkin suomalaisessa yhteiskunnassa kovin vaikeaa. Ja niinpä – jälleen jostain syystä – suomalainen potkiikin itsensä eläkkeelle heti kun se on vain mahdollista, monia, monia vuosia aikaisemmin kuin ikätoverit muissa Pohjoismaissa. Joku syy sisukkaan kansan sisuttomuudelle ikääntymisen edessä täytyy olla. Enkä erehtyisi etsimään sitä yksilötasolta.

Jokin pelottavan sivistymätön ja väkivaltainen ilmiö pyrkii parhailleen esiin suomalaisen yhteiskunnan näennäishumaanin pintakerroksen alta. Eduskunta-vaalien jälkeen se on näkynyt ja kuulunut erityisesti suhteessa muualta tullessiin, kehitysapuun ja kansainväliseen vastuuseen. Murrosvaalit ovat antaneet ikään kuin luvan jollekin aikaisemmin kätkeytyneelle ja vieroksutulle typeryydelle ja aggressiivisuudelle astua täysin hyväksyttynä päivänvaloon. Siitä on lyhyt matka kaiken erilaisuuden ja haurauden halveksimiseen. Ja erilaisia – kukin omalla tavallaan – ovat niin syrjäytyneet, köyhät, sairaat, vammaiset, romanit, leipäjonon jonottajat kuin ikäihmisetkin, sukupuolisista vähemmistöistä puhumattakaan. Brutaalista hengestä syntyy brutaaleja sanoja, ja ainakin kristityt ovat aina uskoneet, että sanat lopulta muuttavat todellisuutta, ennen pitkää myös vanhojen ihmisten todellisuutta, jos heidät tulkitaan ongelmaksi, rasitteeksi ja kestävyysvajeeksi. Ja sekin uhka koskee kahtia jaettavassa yhteiskunnassamme luonnollisesti ensisijaisesti heitä, jotka jo ennen vanhuuttaan jakavat kumulatiivisen huono-osaisuuden – köyhyyden, sairauden, matalan koulutustason, työttömyyden, sukupolvesta toiseen periytyvän syrjäytymisen. Heidän vanhuudestaan meidän on oltava huolissamme. Epätasa-arvoistuva yhteiskunta ei takaa kenellekään tasapainoista tai ihmisarvoista tulevaisuutta. Kaikkein vähiten syrjäytyneelle ja syrjäytetyille ikäihmiselle.

Diakonia 1/2013

VANHAT KYKKYYN?

kuisena kakarana en oikein ikinä ole osannut ajatella ikääni. En nuorena: 1960-luvun seurakuntanuorella kun ei ollut myöskään minkäänlaista täysi-ikäisyyden juuri saavuttaneen kiirettä sen enempää kapakkaan kuin Alkon jonoonkaan. Sellaisia olivat – hurskaat – aatteet ja tavat silloin.

Ensimmäistä kertaa havaitsin aivan tietoisesti ajattelevani ikääni täyttäessäni kuusikymmentä. Se ei sinänsä vielä hätkäyttänyt, mutta yhtäkkiä ja yllättäen tajusin, että seuraavien pyöreiden vuosien kohdalla täytän seitsemänkymmentä. Ja se luku tuntui pelkästään kuviteltunakin aidosti korkealta, ainakin paljon korkeammalta kuin kuusikymmentä. Onneksi satavuotiaiden määrä lisääntyy kovalla vauhdilla eri puolilla maailmaa. Tiedä sitä, mitä ja mihin tässä vielä ehtii...

Eläkeyhtiö Ilmarinenkin muistutti minua terveesti ”kuolevaisuudestani”. Sain aktualisoidut eläketietoni tarkistettaviksi. Se tuntui oudolta. En vielä osaa kuvitella itseäni eläkeläisenä eikä minulla ole sen enempää halua kuin kiirettäkään siihen rooliin. Todennäköisesti työnantajani siis joutuu jossain vaiheessa – kristillisen arvopohjansa mukaisesti – hellästi kippamaan minut työhuoneestani ulkopihalle. Vapaaehtoisesti häivyn ainoastaan siinä vaiheessa, kun lähiovet todetaan ammattikorkeakouluissa tarpeettomaksi tai liian kalliiksi. Siihen kehitykseen ei luontoni eivätkä pedagogiset kasvatusihanteeni taivu, sen tiedän. Eettistä ja teologista diskurssia ei opeteta, ei opita eikä sisäistetä internetissä.

Tiedostan tietysti kuuluvani harvinaisen etuoikeutettuun ikäluokkaan. Olen elänyt elämäni aikana, jolloin Suomi ja valtaosa suomalaisista on saanut nauttia niin rauhasta kuin elintasonkin jatkuvasta, nopeasta noususta. Valmistuin opinnoistani aikana, jolloin töitä oli jokaiselle koulunsa käyneelle tarjolla jopa va-

lintaan asti. Kirkkokaan ei silloin oikein tiennyt, mihin rahojaan tuhlaisi, joten virkoja (ja ylikalliita rakennuskohteita) riitti. Pätkätöistä ja työpaikan epätoivoisesta hakemisesta eli nykyisten työuransa aloittavien prekariaattitodellisuudesta en siis itse ole koskaan kokenut mitään.

Ilmarisen eläkeinfo näyttäisi takaavan elämäni ja ainakin joidenkin sen mukavuuksienkin jatkuvuuden. Elämän perusturvallinen jatkumo todentuu tietysti vain yhdellä reunaehdolla, johon ikääntyessäni voin itse vaikuttaa yhä vähemmän. Se reunaehto on pään ja kropan terveys. Toinenkin toki on, ja siihen voin vaikuttaa aivan yhtä vähän: asuntolainani korko. Mutta miksi huolestua saati stressaantua asioista, joihin joka tapauksessa joutuu suhtautumaan raamatullisen lakonisesti: Herra antoi, Herra otti, kiitetty olkoon Herran nimeen! Elämänkokemukseni sanoo, että käytännön huolet selviävät aina jotenkin. Sydämen ja mielen sisimmät murheet ovatkin sitten ihmiselle usein aivan toisen luokan pulma. Ikääntymisen edessä on joka tapauksessa opittava olemaan nöyrä – ja kiitollinen.

Elämäntaivaltani ajatellessani havaitsen kuitenkin tuntevani huonoa omaatuntoa. Olen kuin olenkin – ainakin tähän mennessä – onnistunut pahassa maailmassa livahtamaan kuin koira veräjistä. Toisaalta olen siihen syytön – satuin vain syntyämään sopivaan aikaan ja sopivaan paikkaan. Toisaalta tiedän, että monille muille ei tule käymään näin onnellisesti, ei edes vaikka rauha raukoilla rajoilla vain jatkuisi ja Euroopan vuosia köhinyt talouskin piristyi. Yhä useammalla ovelta kolkuttanee jo nyt aavistus vanhuuden köyhyydestä. Ja vanhuuden köyhyys – niin pelkään – tulee olemaan sekä taloudellista että sosiaalista, yksinäisyyttä ja lohduttomuutta.

Saksan ylipapisto – niin katolinen kuin evankelinenkin – piti viime jouluna yhteisestä sopimuksesta ja ahdistuksesta yhteiskunnallisen parannussaarnan Marian kiitosvirren hengessä. Joulusanoma oli harvinaisen selkeä – Jumala on pienen ihmisen puolella. Yhteiskunnan jakautuminen köyhiin ja rikkaisiin on vaarallista. Niin vaarallista, että se on pysäytettävä. Katolisen piispainkokouksen puheenjohtaja, arkkipiispa Robert Zollitsch totesi ”köyhien jääneen jälkeen ja rikkauksien kasautuvan muutamien harvojen käsiin”. Arkkipiispa vaati uutta solidaarisuutta ja tiivistä sanomansa viestiin, joka saisi ainakin porvaripoliitikot Suomessa väriseämään kauhusta: rikkaiden veronkorotukset ja leikkaukset heiltä köyhien hyväksi eivät saa olla mikään tabu poliittisessa keskustelussa.

Onko arkkipiispa siis piilokommari? Vai vain lukutaitoinen? Saksan kansallinen köyhyyskonferenssi, jonka muodostavat yhdessä saksalaisen hyvinvointivaltion konkretiasta vastaavat sosiaalijärjestöt, kirkolliset organisaatiot ja AY-liike, paljasti Saksan hallituksen jälkikäteen kaunistelleen omaa virallista raporttiaan köyhyydestä ja rikkaudesta Saksassa. Sen kiistämätön, mutta myös varsin kiusal-

linen viesti oli, että puolta saksalaisten kaikesta omaisuudesta ja varallisuudesta hallitsee hyvin toimeen tuleva eliitti, jonka muodostaa 10 % väestöstä. Kansan köyhempi puolikas – siis yli 40 miljoonaa saksalaista – omistaa kansallisesta varallisuudesta sen sijaan tasan yhden prosentin. Lisäksi raportti paljasti aidosti marxilaisen profetian todentuvan ainakin omaisuuden suhteen: köyhät köyhtyvät ja rikkaat rikastuvat. Kuilu kasvaa ja yhä useammat köyhät jumittuvat köyhyyteen. Köyhää työikäistä odottaa vielä köyhempi vanhuus.

Suhteellisesti köyhiä Saksassa on vielä hieman enemmän kuin Suomessa. Suhteettomasti rikkaita varmasti selvästi enemmän. Suomi kuitenkin purjehtii tieteen tahtoen ja ”lupaavasti” samaan suuntaan. Myös Suomi on nopeasti jakautumassa eri todellisuuksiin, ihmisiin, jotka syntyvät, elävät, vanhenevat – ja myös kuolevat – eri maailmoissa. Tuloerojen kasvunopeus on Suomessa ollut jo pitkään OECD-maiden kärkiluokkaa. Kehitys ei ole syntynyt sattumalta – on mahdotonta väittää, ettei se olisi ollut poliittisesti tahdottua ja ohjelmoitua. On selvä, etteivät köyhät ja rikkaat ihmiset kohtaa vanhuudessakaan, myös vanhuuden kokemukset eriytyvät. Ja tämä tarkoittaa erilaista ja eritasoista hoitoa, erilaista ja eritasoista asumisympäristöä, erilaista ja eritasoista haurastumista, sairautta ja kuolemaa. Osalle vallan mukavaa, turvattua vanhuutta kaikkine mahdollisuuksineen, osalle epätoivoista taistelua vähenevin voimin vanhuuden köyhyyden kiristyvää kierrettä ja näköalattomuutta vastaan.

Sen ei oikeastaan pitäisi yllättää. Kaikkein aktiivisimpia äänestäjiä ovat hyvin toimeen tulevat ihmiset. On aika luonnollista, että he äänestävät heitä, jotka lupaavat, että heillä menee tulevaisuudessakin, jos ei hyvin niin ainakin vielä vähän paremmin. Passiivisimpia äänestäjiä ovat taas he, jotka ovat köyhiä, pienituloisia, syrjäytymisvaarassa olevia tai jo syrjäytettyjä. Uraansa ajattelevan poliitikon, joka itsekin on nykyään yhä useammin jo paljon paremmin koulutettu ja tienaava kuin keskimääräinen äänestäjänsä, ei moiseen passiiviseen rupusakkiin kannata samaistua eikä satsata. Ei sieltä ääniä irtoa kuin poikkeustapauksissa.

Köyhille ja yksin jääville vanhuksille, joiden määrää moni yhteiskunnallinen muutos näyttää tällä hetkellä kasvattavan lähes pakonomaisesti – pätkiin pirstoutuvat työurat, moninaistuvat perheet, yhden hengen taloudet, hyvinvointivaltion etenevä purku – tämä ei lupaa mitään hyvää. Saksan liittopresidentti Joachim Gauck, pappi hänkin, vaati omassa joulupuheessaan kansalaisilta uudenlaista kääntymistä toinen toisensa puoleen: ”Politiikan kielellä sen nimi on solidaarisuus; uskon kielellä lähimmäisenrakkaus; ihmisten tunteissa rakkaus. Niin – me tahdomme solidaarisen maan.”

Oletan, että meidän kaikkien suomalaisten on korkea aika pohtia, mitä me haluamme.

RÄHMÄLLÄÄN KULTAISEN
VASIKAN EDESSÄ

Raha merkitsee valtaa. Valtaa rahalla on niin paljon, että sillä voidaan heiluttaa valtioita ja jopa monia valtioita. Raha ei enää aikoihin ole kunnioittanut kansallisia rajoja, raha liikkuu yhä nopeammin ja vapaammin. Se keksii itselleen yhä uusia esiintymismuotoja ja kasvukenttiä. Se rakentaa myös kuplia, keinotekoisia arvoja ja keinotekoisia tuotteita, koska rahan maailmanlaajuisia liikeitä on hyvin vaikea valvoa, valvoa yhteiskuntapoliittisesti tai taloudellisesti. Rahalla ei tunnu olevan moraalialia, mikä näkyy myös suuryritysten, mutta myös niiden rikastuttamien henkilöiden aina paremmin ja paremmin suunnitelluissa veronkiertokäytännöissä.

Globalisaatio rakentuu vahvasti rahan vapaudelle ja sen riittävälle tarjonnalle. Rahan varassa levittävät kansainväliset ja kansainvälistyvät yhtiöt tuotantonsa ja työtarjontansa yhä uusille alueille, myös sinne, missä tarjolla on lähinnä halpaa työvoimaa. Globalisoitunut talous on palvellut monia, sen sanotaan nostaneen jopa satoja miljoonia köyhyydestä ja saattaneen myös miljoonia ja miljoonia koulutuksen piiriin. Erityisesti näin on käynyt Kiinassa ja Intiassa, joiden miljardiväestö on kasvavassa määrin päässyt nauttimaan talouden kasvusta ja kehittymisestä. Ja vaikka globalisaation hyödyt jakautuvat niissä hyvin epätasaisesti, imee hyötyjen kasvu yhä uusia ihmisiä mukaansa työllistymään ja – työelämän kohonneiden vaatimusten myötä – myös kouluttautumaan.

Globalisaation ja rahan vapaan liikkuvuuden varjo ja uhka on eriarvoistuminen ja siihen liittyvä turvattomuus. Se on luonnollinen kasvupohja populistisille, usein nationalistisille liikkeille, jotka eivät tahdo nähdä, että mikään maailmamme haastavimmista ongelmista ei ole enää aikoihin ollut ratkaistavissa kansallisissa rajoissa. Populistit tarjoavat usein selkeitä, yksinkertaisia vastauksia ja kansallista idylliä vastauksena monille ihmisille liian vaikeisiin kysymyksiin. Rahan valta, kasautuminen ja vapaat markkinat tukevat populismia, koska ne jakavat myös monien kehittyneiden kansakuntien sisällä ihmiset voittajiin ja häviäjiin. Varallisuus- ja tuloerot kasvavat ja erottava varallisuus heijastuu sekä ihmisille annettavassa arvossa että heidän omassa merkityksellisyyden kokemuksessaan. Maailmaan on syntynyt superrikkaiden

raha-aateli, jolla ei ole mitään tekemistä tai yhteyttä ”tavallisen ihmisen” tai hänen elämänehtojensa kanssa. Kehitys muistuttaa paluuta keskiaikaisiin ruhtinashoveihin. Hyötyjiin kuuluvat myös eri alojen – erityisesti teknologian ja rahoitusalan – asiantuntijat, joista monet ovat erittäin nuoria. Vanha keskiluokka on sen sijaan rapautumassa maailmanlaajuisesti. Kehitystä on hyvästä syystä pidetty vaarallisena, koska keskiluokka on ollut avainasemassa demokraattisten hyvinvointivaltioiden luomisessa ja ylläpitämisessä.

Talous ja talouden hyöty on sanellut usein politiikan ja yhteiskuntapolitiikan suunnan. Tämä konkretisoitui harvinaisen selkeästi Helsingin Sanomien laajassa talousselvityksessä (6.9.2018), joka julkaistiin otsikolla ”Pääomatuloveron voi välttää monin tavoin”. Selvityksen tuloksia arvioidessaan lehden toimittaja Juha-Pekka Raeste tiivistä viestinsä: ”Suomen verotus suosii vaurautta”. Vaurautta on yleensä vaurailta. Heidän suosimisensa verotuksessa on luonnollisesti poliittinen valinta, johon sisältyy moraalinen ongelma, mutta rahalla on valtaa.

Diakonia 1/2010

AHNEUDEN MAA JA ME UUSTORPPARIT

Berliinissä, kuten monissa muissakin maailman suurkaupungeissa, asuu paljon suomalaisia journalisteja, lehtiensä vakituisia lähettejä tai vapaita toimittajia, itsensä aina uusilla ja raikkailla juttuideoilla elättäviä. Aika monen elämä on kriisissä. Rahat eivät riitä, eivät asuntoon, eivät elämiseen. Eivät normaaliin arkeen edes Euroopan halvimmassa pääkaupungissa. Lehdet tarjoavat avustajilleen riistokapitalistisia työsopimuksia ja vaativat itselleen kaiken kattavia käyttö- ja muokkausoikeuksia toimittajien ja kuvaajien tuottamaan materiaaliin – jopa sellaisia julkaisumuotoja varten, joita ei ole edes vielä keksitty. Ikuisuusperspektiivi on näemmä elävästi läsnä olevaa todellisuutta lehtien talousjohdossa. Vastuu materiaalin väärinkäytöstä jäisi näissä ehdotelmassa kuitenkin sen alkuperäiselle tuottajalle. Iankaikkinen tuomio siis sekkin. Kateeksi ei käy kuvaajia, ei toimittajia.

Tarjoukset ovat sen verran härskéjä, että Sanoma WSOY on jo päätynt markkinaoikeuteen omista ehdotuksistaan. Melkoinen saavutus journalismimme lipulaivalle. Ja mitä ajatella pohjoisen valtalehdestä Kalevasta, joka miljoonavoittoja takoessaan siirtää yhdeksän toimittajaa ennenaikaiselle eläkkeelle, kolme pihalle ja pari muihin tehtäviin. Kalevan ja monen muunkin lehden logiikka on ilmeisen selvä: omistajien osingot ja voitot eivät saa kaventua edes talouskriisin aikana. Tulos mitataan vain euroissa. Ja tämä merkitsee, että työntekijöille tarjotaan lehtiyhtiöiden toimesta elämän ehdoksi aivan uudenlaisia torpparikontrahteja, jotka jakavat kontrahdin vahvemmalle osapuolelle kaikki mielivaltaisen kiristuksen valttikortit.

Suomessa yli 10 maakuntalehteä on liittoutunut yhteen. Toimittajalle jutusta mak-
saa enää vain yksi, kaikki muut saavat sen vapaasti käyttöönsä. Reilu taksvärkki!

Suurin osa suomalaisesta lehdistöstä on verrattuna Euroopan laatulehdistöön
kevyttä kuin kevätperhosen päiväuni. Ilman asiaa, ilman kriittistä analyysia, il-
man journalistista kunnianhimoa, taitoa ja itsenäisyyttä. Saksankielentaitoinen
voi verrata vaikkapa maanantiaamun Franfurter Allgemeine sunnuntain Hesa-
riin. Tässä saksalaislehdelle lähtökohdiltaan epäoikeudenmukaisessa vertailussa-
kaan ei kenellekään jää arvoitukseksi kummassa on määrällisesti, laadullisesti ja
älyllisesti enemmän haastavaa luettavaa ja vähemmän makkaramainoksia. Mutta
sitäkö me suomalaiset siis haluamme – enemmän tyhjämpäiväistä lässytystä, ko-
reita kuvia ja puolivillaisia juttuja ei mistään?

Toimittajien kohtalo on kuitenkin oireellinen. Suomi hoitaa talouskriisiä
1990-luvulta tutuilla resepteillä. Tekemällä ihmisistä ylimääräisiä ja tarpeetto-
mia ja hoitamalla ongelmajätteen sitten ripeästi pihalle. Suomen nykyhallituksen
talous- ja työvoimapolitiikkaa on Berliinin perspektiivistä pakko pitää pahasti
epäonnistuneena, aivan erityisesti eettisestä näkökulmasta. Viennistä poikkeuk-
sellisen riippuvaisen Saksan kokonaistuotanto romahti viime vuonna viisi ja puoli
prosenttia hallituksen valtavista elvytys- ja tukitoimista huolimatta. Moista alas-
ajoa ei Liittotasavallassa ole koettu koskaan. Samaan aikaan työttömyys kuiten-
kin väheni tai polki paikallaan. Kun se vielä viime vuoden alussa oli selkeästi
korkeampi kuin Suomen, on se nyt yhtä selkeästi alempi. Suomessa työttömyyden
pelätään kasvavan lukemiin, jotka olisivat Saksan nykyisiin verrattuna jo kaksin-
kertaiset. Aika saavutus Vanhasen ja Kataisen hurjalta joukolta reilussa vuodessa
etenkin, kun Suomen pankit eivät edes joutuneet kriisiin. Pankeissa oli ilmeisesti
opittu jotakin 90-luvulta, hallituksessa ja eduskunnassa yhtä ilmeisesti ei. Kirk-
kokin näyttää tällä kertaa menettäneen äänensä ja kielensä.

Saksassa trimmataa laman aikana niin työtilat, koneet, ohjelmat kuin työn-
tekijätkin uuteen uskoon. Kriisin taittuessa ja uuden nousun alkaessa on oltava
valmiina. Hyviä työntekijöitä ei löydetä eikä kouluteta hetkessä. Siksi heistä pide-
tään kiinni keinolla millä hyvänsä myös kriisin keskellä. Sitä kutsutaan yritysten
yhteiskuntavastuuksi, ja tällä sosiaalisella markkinataloudella on myös taloudelli-
nen perustelu. Se, joka myöhästyy uuden nousun alusta, myöhästyy koko nousus-
ta. Taloudellisesta logiikasta, järjestä ja pakosta voi siis olla vallalla toisenlainenkin
tulkinta kuin se suomalaisen poliittisen ja taloudellisen eliitin vaalima. Tämä
vuosi paljastaa epäilemättä kummassa maassa logiikka pitää. Yksi näyttää kuiten-
kin jo nyt selvältä: Suomessa työntekijöitä kohdellaan jokaisessa kriisissä julmalla
kovuudella, ja sosiaalietäinen keskustelu on pelottavan vaisua ja hampaaton-

ta. Työntekijällä jää käteen vain Musta Pekka ja sekin tuplana, sillä hän maksaa muiden virheet veroillaan ja omistajan voittotavoitteet työpaikallaan.

”Sama koskee hyvinvointivaltiota. Vahva hyvinvointivaltio tarjoaa epäonnistuneelle ihmiselle uuden mahdollisuuden. Ei ole koskaan liian myöhäistä aloittaa alusta. Ei ole koskaan liian myöhä yrittää vielä kerran. Vain taloudellinen kasvu ja sen hedelmien tasapuolinen jako takaavat hyvän yhteiskunnan, hyvän ja rikkaan elämän kaikille ihmisille – samantekevää millä yhteiskunnan askelmalla he sitten ovatkin.” Ruotsin entisen pääministerin Göran Perssonin määritelmä on hieno ja humaani. Syvästi ymmärtävä, syvästi inhimillinen, kaunis tiivistelmä, joka antaa toivoa epäonnistuneelle. Todellisuus on kuitenkin lausetta ihmeellisempää. Epäonnistuneita nykyyksissä eivät olleetkaan yksilöt vaan finanssi-instituutiot, maailmanlaajuisesti toimivat pankit. Ne menettivät pari vuotta sitten pelin tottaalisesti. Aivan omaa ahneuttaan ja hillittömiä kasvuhalujaan, puhaltamalla rajattomalla luotonannollaan ja keinottelullaan pystyyn kuplan, joka ei enää ollut missään kosketuksessa todellisuuteen. Vuonna 2008 osakemarkkinoiden arvo tip-pui vapaatakin vapaammassa pudotuksessa pahimmillaan laskennallisesti miljardia dollaria – 24 minuutissa! Reaalitalouden kanssa kuplalla ei ollut mitään tekemistä, mutta sen puhkeaminen uhkasi huuhtoa reaalitalouden mukanaan.

Pankit huusivat maailmanlaajuisesti poliitikkoja ja valtiota apuun. Apuun juuri niitä tahoja, joiden tehottomuudelle ja osaamattomuudelle oli pankeissa jo naureskeltu pitkään. Pelkästään G20-maissa avustusrahaa paloi 1,5 biljoonaa dollaria. Samanai-kaisesti keskuspankit pudottivat korot ennätysellisen matalalle, halpaa rahaa työnnettiin markkinoille, jotta talous voisi pyöriä eikä joutuisi täydelliseen rahoituskriisiin. Pankit pidettiin pystyssä, koska pankkien sortumista olisi seurannut yhteiskunnan perusrakenteiden sortuminen. Jotkut pankit joutivat kuolla ja mennä. Jäljelle jääneet olivat entistäkin suurempia, kauniimpia ja mahtavampia. Nyt niillä menee taas hyvin – valtion varojen ja valtion velan ansiosta. Toisin sanoen veronmaksajien varoilla ja tuella. Vielä kauan, sillä pelastuskampanjan korkomenoja me maksamme vuosikymmeniä. Maksamme me ja maksavat meidän lapsemme. Se raha on poissa muualta, koulutuksesta, sosiaali- ja hoitomenoista, ilmaston suojelemisesta, ikääntymisen haasteiden kohtaamisesta. Uusi kupla on jo kasvamassa. Osakekurssit, raaka-aineiden hinnat, pankkiirien palkat ja bonukset ovat eri puolilla maailmaa jälleen jo osin huimassa nousussa. Jälkimmäisten – palkka ja bonuskulujen – määräksi arvioidaan muuten tänä vuonna 100 miljardia dollaria, yksin Goldman Sachs -pankissa 17 miljardia. Yksi on selvää: siitä on kohtuus, oikeudenmukaisuus, järki ja vastuu kaukana.

Torppareiden on aika ryhtyä kapinaan. Poliitikot on pakotettava aivan uudella tavalla miettimään, kenen joukossa he seisovat. Vastuullista sosiaalipolitiikkaa

ja lainsäädäntöä, vastuullista valtiota, tasa-arvoa edistävää julkista sektoria on rakennettu 100 vuotta. Saavutetusta kannattaa olla ylpeä. Järjestelmässä on jotain hyvin kristillistä. Ja sitä kannattaa puolustaa – kynsin, hampain. Muuten olemme uustorppareita pian kaikki. Heidän kuristamiaan ja nöyryyttämiään, joita me pidämme pystyssä ja kannamme harteillamme.

Kohtuus on kristillinen hyve ja älykäs yhteiskuntapoliittinen ohjelma – maailmanlaajuisesti.

Jälkisanat

Vuoden 2008 maailmanlaajuinen finanssikriisi, joka alkoi suuren Lehman Brothers -pankin konkurssista USA:ssa, uhkasi ja ravisteli pankkeja maailmanlaajuisesti ja juuri siksi välillisesti myös koko maailmaa. Pankkien yleinen sortuminen oli reaalinen pelko. Kriisi jumitti myös Suomen talouden pysähdyksen tilaan, jonka pitkäaikaisuudelle tuskin löytyi vertaista Euroopan maiden talouksista. Länsi-Euroopan hitain toimintuminen kertoo myös omien hallitustemme talouspolitiikan osaamattomuudesta sekä tuotantomme yksipuolisuudesta. Joinain vuosina Suomen palkkakehitys oli miinusmerkkistä. Lähin vertailukohde tälle löytyi vain ja ainoastaan kriisimaa Kreikasta.

Finanssikriisin seuraukset olivat yhteiskuntien tasolla ravistelevat, yksilötasolla julmat ja kohtuuttomat. Etelä-Euroopassa miljoonat ihmiset menettivät työpaikkansa ja nuorisotyöttömyys kasvoi räjähdysmäisesti. Suomen teollisuudessa on arvioitu menetetyin 100 000 työpaikkaa laman tähden. Kriisillä oli myös poliittisia seurauksia. Monissa maissa ihmiset virtasivat hädässään kannattamaan helppoja ratkaisuja tarjoavia populistisia puolueita ja liikkeitä, jotka osasivat sujuvasti nimetä kriisin syylliset.

Kun kriisistä on kulunut 10 vuotta, kysellään eri puolilla maailmaa nykyisen talousjärjestelmän kriisivalmiutta. Vaikka parannuksia erityisesti pankkimaailmassa onkin tehty, ei varmuutta siitä näytä olevan. Helsingin Sanomat totesi 10.9.2018 pääkirjoituksessaan pahaenteisesti: ”Ahneuden ja vastuullisuuden välinen vaihtosuhte vääristyy taas.”

Teologi ei ole talouden asiantuntija. Jonkinlaista jälkikäteistä varmistusta omien kolumnieni talousanalyysille koin kuitenkin saavani HS:n 11.9.2018 julkaisemassa taloustieteilijä Sixten Korkmanin kolumnissa, jossa kirjoittaja totesi: ”Yritykset ovat avainasemassa. Suomessa on startup-buumi, ja meillä on kasvuhakuisia yrityksiä. Mutta monet suuryritykset panostavat hyvin vähän tutkimukseen ja tuotekehittelyyn. Saneeraus ja irtisanomiset arvioidaan helpommaksi keinoksi osainkojen ja bonusten kasvattamisessa.”

Diakonia 2/2016

PANAMA – MILJONÄÄRIDIAKONIAN ESITAISTELIJA

S aksalainen laatu-lehti *Süddeutsche Zeitung* onnistui kaappaamaan haltuunsa yli 11 miljoonaa asiakirjaa, jotka paljastavat, kenellä ja missä määrin on verottajalta salattuja omaisuuksia ja tuloja kätkeytynä panamalaisissa peiteyhtiöissä. Panama itse ei verota lainkaan ulkomaalaisia yrityksiä, ja se sallii auliisti paikallisen toimijan perustaa nimellisen yrityksen, jonka kautta muualla kertyneen varallisuuden saa piilotettua paikallisen yhtiön nimiin. *Süddeutschen* tiedot perustuivat panamalaisen asianajotoimiston dokumentteihin, jotka oli vuodatettu Saksaan ja sitä kautta pitkin maailmaa. Lehden paljastukset jatkavat pitkää sarjaa; vastaavia tietoja ovat niin sveitsiläisten kuin luxemburgilaistenkin pankkien työntekijät myyneet jo useammankin keran eri maiden verottajille. Ja vaikka ostaminen salaisen vuodon lähteeltä eli pankin työntekijältä epäilemättä onkin valtiolle moraalisesti epäilyttävää, ovat valtiot maksaneet – usein miljoonia. Moraalisen epäilyn ovat pyyhkineet pois vielä pahempi moraalinen epäily – veronkiertäjien kätkeytyjen tilien ja tulojen mahtisummat ja pyrkimys pitää yllä yleistä veromoraalia ja valtion veropohjaa – siis hyvinvointivaltiota.

Tavalliselle tallaajat ja palkkatuloillaan eläjät eivät Panaman tai pankkisalaisuuden nimeen omaksi edukseen vannovia Sveitsin ja Luxemburgin pankkeja ja peitefirmoja tai -säätiöitä kiinnosta. Tosi rikkaat yhtiöt ja yksityiset sen sijaan sitäkin enemmän. Pohjoismaainen superpankki Nordea keräsi kyseenlaista kunniaa, kun paljastui, että se vielä lähimenneisyydessä oli uhrautuvaisesti, jopa oman ta-

loudellisen hyötynsä ”unohtaen” neuvonut asiakkailleen veronkiertoreittejä näihin suuren rahan paratiiseihin. Pankilla on selvästi aivan oma tulkintansa solidaarisuudesta – kuten myöskin yritysetiikasta.

Minusta on hämmästyttävää, etteivät hyvinvointivaltion nimeen vannovat suomalaiset irtisano edes tällaisten paljastusten tai Paavo Lipposen aikaisemman kehotuksenkaan jälkeen tilejään pienasiakkaitaan ja Suomeakin ylimielisesti kohtelevasta Nordeasta. Syytä olisi, jos yhteiskuntavastuulla on väliä. Kuluttaja-asiakkaat eivät näytä ymmärtävän, että heidän ainoa ja samalla todellinen mahdollisuutensa vaikuttaa yritysten toimintalinjaan ja moraalisten periaatteiden huomioon ottamiseen on äänestää jaloillaan. Suomalainen kuluttaja on edelleen moraalinen vellihousu, jolle aivan liian usein on samantekevää, miten ja millä keinoin hänen tarvitsemansa palvelut ja tavarat tuotetaan.

Nordean hallituksen puheenjohtaja ja Suomen epäilemättä kaikkien aikojen rikkaimman elintasopakolaisen ja jaloillaan äänestämisen vapaustaistelijan Björn Wahlroosin ajattelu edustaa taloudellista neoliberalismia puhtaimmillaan. Hänen pohdinnoissaan yritysjohtaja on vastuussa vain osakkeen omistajien taloudellisen hyödyn maksimoinnista. Linja on epäilemättä harvinaisen kannattava – niin Wahlroosille, suurten pörssiyhtiöiden johtajille kuin myöskin sijoittajille. Yrityksen arvo on tässä ajattelussa pelkästään sharehold value eli sen osakkeiden (myynti)arvo pääomaa yhtiöön sijoittaneille osakkeenomistajille. Yrityksen työntekijät ja pienasiakkaat ovat lähinnä ylimääräinen taakka, joiden määrä on syytä minimoida. Taakan keventäminen eli työntekijöiden erottaminen johtaakin lähes aina pörssikurssin nousuun.

Wahlroosin ja hänen hengenheimolaistensa ajattelutavassa yrityksen sosiaalinen vastuu kattaa kapeaakin kapeammin ainoastaan taloudellisen voiton lisäämiseen. Kun taloudellinen voitto on pyhääkin pyhempi, ei pitäisi hämmästellä, että askel veronkiertoon tähtäävästä verosuunnittelusta selvään omistusten kätkemiseen on varsin lyhyt. Ja lienee selvää, että tällainen talousideologia tarttuu helpolla myös liiallisen omaisuuden taakan kanssa painiviin yksityishenkilöihin ja heijastuu heidän henkilökohtaisen voittonsa maksimointina kyseenalaisinkin keinoin. Panama ei petä, superrikkaan moraali ja yhteiskuntavastuu sen sijaan pettävät hämmästyttävän usein. Kun suomalainen yritysjohtaja pakenee asumaan Portugaliin pelastaakseen miljoonien eläkkeensä kotimaansa verotukselta, toteutuu juuri se, mitä Wahlroos toivoo – maiden välinen verokilpailu verot minimoimalla. Kansalaisistaan laajasti vastuuta kantavan pohjoismaisen hyvinvointivaltion – jonka keskeinen moraalinen perusta on ollut tasa-arvo ja yhteisvastuu – loppu on tietysti silloin hyvin lähellä. Tosi rikkaan voi olla kuitenkin hyvin vaikea samais-

tua kansaan, saati yhteishyvään. Jos palkkatulosi on vuodessa miljoonia ja eläketulosi samalta vuodelta samoin miljoonia, elät yksinkertaisesti täysin eri elämää täysin eri maailmassa kuin tavallinen suomalainen työtä tekevä, saati sitten työtön. Sinulla on aivan omat oikeutesi ja oma todellisuutesi. Mitäpä väliä sillä on, että kuilu rikkaiden ja köyhien välillä kasvaa? Yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden ja tasapainoisen kehityksen kannalta tämä linja takaa ainakin sen, että loppu on lähellä.

Yritysjohtajien kohtuuttomien palkka- ja eläke-etujen kasvua sekä yritysten verokikkailua talouden kriisiajan keskellä vähintäänkin häkeltyneenä, usein myös järkyttyneenä seuratessa on riemullista lukea Hesarin kuvausta toisenlaisesta yritysjohtajasta, polttoainefirman johtajasta, joka ekologisista syistä ja maapallon tulevaisuuden tähden haluaa eroon päätulolähteestään bensiinistä. Eikä se ST1:n pääomistaja Mika Anttoselle riitä – ekologinen vastuullisuus liittyy sosiaaliseen vastuullisuuteen ja laajan yritys vastuun korostamiseen. ”Työn hedelmät pitää kotiuttaa järjestelmän hyväksi.” (HS 9.4.2016). Anttonen saarnaa julkisesti – usein myös muille yritys elämän edustajille – aitoluterilaisen sosiaalietiikan ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion hengessä, että rikkaus ja sen mahdollistama hyvä on tarkoitettu yhdessä jaettavaksi. Juuri niin taataan yhteinen hyvä ja turvallisuus – terveydenhuolto, koulutus, köyhien ja syrjäytyneiden tuki. Niille rikkaille, jotka epäilevät näiden asioiden merkitystä, hän suosittelee henkilökohtaista seikkailumatkaa Sao Pauloön. Oman hengen varjelemiseksi matka kannattaa tehdä omalla helikopterilla – mahdollisimman kaukana köyhästä kansan osasta.

Anttonen on harvinaisen raikas tuulahdus suomalaisen yritys elämän ja talouspolitiikan usein aika ummehtuneessa, näköalattomassa ja ääriporvarillisessa ilmapiirissä. Mies ansaitsisi epäilemättä tulla kirkon palkitsemaksi niin ekologisina kuin sosiaalieettisinkin perustein. Suomalainen yritys elämä on eurooppalaisessa keskustelussa toistuvasti profiloitunut vastustamaan niin vaihtoehtoisia energiamuotoja kuin kiristyviä ilmansuojelumääräyksiäkin. Se on ollut vankkumaton ydinenergian kannattaja, ja viherpipertäjät ovat olleet yleinen ja yhteinen naurun aihe. Tämä menneisyyden asennemaailma on syönyt syvästi niin suomalaisen clean tech kuin green tech -markkinoinnin ja viennin uskottavuutta. Lisäksi valta lehdistä on jo kymmenen vuotta hoettu ja hoettu, että Suomi tuottaa lähinnä investointihyödykkeitä ja siksi täytyy odottaa vain aikaa, jolloin koneet käyvät jälleen kaupaksi. Jos Suomen viennin surkeuden lähde on näin hyvin tiedossa, olisi ehkä oikeutettua odottaa, että dynaaminen, innovatiivinen ja hyvin palkittu yritys johto olisi jo ajat sitten monipuolistanut tuotantoaan. Tästä ei kuitenkaan pahemmin puhuta. Talouslaman syyllinen on ainakin Suomen kaikkien aikojen

oikeistolaisimmalle hallitukselle selvä – ylipalkatut, laiskat työntekijät ja liian hyvät hyvinvointipalvelut, kehitysavusta nyt puhumattakaan.

Pidän selvänä, että kirkkomme tulisi systemaattisesti tutkia talouselämää ja talousajattelua sekä ottaa siihen myös rohkeasti ja vastuullisesti kantaa. Demokraattinen ja tasa-arvoinen hyvinvointivaltio ei kaikille ole säilyttämisen arvoinen. Wahlroos toivoo ”loppua enemmistön tyrannialle” ja suree sitä, etteivät ”markkinat pysty hallitsemaan kaikkea” – ”valitettavasti”. (Wahlroos 2012). Ja hyvähän sitä on demokraattisessa, turvallisessa hyvinvointivaltio Ruotsissa valittaakin.

Diakonia 6/2010

EI KOSKAAN SUNNUNTAISIN

Taistelulla sunnuntairauhasta on ollut monta näytöstä ja näyttämöä. Suomessa taistelu näyttää totaalisesti hävityltä. Sunnuntairauha ja lepopäivä saatettiin suhteellisen rauhallisesti ja ketään pahemmin häiritsemättä menneisyyden muistojen joukkoon. Askel askeleelta kauppojen neliöitä mittailen. Kirkosta ei kapinakenraaliksi ollut. Yhtä pliisu oli ammattiyhdistysliike. Talouden etu jyräsi muut arvot – luonnollisesti valinnanvapauden ja hyvän palvelun nimissä. Moni yrittäjäkin kirosi sunnuntaityön pakkopullaa, mutta markkinoilla on pysyttävä mukana ja näkyvissä.

Lapsuudestani en monta kirkollista traditiota perinnöksi saanut. Yhden kuitenkin. Pitkänäperjantaina ja ensimmäisenä joulupäivänä ei kylässä käydä eikä kylään tulla. Tästä vanhempieni perinnöstä olen pitänyt kiinni, ja aivan yllättäen lapsenikin ovat sen ymmärtäneet. Ymmärtäneet, vaikka televisiokaan ei aukene. Hyvin eri sävyisinäkin nuo kaksi pyhää ovat hiljaisuuden ja rauhan päiviä. Puhe-
lin on kiinni, ovikello ei soi. Saan olla, vain olla ja lueskella, ilman aikaa ja ajan tajuja. Jossain välissä on yhteinen ruoka, sitten taas ajattomuus ja hiljaisuus. Pidän siitä. Päivien erilaisuus kiehtoo minua ja aavistelen siinä, mitä olemme jo menettäneet kadottaessamme pyhän vieläkin pyhemmän kuluttamisen ja ostamisen tähden. Sitä samaa olemme tahtoneet jokaiselle päivälle.

Saksassa sota sunnuntaista on sisältänyt kolme merkittävää vaihetta, oikeastaan taistelua. Ensimmäinen käytiin teollistumisen uhatessa takoa lepopäivän maan rakoon. Kirkon vastahyökkäyksen raskasta tykistöä johti Sisälähetys. Se omisti jopa ensimmäisen yleiskokouksensa vuonna 1849 sunnuntaikysymyksen käsittelyyn. Jatkossa sunnuntaita puolustettiin monin keinoin, lehdin, konferens-

sein julkilausumin. Kannat olivat jyrkkiä ja ehdottomia, dialogiin muuttuvan maailman kanssa ei aluksi edes pyritty. Sunnuntai oli ”evankelinen muuttumaton laki”. Selvää tässä mustavalkoisuudessa oli myös se, että ihminen eläimistyy ja kadottaa henkisyytensä ilman sunnuntaita.

Pyhää kapinaa industrialismin uniformua vastaan siivitti Sisälähetymisen piirissä Euroopan hullun vuoden 1848 vallankumouksellinen varjo. Sunnuntaityö ja työläisten levon riisto uhkasivat niin sosiaalista rauhaa kuin koko kansakunnan tulevaisuuttakin. Mammonan ja nautinnon perässä juokseminen, mitä teollisuuden koneiden käyttö kellon ja sunnuntainkin ympäri heijasti, oli vastoin Jumalan tahtoa. Samalla se repisi Sisälähetymisen mukaan yhä syvemmän kuilun omistavien ja kadehtivien välille ja kasvattaisi näin vaarallista luokkavihaa. Sunnuntain puolustaminen oli siis koko kansakunnan yhteinen asia ja aitoa kamppailua sosialistista vallankumousta vastaan.

Vähitellen äänensävyt pehmenivät ja sunnuntaivapauden puolustaminen monipuolistui. Mielen ja merkityksen kysymysten tärkeys, ihmispersoonan kehitys sekä työläisten ihmisarvo löysivät sijansa puolustustaistelussa. Kaikkea sunnuntaityötä tai vaikkapa pyhä- ja juhlapäivien junaliikennettä ei myöskään enää kirottu, mutta sunnuntaityö haluttiin pitää poikkeuksena ja lepopäivää sääntönä. Tämä tavoite toteutui myös lainsäädännöllisesti koko Saksan valtakunnassa vuonna 1891. Korkeimman mahdollisen sinetöinnin puolustusohjelma sai Weimarin tasavallassa. Sen perustuslain mukaan ”sunnuntait ja valtiollisesti tunnustetut juhlapäivät pysyvät työstä lepäämisen ja sielullisen rakentumisen päivinä suojeltuina”. Nykykeskustelun valossa lausuman aktualisoi sen siirtyminen sellaisenaan Saksan liittotasavallan – ja myös yhdistyneen Saksan sitä noudattavaan perustuslakiin.

Seuraavan kerran ylösnousemuksen perustuslaillisesti suojattu viikoittainen muistopäivä joutui alasajon kohteeksi kymmenisen vuotta Saksojen yhdentymisen jälkeen. Protestantismin synnyn ja itäisen Saksan nykyisillä uskonjättömailla ryhdyttiin markkinatalouden riemussa kulttuurikamppailuun kaikkia uskonnollisesti pyhitettyjä päiviä vastaan. Kauppiaat ja asiakkaat kapinoivat Hallessa, Dessaussa, Leipzigissa ja Berliinissä yhdessä kaupan vapaiden (sunnuntai)aukiolojen puolesta ostamalla ja myymällä myös sunnuntaisin. Hallelainen sanomalehti *Mitteldeutsche Zeitung* julisti idän kadottaneen ”kaiken arkuuden uskonnollisia tabuja kohtaan”. Berliinin muurinkin murtautunut itä murtaa nyt vapaakaupan nimissä ”päissä olevat muurit”.

Muurit toki horjuivat ja kaupan aukioloajat vapautuivat – arkipäivinä. Aukioloaikojen sääteily siirrettiin Liittotasavallalta osavaltioille vuonna 2006. Liberaali Berliini uskaltautui pisimmälle: se salli kauppojen aukiolon kymmenenä sunnun-

taina vuodessa. Joulubisneksen nimissä näistä kymmenestä neljä sijoitettiin neljälle peräkkäiselle adventtisunnuntaille. Saksassa ratkaisu oli radikaali, koska muissa osavaltioissa tyydyttiin kahdesta neljään kauppasunnuntaihin. Etelä-Saksassa ei kaupankäyntiin tarvita vielääkään yhtään kauppavoimaita. Ja kumma kyllä, kauppa käy ja talous kukoistaa moisesta ahdasmielisyydestä huolimatta.

Berliinin katolinen hiippakunta ja evankelinen maakirkko nostivat Berliinin adventtiratkaisusta kakistelematta kanteen Saksan korkeimmassa ja arvovaltaisimmassa oikeusasteessa, perustuslakituomioistuimessa. Ne korostivat Berliinin mallin olevan ristiriidassa perustuslain suojaavan sunnuntairauhan ja ”sielullisen rakentumisen” kanssa. Ja katso – kirkot voittivat tämän kolmannen näytöksen sunnuntaisodassa. Samalla ne saivat julkisuudessa loistavan tilaisuuden julistaa ilosanomaa sunnuntain merkityksestä niin jumalanpalveluksen kuin perheiden, ystävien ja naapureiden yhteisen kohtaamisen päivänä. Päivänä, joka mahdollistaa henkisen ja fyysisen virkistymisen ja uusiutumisen, kannattaa perheyhteyttä ja -vastuuta. Piispa Huber tiivistä kirkkojen ohjelmallisen kritiikin sanoihin: ”Arvoja ei välitetä tavaratalon rullaportaisissa”. Kannanotoissaan kirkot korostivat ihmisen olevan olento, jonka salaisuus ei tyhjenny siihen, mitä hän tuottaa ja kuluttaa.

Oikeuden ratkaisu oli selkeä arvovalinta. Sen mukaan kauppojen myynti ja ostajien intressi eivät riitä oikeuttamaan kauppojen rajatonta aukioloa perustuslain suojaamina sunnuntai- ja juhlapäivinä. Sukupolvien ketjun kestänyt sunnuntai-suoja säilyi Saksassa siis edelleenkin arvokkaana sosiaalisena ja kulttuurisena instituutiona. Kirkkojen mielestä se mahdollistaa uskonnon vapauden harjoittamisen kaikille. Yhteiskunnallisesti ja kirkollisesti merkittävää oli se, että kirkkojen rinnalla kampanjoi rajusti ja riemuitsi syvästi kaupan alan työntekijöiden suurammattiyhdistys Verdi. Onnittelijoihin kuuluivat niin Saksan kulttuuriliitto kuin kirkkokriittisyydestään tunnettu vihreä puoluekin. Yhteinen vakaumus oli, ettei kaikkia yhteen muotiin pakottava taloudellinen globalisaatio voi sanella sitä, että Saksalla olisi muka varaa vain siihen kulttuuriin, joka on vallalla maailman joka nurkalla. Rohkea tulkinta, jota Suomessa ei valitettavasti voi edes kuvitella.

Mikä mahtaa olla meidän osuutemme ja rohkeutemme kamppailussa elämän ja kulttuurin monimuotoisuuden ja omaleimaisuuden, sosiaalisen yhteiselämän ja oman kristillisen elämänviisauden puolesta? Mikä talouden kaikkinelevän arvonielun edessä on ihmisen salaisuuden ja hänen hengen vapautensa arvo meille? Entä luonnon? Ekologisesti sunnuntaikauppa on idioottimaista. Mitä siis haluamme – yhtä ja samaa vai ainutlaatuisuuden ja -kertaisuuden herkkää tiedostamista?

Jälkisanat

Eduskunta kumosi lain vähittäiskauppojen aukioloajoista Suomessa vuoden 2016 alusta. Kirkkohallitus ei asettunut vastustamaan lain muutosta. Tämän jälkeen aukioloaikoja ei ole säädelty lainkaan, mikä tarkoittaa, että kaupat voivat olla ja myös ovat auki suurimpinakin kirkkopyhinä tai vakkapa jokaisena päivänä pitkästäperjantaista pääsiäiseen.

Suomessa ei julkisuudessa paljoakaan pohdittu sapatti- ja sunnuntaitradition eettistä taustaa, joka oli ihmisoikeudellinen ja ekologinen. Sapatti rajasi Jumalan sääntämyksenä selkeästi ihmisen rajattoman hyväksikäytön ja tuo rajaus koski myös orjia sekä ihmisen hyödyntämiä ”juhtia” ja karjaa. Ajatus heijastui myös myöhemmässä sapatti- ja riemuvuoden sosiaalisekologisessa lainsäädännössä, joissa luonnolle taatiin myös säännöllisesti toistuva uusiutumis- ja lepoaika ja ihmiselle oikeus vapautua velkavankeudesta.

Syrjään jäi myös sen pohdinta, mitä yhteisöllisiä ja kasvatuksellisia seurauksia vaipailla aukioloajoilla on. Suomalaiset perheet voivat esimerkiksi yhä harvemmin edes viikonloppuisin tai juhlapäivinä kokoontua syömään tai juhlimaan kaikki yhdessä. Tässä mielessä rajattomat aukioloajat murentavat myös yhteisöllisyyttä ja sosiaalista kulttuuria.

Artikkeli on ilmestynyt Kytkin lehden numerossa 2.10.2017/Diakonia, köyhyys, teologia.

REFORMAATIO

– DIAKONIAN NOUSU VAI TUHO?

Luterilaisen reformaation käynnistäneet **Martin Lutherin** teesit antavat jo aavistaa sen uuden, mikä ei enää mahdu vanhoihin leileihin. Teesissä 43 Luther kehottaa: ”Opetettakoon kristityille: Köyhälle antaminen ja tarvitsevalle lainaaminen on parempi kuin aneen osto.” Teesissä 45 tuo Lutherin pedagoginen haaste saa selityksensä: ”Opetettakoon kristityille: Hän, joka näkee tarvitsevan, mutta ei välitä hänestä vaan sen sijaan ostaa aneen, ei saa paavin anetta, vaan ostaa itselleen Jumalan vihan.”

Reformaatio on yleisnimi, joka niputtaa suuren joukon osin eriaikaisia reformatorisia liikkeitä erityisesti Keski-Euroopan katolisilla alueilla. Luterilaisen reformaation yksi erityispiirre oli sen syvä ja pitkäkestoinen usko pyhän katolisen ja apostolisen kirkon ykseyteen ja jatkuvuuteen sekä omiin mahdollisuuksiinsa uudistaa tämä kirkko sisältä päin. Luottamus osoittautui kuitenkin turhaksi. Vakavimmat syyt olivat epäilemättä lännen kirkon silloisissa käytännöissä ja opeissa, vähintäänkin osasyyn muodosti Lutherille ominaisen reagoititavan usein räjähtävä jyrkkyys. Uskon ja rakkauden yhteydestä on vaihtelevien vastustajien ajoittaisessa pilkassa ja mustamaalauksessa turha haaveilla. Reformaation psykohistoria tarjoaisi ainesta vielä monelle tutkimukselle.

Miten reformaatio vaikutti diakoniaan, sen tehtävään ja tekijöihin? Vastaukset ovat ristiriitaisia. Roomalaiskatolisen kirkon tunnustuskuntaisesta näkökulmasta oli pitkään aikaa selvä, että reformaatio romahdutti kaiken armeliaisuuden. Re-

formoitu kirkko on puolestaan tulkinnut löytäneensä ja uudistaneensa ”väli- ja vähäpappeudeksi” surkastuneen diakonin viran sen alkuperäisessä diakonisessa merkityksessä. Osa tutkijoista korostaa, että aivan erityisesti luterilaisuus sekularisoi diakonian, minkä seurauksena diakonin virkakin uhkasi kadota sen näköpiiristä. Diakonian ”kunnallistaneen” luterilaisuuden uumoillaan taas puolestaan synnyttäneen hyvinvointivaltion alkumallin ja tarjonnan yhden keskeisen juuren sen kehittymiselle.

Suomalaisessa uskon ja rakkauden yhteyttä korostavassa Luther-tutkimuksessa on painotettu Lutherin merkitystä ei vain jokaisen kristityn yksilölliselle vaan myös yhteisölliselle diakoniselle vastuulle. Tässä tulkinnassa Jumala oikeastaan samaistuu diakoniaan; Hän on kaiken anteeksiannon ja rakkauden maailmaan suuntautunut lähde ja liike, joka kutsuu, haastaa ja tempaisee jokaisen kristityn mukaan hyvyytensä jatkuvaan liikkeeseen kadonneita ja kärsiviä kohtaan. Jumalan hyvyys, hänen diakoninen olemuksensa todentuu kaikkialla siellä, missä anteeksianto ja toisen kantaminen toteutuu niin yksilöllisenä kuin yhteisöllisenäkin toimintana. Jumalan diakonia kutsuu jokaisen kristityn toteuttajakseen, mutta se on aina samanaikaisesti sosiaalista, yhteisöä ja yhdessä elämistä uudistavaa ja haastavaa.

Onko diakonialla mitään virkaa?

Lutherin lopullinen kanta diakonin virkaan jää epämääräiseksi ja teorian ja käytännön välisten ristiriitojen saattamaksi. Diakoni seurakunnan ja kirkon sosiaalisen vastuun kantajana ja symbolina hautautuu Lutherin ajattelussa muiden uudistusten jalkoihin. Kirkon viroista Lutherille tärkein on selkeästi saarnavirka, mikä vastaa Jumalan sanan keskeisyyttä hänen ajattelussaan.

Augsburgin valtiopäivien (1530) valmisteluihin liittyvissä kirjelmässään Luther nosti joka tapauksessa virkakysymyksen yhdeksi uudistuskeskustelujen teemaksi dogmaattisten sisältöjen rinnalle. Tässä yhteydessä hän mainitsee hyvinkin kolmisäikeisesti niin piispanviran, saarnaviran kuin diaconuksenkin. Lutherin diakonaattiajattelu ilmeni selkeimmin hänen eri vuosina toistuvissa saarnoissaan Stefanus-kertomuksesta (Apt 6: 1–7). Näiden saarnojen pohjalta on oletettu Lutherin tukeneen samansuuntaista ratkaisua kuin reformoidun kirkon piirissä muodostunut maallikkodiakoni oli.

Lutherille oli selvää, että diakonin keskeinen tehtävä on sosiaalinen. Diakonin suurin haaste on köyhäinhoito, hätää kärsivien ”ruumiillisen” tai ”ajallisen hädän” lievittäminen. Tehtävänsä takia hänen tulisi myös vallita seurakunnan avustuskassaa ja pitää kirjaa oman alueensa avuntarvitsijoista. Seurakunnan ja diakonin

välinen yhteys olisi joka suhteessa kiinteä – seurakunta kutsuisi ja asettaisi Lutherin kaavailuissa diakonin virkaansa. Mikä tämän viran suhde saarnavirkaan tai ylipäätään kirkon virkaan olisi, jäi lopullista vastausta vaille. Pappien keskeinen tehtäväkenttä oli Lutherille rukous ja sana. Tämän tehtävän tähden oli diakonin omalta osaltaan vapautettava heidät ”ajallisista asioista” kuten kirkon omaisuuden jaosta köyhille ja puutteen alaisille. Stefanus-kertomuksen tausta heijastuu selkeästi Lutherin tehtävänjaossa.

Luther korostaa saarnoissaan ja koko teologiassaan väkevästi jokaisen kristityn vastuuta hätää kärsivästä lähimmäisestä. Sen rinnalle hän nostaa myös jokaisen seurakunnan diakonisen vastuun ja rakenteen – seurakunnalla olisi hyvässä kristillisessä järjestyksessä oltava niin pappi kuin diakonikin. Vuoden 1523 Stefanus-saarnassaan Luther valittaa diakonien tehtävää käsitellessään odottamatta sitä, ettei ”meillä ole henkilöitä siihen”. Saman huomion hän toistaa lähes sanasta sanaan tapaninpäivänä vuonna 1527. Tarkemmin hän ei ilmeisesti missään analysoi puutteen syytä. Ei ole myöskään tiedossa, että hän olisi aktiivisesti tai konkreettisesti alkanut tätä puutetta korjata.

Tapaninpäivän saarnoissaan kuten myös muualla Luther arvosteli terävästi diakonin viran katolista käytäntöä, jossa diakonin virka toteutui välivaiheena pappeuteen. Diakonin tehtävä oli hänelle seurakunnan sosiaalisen vastuun käytäntö, ei liturgisten tekstien luku messuissa. Lutherin kritiikin on kuitenkin todettu olevan merkittävässä ristiriidassa sen kanssa, että **Georg Röhrerin** ordinaatio diakoniksi Wittenbergin kaupunginkirkossa (1525) oli vihkimys selkeään apupappeuteen.

Kerjuusta, työstä ja diakoniasta

Lutherille usko ja rakkaus ovat erottamattomat. Usko on aina sosiaalista ja diakonista. Uskossa Kristus asuu ihmisessä ja muuttaa ja muovaa hänet itsensä kaltaiseksi, köyhää, kadotettua ja kurjaa lähimmäistään etsiväksi ja rakastavaksi. Lähimmäisenrakkauten teot eivät ole millään tavoin ihmisen ansio, eivät oikeastaan edes hänen tekojaan. Ne ovat Kristuksen teko hänessä, vanhurskauttava uskon hedelmä.

Köyhyys ja kurjuus haastavat lähimmäisenrakkauten konkreettisesti. Köyhien kurjuus on Lutherille yhteisöllinen vamma. Vielä suurempi skandaali on laaja ja kaikkialla läsnä oleva kerjuu, josta Luther ehdottomasti halusi tehdä lopun. Kerjuu oli katolisessa hurskauselämässä muuttunut ansioiden vaihtokaupaksi. Almujen antaja oli riippuvainen kerjäläisen köyhyydestä, tämän avun tarve auttoi häntä osoittamaan almuilla hurskautensa ja keräämään ansioita Jumalan edessä. Kerjääjän köyhyys oli jo sinänsä ansiollista myös Jumalan edessä, lisäksi kerjääjä sitoutui

rukoilemaan almuja antaneen sielun puolesta. Lutherille nämä vastavuoroiset armon ja ansion markkinat sotivat yksiselitteisesti Kristuksen ristiä ja sen avaamaa lahjavanhurskautta vastaan.

Köyhien kurjuus on Lutherille yhteisöllinen vamma

Kerjuun lopettamisen keinot heijastavat Lutherin lain ja evankeliumin dialektiikkaa. Jokaisen kylän ja kaupungin on armahdettava omia köyhiään, tuettava ja autettava heitä kaikin mahdollisin tavoin. Vieraita kerjäläisiä mutta myös kerjäläisveljestöjen jäseniä ja pyhiinvaeltajia oli taas kohdeltava lain kovuudella. He olivat Lutherin silmissä lähinnä työtä vieroksuvia huijareita ja loiseläjiä, joiden kerjuuvaeltelua kohtaan hänellä ei riitä pienintäkään ymmärrystä. Sen valvontaan ja lopettamiseen hän haastaa esivaltaa aatelisia ja ruhtinaita. Lutherille työnteko, ammatin harjoittaminen on aidosti Jumalan palvelemista, jossa ihminen vastaa Jumalalta saamaansa kutsumukseen. Työmies oli Lutherin mukaan myös palkkansa ansainnut, ”jotta sinulla olisi jotakin omaa ja voisit antaa myös tarvitsevalle”. Jumalalta virtaava ja vastaan otettu hyvyys on aina tarkoitettu jaettavaksi eteenpäin.

Kasteessa järkkymättömän perustan saaneen yleisen pappisuuden nojalla jokaista kristittyä voi pitää pappina, mutta uskon ja rakkauden yhteen kuuluvuuden tähden loogisesti soveltaen myös diakonina. Sanan ja rukouksen virka on jokaisen kastetun tehtävä, niin myös vastuu lähimmäisestä. Reformaation aikaan kristillinen yhtenäiskulttuuri oli alkavista murtumista huolimatta voimissaan vielä kaikkialla Euroopassa. Siksi ei olekaan hämmästyttävää, että Luther laajentaa perikristillisen vastuun köyhistä ja syrjäytyneistä koskemaan täysin luontevasti kaikkia paikallisten yhteisöjen jäseniä. Kauttaaltaan yksityisten huoleksi Luther ei kuitenkaan vastuuta jätä, vaan hän sitouttaa koko yhteisön vastuun kantaan. Tämä konkretisoituu sekä Wittenbergin yhteisessä kukkarossa että Lutherin erityisesti ohjeistamassa ja suunnittelemassa Leisningin pikkukaupungin avustuspilipasarjestyksessä. Lutherin näkökulma on selkeästi kristillisen yhteisöajattelun lävistämä. Avustuskassasta vastuussa olevat raatimiehet Luther nimeää veljeisyhteisöksi. Lipasohjeen esipuheessa Luther vertaakin Leisningin yhteistä kassaa Jerusalemin alkukristittyjen yhteisöomistukseen. Sen perusteluosa korostaa vahvasti myös kristillisen moraalien yleistä sitovuutta koko yhteisössä.

Diakonian nelilukkoisen aarrearkku

Avustusvarojen käyttötarkoitus on ennen kaikkea diakoninen sekä sosiaalipedagoginen. Laaja-alaisuudessaan sen tehtävä on monella tavalla nykyaikaista sosiaalihuollon tehtäväkenttää vastaava. Avustuksia kohdistetaan niin köyhty-

neille, orpolapsille kuin rehellistä työtä etsivillekin. Kassan varoin taataan köyhien ruoka, vaatteet, majoitus ja hoito, mutta myös oman työllistymisen takaava starttiraha käsityöläisille ja ”kotiköyhille”. Näiden sosiaalisten miniluottojen takaisinmaksulla ei ole kiire, ja velka voidaan antaa myös anteeksi. Koulutuksen tukeminen saa merkittävän painon. Kassasta maksetaan opettajan palkka, erityisen lahjakkaat pojat lähetetään jatkokoulutukseen, toiset ohjataan työelämään. Myös työtöt opetetaan ”rehellisen, ikääntyneen ja moitteettoman naishenkilön” toimesta lukemaan ja kirjoittamaan saksaa, orvot ja köyhät neitokaiset saatetaan ja tuetaan lisäksi avioliiton turvalliseen satamaan. Toiminta on suunnitelmallista ja myös ennaltaehkäisevää. Viljan hinnan ollessa alhaalla siemenviljaa tulee ostaa varastoon, jotta se voitaisiin kalliin viljan aikana myydä halvalla tai antaa ilmaiseksi talonpojille, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta hankkia elantoaan.

Kassan varat oli määrä kerätä moninaisista lähteistä – siihen kantavat osansa suljetut luostarit, veljestöt, läänitykset, aneet, kolehdit, mutta myös käsityöläiset ja maanviljelijät ”jumalanlahjoillaan”. Raha ei ole ainoa lahjoitusvara, vaan sen rinnalla kassaan kerättiin leipää, juustoa, munia ja lihaa. Osa helposti pilaantuvista luontaistuotteista jaetaan tarvitseville heti jumalanpalveluksen jälkeen, osa varastoidaan.

Täydellisen kristillisen luottamuksen varassa lipasta ei säilytetä veljesyhteisöskään. Kassalipas on varustettu neljällä lukolla ja kullakin kaupungin säädylly on hallussaan vain yksi neljästä avaimesta. Näin jokainen sääty sitoutetaan edusmiestensä välityksellä sosiaaliseen vastuuseen kaupungissaan ja seurakunnassaan. Kassan hallinnoinnista vastasi 10 edusmiestä: kaksi aatelista, kaksi raatimiestä, kolme porvaria ja kolme talonpoikaa. Merkittävää on, että kirkon viranhaltijat joutuvat selkeästi sivuun kassavastuusta. Tulevaisuuteen viittaa myös ajatus varojen kokoamisesta erityistilanteissa. Jos kassan varat eivät riittäisi, täydennettäisiin niitä yleisellä ja progressiivisellä verolla, kukin maksaisi kassaan tarvittavan summan varallisuutensa ja perheensä koon mukaan. Jo Leisningin kassamallin voi väittää edistäneen kirkollisen avustustyön sekularisoitumista ja ammatillistumista. Erityisesti kaikkia koskeva verotus ja kaikkien sitouttaminen yhteiseen hyvään viitoittaa tietä hyvinvointivaltiolliselle kehitykselle.

Yhteisten lippaiden, kirstujen ja kassojen vähittäistä yleistä ”sosialisointia” edistävät osaltaan Leisningin lippaan hoitoon liittyvät pitkäaikaiset vaikeudet. Uskon ja rakkauden yhteys ei toteutunut niin saumattomasti kuin Luther ilmeisesti uskon idealismissaan luotti. Veljesyhteisö ajautui toistuviin riitoihin kassan varojen käytöstä, erityisesti papin palkasta, joka sinänsä kuului kassan vastuisiin. Tilannetta vaikeutti se, ettei Luther ilmeisesti ollut onnistunut vastuunjaon konkreti-

soinnissa. Vastuiden ja tehtävien delegointi oli jäänyt niin keskeneräiseksi, että Luther itsekin tuskaantui riitojen jatkuvaan selvittelyyn.

Kohti luterilaista yhteiskuntavastuuta ja -kriittiköä

Lutherin avustussmallin esimerkkiä seurannutta **Johannes Bugenhagenia** on pidetty luterilaisen köyhäinhoidon ja avustuskassojen varsinaisena organisoijana ja luojana. Bugenhagen, Wittenbergin kaupunkipappi ja Lutherin oma perhepappi, oli lahjakas hallintomies, joka järjesti kirkollisia oloja laajalla alueella erityisesti pohjoisessa Saksassa ja sen rannikon suurimmissa kaupungeissa. Hän loi kirkkojärjestyksen myös Tanskaan ja Norjaan ja suuntasi sinne useampiakin neuvontamatkoja.

Bughagenin suunnittelemat kirkkojärjestykset sisälsivät aina myös kassajärjestyksen. Pitkälti Leisingin malliin suunniteltujen avustuskirstujen luotettavan toiminnan takaamiseksi Bugenhagen esitti esimerkiksi Hampurin raadin jäsenille kassan vastaavaksi valittavan ”kaikkein ymmärtävöisimmät ja Jumalaa pelkääväiset kansalaiset”, joita hän Apostolien tekojen kuudennen lukuun liittäen nimitää ”köyhäin diakoneiksi”. Lukuisten kirkkojärjestysten luojana Bugenhagen onnistuu strukturoimaan luterilaisen köyhäinhoidon systemaattisella ja selkeällä tavalla. Samalla vastuu kirkollisesta avustustoiminnasta siirtyy yhä selvemmin kaupunkien raatihuoneille ja omien ruhtinas- ja kuningaskuntiensa valtiaille. Katolisen kirkon, erityisesti luostarien diakonia siirtyy reformaation välityksellä yhä selkeämmin maallisen yhteiskunnan ja esivallan vastuulle. Ei siis ehkä niinkään suuri ihme, että pohjoismainen verotukselle ja valtion keskeiselle roolille rakentuva hyvinvointimalli kehittyi vähitellen juuri maailman luterilaisimmissa maissa.

Lutherin railakas yhteiskuntakriittikö antanee diakonialle ja kirkolle paljon pohdittavaa tänäkin päivänä

Lutherin diakonisen ajattelun keskipisteessä on yhteinen, jaettu hyvä, josta osattomuuteen ketään ei saa pakottaa tai ajaa. Tästä nousee Lutherin profeetallinen parannussuuna, joka rajuudessaan saisi **Karl Marxinkin** kalpenemaan. Hän samaistaa kaupankäynnin sujuvasti koronkiskontaan: se on toisten omaisuuden ryöstämistä ja varastamista. Kauppiasta, ahneuteensa tukehtuvaa ”veitikansilmää ja ihmamaaa” ei lähimmäisen hätä kosketa pienimmisäkään määrin. Hintojaan puutteen keskellä korottava kauppias käyttää hädänalaisen hätää häikäilemättömästi hyväkseen.

Lutherin näkyyn lähimmäisenrakkauden keskeisyydestä kristityn ja kirkon elämässä sisältyy vahva sosiaalirikriittinen näkökulma, jota diakonian ei sovi unoh-

taa. Köyhää on autettava, mutta myös köyhien hädän taustasyihin on uskallettava puuttua. Lutherin railakas yhteiskuntakritiikki antanee diakonialle ja kirkolle paljon pohdittavaa tänäkin päivänä. Haastetta ei muuta edes se, että Luther ei ilmeisesti ymmärtänyt alkavan rahatalouden ja markkinoiden mukanaan tuomaa monikerroksista rakennemuutosta vaan selittää siihen liittyvät murrokset yksilöiden moraalisenä piittaamattomuutena.

VIHAISTA PUHETTA – VIERAAT JA
MUUKALAISET KIUSSAMME

Populismi on kansainvälinen ilmiö, joka kukoistaa eri puolilla maailmaa. Poliittisesti sen voi karkeasti jakaa kahteen leiriin, vasemmistolaiseen ja oikeistolaiseen. Suomessa ja yleensäkin Euroopassa jälkimäinen on tutumpi niin Ranskassa, Unkarissa, Saksassa kuin Ruotsissakin. Populismi ei välttämättä ole poliittinen ilmiö, ja kirkkojen ja uskonnollisten yhteisöjen sisällä se on välillä saanut kukkia kaikessa rauhassa vaikkapa lopunajan merkkejä tähyteltäessä tai fundamentalistisia televisiosaarnaajia palvottaessa.

Oikeistolainen populismi ravistelee koko Eurooppaa, Ruotsin vaalien tulosta odotettiin jännityksellä muuallakin kuin naapurimaassamme, Saksan Chemnitzin tapahtumat ja niiden ristiriitaiset tulkinnat hämmentävät ja pelottavatkin monia. Järjettömän murhan kohteeksi joutunut ihminen instrumentalisoiitiin sekä äärioikeiston että osin myös heidän vastustajiensa omien tavoitteiden palvelukseen. Mielenosoittajien joukossa esiintyivät joka tapauksessa innoittajina Saksan tunnetuimmat uusnatsit, jotka avoimesti pyrkivät länsimaisen yhteiskunta- ja oikeusjärjestelmän kumoamiseen.

Valistus on Euroopassa muokannut syvästi kirkkojen itseymmärrystä. Kirkot – protestantit nopeammin, katoliset hitaammin – suuntasivat vähitellen reitille, jonka päässä odotti sovinto työväenliikkeen, suvaitsevaisuuden ja moniarvoisuuden, demokratian ja ihmisoikeuksien kanssa – samoin tieteellisen raamatuntutkimuksen. Joillekin nämä ovat toki edelleen merkki kirkkojen maallistumisesta ja yltiöliberaalista uskosta luopumisesta, monille muille merkki kirkkojen vastuullisesta järjen käytöstä ja uskollisuudesta evankeliumille. Eurooppaan saapuneet pakolaiset, turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat ovat toimineet kirkoille erityisesti viime vuosina ikään kuin peilinä, joka paljastaa kirkkojen uskollisuuden omille lähtökohdilleen. Pääsääntöisesti Euroopan kirkot ovat kestäneet testin hyvin, osin jopa erinomaisesti ja esimerkillisesti.

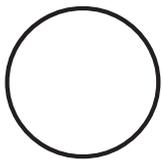
Populismin kansainvälisen esiin astumisen taustana on globalisaation ja teknisen kehityksen seurausten ja uhkakuvien sanelema muutos ja ahdistus syrjäytymisvaarassa olevien elämässä, jonka poliittinen järjestelmä on laajalti ja liian kauan jättänyt huomioimatta. Oikeistolaiset ääriliikkeet hyödyntävät tätä laiminlyöntiä omissa

propagandassaan taitavasti. Populistit – kuten myös uskonnolliset fundamentalistit ovat aina tahollaan tehneet – kiihdyttävät jakoa kahteen – kansa vastaan eliitti, totuus vastaan valeuutiset, maahanmuuttajat contra kantasuomalaiset, kristityt ja muslimit, hyvät ja pahat. Some on tehokkaasti helpottanut ja tukenut tätä jaottelevaa vihapuhetta, jossa pahimmillaan pyritään huhujen, yleistysten ja valheiden avulla horjuttamaan koko nykyistä poliittista järjestelmää, jonka luovuttamaton ydin on demokraattisessa oikeusvaltiossa.

Kirkot ovat oman uskonsa pohjalta sidotut kaikkien ihmisten ihmisyyden ja tasa-arvon puolustamiseen sekä jokaisen syrjityn puolustamiseen. Niiden kuten jokaisen kristityn on torjuttava selkeääkin selkeämmin kaikki väkivaltaan yllyttävä tai turvautuva muukalaisvihamielisyys jaltai kansallismielisyys täysin vääränä ratkaisuna maailmanyhteisön haasteisiin.

Diakonia 1/2008

SYRJÄYTYMINEN SYNNYTTÄÄ VÄKIVALTA

len etuoikeutettu. Olen aina ollut. Olen saanut opiskella. Olen saanut tehdä työtä. Palkkaakin olen saanut. Sillä palkalla on yleensä elänyt aivan kohtuullisesti. Välillä pulskemmin, välillä kapeammin, mutta aina elänyt. Olen siis opiskellut ja ollut mukana työelämässä oikeaan ja hyvään aikaan. Opintojen jälkeen töitä oli heti tarjolla, ja myöhemmin olen voinut valita ja vaihtaakin työpaikkaa oman mielenkiinnon mukaan. Rikastumaan en tosin oikein ole päässyt, mutta se johtuu täysin omista valinnoista. Elämällä on ollut muutakin tarjottavaa kuin vaikkapa ura ja raha. Ja se muu on ilmeisesti kutsunut vahvemmin. Pitkäveteisiin töihin en ole vielä koskaan joutunut. Se ei tietenkään tarkoita, että työ aina, joka päivä ja joka paikassa olisi ollut hauskaa. Turhautuminen ja pettymyksetkin ovat työtä, tietysti.

Monen työuran aloittajan elo tänään alkaa hyvin toisenlaisissa merkeissä. Opinnot eivät välttämättä takaa työpaikkaa, ei edes vaikka ne kruunaisi tohtorin titteli. Ja kun työtä on luvassa, se on usein projektiluonteista, määräaikaista, riippuvaista seuraavan rahoitusanomuksen onnistumisesta, pätkää pätkän päälle. Työtä tehdään ja elämää eletään ja suunnitellaan ikään kuin toistaiseksi. Yksi työpaikka ei välttämättä pidä sinua hengissä, elanto on revittävä eri suunnista ja mikään niistä ei välttämättä ole pysyvä suunta. Elämän mitä syvin epävarmuus ja tulevaisuuden näköalojen sumuisuus on monelle aivan liiankin tuttu ja pysyvä seuralainen. Elämme jatkuvan ja syvenevän epävarmuuden ja kiihtyvän muutoksen aikaa. Yhä useammille meistä juuri niistä on tullut vallitseva ja vakiintuva

elämänmuoto. Se on aika kaukana siitä staattisen turvallisuudesta ja luvalla sanotusti aika helposta elämänmallista, mihin seurakunnallinen virkamies tai -nainen on aikanaan tottunut.

Minun on vaikea arvioida, miten itse olisin aikamani pärjännyt, jos elämä ja työnteke olisi omassa nuoruudessa ollut yhtä muuttuvaista ja epävarmaa kuin nykyisin. Miten se olisi vaikuttanut minuun psyykkisesti? Miten se olisi muovannut minua ja elämäni, ajoittanut ja suunnannut elämän eri ratkaisuja ja valintoja? Kuinka vahva olisin ollut kestävä jatkuvaa epävarmuutta, ajoittaista tai toistuvaa näköalattomuutta?

Vielä vaikeampi on aavistella, miten työttömyyden kokemus, saati sitten pidettyneen työttömyyden turhautuma olisi minua ja itsetuntoani riepottellut. En ole työttömyyttä koskaan kokenut, en edes sen uhkaa osannut aavistella. Olen aina saanut ainakin kuvitella olevani jotenkin tarpeellinen, hyödyksi, merkityksellinen. Olen saanut jäsentyä johonkin työyhteisöön, peilata itseäni ja osaamista toisiin ihmisiin. Entä jos se kaikki olisi elämästäni puuttunut? Tai ollut koko ajan kyseenalaista? Kuka olisin ilman niitä töitä, joita olen saanut tehdä? Työ on muuttanut, muovannut, toivottavasti opettanutkin minua monella tavalla. Se on ollut keskeinen mahdollisuus niin oman itsensä, tavoitteittensa, näkynsä kuin luovuutensakin toteuttamiselle. Haastanut ja uudistanut, välillä toki nitistänytkin, mutta myös nostanut. Ja tarjonnut mahdollisuuksia, innostusta, ruokkinut uteliaisuutta. Miten olisin elänyt ilman kaikkea sitä, tätä elämäkokemusta? Miten minun olisi käynyt? Ajatus karmii. Olen todellakin ollut etuoikeutettu, saanut elää raameiltaan oikeastaan hyvin helpon ja suojatun elämän.

Saksassa käydään osavaltiovaalien edessä raivokasta ja intohimoista keskustelua siirtolaisnuorten väkivallasta, sen syistä ja seurauksista. Keskustelun alku oli aika tyypillinen yksittäistapaus. Turkkilainen ja kreikkalainen nuori hakkasivat hyvää kansainvälistä yhteistyötä osoittaen Münchenin metrossa saksalaisen eläkeläisrehtorin, joka erehtyi vihjaisemaan, että vaunussa tupakointi on kielletty. Jälki oli pahaa, ja pedagogivanhus makaa edelleen sairaalassa vakavien päävammojen tähden. Hakkaajat löytyivät onneksi nopeasti ja istuvat tutkintavankeudessa. Molemmat olivat entisestään poliisin tuttuja.

Vaalien paineissa tapahtuma tarjosi politikoilta loistavaa vaalikamppailuainesta. Kristillisiksi itseään kutsuvat demokraatit löysivät nopeasti uuden vaalimotton – ”Meillä on liian paljon nuoria, rikollisia ulkomaalaisia”. Ratkaisukeinotkin olivat samasta puusta veistettyjä: entistä ankarampia ja pitempiä rangaistuksia, kasvatustapojen, varoitustapojen, maasta karkotuksia, lapsi-ikäisten tuomitsemista nuorisosoikeuden mukaan ja nuorten tuomitsemista aikuisia koskevien laki-

pykälien mukaan. Vaatijoita ei näytä lainkaan häiritsevän, että keinot ovat kovin vanhoja ja tuttuja – ja järjestään eri puolilla maailmaa varsin tehottomiksi tunnettuja ja niin juridiikan kuin kasvatuksenkin asiantuntijoiden jopa sellaisiksi tunnustamia.

Hessenin oikeistolainen pääministeri Ronald Koch nimesi itse itsensä vaatimattomasti vaikennevan enemmistön valituksi ääneksi ja aloitti urhokkaan ja vaalitaktisesti poikkeuksellisen läpinäkyvän kamppailun lain ja oikeuden puolesta aggressiivisia siirtolaisnuoria vastaan. Vaalien vastapuoli eli sosiaalisiksi itseään kutsuvat demokraatit syyttivät puolestaan Kochia ja muita kristillisiä demokraattien ja oikeuden ritareita vastuuttomiksi kansankiihottajiksi, populisteiksi, demagogeiksi ja uusnatsien lakeijoiksi. Kochin kannattajat Kochin kriitikkoja taas ”multikultihemmottelopedagogiikasta” ja pään pensaaseen laittamisesta. Kiihtyneessä ilmapiirissä Kochin ohjelmaa verrattiin parhaimmillaan jo juutalaisvainoihin, tosin vasta sen jälkeen kun Koch välillisesti antoi ymmärtää siirtolaisten teurastavan eläimiä olohuoneissaan ja olevan vastuussa Saksan katujen jätteistä. Diakonisches Werkin sosiaalipoliittinen johto totesi joka tapauksessa Kochin esitysten voivan aiheuttaa mitä syvintä yhteiskunnallista vahinkoa, eikä evankelinen kirkkokaan säästellyt kritiikissään.

Ulkomaalaiset nuoret, jotka elävät pysyvästi Saksassa, mutta joilla ei ole maan passia, tekevät joka tapauksessa suhteessa enemmän rikoksia kuin saksalaisnuoret. Ulkomaalaisnuoria on koko ikäryhmästä noin 10 %, väkivaltarikoksista he tekevät kuitenkin lähes 22 %. Vielä pahemmalta tilasto kuulostaa intensiivitekkijöiden kohdalla, jollaiseksi Saksassa lasketaan yleensä henkilö, joka tekee yli 10 lainvastaista tekoa vuodessa. Berliinissä tällaisia nuoria tehokollisia on lähes 500, neljällä viidesosalla heistä on siirtolaistausta. Tilastot osoittavat kuitenkin myös muuta – ulkomaalaisten osuus rikos- ja väkivaltatilastoissa on jo pitkään ollut laskussa. Harvinaisen negatiivisesti ulkomaalaisten joukossa erottuvat kuitenkin turkkilaiset nuoret miehet, joiden valmius väkivaltarikoksiin on kaikkiin muihin kansallisuuksiin verrattuna poikkeuksellisen suuri. Heidän ohjenuoranaan on miehiseksi ja tässä suhteessa normatiiviseksi käyttäytymismalliksi tulkittu väkivaltaisuus niin kotona kuin kaveripiirissäkin. Miehen naiseen ja lapseen kohdistama väkivalta on laajasti hyväksytty ”kasvatusmetodi”. Kotona vanhempien välinen väkivalta kuului arkiseen kokemusmaailmaan joka kolmannessa turkkilaisperheessä, ja joka kolmas turkkilaisnuori oli myös itse joutunut kotonaan fyysisen väkivallan uhriksi.

Turkkilaiset erosivat muutenkin muista saman ikäisistä nuorista. Heidän perheissään työttömyys oli tuttu vieras, yli puolet nuorista kävi lähinnä peruskoulun

yläastetta tai aikaisempaa kansalaiskouluun vastaavaa "Hauptschulea", vain kolmesta prosentista pyrkii ylioppilaskirjoituksiin. Vastaava luku on saksalaisnuorten kohdalla yli 45 % ja Saksassa asuvista puolalaisnuorista kirjoituksiin kohti uudesta lähes 35 %. Älykkyyseroista tämä ei johdu, vaan taustoista, kulttuurista ja tuen puutteesta. Raju ero oli erityisesti saksalais- ja turkkilaislasten ja nuorten median – erityisesti television ja tietokonepelien käytössä – niin raju, että eräs tutkija tiivistä tuloksen kertovan siitä, että "media tekee Pisa-häviäjät".

Oliko Koch siis oikeassa: turkkilaiset nuorisogangsterit Turkkiin ja niin väkivaltaongelma on poissa saksalaisesta päiväjärjestyksestä? Vai pettäkö resepti helpoudellaan? Syntyykö väkivalta siellä, missä reitit osallisuuteen ja työntekoon on suljettu? Kasvaako se ensi sijaisesta turhautumasta, pettymyksestä, sosiaalisista ja kulttuurisista taustoista? Väkivallan omakohtaisesta kokemisesta ja hyväksymisestä ratkaisu- ja toimintamallina omassa lähiyhteisössä, kotona? Tutkijat totesivat turkkilaismachojen olevan saman hengen kasvatteja kuin äärioikeistolaisten saksalaisnuorten ja käyttäytyvän juuri samojen mallien mukaan. Kansallisuus ei siis luo hakkaamiskulttuuria vaan sosiaalinen ja kulttuurinen asema ja tausta.

Suomalaiselle yhteiskunnalle nämä kysymykset ovat vakavia. Suomi on Länsi-Euroopan maista väkivaltaisimman ja poikkeaa erityisesti naisiin kohdistuvan väkivallan määrässä kaikista muista pohjoismaista.

Diakonia 1/2009

MAASSA MAAN TAVALLA

Hasenheiden kansanpuisto Berliinin Kreuzbergissa on vehreä keidas keskellä suurkaupunkia. Puistossa voi varhaisaamulla tai illan jo hämärtäessä törmätä niin kaniin kuin kettuunkin. Lammen ympärillä – suoja-aidan takana – ravaa villilampaiden lauma omaa polkuaan, pesivät mustat joutsenet, haapanat ja nokikanat. Lapsiperheet, tummien lehtipuiden varjoamaa rataansa aamuin illoin kiertävät lenkkeilijät ja rotukirjavien koirien ulkoiluttajat valloittavat puiston viikonloppuisin. Avarilla nurmikoilla pelaavat jalkapalloa niin taidoiltaan kuin kansallisuuksiltaankin mitä moninai- simmat joukkueet, jossakin kulmassa paistattavat nahkaansa saksalaisen nudis- miperinteen kannattajat, toisaalla vietetään lapsen syntymäpäiviä suojakatosten ja limsakorien kanssa. Tammikuun toisen viikon aikana Hasenheide on ollut aivan erityisen elävä ja iloista ääntä täynnä: Berliiniin on saapunut talvi, aurinkoinen luminen talvi, joka on kestänyt jo yli viikon. Kukaan ei tunnu muistavan milloin lumesta viimeksi nautittiin näin pitkään. Mutta nyt nautitaan; parhaimmillaan sarvipäisten puupulkkien vilinä muistuttaa raviradan kaarreajoa.

Hasenheidessa on muutakin elämää. Erityisen eläviä ovat sen pensaikot – mustia miehiä päivystämässä joutilaan näköisinä polkujen risteyskohdissa. Päi- vystäessä päivästä toiseen, aamusta iltaan niin sateisella kuin aurinkoisellakin ilmalla, päivystäessä kesät talvet. Aina joskus myös jututtamassa ohikulkijoi- ta. Joku miehistä poikkeaa silloin tällöin joko yksin tai paikalle ilmestyneen ohi- kulkijan kanssa syvemmälle pusikkoon. Piilopissalle voisi ensin kuvitella, mutta kysymys on liiketoiminnasta. Pusikkojen suojaan, pintamaahan on kätkeyty alu- miinifolioon käärityt huumepaketit. Itse tavaran ja valuutan vaihto toteutetaan

hieman, mutta vain hieman syvemmällä pensaassa suojassa. Kiinnijäämisen riski vaikuttaa olevan mitätön – niin avointa ja huoletonta liiketoiminta on. Aikuisten miesten työksi homman täytyy olla äärettömän tylsää, satunnaisten asiakkaiden ikuista odottamista. Eikä heitä näytä jakoon riittävän.

Keväästä syksyyn myyjiä on puistossa sen eri kulmilla parhaimmillaan jopa toista sataa. He reunustavat puiston polkuja ja käytäviä kuin kunniavartiosto. Ajan mittaan uusberliiniläiselle outoon, uhkaavankin tuntuiseen saattojoukkoon pensaikkojen reunalla tottuu. Yleensä myyjät ovat ystävällisiä – ohikulkija on potentiaalinen asiakas, joka tunnetusti on aina oikeassa. Häntä ei kannata pelotella pois. Kauppaan ei koskaan kuitenkaan totu. Ja miksi sopeutua siihen, että lakia voi rikkoa näin avoimesti ja järjestelmällisesti, kaupata huumeita näin julkisesti niin koululaisille kuin aikuisillekin? Toissa syksynä joukko huumekauppiaita poltti yliannokseen kuolleen 14-vuotiaan tytön ruumiin, joka oli sullottu matkalaukkuun, viereisen kaupunginosan puistossa. Hasenheiden iloiset veikot tuskin tällä tuntojaan vaivaavat.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki diilerit ovat mustia. Seuraava välittävä porras on arabien ja turkkilaisten käsissä. Liiketoiminta on organisoitua, reviiirit jaettuina. Kukin joukko pysyttelee omilla kulmillaan. Pari kertaa vuodessa selkeäotteisten ja kovaleukaisten erityispoliisin suurratsia huolehtii kasvojen vaihdoksesta. Kasvojen määrää se ei vähennä kuin pariiksi päiväksi. Tavallisia poliiseja huumeekysymys ei näytä kiinnostavan. Heitä näkee vain poikkeuksellisesti ajamassa hissukseen autolla puistokäytävää. Koskaan en ole havainnut auton pysähtyvän. Ehkä he ovat jo luovuttaneet. Ja totta on tietysti, että puistomyyjät ovat huumekaupan viimeinen ja alimmainen porras. Varsinaiset tekijät ovat muualla.

Viime kesänä puiston huumeongelma levittäytyi oman asuintaloni porttikäytävään ja sieltä pihallekin. Se ei ollut miellyttävä kokemus. Ei etenkin viikonloppuiltaisina, jolloin suuri osa puiston tutuista oli itsekkin joko raskaassa olutkännissä tai huumeetokkurassa. Humaltuneen, arvaamattoman lauman aikaansaama meteli talomme internetkahvilan edessä oli välillä tauton, usein pitkälle yli puolen yön. Työmatkoilla ei ollut mukava olla viikonloppuisin. Koira on käytettävä iltaisin ulkona. Ja jos minä en ole sitä tekemässä, vastaavat asiasta vaimoni ja tyttäreni. Talomme käytävä ja usein myös hissi toimivat puiston kansalle hätävessana. Läheisten turvallisuuden vuoksi se huolestutti, pelotti ja inhotti. Vielä enemmän huolestuttivat pian kuvioihin ilmestyneet heroinin kuumennuslusikat ja käyttöön kesken uupuneet piikittäjät kellarin portailla.

En lainkaan kiellä, että minussa syntyi aika rasistisia tuntemuksia ja ajatuksia. Olisin epäilemättä kokenut ainoastaan sisäistä tyydytystä, jos poliisi olisi kuskan-

nut koko mustan joukkion mustalla autolla – jonnekin kauas. Aloin ymmärtää ihmisiä, joiden integraatio-ohjelma typistyy syvämieliseen toteamukseen: Maassa maan tavalla tai maasta pois.

Oman kiukkunsa ja läheisistään kokeman huolen keskellä on helppo unohtaa, että moni myyjä on päätenyt Berliiniin pelkästään epätoivoisen paremman tulevaisuuden toivon tähden. Hänelle, joka saapuu EU:n ulkopuolelta ilman papereita ja lupia, ei paljon työtä ja tulevaisuutta ole tarjolla. Jos töitä saa, niin ne ovat taatusti kaikkein heikoimmin maksettuja ja turvattuja. Laittomat siirtolaiset ovat maahanmuuttajien ehdotonta kurjalistoa, suojatonta hylkytavaraa. He ovat aina potentiaalisia uhreja heidät maahan maksusta salakuljettaneiden kiristykselle ja pakkovelonnalle. Maksat, maksat keinolla millä hyvänsä tai... Köyhyyden ja toivottomuuden kierteestä Afrikasta usein henkensä uhalla Eurooppaan pakenevien määrä tulee tulevaisuudessa vain lisääntymään. Osa heistä hakeutuu tai ajautuu aina näille vaihtoehtoisille työmarkkinoille. Mutta yksi on selvää: pusikkojen huumekaupalla ei tulevaisuutta rakenneta.

Kun laitton maahanmuuton ratkaisemattomat ongelmat tulevat iholle, on helppo unohtaa maahanmuuton kokonaiskuva. Saksa on Euroopan johtava siirtolaista. Yli 15 miljoonalla on maahanmuuttotusta, heistä kuitenkin jo kahdeksalla miljoonalla Saksan kansalaisuus. He ovat siis tulleet jäädäkseen. Tästä kertoo myös tulevien sukupolvien vahvuus: alle viisivuotiaista lapsista on yksi kolmasosa maahanmuuttajataustaisia, mutta suurissa kaupungeissa kuten Stuttgartissa, Frankfurtissa ja Düsseldorfissa lähes kaksi kolmasosaa. Saksan tulevaisuus on siis uudenlainen, monikulttuurinen.

Uusimpien tutkimusten mukaan yli 80 % maahanmuuttajista kertoo elävänsä Saksassa joko mielellään tai erittäin mielellään. Vain jotkut harvat pitävät entistä kotimaataan vielä ”varsinaisena kotimaana”. Yleistä, erityisesti islamiin suuntautuvaa epäluuloa Euroopassa ei tue lainkaan tulos, jonka mukaan jopa 84 % maahanmuuttajista pitää uskontoa yksityisasiana ja maan lakeja uskonnon määräyksiä tärkeämpinä. Perinteellisiin, vanhoillisiin muslimiryhmiin saapujista samaistuu vain 7 %. Lisäksi selkeä enemmistö Saksaan saapuneista on katolisia – kukapa sitäkään olisi arvannut yksipuolisen islamkohinan keskellä?

Maahanmuuttajien tausta, asennoituminen ja identiteetti ovatkin paljon moniulotteisempia kuin iltapäivälehdistön ja äärioikeiston leimakirves antaa ymmärtää. Laaja Sinus Sociovison -instituutin tutkimus ravistelee ennakkoluuloja vieläkin syvempää. Se osoittaa kiistatta, että yllättävän suuri osa maahanmuuttajista on mitä parhaiten koulutettuja, hyvin palkattuja ja uskonnollisesti liberaaleja. Spiegel-lehti otsikoikin tutkimusta käsittelevän artikkelin ”Uusi saksalainen eliit-

ti”. Siis saksalainen! Eteenpäin pyrkivät ja tulevaisuuteen uskovat maahanmuuttajat edustavat juuri niitä hyveitä, joiden avulla toisen maailmansodan jälkeinen jälleen rakentajien sukupolvi rakensi Saksan talousihmeen 1960-luvulla. Suomalainen sisukin voi siis pian saada uudet kasvot ja uuden tulevaisuuden.

Diakonia 1/2016

TIETÄMÄTTÖMÄT: ”ETTE VARMASTI TIENNEET VUOSI SITTEN ALOITTAESSANNE, MITÄ VASTAANNE TULEE.”

” Ette varmasti tietneet vuosi sitten aloittaessanne, mitä vastaan
tulee.”

Näin totesi tasavallan presidentti kansanedustajille avatessaan
valtiopäivät helmikuun alussa. Minusta Niinistön toteamus on pel-
lottava ja masentava. Presidentti keskittyi puheessaan ”maahanmuuttoliikkeeseen”, ”kansainvaellukseen” ja ”maahanmuuttovirtaan”. Kaikki ne olivat hänen mielestään ilmeisen ”hallitsemattomia”. Miten lienee? Itävallan, Saksan ja Ruotsin tukittua rajojaan on sieltä saapunut virta ajat sitten kuivunut puroiksi. Ehkäpä presidentti tarkoittikin siis Suomen itärajaa, jota samainen raja on myös EU:lle. Pelkäsikö hän potentiaalista kansainvaellusta, joka siitä suunnasta yhtä potentiaalisesti vyöryy Suomen rajojen yli? En ole siitäkään osannut uniani menettää.

Enemmän kuin tulijoista olen ollut huolissani sokeista tai ainakin puolisokeista olijoista – suomalaisista kansanedustajista, joille presidentti sanansa osoitti. Ja kaikkein eniten huolissani tuosta lauseesta: ”Ette varmaan tietneet.”

Kevään vaaleissa turvapaikanhakijoista ja pakolaisista puhuttiin Suomen uuden eduskunnan haasteena tuskin mitään. Tuskin mitään, vaikka kaikki tiesivät, että tuhansia ja kymmeniä tuhansia oli jo parin vuoden ajan paennut Välime-

ren yli Eurooppaan. Pelkästään matkallaan hukkuneidenkin määrä tiedettiin jo tuhansiksi. Italia ja Kreikka ovat Välimeren reunavaltioina jo vuosia valittaneet muulle EU:lle oman pakolaistaakkansa kohtuuttomuutta. Kukaan ei voinut olla tietämättä Syyrian pirstoutumisesta mielettömän ja mitä julmimman sisällissodan keskellä, sodassa, jolle ei loppua näy. Vuosi sitten Kobanesta oli taisteltu jo kuukausia. Ja jos joku vielä vuosi sitten oli tietämättä Isisin veriteoista, hänen oli täytynyt elää säkki päässä. Pakko oli siis tietää. Aivan pakko ja silti: ”ette varmasti tienneet”. Huolestuttavaa, käsittämätöntäkin, jos me emme tienneet. Vai olisiko se pelkästään haluttomuutta tietää se, minkä tiesimme. Kuviteltua etäisyyttä – eivät Euroopan eteläreunan ongelmat meille kuulu, meitä kosketa. Itsepetosta ja valhetta.

Tietoa oli, mutta sillä ei ollut mitään merkitystä. Edellinen sisäministeri Päivi Räsänen puhui ilmeisesti jopa aivan vakavissaan ja kerta toisensa jälkeen 1500 vastaanotettavasta pakolaisesta. Siinä vaiheessa sadat ja sadat tuhannet etsivät jo turvapaikkaa Euroopasta. Tuhat viisisataa – sillä määrällä Suomi olisi ministerin mukaan täyttänyt täysimääräisesti velvollisuutensa maailman pahimmassa hätätilassa. Ensimmäisinä tekoinaan uusi hallitus leikkasi rankalla kädellä kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen määrärahat ja opasti kansaa samanaikaisesti järkyttävän valheellisesti siitä, miten ihmisiä pitäisi auttaa heidän kotimaissaan tai naapurimaihin sijoitetuilla pakolaisleireillä. Järjestöt auttavat maailman köyhimpiä juuri siellä, missä he elävät. Heidän auttamisensa heidän kotimaassaan ei Suomen nykyhallitusta todellisuudessa kiinnosta, vaikka se aivan muuta väittääkin. Kaksinaismoraalia pahimmillaan.

Suomella ei mene globaalissa maailmassa hyvin. Eikä voi mennäkään, koska se on kääntynyt sisään- ja taaksepäin. Suomi haluaa pelastaa itse itsensä – ei muita. Milloin olet kuullut Suomen poliittisen eliitin tekemän sisällöllisesti merkittävän avauksen Euroopan tulevaisuudesta, maailman tulevaisuudesta, ihmiskunnan pahimpien kriisien ratkaisemisesta? Avauksen, joka olisi edes hetken ravistellut maailman omaatuntoa tai näyttänyt suuntaa poliittisille uudistuksille edes EU:ssa? Älä ihmettele, jollet ole sitä aikoihin kuullut. En ole minäkään. Surullisinta on, että presidentti Niinistön puhe epämääräisyydessään oli tulkittavissa jopa ihmisoikeuksien julistuksen vastaiseksi. Euroopan ja Suomen julkirasistit siteerasivat sitä välittömästi innoilla ja ilolla omissa julkaisuissaan. Se kertoo paljon siitä, miten onnistunut puhe oli.

Rajat kiinni -kulkue vaeltaa risti edellä, koti, uskonto ja isänmaa -nostalgia mielessään. Omaan pelkoon, epävarmuuteen ja turvattomuuteen haetaan apua maailmasta, joka on jo ajat sitten kadonnut. Epävarmuuden ahdistuksen keskellä

elää unelma kansallisesta yhtenäiskulttuurista ja yhteisestä arvopohjasta, joita toisaalta individualistisessa, toisaalta globalisoituvassa maailmassamme ei enää ole eikä koskaan enää samassa muodossa tule olemaankaan. Nationalistiset virtaukset ovat vahvistuneet ja vahvistumassa ympärillämme, samanaikaisesti monessa maassa. Mutta mihin ne meidän aikanamme voivat olla vastaus? Ne yrittävät kääntää ajan pyörää taaksepäin, kohti maailmaa, joka meni jo. Sieltä ei apua löydy, pikemminkin siellä odottavat epäluulosta ja peloista repeytyvät rajat ja kiihdyt kansojen, ihmisten, aatteiden ja uskontojen välillä. Juuri sellaisessa ajattelussa kasvaa väkivallan, pahimmillaan sodan kirous. Ahdas, kansallinen näkökulma on vaarallista itsepetosta globalisaation maailmassa.

Yhtä syvää eksytystä on juuttuminen kansankirkkonostalgiaan. ”Jeesus ei ole suomalainen” ja ”kirkko nationalistisena instituutiona on historiaa” totesi arkkipiispa viime vuonna Helsingin Sanomien haastattelussa. Teologisten itsestään selvyyksienkin ääneen lausuminen oli rohkea teko ja selkeä irtisanoutuminen kansallisen kirkon ahtaasta tulkintaraamasta. Joillekin se on liikaa – koti, uskonto ja isänmaa -ideologian nimiin vannova, aggressiivista rasismia sivuillaan hellivä MV-nettijulkaisu onkin päätynytkin tiivistämään: ”Kirkko on Suomen kansan vihollinen.”

Kirkko on kaikkein eniten Suomen kansan ja koko maailman ystävä, kun se tulee yhä syvemmin tietoiseksi kaikkein omimmasta identiteetistään. Sinänsä oikeutettu puhe ”Suomen kirkosta” on samalla kaventanut kristillisyyden ymmärtämistä koko avaruudessaan. Kirkon uskon mukaan Kristuksen kirkko on yksi kaikkialla maailmassa. Maailman noin 80 miljoonan luterilaisen joukko on varsin pieni osa kristikuntaa, Suomen neljä miljoonaa luterilaista vastaavasti siru sirusta. Kuinka pieni, sitä aika harva luterilainenkaan Suomessa on tiedostanut. Yksi kirkon viestin ydin on sanoma siitä, että kaikki me olemme yhtä Kristuksessa, kaikki me olemme veljiä ja sisaria Kristuksessa, yli kaiken vierauden ja vihollisuuden, yli kaikkien vastakkaisasettelujen, yli kaikkien rajojen.

Kirkon globaalin vastuun ymmärtäminen kasvaa sen itseymmärryksestä. Ehkäpä vieläkin globaalimpi on sen lähes uskomaton sanoma maailmalle – jokainen ihminen on aina ja kaikkialla ihminen, jonka puolesta Kristus on jo kuollut, siis rakkauden sisäänsä jo sulkema ihminen. Näemmekö me hänet näin, sitoudumme me häneen näin? Se on äärettömän vakava kysymys, jokaiselle, joka kutsuu itseään kristityksi.

Lähimmäisyys on välttämättä globaalia, koska me uskomme maailman Vapahtajaan.

Diakonia 3/2016

LUKKARIN KOULUSSA MIGRISSÄ

”Ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomea” – niin kuului professori Mika Scheininin mielipidekirjoituksen otsikko Helsingin Sanomissa 16.9.2016. Hieman hämilläni huomaan lukeneeni otsikon lähes automaattisesti muodossa ”...velvoittavat Suomeakin”. Oikeastaan outoa, asianhan pitäisi olla läntisessä demokratiassa ja ehkä aivan erityisesti sen pohjoisen ulottuvuuden keskellä poikkeuksellisen selvä. Lukuvirheeseeni sisältyy epäilemättä pieni kyynisyys. Minun on hyvin kauan ollut vaikea uskoa siihen, että Suomen valtio tai Suomen kansa on maailman maiden joukossa eturivin ihmisoikeustaistelija. Scheininin suvussa heitä tunnetusti on, mutta mikään suomalaisten ominaispiirre se tuskin koskaan on ollut, sen enempää Suomessa kuin kansainvälisilläkään foorumeilla.

Vietnamin venepakolaiset joutuivat aikanaan tiukan vasemmistokritiikin ja torjunnan kohteeksi. Kunnon stalinistin oli vaikea nähdä USA:n imperialistien etelävietnamilaisien käytyrien inhimillistä hätää. Oikeisto puolestaan katseli karsaasti Chilen tapetun vasemmistopresidentti Allenden taatusti vallankumouksellisten kannattajien rantautumista suomalaiseen turvasatamaan. Jari Tervo on uusimmassa romaanissaan nostanut esiin, miten inkeriläiset olivat sodan julkumuksien päätyttyä suomalaisille halpaa ja oikeudetonta vaihtotavaraa itäisten naapurisuhteiden markkinoilla.

Omassa nuoruudessaani eivät erilaiset ihmisoikeussopimukset paljoa painaneet. Neuvostoliitosta länsirajan yli eli Suomeen paenneet palautetiin säännönmukaisesti ja suuren hiljaisuuden vallitessa takaisin, vastoin Suomen solmimia kansainvälisiä sopimuksia. Mielipiteen- ja uskonnonvapaus, saati turvapaikka-anomukset

eivät kotiinohjauksen kiireessä paljoa painaneet. Jälkimmäisten jättämiseen ei useimmiten annettu edes mitään mahdollisuutta. Yksittäiset poliisit, rajamiehet ja sotilaat neuvoivat kyllä aina välillä rajan yli ”eksyneille” nopean jatkoreitin Ruotsiin, ajoivatpa lempeimmät heistä pakenijan omalla autollaan mahdollisimman lähelle läntistä rajaa. Suomessa ei loikkarilla ollut turvaa eikä oikeuksia, Ruotsissa oli. Asiasta vaiettiin julkisesti, mutta rajaseutujen upseerien ja rajamiesten sauna- ja nuotioilloissa teema oli tuttu. Itsekin pääsin joskus jopa kuulijaksi. Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta homma oli irvokasta, inhimillisyyden näkökulmasta useimmiten täysin piittaamatonta.

Migrissä ei viime aikoina ole todennäköisesti ollut kovinkaan miellyttävää työskennellä. Jopa talon sisällä kuohuu, ihmisoikeuksien tulkinta päätöksenteon tasolla ei vaikuta olevan linjakasta eikä myöskään linjassa. Suorastaan vastenmielinen on se alttius, jolla niin pääministerimme kuin pienimmätkin toimeenpanovallan käyttäjät korostavat luottavansa täysin Migrin niin talon sisäisessä kuin ulkoisessakin kritiikissä oudon ristiriitaiseksi paljastuneeseen linjaan. Ministerien mielestä kaikki on hyvin, enintään kaivataan pientä tarkennusviilausta joissakin yksityiskohdissa. Virhepäätösten kohtalokkuus pakolaisille ja ihmiskaupan uhreille sekä ihmisoikeussopimusten velvoittavuus ovat päässeet pahasti unohtumaan. Niin tunnen. Tärkeämpää kuin ihmisen arvon ja oikeuksien koskemattomuus lie-nee hallituksen kasassa pysyminen.

Jos irakilaisista pakolaisista Suomessa on viime aikoina saanut turvapaikan noin joka kymmenes ja Saksassa samaan aikaan 60–70 sadasta, on jossakin kohtalokas arvio- tai näkövirhe. Migrille ”turvallinen Irak” näyttää saksalaissilmissä olevan jotain aivan muuta kuin turvallinen. Turvapaikanhakijoiden määrää Saksassa ja Suomessa vertailtaessa – 11 000 000/30 000 – voisi kuvitella, että juuri germaaniens kannattaisi kaikkein eniten kuvailla ja korostaa kaksoisvirtain maata paratiisimaisen rauhan tyyssijana. Jostain syystä tilanne on täysin päinvastainen. Suomen Maahanmuuttovirasto löytää jostain Irakin kolkasta aina profeetta Miikan rauhannäyn korkeimman vuoren, missä Isis, luodit sekä sunnien ja shiiojen keskinäinen väkivalta ovat vain menneisyyden paha unta. Ja jos Herran vuoren rauha sattuisi joskus järkkymäänkin, niin ainahan voi siirtyä muualle. Siirtyä muualle Irakissa, Suomeen nyt ei sentään.

Pääsin enemmän tai vähemmän sattumalta erään turvapaikanhakijan turvamieheksi Migriin. Avustajan titteli oli kuulemma varattu vain juristeille, joten aluksi minut heitettiin haastatteluhuoneesta kylmästi ulos. Migrin turvapaikanhakijalle lähetetyissä papereissa tästä laadullisesta kriteeristä ei kylläkään ollut minkäänlaista mainintaa. Soitin tulistuneena tutulle korkeimman oikeuden tuo-

marille, jonka toisen tulkinnan ja arvovallan rohkaisemana päädyin takaisin yhteiseen keskustelupöytään, tosin vaikenemaan tuomittuna tukihenkilönä. Uskallan kyllä epäillä tämänkin hiljaisuusmääräyksen laillista sitovuutta.

Jakamani haastattelukeskustelun tärkein teema oli täysin yllättäen systemaattisteologinen. Turvapaikan hakija oli jo vuosi aikaisemmin ilmoittanut julkisesti halunsa tulla kristityksi, kristityksi hän myös itsensä ymmärsi. Seurakunta oli antanut hänelle virallisen todistuksen hänen kristillisyydestään. Hän oli osallistunut alusta alkaen aktiivisesti niin luterilaisten seurakuntien kuin helluntailaistenkin tilaisuuksiin, myös puhujana. Nyt hän kuitenkin päätyi todelliseen rippikoulutenttiin. Tavoitteena ei kuitenkaan ollut rohkaista häntä vaeltamaan kristityn tietä. Ei, koin ikävä kyllä, että tarkoituksena oli selvittää pikemminkin se, ettei hän tiedä kristinuskosta, Raamatusta, kasteesta ja uskosta riittävästi voidakseen olla kristitty. Tai ainakin varmistaa se, ettei hän ollut kristitty Irakissa. En tiedä, oliko haastattelijä pohtinut, miten naimisissa oleva sunninainen olisi sitä voinut ollaakaan tai sellaiseksi sunnisukunsa ja -perheensä keskellä kääntyä. Kysymyksiä satoi lähes pari tuntia, kokonaismäärä oli neljäkymmentä. Vastakääntynyt sai vastata kysymyksiin niin kristinuskon keskeisimmistä opetuksista, juhlapyhistä, ristin merkityksestä, rukoustavastaan, mutta myös oman uskonsa laadulliseen ulottuvuuteen: ”Oletko nyt harras kristitty?” Mielenkiintoista olisi kuulla suomalaisen rivikristityn vastaus odottamatta esitettyyn kysymykseen: ”Mikä on pyhä kolminaisuusoppi?” Sormi voisi olla monella teologillakin suussa, kun vastattavaksi annetaan, mitä kristinuskon mukaan tapahtuu kuoleman jälkeen. Asiasta kun on esitetty niin dogmihistorian kuin kirkkojen opetuksenkin eri vaiheissa kovasti toisistaan poikkeavia lausumia. Mutta ehkäpä haastattelijä tiesi asian paremmin.

Mikä minua, kuunteluoppilasta jäi eniten häiritsemään? Kuka arvioi uskonnollisiin, osin selkeän teologisiin kysymyksiin vastaavan turvapaikanhakijan kristillisyyden, sen laadullisen riittävyden? Entä vastausten teologisen sisällön asiapitoisuuden? Mitä kriteerejä arvioija mahtaa käyttää? Mistä löytyvät oikeat vastaukset, oikean kristillisyyden mittarit? Määrittelevätkö piispat ja uskonnolliset johtajat ne sisällöllisesti? Vai teologinen tiedekunta, systemaattisen teologian professori? Vai onko arvio pelkkää mielivaltaa? Tietääkö kukaan, mitä Migrissä uskonnon nimissä tapahtuu? Ja miksi?

Diakonia 1/2017

SANASTA MIESTÄ, SARVESTA HÄRKÄÄ

Mitä pitäisi ajatella USA:n uudesta presidentistä? Hän ainakin toimii valtansa ensi päivinä juuri niin kuin vaalikampanjassaan lupasi. Puheet eivät olleet vaalipuheita, ne olivat totta. Mies on sanansa mittainen, ja osa kuulijoista innostuu nytkin, osa ei. Heillä, jotka kauhistuivat Trumpin viestiä, ei nyt ole hyvä olo, ei missään päin maailmaa. Monet ovat aidosti peloissaan. Maailmamme tulevaisuus on nyt entistäkin suuremman hämärän peittämä. Kaikki varmasti ymmärrämme – ei ole samantekevää, kuka johtaa maailman mahtavinta valtiota ja miten hän jopa poikkeuksellista valtaansa käyttää. Ei lainkaan samantekevää, ei missään päin maailmaa. Sen ehdimme havaita Trumpin presidenttiyden ensimmäisellä viikolla.

Trumpissa on aitoa narsistista nöyryyttäjää. USA:n hyvästä tahdosta syvästi riippuvaisen Meksikon rajalle tarvitaan muuri ja pakolaisille sulku. Muurimaisen ilon saa Trumpin mukaan maksaa luonnollisesti Meksiko. Jopa Berliinin ylipormestari on vedonnut Trumpiin, jotta tämä luopuisi moisesta. Berliiniläisillä on tunnetusti kokemusta muurien siunauksellisesta vaikutuksesta. Ja kukapa aikanaan haastoi Mihail Gorbatshovia sanoilla: ”Tear down this wall”, ”repikää alas tämä muuri”? Sanoja oli Trumpin esikuvakseen mainitsema Ronald Reagan. Ilmeisesti presidentti Trump on ymmärtänyt idolinsa väärin. Euroopan konkreettisin haava eli Berliinin muuri oli lisäksi täysi pätkä verrattuna Trumpin raja-aitaan, jonka pituudeksi tulee yli 3000 kilometriä.

Trumpin ensimmäinen vuosi presidenttinä liittää hänet Lutheriin. Reformaation juhlavuoden avausta vietettiin loppusyksystä 2016 ikään kuin etuajassa eri puolilla maailmaa. Paljon kaunista ja ylevää on veli Martista jo ehditty lausua. Vielä enemmän tulemme kuulemaan, se on selvä.

Tuomo Mannermaan Kaksi rakkautta oli minulle aikanaan ravisteleva luku-kokemus. Kokoisekseen huikaiseva teos, jonka Luther-sitaatit olivat ja ovat minulle yhtä totta, yhtä kirkasta ja koskettavaa kuin Vuorisaarna: ”Sillä rakkaus ei etsi hyötyä tai hyvää, vaan se antaa ja tekee hyötyä ja hyvää. Sen vuoksi rakkaus on toimivin ja mahtavin köyhiä, puutteellisia, pahoja, syntisiä, narreja, sairaita ja vihollisia kohtaan. Sillä heidän keskuudessaan rakkaus löytää kaikki kädet täyteen sietämistä, kärsimistä, kantamista, palvelemista ja hyvän tekemistä, kaikkina aikoina kylliksi ja kaikki paikat täynnä.” Se on kaunista, koska se on totta.

Mutta onko Luther-kuvamme turhankin kaunis? Sitäkin on pakko pohtia, kun valmistumme reformaation juhlimiseen. Äskeinen armon ja rakkauden mies voi laukoa suustaan myös mitä selkeintä vihapuhetta erityisesti juutalaisia vastaan. Suomen Trumpia ihannoivat populistit, mutta myös jyrkimmät rasistit voisivat kadehtia Lutherin ”maahanmuuttopolitiikkaa”, jonka hän perustelee raamatullisesti. Kirjasessaan ”Juutalaisista ja heidän valheistaan” Luther päätyy pohtimaan, mitä kristittyjen pitäisi tehdä ”tämän hyljätyn ja kirotun juutalaisen kansan kanssa”. Lutherin ohjeet ovat hyvin konkreettiset: ”Ensinnäkin on heidän synagogansa ja koulunsa poltettava, ja jos ne eivät pala, peitettävä ja täytettävä maalla, niin ettei kukaan ihminen enää koskaan voi nähdä niistä kiveäkään.” Lisäksi Luther neuvo tuhoamaan juutalaisten talot ja kodit sekä sijoittamaan heidät ”talliin, kuten mustalaiset, jotta he tietävät, etteivät he ole herroja meidän maassamme...”. Sävy ja sisältö tekevät Lutherista Trumpin velipuolen – toki sillä erolla, että Trumpille muslimit korvaavat Lutherin juutalaiset.

Luther ei väsy todistamaan, miten juutalaiset – siis ikään kuin aikansa ”elintasopakolaiset” – elävät, lihovat, laiskottelevat, nauttivat ja ”viettävät hyvää elämää meidän talossamme”, ”meidän kustannuksellamme meille naureskellen ja meitä hyväksi käyttäen”. Lopulta Luther kehottaa ajamaan juutalaiset maasta, jotta he palaisivat Jerusalemiin jatkamaan valheitaan, kirouksiaan, murhaamistaan, varastamistaan... Sillä ”miten me köyhät kristityt päädyimmekään ravitsemaan tällaista laiskaa, joutilasta, pahaa, vahingollista kansaa, tällaisia naurettavia Jumalan vihollisia ilmaiseksi...?”

Vihapuhujat, usnatsit ja äärioikeistolaiset saattaisivat kelpuuttaa Lutherin jopa oppi-isäkseen. Natsiteologit ja natsit kelpuuttivatkin. Suomessa Lutherin pi-

meästä puolesta on keskusteltu kovin vähän. Siksi hänen ”kirjeensä”, jonka hän osoitti kristityille, on juhluvuonakin haaste kristilliselle kirkolle myös Suomessa, aivan erityisesti kirkolle, joka kutsuu itseään luterilaiseksi. Se on välttämätön osa reformaation lähtökohtien, perinnön ja kirkon itseymmärryksen hahmottamista – haluammepa tai emme. Lutherin ja Trumpin juhluvuotena on hyvä muistaa, miten ristiriitainen ja sokea ihminen, jokainen ihminen on. Sanat ovat usein tekoja. Etenkin narsistin sanat.

Diakonia 4/2017

VAKAANA HERRAN KANSA

Suomessa vallitsee uskonnonvapaus ja mielipiteen vapaus sekä niiden lisäksi myös lehdistönvapaus. Kaikista vapauksistamme kannattaa iloita aidosti ja iloita kovasti – itsestäänselvyys tämä vapauskalenteri ei ole missään. Ne ovat hyvin vaarallisia vapauksia, jopa hengenvaarallisia – ei niin kovinkaan kaukana meistä. Jo toisen ihmisen poliittisen, saati uskonnollisen vakaumuksen salliminen ja suvaitseminen ovat vierasperäisiä sanoja aivan liian useassa maailmamme maassa. Ja suvaitsemisesta on usein kovin, kovin pitkä matka kunnioittamiseen. Sen voimme todeta jopa oman kirkkomme sisällä, missä erilaiset leimakirveet viuhuvat milloin ”konservatiivien” milloin ”liberaalien” hanskassa ja hengelliset pop up -tuomiot ja raja-aidat pomppaavat maasta ylös usein yhtä vauhdikkaasti ja korkealle kuin Trumpin Meksiko-muurin aihiot.

Kirkon kasvot ovat sen jäsenistön kasvot ja ovat aina olleet. Uskonnolliset kysymykset ovat ihmiselle hyvin herkkiä ja henkilökohtaisia. Siksi niistä ehkä onkin halki kristikunnan historian taisteltu verissä päin, mikä niiden herkkyyden huomioon ottaen on harvinaisen ristiriitaista. Mutta tottahan se on; minunkin on hyvin helppo kunnioittaa toisen ihmisen vakaumusta, jos se on sama tai ainakin samansuuntainen kuin minun vakaumukseni. Fiksu tyyppi! Minun on taas hyvin vaikea kunnioittaa toisen vakaumusta, joka on tyhmä. Tyhmä, väärä ja rajautunut – minun mielestäni. Ja minähän sen tiedän!

Nuoruuteni tulisieluisina nuorisopappivuosina olin valmis taistelemaan periksi antamattoman armottomasti armon avaruuden puolesta. Ja avaruus oli kyllä vielä 1970-luvun uuspietistisen moralismin ja omien uskonratkaisujen ylenpalttisen riittoisuuden keskellä useinkin aidosti uhanalainen armon laatusana. Silloisen työ-

kontekstini vaikeutta lisäsi Lahden kaupungin väkevä esikoislestadiolainen keskittymä, joka heijastui seurakuntaneuvostojen jäsenistön välityksellä toteutuvana seurakuntatyön vartiointi- ja valvontatehtävänä. Osani sain minäkin. Konfliktit välillämme olivat ennalta määrättyjä. Yhtä ohjeistusta noilta taistojen vuosilta en toivottavasti koskaan unohda. Lahden ev.lut. seurakuntien silloinen hallintojohtaja Markku Porvari sanoi minulle kerran luottamuksellisesti: ”Kyllähän sinä Kaitasu olet yleensä aivan oikeassa, mutta voisitko antaa vastustajillesi sen verran tilaa, että he pääsisivät pois sieltä nurkasta.” Viisas neuvo, se kosketti.

Kunnioittaminen kuulostaa kovin haastavalta. Parempi sana voisi olla sietäminen. Sekin riittäisi pitkälle. Hienoa olisi tietysti, jos osaisi tai voisi erottaa ihmisen ja hänen vakaumuksensa. Olla tarvittaessa aidosti ja rehellisesti eri mieltä ja muistaa samalla, että toinenkin on ihminen, rajallinen ja haavoittuva kuten minäkin. Aavistella, mitä toisen minulle pahimmillaan jopa sietämättömän vakaumuksen takana piilee. Mihin ja miksi hän sitä tarvitsee? Panssaroituneet, aggressiiviset ja tuomitsevat vakaumukset nousevat hyvin usein pelosta ja turvattomuudesta, senhän me tiedämme. Pelko ja turvattomuus taas korostuvat jatkuvien murrosten, osattomuuden ja koko ajan nopeammin muuttuvan maailmamme läpinäkymättömyyden keskellä.

Mikään ei kuitenkaan auta minua kunnioittamaan kaikkia vakaumuksia. En usko, että minun edes pitäisi.

Ihmisillä on vakaumuksia, jotka aivan aidosti ovat tyhmiä, tuhoisia ja vaarallisia. Tyhmiä, tuhoisia ja vaarallisia niin toiselle ihmiselle kuin maapallomme tulevaisuudelle. Ateistin rehellistä vakaumusta voin kunnioittaa, mutta miksi minun tulisi kunnioittaa vakaumusta, joka on vaikkapa rasistinen, kiihkonationalistinen, ahtaasti uskonnollinen, fasistinen, ahdasmielinen tai pelkästään ahne? Siinä en aio koskaan onnistua, eikä yhdenkään kristityn mielestäni myöskään pitäisi siinä onnistua. Pahalle on pakko tehdä vastarintaa, nyt ja aina. Hedelmistään puu tunnetaan, ei siis pitäisi olla mitenkään mahdotonta erottaa kunnioitettavaa vakaumusta vakaumuksesta, jota ei voi eikä saa kunnioittaa.

Jos jonkun vakaumus halveksii ihmistä, hänen perusoikeuksiaan, luomakuntaa tai yhteistä hyvää, on rajanvedon hetki. Eikä siitä hetkestä saa väistyä eikä paeta. Rauha ja oikeudenmukaisuus haastavat yhä uudelleen niin kirkon, sen diakonian kuin minun uskonikin rauhan ja oikeudenmukaisuuden Jumalaan. Näissä hetkissä suurin haaste ei ole niinkään erottaa oikeaa väärästä, hyvä pahasta vaan se, että minun pitäisi silti nähdä vastapuolestani ihminen. Ihminen, joka aina ja kaikkialla on – aivan samoin kuin minä ja jokainen maailmamme ihminen – Jumalamme armon ja rakkauden arvoinen ihminen, jopa elämänvastaisesta – ja silloin aina myös jumalanvastaisesta – vakaumuksesta huolimatta. Ihminen ei ole koskaan enkeli, ihminen hän on silti.

IHMISYYDEN RAJOILLA

Ei ole helppoa olla ihminen. Ei edes vaikka se on meille kaikkein luonnollisin olemassaolon muoto. Ihmisen vaikeudesta olla ihminen nyky-yhteiskunnassa kertovat unettomuus, stressi, uupumus, psykiatriakäilyt, syömisongelmat, loppuun palaminen, masennus. Ne varjostavat yhä useammin nuorten aikuisten ja jopa kouluikäisten elämää. Aikuisikäisillä on tuskin helpompaa, jokaisen pitäisi olla – kelvatakseen edes itselleen ja muille – nuori, kaunis, hoikka, menestyvä. Ihmissyiden mitat täyttää parhaiten kuitenkin hän, joka ei ole vain nuori, kaunis, menestyvä, vaan joka on nuorempi, kauniimpi, hoikempi ja menestyneempi kuin muut.

Elämästä on tullut yhä enemmän suoritus ja kilpailu, sen tavoite on monelle itsensä optimoiminen minuuden markkinoilla. Länsimaisessa yhteiskunnassa suorituspainetta ja kiireä ovat ihmisten enemmistön jokapäiväiset saattajat. Ja koska elämänmallimme ja kulttuurimme on individualistisempi kuin mikään aikaisempi, on ihminen usein hyvin yksi näiden paineiden ja haasteiden edessä.

Ongelma ei kuitenkaan ole pelkästään elämäntavassamme. Se on meissä, sisimmässämme, sen tilassa. Yliopistojen ja korkeakoulujen laatu- ja tulosten uskotavuutta mittaa yliopistoranking, me mittaamme itseämme suhteessa toisiinsa ja samalla esineellistämme ja ulkoistamme itsemme mitalliseksi. Mittaamme askeliamme, rasvaprosenttiamme, sykettä, tinder-suosiotamme, verenpainettamme ja bikinivat- saamme, ulko- ja sisäpuolellemme pyrimme täydelliseen ulkonäköön, jota kauppaamme selfienä Instagramissa tai Facebookin ”ystävillämme”. Köyhille, rumille, lihaville, vanhuksille ja vammaisille maailmamme arvomaailma muuttuu yhä enemmän oudoksi, vieraan- nuttavaksi ja ulostyöntäväksi. Rasismia on monenlaista.

Koko kulttuurimme pakenee rajallisuuden kokemusta. Se ei osaa pysähtyä, seisah- taa, olla paikallaan. Rajallisuuden ja kuoleman pelossa sen täytyy kokea, saada ja omistaa kaikki nyt, takertua tämänpuoleiseen ja ikuiseen nuoruuteen. Me pakenem- me, emmekä suostu ihmisen rajoihin. Kustannukset siitä maksaa joku muu, mutta myös me itse masennuksella, uupumuksella, unettomuudella ja loppuun palamisella.

Diakonia 1/2011

YKSIN OOT SINÄ IHMINEN, KAIKEN KESKELLÄ YKSIN...

” **P**artir c’est un peu comme mourir” – hyvästit ovat kuin pientä kuolemaa, väittää ikääntyneessä viisaudessaan ranskalainen chanson. On totta, että pois lähteminen, taakseen jättäminen voi olla kuin kuoleman sisar. Mutta eivätkö irti laskeminen ja jäljelle jääminen voi olla aivan yhtä katkeraa ja kipeää? Kipeämpää, katkerampaakin? Hän, joka lähtee pois, seuraa tähteään, hänellä on silmissään usein näky tai unelma – jos ei selkeää tavoitetta niin ainakin tie – joka kuiskii lupausta uusista, kiehtovista maailmoista, tuntemattomista rannoista ja odottavista kohtaamisista. Hänelle, joka jää jäljelle, jää usein vain kivun maisema, muistot ja tyhjiys, joita ei mikään eikä kukaan enää kätke suojaansa. Hänellä on vain itsensä. Hän on enemmän yksin jäsentäessään sitä, mikä jäi jäljelle, kun tuo toinen, joka lähti kohti uutta ja jätti jälkeensä itsensä kokoisen tyhjiyden.

Jos laulelman väite on totta, kuuluvat ihmisen elämään välttämättä hyvästit ja kuolema jo keskellä elämää. Kärsin jäähyväisten kuolemia jo paljon ennen kuin aikani päättyy, ennen kuin elämäni särkyy ja murtuu lopullisesti. Yhä uudelleen minun on opittava kestäämään, että ihmiset, jotka elämä saattoi rinnalleni, yhdisti minuun, ihmiset, joiden kanssa jaoin elämän ja sen salaisuudet, riemun ja kivut, lähtevät tai lähetetään pois. Aina he jättävät jälkeensä muistojen vyyhden, surun ja ilon yhdessä koetusta, kiitoksen ja kaipauksen, sen kiintymyksen täyteyden tai tyhjiyden, jolla heitä rakastin. Syntymä, nuoren kotoa lähtö, muutto, ero kerran rakkaimmasta ja läheisimmästä, onnettomuus, sairaus, kuolema kuten myös ta-

louden globalisaatio, kaikki ne kantavat itsessään – kukin omalla tavallaan – sekä lupausta uudesta että hyvästien ja irti laskemisen pakkoa.

Lähdön jälkeen joku jää useimmiten yksin. Nykymaailmassamme yhä useammin kovin yksin. Ei ole ihmisen hyvä olla yksin, väittää Raamattu, ja vaikka moni yksineläjä tänä päivänä onkin itse valinnut vapaaehtoisesti elämisensä yksinäisyyden, pitää perusväite epäilemättä edelleen paikkansa. Ihminen, joka jää täysin yksin, tuhoutuu. Ja eronneiden, alkoholisoituneiden miesten varsin lohduton yksinäisyys ja unohtuneisuus jäivät jo nuoren papin syntymäpäiväkäynneillä kaihertamaan mieleni syvimpiä tunteja. Jotkut heistä eivät edes tienneet viettävänsä merkkipäivää. Kukaan ei käynyt, ketään ei odotettu. He eivät enää olleet olemassa kenellekään.

Itse valittu yksinäisyys on eräällä tavalla luksusta. Se takaa oman uran, oman ajan, oman elämänmuodon ja tapojen, omien valintojen yksinoikeuden myös arjen keskellä. Se ei mitenkään välttämättä ole itsekkyyttä. Se voi olla jopa vastuullisuutta, vastuullisuutta niistä muista, joille ei pysty heidän oikeutetusti odottamaansa aikaa, pysyvyyttä, sitoutuneisuutta tarjoamaan. Yhä useampi korkeasti koulutettu nainen läntisen Euroopan suurkaupungeissa valitsee tietoisesti lapsettomuuden, perheettömyyden, itse valitun yksinäisyyden. Uran, itsenäisyyden ja vapauden nimissä, mutta myös työn edellyttämän jatkuvan muutos- ja muuttovalmiuden pakottamana. Moraalin ulkonaisten mittareiden muututtua inhimillistä läheisyyttä voi löytää ja saada itse annosteltavissa ja ajallisesti rajatuissa annoksissa.

Itse valittu yksinäisyys on tietoisesti päätetty ja tavoiteltu elämänmuoto. Sen valitsijat ovat usein yhteiskunnan menestyjiä. Arvoitukseksi kuitenkin jää, miten valinta kantaa yli sairauden ja vanhuuden, sen elämänvaiheen, jossa meistä jokainen jossakin vaiheessa tarvitsee muiden apua. Ei vain konkreettista apua tai hoitoa, jonka voi maassa kuin maassa saada erikseen maksamalla. Toisen ihmisen aikaa, läheisyyttä, välittämistä ja ystävyyttä saati yhteenkuuluvuutta toisen kanssa ja yhteisiä muistoja se ei kuitenkaan koskaan takaa. Yhä edelleen lähisukulaiset ovat uskollisimmat ja sitoutuneimmat hoitajat vanhuuden sairauden ja raihnauksen keskellä. Vaikean – ja usein myös persoonallisuutta muuttavan – sairauden keskellä ystävät, aidotkin sellaiset, valitettavan usein loittonevat tai pakenevat. Kuka välittää, jos minuun loppuun asti sitoutuneita ihmisiä ei ole, on vakava ja kipeä kysymys. Ja viimeistään siellä, missä yksin asuvien määrä alkaa kohota 60 prosenttiin väestöstä, se muodostaa myös uhkaavan yhteiskunnallisen räjähdyspisteen.

Yksin jäämisen ja yksin jättämisen pahin seuraus on sosiaalinen kuolema, toivottomaan, ei omin voimin murrettavissa olevaan yksinäisyyteen sortuminen ja juuttuminen. Juuri se rajaa ihmisen elämän suppeammaksi ja suppeammaksi, ahauttaa ja puristaa elämän toivottomuuden sykkyräksi, kasaan, joka ei enää auke ne mihinkään suuntaan. Kotini on vankilani. Siitä vapauttaa usein vain kuolema, joka sekin pahimmillaan jää kuukausiksi tai jopa vuosiksi huomaamatta. Elämän alastomimpia ja yksinäisimpiä hetkiä ovat syntymä ja kuolema. Mutta mitä merkitsee syntyä – tai synnyttää – ja kuolla täysin yksin jätettynä? Jo pelkkä kysymys huokuu toivotonta lohduttomuutta. Yksinäisyyttä, jossa olen täysin yksin. Sitä toivomatta, sitä haluamatta. Sitä peläten ja kammoten, siihen lopulta tuhoutuen.

Sosiologian saksalainen suurguru Niklas Luhmann määritteli aikanaan diakonian tyypilliseksi piirteeksi sen, että ”se ottaa sosiaaliseen rakenteeseen liittyvät ongelmat huomioon personalisoidussa muodossa, henkilöihin liittyneenä”. Tämä tarkoitti hänen mukaansa samalla sitä, ettei diakonia ota niitä huomioon sosiaalirakenteellisina ilmiöinä. Analyysi on diakonian kannalta epäilemättä kriittinen, yhteiskunnalliset ongelmat jäävät siltä havaitsematta ja siis kohtaamatta sellaisina, mitä ne ovat. Ja ihmisten eriytyminen, yksinäistyminen, sosiaalinen kuolema on epäilemättä nopeasti kasvava – ja jokaista ikäluokkaa koskettava – yhteiskunnallinen haaste ja uhka, jonka ratkaisut ovat pahasti hakusessa, kuten jo pelkästään nykyisen vanhustenhoidon laatu kertoo.

Ohjasin viime syksynä lukuisia Diakin aikuisopiskelijoita heidän ensimmäisessä seurakuntaharjoittelussaan. Useimmilla oli taustanaan sosiaali- tai hoitoalan työkokemus. Seurakunta ja sen diakonia oli kuitenkin lähes kaikille varsin vieras maailma, sellaisena jännittävä, monella tavalla pelottavakin tutustumiskohde. Valtaosa palasi opintojensa pariin totaalisen ihastuksen ja innostuksen vallassa. Ihastuksen ja innostuksen syy oli aina sama – diakoniassa on vielä aikaa ja halua kohdata aidosti yksityinen ihminen, välittää hänestä.

Voisiko diakonian kiistaton heikkous olla myös sen kätkeyty vahvuus? Ja voisiko diakonian ja kaiken kirkon työn merkittävin tehtävä ja sanoma sosiaalisen kuoleman verhoamassa maailmassa tiivistyä haasteeseen antaa ihmiselle kasvot, nimi ja merkitys? Kokemus, jonka voi tiivistää tuttuihin sanoihin: ”Nimeltä minä olen sinut kutsunut.” Sanoissa on pohjimmiltaan kysymys ihmisarvosta, siitä, että jokainen ihminen on välittämisen arvoinen. Myös Jumalan silmissä. Sen tiedon, luottamuksen ja kokemuksen välittämistä varten niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin kirkko, seurakunta ja sen diakonia on olemassa. Ei mitään muuta varten. Siinä on yksinkertaisesti kaikki, mitä ihminen pohjimmiltaan tarvitsee elääkseen. Ja koko usko.

Diakonia 5-6/2012

TOISEN TOISEUDEN EDESSÄ – LIUKUHIHNA VAI KOHTAAMISTA?

”Jokainen kohtaaminen on ainutkertainen hetki, josta syntyy läsnä oleva, avoin aktuaalisuus ‘tässä ja nyt’. Sitä ei voi käsitteellistää, hallita ja järjestää.” Näillä kauniilla sanoilla tiivistä Riitta Kuusi Diakonian edellisessä numerossa dialogisen filosofian ehkä tunnetuimman edustajan Martin Buberin tulkinnan kohtaamisesta. Buberin ajattelun peruslähtökohtana on kaksi erilaista suhdetta – Minä ja Sinä sekä Minä ja Se. Molemmat ovat erilaisia, molemmat sinänsä välttämättömiä. Ihmisten kohtaaminen ei kuitenkaan koskaan saa rämettyä pelkäksi Minä-Se-suhteeksi, koska se on aina luokitteleva, esineellistävä, laskelmoiva, manipuloiva ja haltuun ottava.

Tällä hetkellä Minä-Se-suhde hallitsee tulkintaamme ihmisestä – ja se heijastuu myös kasvavassa määrin yhteiskuntapolitiikassa. Taustalla on tieteen, talouden ja tekniikan Pyhä Kolmiyhteys, joka näyttää alistaneen politiikan kiltiksi piikatyökseen. Omien ongelmien ikisopassa käpristelevästä kirkosta ei raamatullisen mammonan juhlarassille ole pahemmin vastusta ollut. Mammonaarista voittokulkua vastaa kansankunnan jakautuminen yhä syvemmin menestyjiin ja häviäjiin ja menestyjien kasvava piittaamattomuus muusta kuin omasta edustaan. Oman erinomaisuutensa huumaamalla ei enää riitä liikaa ymmärrystä niille, jotka eivät pärjää tai pysy vauhdissa mukana. Ja kun kokoomusnuorten johtohahmo alkaa vaatia lapsilisien poistoa liikaa sikiävältä ”heikommalta ainekselta”, kannattaa kuunnella hyvin herkästi sitä yleisempää asenneliikehdintää, joka virtailee yh-

teiskuntamme tasa-arvoisen ja silkoisen ulkokuoren alla. Jotkut sen kaiuista ovat aidosti jäätävän kalseita ja uhkaavia, ja yhä useammin niitä markkinoivat nuoret osaajat. Siis he, joilla mitä todennäköisemmin on pian valta päättää maan päällä.

Ei liene ihme, että Helsingin Sanomien Mielipide-palstalla on käynnistynyt keskustelu uuden välittämisen kulttuurin välttämättömyydestä. Liisa Hakala valottaa omassa keskustelupuheenvuorossaan (HS 25.11.2012) varsin hyvin sitä, minkä Buber nimesi Minä–Se-suhteeksi: ”Kylmä teknisrationaalinen asioiden hoitamisen kulttuuri elää vahvana arjessamme. Tämänkaltaisen kulttuurin yksi peruspilari on keskustelua sulkeva ja lopulta ihmistä kyynistävä vaihtoehtottomuuspuhe, jossa ihmisiä korkeammaksi voimaksi on asetettu talous.” Ja kirkon ja sen diakonian kannattaneen varsin vakavasti kuunnella myös Hakalan seuraavaa profetiaa: ”Samalla olemme oppineet mitätöimään menneisyyttä ja juoksemaan ajan trendien perässä, toisinaan kritiikittömästäkin. Ihmistyössä tämä voi tarkoittaa sitä, että huolenpitomoraaliin ja osaamiseen pohjautuva perustyö alkaa näyttää nukkavierulta.” Viisautta on muistaa, ettei kirkko pelastu komiteamietintöjen, kirkkohallituksen tai kirkolliskokouksen päätösten, kirkon strategisen Pandoran lippaan, ei kirkollisten virkanimitysten, säästöohjelmien ja hallintokaavioiden myötä. Kirkko elää ja hengittää yksin jakamalla ihmisten arjen ja välittämällä heistä. Todellinen rakkaus on – kuten Buber korostaa – Minän vastuuta Sinusta. Ja kristityillä, joka Kristuksessaan voi täysin huoletta jättää itseään – ja nykyisin ehkä myös kirkkoaan – ikuisesti pelastelevan kristillisen itsekkyyden taakseen, on poikkeuksellisen syvä ja riemullinen vapaus tähän vastuuseen ja välittämiseen.

Buberin opetuksessa jokainen kohtaaminen perustuu tasa-arvoisuuteen, lahjaksi antamisen ja lahjaksi saamisen vastavuoroisuudelle: ”Sanot hänelle Sinä ja annat hänelle itsesi. Hän sanoo sinulle Sinä ja antaa itsensä sinulle.” Buberille kaikki todellinen elämä jäsentyy kohtaamiselle, kaikki muu on enemmänkin elämän varjoa. Ihminen syntyy ja konkretisoi myös identiteettinsä yhä uudelleen vain kohdatessaan toisen. Uskallan epäillä, että Buber tuskin tunnistaisi etukäteen määriteltyä auttaja-autettava-dikotomiaa ylipäätään kohtaamiseksi. Buberin ajatus kyseenalaistaa diakonian piirissäkin mielestäni usein varsin ylikorostetun ammatillisuuden, jonka tärkein sisältö saattaa suhteessa ”asiakkaaseen” huipentua etäisyyden ja välimatkan ylläpidoksi. Vastavuoroista tai tasa-arvoista kohtaamista se tuskin koskaan palvelee.

Buberin ajattelussa heijastuu vahvasti heprealaisen Raamatun traditio. Filosofin Emmanuel Levinasille, joka Buberin tavoin oli halki elämänsä myös uskon pohtija, etiikka on kaiken filosofoinnin lähtökohta. Mutta etiikka ei ole hänelle sen enempää moraalin yleispätevää käsitteellistämistä kuin tieteellistä tutkimus-

takaan. Etiikan ydin ja täyttymys on toisen ihmisen kohtaaminen ja aivan erityisesti suhde häneen. Etiikka aktualisoituu ja konkretisoituu toisen kasvojen edessä. Sen on määriteltävä itsensä ja sääntönsä jokaisessa kohtaamisessa aina uudelleen suhteessa toisen absoluuttisen toiseuteen. Aito kohtaaminen on siksi aina yllättävä, järjestyttävä ja ravisteleva kokemus, joka ei millään tavoin kunnioita minun ennakkokuvitelmiäni tai tietojani, ei edes tietoa itsestäni. Toisen läsnäolo kyseenalaistaa myös minut ja identiteettini ja murtaa ajatteluni sulkeutumisen itseensä, kaiken mittaamisen ja tulkitsemisen oma minuus lähtökohtana.

Eettisyyden vastakohta Levinasille olisi toisen ihmisen toiseuden haltuunotto ja ohittaminen. Toisen täytyy saada olla toinen, hänen samaistamisensa minuun itseäni, kokemuksiini tai johonkin minulle jo tuttuun on väärin. Ja juuri se toteutuu jokaisessa ryhmittelyssä, luokittelussa ja määrittelyssä ”tietynlaiseksi toiseksi”. Levinasin ajattelu kunnioittaa mitä syvimmin toisen ja toisenlaisen ihmisen ainutkertaisuutta ja ainutlaatuisuutta. Tämä kunnioitus on aidon kohtaamisen ja inhimillisen suhteen ehdoton edellytys.

Voiko toisen ihmisen kohdata kokonaisvaltaisesti? Kokonaisvaltainen on jo ajat sitten fraseologiseksi ja sisällyksettömäksi tyhjentyneeksi käsitteeksi. Siinä on myös jotain vieraannuttavaa – otanko minä kohtaamisessa toisen kokonaan valtaani? Tyhjennäkö minä hänen salaisuuteensa? Olenko minä kuin Jumala, joka näkee ihmissydämen syvimätkin salaisuudet ja on tuosta vain valmis ”kohtaamaan” ne?

Toisaalta siihen kätkeytyy aidosti hyvä pyrkimys ja ideaali, jos sillä ymmärretään, että toinen saa tulla aidosti kuulluksi – omilla ehdoillaan, omassa ainutkertaisuudessaan ja ennakoimattomuudessaan – jokaisessa kohtaamisessa!

Joissain seurakunnissa diakonian asiakkaalle suodaan vartti aikaa, aikaa, jonka hän varaa etukäteen. Siinä kohdataan asia, joka on etukäteen määritelty ja totaalisesti normitettu. Alkutervehdyksen jälkeen onkin jo kiire kääntyä tietokoneen puoleen ja ryhtyä tehokkaasti naputtelemaan näppäimistöä. Jos joku hakee taloudellista apua, ei hänellä muuta tarvetta olekaan. Eihän? Ihmistä, ihmisen kasvoja ei näin kohdata. Ei ainakaan sen ihmisen kasvoja, jonka kasvojen takana kristitty aavistaa Jumalan kasvot. Tai jonka toiseus heijastaa Jumalan toiseuden puhuttelemaksiksi ja pysäyttämäksi tulemista.

Jossakin muualla tuo aika on vähintään tunti. Koska koskaan ei tiedä. Kohtaamisessa on eroa.

Diakonia 4/2008

EI ELÄMÄÄ ILMAN KRIISIÄ

Ei elämää ilman kriisiä, se lienee selvää jokaiselle vähänkin pitempään eläneelle. Elämä koostuu kriiseistä – pienimmistä ja suuremmista, syvistä ja keveämmistä. Välissä jokainen toki löytää elämässään pitkiäkin hengähdystaukoja ikään kuin voimien keruuta varten, mutta aina taidamme olla matkalla seuraavaan kriisiin. Ennemmin tai myöhemmin kriisi on aina tulossa. Kriisi on siis jotakin kovin arkista, tavanomaista, tuttua ja meitä kaikkia toinen toisiimme yhdistävää. Ihminen on olento, joka kriisiytyy, joka tuntee; tuntee onnea, mutta myös kipua, kauhua, yksinäisyyttä, mielettömyyttä, kapinoi ja katkeroituukin.

Kukaan ei ole kriiseissään aivan yksin, vaikka niin kuvittelisikin. Tuo ahdistava kuvitelma on aina osa kriisiä. Ja silti minun kriisiäni on aina jotakin tuttua sinulle ja sinun kriisissäni minulle. Se ei tietenkään tarkoita, että minun kriisini olisi sinun kriisisi tai sinun minun. Meillä on aina erilainen ja täysin ainutlaatuinen elämänhistoria ja -kokemus, oma, elämämme aikana eri värein ja sävyin meihin piirtynyt tapa ja tausta reagoida elämämme haasteisiin ja haavoihin. Enkä minä koskaan jaa sinun taustaasi, en sinun lapsuuttasi, perhettäsi, en sinun elämäsi vaihteita ja kokemuksia. Ne ovat aina yksin sinun. Sinä kannat niitä itsessäsi, en minä. Ja siksi minä en koskaan koe juuri samaa kuin sinä, vaikka joskus ajattelemattomuuttani niin ehkä väittäisinkin.

Toista ihmistä tai hänen kriisiään ja ainutlaatuista kokemustaan ei tarvitse ottaa haltuun, vaikka väittäisikin, ettet sinä, en minä, eikä kukaan muukaan ole täysin yksin kriisissään. Jos sinä menetät itsellesi tärkeän ja läheisen ihmisen, en minä voi kokea sinun tunteitasi, en ennakoida, mitä reittiä ja miten sinun on jat-

kettava eteenpäin. Kuitenkin minä tiedän, että tiedän ja aavistan jotakin siitä, mitä rakkaan ihmisen menettäminen voi merkitä sinulle. Tiedän ja aavistan, koska tiedän ja aavistan, mitä se merkitsisi minulle. Osa tunteistamme silloittaa aina reitin sinusta minuun ja minusta sinuun. Jollain tavoin voimme tahtoessamme asettua toistemme asemaan, jakaa toisen kokemuksen, vaikka emme toistemme elämää eläisikään. Siksi sinun kipusi voi olla myös minun kipuni.

En halua vähätellä kriisiin liittyvää hätää ja tuskaa, en tilannetta, jossa on vain tuskaa. Ja silti kriisit ovat meidän elämäämme, sen arkea kaikkialla maailmassa. En toistelisi sitä ellen uskoisi sen tiedostamisen auttavan meitä – etenkin silloin, kun häpeämme kriisiämme tai syytämme siitä itseämme. Ja niin käy usein. Avioero, loppuunpalaminen, mielenterveyden järkkäminen, oman lapsen tai puolison tuhoisa käyttäytyminen, jopa läheisen itsemurha on usein meidän häpeämme ja syyllisyytemme hetki.

Kun uupumuksen keskellä ajattelen, olenko tulossa hulluksi, aavistelen oman hulluuteni jo näkyvän muiden minuun luomissa katseissa. Kriisi kriisiyttää kovin helposti itsetuntoni, identiteettini, se asemoi minut pelottavalla yksipuolisuuudella huonommaksi suhteessa muihin. Mutta juuri se ei ole totta. Jossakin ja useimmiten hyvin lähellä on aina joku toinen, joka on ollut samankaltaisessa tilanteessa, samankaltaisen pelon, ahdistuksen, syyllisyyden ja riittämättömyyden tunteen keskellä. En ole yksin kriisissäni, en ole kriisissäni poikkeava, omituinen, epäonnistunut. Olen ihminen, omalla tavalla rajoihini törmäävä kuten kaikki muutkin ihmiset. Kriisi on ihmisen osa – muodossa tai toisessa. Se ei erota meitä toisistamme, se ei tee minusta poikkeusta. Päinvastoin – juuri se asettaa minut ihmisenä kaikkien muiden ihmisten rinnalle, heidän kaltaisekseen.

Ehkä juuri siinä olisi kristillisen ihmiskäsityksen syvin voima ja viisaus. Voima ja viisaus sanoa ja myöntää ääneen, että ihminen on aina särkyvä ja haavoittuva ja joka suhteessa rajallinen. Haavoittuva, mutta myös itse haavoittava.

Rajallinen ajallisesti, ei ikuinen vaan uupuva, vanheneva, sairastuva ja kuoleva. Kuoleva ja tuhoutuva, jopa keskellä voimansa tuntoa. Samalla olento, joka – ehkä ainoana elävänä olentona – voi tietää ja tiedostaa oman ajallisen rajallisuuteensa, tiedostaa kuolemansa jo paljon aikaisemmin kuin mikään siihen viittaa. Tietää jopa halki elämänsä – minä kuolen. Ja joka juuri siksi voi kuolla kuoleman, tietoisesti hyväksyä oman ajallisen rajallisuutensa ja muovata tuon tietoisuuden osaksi omaa elämäntaitoaan. Rajallisen ei kannata paeta sen enempää äärettömyys- kuin rajattomuusutopioihin tai -harhoihin, vaan miettiä, mitä varten rajattu elämä on olemassa, annettu, mihin rajallinen aika kannattaa käyttää, suunnata. Mikä elämässä aivan aidosti on tärkeää, merkityksellistä? Jokainen kriisi muistuttaa meitä

tämän kysymyksen välttämättömyydestä.

Ehkä vieläkin kipeämpää on kohdata moraalinen ristiriitaisuutensa. Se, ettei olekaan maailmaan eksynyt enkeli vaan monella tavoin keskeneräinen, jopa raadollinen ihminen. Tuosta rajallisuudesta – sen elämä osoittaa – on kovin vaikeaa ja tuskallista selvitä ilman armon kokemusta. Kokemusta siitä, että tällaisenaikin, tälläkin tavalla rajallisena ihmisenä kelpaa ihmiseksi, saa unelmoida ja uskoa siihen, että voi kasvaa ihmiseksi, saa aloittaa yhä uudelleen alusta, koska armo on olemassa. Tässä mielessä armo on äärettömän arvokasta ja ihmisen sisintä suojelevaa. Se suojelee meitä kadottamasta uskoa omaan ihmisyyteemme, uskoa siihen, että minä, joka niin usein tuhoan elämää, voin myös kantaa ja suojella sitä, voin jopa rakastaa. Se tieto on tärkeä, äärettömän tärkeä, kun kylmyys, kyynisyys ja itsetuho uhkaavat.

Rajallisuus suojelee ihmistä, mutta myös ihmiskuntaa. Kriisit kertovat aina jotakin meistä, usein myös ikäviä totuuksia. Ikäviä totuuksia ovat totuudet, joita emme tahdo kuulla ja joiden kuuleminen juuri siksi saattaa olla kaikkein tärkeinä. Voi olla, että olen eksynyt kauas itsestäni, sisimmästäni, elämän ytimeistä. Se vaara on aina olemassa. Yhtä vaarallista on koko ihmiskunnan kannalta ohittaa vaikkapa se kriisi, josta ilmaston lämpeneminen ja luonnon tuhoutuminen meille omaa totuuttaan julistavat.

Kriisi voi olla myös mahdollisuus viisastua ja vahvistua – niin jokaiselle meistä kuin koko ihmiskunnallekin. Viisaammaksi sydämemme ei kuitenkaan tule, ellemmme ihmisinä ja ihmiskuntana kuuntele rajallisuuttamme ja kohtaa sitä, suostu siihen. Rajallisuus suojelee erityisesti ihmistä, joka auttaa muita, kantaa vastuuta. On syvästi epäkristillistä olla rajaton, on tyhmyyttä kätkeä oma avun tarpeensa, oma kipunsa, omat haavansa. Ihmisen rakkaus ja ihmisen vastuu on aina rajallisen rakkautta ja rajallisen kykyä kantaa vastuuta. Hyvin viisaasti, hyvin kauniisti sen on sanonut eräässä – mielestäni mitä syvimmin kristillisessä – runossaan Tommy Taberman: ”Ihminen tarvitsee ihmistä ollakseen ihminen ihmiselle, ollakseen itse ihminen. Lämpimin peitto on toisen iho, toisen ilo on parasta ruokaa. Emme ole tähtiä, taivaan lintuja. Olemme ihmisiä, osa pitkää haavaa. Ihminen tarvitsee ihmistä. Ihminen ilman ihmistä on vähemmän ihminen ihmiselle, vähemmän kuin ihminen voi olla.”

Diakonia 1/2014

KUOLEMAN KULTTUURISTA

Meille ennestään täysin tuntematon lääkäri ilmoitti sisarelleni viime syksynä, että syvästi dementoituneen äitimme hoidossa on nyt siirrytty saattohoitovaiheeseen. Siis ilmoitti, ei kutsunut ”lain ja asetusten” edellyttämään yhteiseen keskusteluun. Syynä oli, ettei äitimme enää syönyt eikä juonut. Kaksi päivää myöhemmin hän söi ja joi mitä parhaalla ruokahalulla. Ihme paranemisesta ei ollut kysymys, riitti kun hänen – nykyisellään ehkä 40-kiloisen keijukaisen – jälleen kerran ylisuureksi lisätty lääkemääränsä laskettiin vaatimuksestamme entiselleen. Kysymys ei ole siitä, ettei äitimme saisi mielestämme kuolla. Kuolema olisi hyvä päätös pitkälle sairaudelle, siitä olemme yhtä mieltä. Kuolema voi ja mielestämme myös saa saapua heti kun joutaa. Saapua vapauttavana ystävänä; lääketieteellisen teknologian mahdollistamia epätoivoisia hengissäpitämiskonsteja ei kukaan kaipaa. Niin kauan kuin ruokailu on äitimme viimeinen jäljelle jäänyt ilo ja nautinto, häntä ei kuitenkaan tapeta nälkään eikä janoon. Ei edes lääkehoidon varjolla.

Lääkityksen määrän virhearvio ei äitimme kohdalla valitettavasti ollut ensimmäinen kerta. Siinä tuskin on mitään hämmästyttävää. En ole enää aikoihin yrittänytäkään painaa hoitavan lääkärin nimeä mieleeni, koska neljä vuodenaikaamme vaihtuvat useimmiten huomattavasti hitaammin kuin lääkärit. Hoidon jatkuvuuden ja kokonaisvaltaisuuden takaamisen kannalta patkä- ja keikkälääkärit ovat lähinnä kirous. Tieto ei kulje, vastuu ei siirry, henkilökohtaisen luottamussuhteen rakentaminen on niin potilaille kuin omaisillekin mahdotonta. Hoidon laatuun tämä ei voi olla vaikuttamatta. Äitini kohdalla se paljastui pahimmillaan jo vuosia sitten, kun totesimme, että alle 50-kiloiselle ihmiselle oli samanaikaisesti määrät-

ty yli 10 erilaista, psyykeen vaikuttavaa lääkettä. Yhtäkkiä iloisesta ja liikkuvasta ihmisestä oli tullut katkokävelevä zombie. Jotain hyvin hälyttävää on kuitenkin siinä, että lääketieteen ja hoitoalan amatöörien eli omaisten täytyy kontrolloida ja pahimmillaan korjatakin ammattilaisten ja asiantuntijoiden työtä – jopa elämän ja kuoleman kysymyksissä.

Parantumattomasti sairaan ihmisen hoitoon on Suomessa panostettu viime vuosikymmeninä yhä enemmän. Monta hyvää asiaa on liikkeellä, lakeja, asetuksia ja säädöksiä on uudistettu kansainvälisessä yhteistyössä. Koulutustarjontaa on lisätty ja sisällöllisesti kehitetty niin lääkärin kuin hoitohenkilökunnankin kohdalla. Koulutuksen ja osaamisen laatu ei silti kaikkialla vakuuta. Lääkärin perustutkinto ei välttämättä sisällä mitään palliatiivisesta hoidosta, saati sitten saattohoidosta. Kuoleva voi siis edelleen varsin hyvin joutua kuolemaan varsin osaamattomiin käsiin. Koko Suomeen on pyritty päämäärätietoisesti rakentamaan palliatiivisen hoidon verkostoa. Siitä huolimatta on saattohoidollisen osaamisen sattumanvaraisuus elämän viimeisinä viikkoina yhä edelleen liian suuri uhkatekijä.

Osaamisen, osin ehkä tahdonkin puuteet heijastuvat selkeästi Valviran yllä lääkärin Sari Anttilan saattohoitoon kohdistuvia kanteluita käsittelevässä artikkelissa, joka ilmestyi vuoden 2011 lopulla Palliatiivinen hoito -lehdessä. Anttila päättää artikkelinsa: ” Omaiset tiedustelevat usein sitä, joutuiko potilas kuolemaan yksin vai ehtikö joku olemaan hänen luonaan. Sairaalan tilat antavat myös aihetta arvosteluun, kun kuoleva potilas on jouduttu sijoittamaan usean potilaan huoneeseen, ja hyvästijättö ei saa ansaitsemaansa rauhaa.”

Anttilan loppukooste kertoo, että saattohoidossa on paljon korjaamisen varaa. Se kertoo ennen kaikkea varsin traagisesti siitä, että sosiaalinen kuolema edeltää usein fyysistä kuolemaa. Omaiset eivät ole itse olleet läsnä, eivät ehkä edes saaneet tietoa lähtöhetkestä. Lohdutukseksi jää toive, että edes joku olisi ollut paikalla. Ja jos kuolevan ja hänen omaistensa viimeisten yhteisten hetkien herkkyyttä ja intimizeettiä ei voida taata, ollaan hyvin kaukana saattohoidollisten ihanteiden toteutumisesta.

Lääketieteen asiantuntijatkin näyttävän Suomessa käyttävän iloisesti sekaisin käsitteitä palliatiivinen hoito ja saattohoito. Jos palliatiivinen hoito tulkitaan lisäksi kapeasti lähinnä oireita lievittäväksi hoidoksi sairauksissa, joita ei lääketieteellisesti voida parantaa, ei määritelmä kata kuin kapean osan palliatiivisen hoidon omistakaan tavoiteasetteluista. Se ei vastaa Maailman terveysjärjestön määritelmää, jossa kipujen lievittämisen lisäksi korostetaan valmiutta kohdata ”fyysiset, psykososiaaliset ja hengelliset” ongelmat. Onkin väitetty, että WHO:n määritelmä

on lääketieteen historiassa ainutlaatuinen – se asettaa ensimmäistä kertaa yhdellä lääketieteen osa-alueella psyykkiset ja hengelliset ongelmat ja osaamishaasteet samalle tasolle fyysisten kanssa. Suomessa määritelmä spiritualiteetti käännetään joskus henkisyudeksi. Tämän käännöksen on kovin vaikea väittää kattavan ihmisen elämän mielen, merkityksen, tarkoituksen, saati sitten Jumalan, syyllisyyden ja kuoleman jälkeisen tulevaisuuden eksistentiaalista pohdintaa. Nämä kuitenkin muodostavat kansainvälisessä keskustelussa termin ”spiritual care” oleellisen sisällön. Aito spirituaalinen hoito kaipaa kuolevan rinnalle aina keskustelukumppania, ihmistä, joka kuuntelee ja tahtoo ymmärtää.

Kommunikaatiotaito, empatia, kuunteleminen, huolenpito, oman kehonkielen huomioon ottaminen ja hienovaraisuus eivät välttämättä ole läheskään kaikkien lääkäreiden ensisijaisia vahvuuksia, eivät toki aina kaikkien hoitajienkaan. Raja- ja kriisitilanteissa eivät sanat tai asiainformaatio useimmiten ole vuorovaikutuksen tärkein väylä tai sisältö. Kohtaamisen sävy, sen sisältämä sanaton viestintä jää mieleen ja se muistetaan huomattavasti pitempään kuin lääketieteelliset faktat. Se myös ratkaisee sekä kuolevan että omaisten kohdalla tiedon vastaanotettavuuden ja ymmärretyksi tulemisen. Sinänsä tämän kommunikaatiotutkimuksen varmistaman tiedon pitäisi olla kokemuksen pohjalta tuttua niin jokaiselle sielunhoitajalle kuin rippikoulunopettajallekin – sanat eivät yksinkertaisesti kata kaikkea, eivät usein edes oleellista. Internettiin yhä enemmän siirtyvä koulutus on tässä mielessä uhka; se on systemaattisesti kaventamassa kokonaisvaltaisen vuorovaikutuksen oppimista ja osaamista myös ammattiteissa, joissa perusta on toisen ihmisen kohtaamisessa.

Valtaosa suomalaisista kuolee sairaaloissa, valitettavan usein myös yksin. Kuolemaa on yritetty palauttaa kotiin ja perhepiiriin. Kuoleva kaipaa turvallista, tuttua ympäristöä ja omia läheisiään. Myös läheiset tarvitsevat yhteistä hyvästelyä. Kaunis ja epäilemättä oikea tavoite on nyky-yhteiskunnassa yhä vaikeampi toteuttaa. Sillä missä on nykyihmisen perhe? Sitä on yhä vähemmän tarjolla tai se on hajonnut yhä useammin niin sanotusti ”taivaan tuuliin”, ympäri maata tai maita. Monimuotoistuvat ja jaksottuvat perhesuhteet, työelämän liikkuvuus, ikääntyminen – sekä sen myötä lisääntyvä dementoituminen – sinkkotalouksien yleistyminen, valtion taloudellisten kasvuvoimavarojen rajallisuus – kaikki se uhkaa perheen mahdollisuutta kantaa vastuuta toinen toisestaan niin elämän kuin kuolemankin haasteiden edessä. Haasteet sen sijaan eivät pienene vaan kasvavat. Selviäminen niistä vaatii paljon – radikaalin kulttuurimuutoksen!

Mistä se voisi muodostua? Osallisuus ja yhteisöllisyys toistuvat lähes kaikissa kirkon strategiapapereissa, huomattavasti vähemmän toiminnassa. Sosiaalinen

kuolema, yksin ja unohdetuksi jääminen on individualistisen elämänmallimme vaarallisin seuraus. Kuolema, joka tulee usein ennen kuolemaa. Etsinnässä on siksi uusi tapaa elää ja toimia yhdessä, tapa, joka ei rakennu kalliiden instituutioiden varaan ja joka ei synny ylhäältä päin. Omavastuu omasta elämästä kasvaa. Se ei kuitenkaan riitä. Sen rinnalle tarvitaan uusi tapa elää ja toimia yhdessä – asumisessa, vanhusten, vammaisten ja sairaiden hoidossa, heidän omassa subjektiivudessaan ja yhteisessä vastuussa heistä, arjen vuorovaikutuksessa, mutta myös seurakunnan ja diakonian ymmärtämisessä. Tavoitteena täytyy olla, ettei kukaan joudu elämään eikä kuolemaan yksin. Onko se mahdollista löytää? On, koska on pakko.

Dick

RAKKAUDEN VAIKEA TAITO

Augustinus, nuoruudessaan kaiken kokenut ja kokeillut, opetti aikanaan, että himotonta seksuaalisuutta harrastettiin vain paratiisissa. Syntiinlankeemuksen jälkeen kaikki seksuaalisuus olikin enemmän tai vähemmän perisyntin turmelemaa. Oliko kirkon seksuaalikielteisyyden isänsikin nimetty Augustinus oikeassa? Oli ainakin kirkollisen seksin suhteen.

Washingtonin jo eläkkeelle ehtineelle arkkipiispa Theodore McCarrickin kesä 2018 oli paha. Sosiaalisen vastuuntuntonsa ja aktiivisuutensa tähden kunnioitettu arkkipiispa, jolla oli ollut myös harvinaiset, hyvät suhteet Washingtonin ylimpiin päättäjiin, menetti kesän kuluessa niin oikeutensa toimia julkisesti pappina kuin myös kardinaalin arvonsa. Viimeksi mainittua rangaistusta paavit ovat käyttäneet viimeksi 90 vuotta sitten. Paavi Franciscus asetti McCarrickin kotiarestiin odottamaan ratkaisua siitä, missä syrjäisessä paikassa hän voi omistaa loppuelämänsä ”rukoukselle ja katumukselle”.

McCarrick ei joudu katumaan yksin. Elokuun 14. päivä oli paha päivä koko roomalaiskatoliselle kirkolle. Syyttäjä julkaisi Pennsylvaniassa tuona tiistaina perusteellisen raportin osavaltion yli 1000 lapsen kohdistuneesta seksuaalista hyväksikäyttötapauksesta, joihin yli 300 katolista pappia oli syyllistynyt 70 viimeisen vuoden aikana. Tapauksia oletetaan olevan selvästi enemmän, samoin niihin syyllistyneitä pappeja. Suurin osa alaikäisistä uhreista oli poikia, mutta joukossa oli myös tyttöjä. Osa uhreista oli raiskattu. McCarrickin uhrit olivat vuosikymmenien ajan hänen piispan ja arkkipiispan vallalleen alistetut pappiseminaarien opiskelijat ja papinpaikkaansa odottavat miehet.

Vastaavanlaiset hyväksikäyttötapaukset ovat ravistelleet kirkkoja ja niiden jäseniä Saksassa, Chilessä, Australiassa ja Irlannissa. Näin maailmanlaajuisista seksuaalista hyväksikäyttöä on pidettävä systemaattisena. Jokin katolisen kirkon järjestelmässä ja uskossa näyttää ruokkivan sairasta seksuaalikuluttuuria. Kirkko ja sen ylimmätkin viranhaltijat ovat järjestelmällisesti ymmärtäneet seksuaalisen väkivaltaan syyllistyneitä pappeja, piilotelleet heitä ja vähätelleet heidän tekemisiään. Kirkko on huolehtinut tekijöistä ja suojellut omaa mainettaan ja asemaansa. Uhrit ovat jääneet yksin. Kirkon

oman opin ja uskon näkökulmasta toimintamalli on käsittämätön ja häpeällinen. Se ravistelee syvästi kirkon uskottavuutta, ei ainoastaan katolisen kirkon vaan kaikkien kristillisten kirkkojen ja niiden työntekijöiden. Varjo on ja tulee olemana pitkä.

Syiksi hyväksikäyttöön on mainittu kirkon torjuntaan ja kieltoihin perustuva seksuaalimoraali, selibaatti ja papin virkan katolisessa kirkossa liittyvä valta, samoin siihen kohdistuva luottamus. Valtaa ja luottamusta on käytetty järjestelmällisesti hyväksi lasten seksuaalisessa alistamisessa. Kirkko ei voi saavuttaa kadottamaansa luottamusta takaisin ilman tinkimättömän rehellistä ja avointa tilintekoa. On selvä, ettei tällainen tilinteko voi olla ravistelematta katolisen kirkon seksuaaliopetusta syvästi ja peruuttamattomasti. Pakkoselibaatti ei kunnioita eikä ymmärrä seksuaalisuuden merkitystä, voimaa ja siihen liittyvää iloa ihmisen elämässä. Seksuaalisuuden lahjan väkivaltaisessa kieltämisessä ei ole mitään järkeä – ei kenenkään kohdalla, ei yhdenkään kirkon toimesta.

Diakonia 6/2008

VÄRIVIRHEITÄ VAI SATEENKAARI?

Suomalainen kirkollinen keskustelu tuntuu Berliinin näkövinkkelistä aina välillä vastenmieliseltä, tunkkaiselta, joskus jopa sairaaltakin. Seksuaalisuus ja sukupuoliuus ovat ikuinen teema. Kirkko tarpoo kuin täi tervassa sellaisissa arjen kristillisyyden ja kirkon tulevaisuuden kannalta hengentärkeissä kysymyksissä kuin esimerkiksi Imatran kirkkoherran sukupuolen vaihdos, samaa sukupuolta olevien parisuhde, naispappeus, homot ja Paavali. Ihmisen identiteetti ja kristillisuus näyttävät omituisessa määrin tiivistyvän hänen sukupuoliseen suuntautumiseensa. Siis suuntautumiseen, jolle hän usein ei mitään voi. Muuta ei sitten ihmisestä paljon jäljelle jääkään. Kirkkoomme on siunaantunut poikkeuksellinen joukko ihmisen psykososiaalisen ja -seksuaalisen kehityksen asiantuntijoita. Uskosta ja teologiasta on todella moneen.

Liberaalissa Berliinissä on paljon suomalaisia lesboja ja homoja, muun maalaisia toki vielä enemmän. Monet suomalaisistakin ovat eläneet täällä jo vuosikymmeniä. Moni on aikanaan paennut tänne. En ihmettele. Täällä he saavat elää ihmisen elämää, rauhassa, kenenkään ihmettelemättä tai kauhistelematta. Niin kadulla, kapakassa, työpaikalla kuin seurakunnassakin. Ihmistä ei luokitella eikä arvioida sen mukaan, tykkääkö hän nyt ihmissuhteessaan sitten pippelistä vai pimpasta. Häntä arvioidaan ja arvostetaan sen mukaan, minkälainen hän on ihmisenä. Kukaan ei kyseenalaista toisen uskoa tai kristillisyyttä seksuaalisen hengenahdistuksen näkökulmasta. Kaikki tietävät toisen homouden tai lesbouden, mutta se ei ole mikään teema seurakunnassa. Ihmisillä on tärkeämpääkin pohdittavaa. Ja se on epäilemättä hyvä niin.

Berliinin kovin suosittu ylipormestari on julkihomo, joka kulkee miehisen elämänkumppaninsa kanssa myös virallisissa pippaloissa. Ja käsittelee tarvittaessa julkisuudessa seksuaalisuuttaan avoimesti ja keskustelulle avoimena. Yhtä kamala tilanne on Hampurissa. Se ei toki ketään hämmästyttäkään, onhan kaupungissa Reeberbahnkin, synnin pesä. Kumma kyllä Hampurin ylipormestarin homous ei hätkäytä myöskään kristillisdemokraattisen puolueen enemmän tai vähemmän kristillisiä ja konservatiiveja äänestäjiäkään. Päinvastoin. Ule von Beust voi olla harvinaisen varma poliittisesta tulevaisuudestaan. Niin arvostettu hän kaupungissaan ja puolueessaan on.

Huonommin kävi kuitenkin Hampurin rovastille Horst Gorskille, erityisen taidokkaalle ja arvostetulle sielunhoitajalle ja teologiselle asiantuntijalle. Hän jäi maan pohjoisimman luterilaisen kirkon aluepiispan vaalissa kakkoseksi. Syy oli aika selvä – homoseksuaalisuus, josta Gorski ei ole koskaan vaiennut, mutta jolla hän ei myöskään ole elämynt. Hänen virkaansa propstina ei kuitenkaan ole missään vaiheessa asettanut kyseenalaiseksi. Ja Saksassa ”rovasti” onkin jotain aivan muuta kuin arvonimien alennusmyyntiluettelon kirkollinen kärki. Maakirkosta riippuen propstin asema vaihtelee, mutta kirkollisessa hierarkiassa hän on aivan huipulla ja toimii tarvittaessa muun muassa piispan sijaisena. Näin myös Gorski.

Toki seksuaalisuus on oleellinen osa ihmistä. Toki ihmisen onni ja ilo ovat usein kiinni toisen ihon lämmöstä, käden kosketuksesta ja kaiken pahan mielestä ja maailmasta pois pyyhkivästä hellyydestä. Toki seksuaalisuuden alueella voi käyttää toista ihmistä mitä julmimmalla tavalla hyväksi, loukata ja satuttaa niin, että toinen kantaa sitä haavana sielussa läpi elämänsä. Toki me olemme seksuaalisuuden alueella aivan yhtä syntisiä kuin kaikilla muillakin elämän alueilla. Silti jään miettimään, miksi kirkko kiemurtelee seksiongelmissaan kuin mato koukussa. Ja eikö pahuus useimmiten kuki siellä, missä seksuaalisuus kielletään ja torjutaan? Mihin pakkoselibaatti on roomalaiskatolisessa kirkossa johtanut? Miten paljon kaksinaismoraalia, epärehellisyyttä ja seksuaalisuuden saatanallisia vääristymiä, lasten ja nuorten hyväksikäyttöä kielletty seksuaalisuus on synnyttänyt ja synnyttää yhä? Ja kuinka paljon se on vahingoittanut myös heitä, jotka oman seksuaalisuuden kiellettyään ovat joutuneet sen voiman uhreiksi ja rikkoneet kaikki omat ihanteensa? En usko, että kukaan ryhtyy papiksi tai munkiksi päästäkseen hyväksikäyttämään lapsia. Näky on ollut jotakin aivan muuta. Mutta juuri seksuaalisuuden väkivaltaisen tukahduttaminen tuhoaa ihmisen sisimmän niin, että hänestä tulee vaara muille ja itselleen.

Obamasta tulee presidentti. Valtava ilo tyttäreni koulussa. Kahdeksanvuotias Knud, afrikkalaissaksalainen Obaman värinen vilistäjä, juoksee vastaan jo koulun käytävällä ja julistaa riemusanomaa: ”Obama voitti, Obama voitti!” Päivä oli erityinen voitonpäivä kaikille värillisille ja tummempi-ihoisille lapsille Saksassa. Epäilemättä kaikkialla muuallakin. Voiton merkitys värillisten ihmisten identiteetille ja omanarvontunnolle tulee paljastumaan vasta vähitellen. Uskon muutoksen olevan suuri, pysyvä ja poikkeuksellisen myönteinen.

Sen, miten suuri muutos on jo nyt, saattoi kuulla selkeästi Tracy Chapmanin marraskuuisessa konsertissa Berliinin Tempodromissa. Sosiaalikriittistä, karheen rehellistä lauluistaan tunnettu ja palkittu, mustan musta Chapman kertoi ääni väristen jostakin käsittämättömästä, minkä toteutumista hän ei koskaan elinikäänään ollut voinut pitää mahdollisena. Jostakin, mistä hän – hyljeksittyjen ja syrjäytyneiden ymmärtäjä ja puolustaja – ei uskaltanut edes uneksia. Hänelle maailma oli muuttunut, ottanut peruuttamattoman askeleen oikeaan suuntaan. Seuraavan valmistumassa jo olevan albumin nimi onkin profetiallisesti: *Our bright future*.

Saksan vihreä puolue valitsi puheenjohtajakseen turkkilaisyyntyisen Cem Özemirin. Özemir on turkkilaisiirtolaisten lapsi: Hänen vanhempansa olivat maahanmuuttajia. Siis heitä, joita jotkut Suomessa nimeävät elintasopakolaisiksi – Volvon ja Saabin tehtailla aikanaan ahkeroineet suomalaiset samalla unoh-taen. Özemir on joka tapauksessa ensimmäinen siirtolaistaustainen puoluejohtaja Saksassa. Maailma muuttuu kirjavammaksi, monikulttuurisemmaksi, suvaitse- vaisemmaksi. Maailma muuttuu siis epäilyttävällä tavalla sen kuvan kaltaiseksi, jota Paavali käyttää seurakunnasta, jossa ei tehdä eroa juutalaisen, kreikkalaisen, miehen, naisen, orjan tai vapaan välillä. Kirkon ykseyden on aina ajateltu enna- koivan maailman ykseyttä – koko maailma on yhtä Kristuksessa. Hengen side, rakkauden side yhdistää kaikki kansat keskenään. Näky on valtava. Onko se ai- van liian valtava kirkkoille ja kristityille? Siltä näyttää.

Yksi voisi auttaa meitä eteenpäin: Se, jos me ymmärtäisimme, että uskon mit- ta on ihmisyyden ja että kaikki käskyt sisältyvät rakkauteen. Sen takia kirkko on, sen takia kristitty elää.

Jälkisanat

Matti Hyrck kuvaa kokoomateoksessa ”Saanko olla totta?” (2011) Jumalaa Hallitsi- jana ja Parantajana. Edellisen keskeinen vaikutus on ihmisessä heräävä häpeä – myös taistelussa seksuaalista mielihyvää vastaan. Parantajana Jumala saa Jeesuksen tehtä- vän ja Jeesuksen kasvot:

”Parantajan vaikutuspiirissä Hallitsijan on myönnettävä, että seksuaalisuus on ihmiselle todella tärkeä ja arvokas asia, varsinainen Jumalan lahja. Sen periaatteellinen kieltäminen, halveksiminen ja häpäiseminen tuottavat ihmiselle suurta tuska, mikä on selvästi rakkauden vastaista... Parantajan näkökulmasta heteroseksuaalinen ja homoseksuaalinen halu eivät tässä mielessä ole mitenkään erilaisia. Molemmat halun muodot ovat sinänsä kauniita, hyviä ja arvostettavia. Olennaista on, että halu asetuu rakkauden palvelukseen.” (s. 205)

Diakonia 2/2010

RAKKAUDEN TÄYSIN NORMAALI KAAOS

Pyhä perhe, kuva on tuttu. Jeesus, Maria ja jossakin hieman taustalla mieteliäs Josef. Pyhän perheen perhekuva herättää kuitenkin kysymyksiä. Pyhä perhe oli hieman erilainen perhe. Se ei vastannut aikansa perhekuvaa. Ei miehen statusta ja valtaa silloisessa perheessä. Joosef oli oman aikansa patriarkaaliseen perhemalliin peilattuna enemmän tai vähemmän sivullinen, syrjään ja varjoon vetäytynyt tai siirretty, ei taiteilijoiden valokeilassa oleva. Usein jo iältäänkin vähän vanhempi mies, ikään kuin elämässäänkin jo sivummalle poistumassa. Ja vähän me hänestä myöhemmin kuulemekin. Lapsikin herätti kysymyksiä. Kenen, mistä? Isyydestä ei taatusti tehty aikana, jolloin Augustinukselta käsky kävi. Isyyden tunnustamista ei myöskään ole dokumentoitu, eipä edes häävalokuvia tai vihkiraamattua löydy jäämistöstä. Myöhemmin testit olisi varmaan tehty, dokumentit ja tunnustukset vaadittu. Tässä perheessä kaikki jäi hyvän uskon ja hyvän tahdon varaan. Enkelin sana ja unien selitys riitti. Siis aika erikoinen perhetilanne.

Saksan Liittotasavallan hallitus heijastaa perhekäsityksen ja -todellisuuden kirjavoitumista varsin autenttisesti. Työministeri Ursula van der Leyen on seitsemän lapsen äiti, joka jo – lapsiluvusta päätellen – hieman ikääntyneenäkin – on ikikukkea kuin Anne Pohtamo. Terveysministeri Philip Rösler on alun perin saksalaisperheen vietnamilainen adoptiolapsi. Ulkoministeri Guidolla on elämäntoverina miesystävä, joka seuraa ministerin mukana useimmille kansainvälisil-

le virka- ja edustusmatkoille. Seuraa myös niihin maihin, missä homot saavat arkisimmissa ympyröissä pahasti turpiin. Perheministerinä on juuri ja juuri 30 täyttänyt ”neitokainen”, jolla ei ole perhettä. Perheorientoituneen uskottavuuden pelastavat häät ovat kuitenkin kuulema lähellä. Liittokanslerina toimii maailman mahtavin naispolitiikko ”Angie”, jonka järjestyksessä toinen aviomies on ja pysyy kiltisti taka-alalla kuten Jooseppi aikanaan.

Perhearvoja voimakkaasti korostava Baijerin osavaltion pääministeri ja CSU:n eli Kristillissosiaalisen unionin puoluejohtaja ja oman (toisen) vaimonsa aviomies ja kolmen yhteisen lapsen isä Horst Seehofer aiheutti toissa vuonna jopa julkista keskustelua. Hän ehti silloisen liittohallituksen maatalousministerinä toimiessaan tulla aviottoman tyttösen isäksi Berliinissä. Katolista sosiaalietiikkaa ratkaisuisaan mielellään korostavan Seehoferin vilpittömyyttä perhe- ja sosiaalipolitiikassa tuskin kannattaa epäillä. Hän – kuten niin monet miljoonat aviomiehet ja -vaimot eri puolilla maailmaa – on kuitenkin joutunut toteamaan, että on eri asia uskoa joihinkin upeisiin ideaaleihin kuin elää ne todeksi.

Varsin monella Saksan poliittisen vallan jo ikääntyneellä edustajalla ja entisellä mahtimiehellä, kuten vaikkapa ex-liittokansleri Helmut Kohlilla (CDU), ex-ulkoministeri Joschka Fischerillä (vihreät), ex-puoluesihteeri Klaus Münteferingillä (SPD) ja ex-liittokanslerilla Gerhard Schröderillä (SPD) on vaimo, joka on 20–40 vuotta itse ex-poliitikkoa nuorempi ja muutamankin kohdalla järjestyksessä jo neljäs aviosiihippa. Poliittisen ex-eliitin edustavia eksiä on siis Saksassa aika paljon liikkeellä. Schröderin perheessä ei ole yhteisiä lapsia, mutta yksi tytär rouvan aiemmasta liitosta ja kaksi ottolasta Venäjältä. No kyllä Suomessakin perhepolitiikka on ajan tasalla. Kun perhearvoilla aikanaan profiloitunut, silloin joskus vielä harmaan kiltti maitomies Matti Vanhanen kerrankin pääsi saksalaisen laa-tulehden sivuille jopa valokuvan kanssa, kajahti otsikko ”Puuta, rahalahjoituksia ja syrjähyppy”. Perhe ja perhearvot ovat kaikkialla liikkeessä, ratkaisumallit ovat kirjavoituneet. Perhe on nykyään kaikkea muuta kuin yksiselitteinen käsite. Hyvä puoli tässä on ehkä se, että toisen ihmisen kivittäminen on käynyt entistä vaikeammaksi. Hyvät ja vilpittömätkin kun näyttävät epäonnistuvan yhä useammin rakkauden vaikeassa taidossa, meistä muista nyt puhumattakaan.

Piispainkokous otti vuonna 2008 kantaa perheen sisäiseen adoptioon. Kannanotossaan piispat korostivat vallan mielekkäästi sitä, että lapsella on oltava oikeus sekä isään että äitiin. Samalla he arvostelivat uudistusesitystä siitä, ”että perinteellisen perhemallin rinnalle luodaan sellainen perhetyyppi, jossa lähtökoh-taisesti tämä oikeus ei toteudu”. Mikä mahtaa olla piispojen ”perinteellinen perhe-

malli”? Vastaus lienee selvä: se on moderni ydinperhe, isä, äiti ja lapset. Sitä piispat myös puolustavat päämäärätietoisesti ja – tulevaisuuden näkökulmasta ehkä vähän huteralla pohjalla – tilastollisesti ”Rakkauden lahjassa”.

Ydinperhe on sinänsä varsin uusi keksintö. Tällaisen ”perinteellisen perhemallin” juuret ovat yllättävänkin lyhyet. Niiden kasvumulta muhii teollistumisessa, siis lähinnä 1700- ja 1800-luvuilla. Aikaisemmin perhe oli säännöllisesti suurperhe, oikeastaan pikku heimo ja sellaisena tuotantoyksikkö. Yksittäisen isän ja äidin rooli ja merkitys oli tässä kokonaisuudessa jotain aivan muuta kuin nykyaikaisessa pienperheessä. Länsimaisen industrialismin hedelmä eli ydinperhe on toisaalta edelleen vallitseva todellisuus, toisaalta se alkaa olla yhä enemmän mainosten ideaalisnostalginen kuva, jonka toki omassa idealismissamme jaamme mielellämme. Malli on kovaa vauhtia murtumassa etenkin läntisen maailman suurkaupungeissa. Kehitys niissä ennakoi yleensä laajempaakin yhteiskunnallista muutosta ja sen suuntaa – sanoo tai uskoo kirkko mitä tahansa.

Perheen mallit moninaistuvat ja kirjavoituvat. Lisäksi vapaaehtoisten tai pakotettujen sinkkujen määrä kasvaa samanaikaisesti huikeaa vauhtia. Berliinissä erityisesti korkeasti koulutetut naiset elävät yhä useammin ilman lapsia ja aviopuolisoa. Jo 34 % kaikista berliiniläisnaisista ikähaitarilla 15–75 vuotta on lapsettomia ja luku kasvaa jatkuvasti. Tukholmassa ja Helsingissä löytyy jo kaupunginosia, joissa reilusti yli 60 % asukkaista elää yksin. Kirkollinen perhekesitys rakentuu selkeästi kristilliselle tulkinnalle rakkaudesta, avioliitosta ja sen ideaalimallista. Molemmat on tulkittu aika myöhäisen ydinperhekontekstin valossa. Tässä suhteessa ne kannattavat myös individualismin voittokulkua, individualismin, jonka yksi muoto ja seuraus on itse valittu perheettömyys.

Useimmiten kirkollinen perhekeskustelu ei mielellään tunne eikä usein tunnustakaan sellaisia nykytodellisuuden aspekteja kuin ”jaksottaista yksiavioisuutta”, ”tilkkutäkkiperheitä” tai ”uus- ja uusioperheitä”. Mutta murenevatko rakkaus ja avioliitto juuri yliviritetyn idealismin ja ylimitoitettujen odotusten tähden? Yhä useampi lapsi saa kodissaan yhä enemmän huomiota osakseen. Hän odottaa jakamatonta huomiota myös myöhemmin. Hän odottaa toiselta paljon ja usein haluaa myös antaa toiselle paljon, jopa kaikkensa. Sekä vaatimus- että odotustaso ovat nousseet, meillä on rakkaudessa ja avioliitossa kaikkemme pelissä. Toinen on minuuteni täyttymys, ja itseni toteuttamisen syvin muoto. Me rakastamme kasvaaksemme itse ihmisinä.

Ulrich Beck – tuo saksalainen edelläkävijäsosiologi – puhuu rakkaudesta ”uskontona uskonnon jälkeen”. Kadotettu rakkauden Jumala on korvattu rakkauden

jumaloinnilla, rakkaus on se, mikä antaa kaikelle tarkoituksen ja mielen, elämän syvin kutsu ja kaipuu – siis Jumala. Onko tässä rakkaudessa aavistus Jumalasta vai onko se epäjumala?

Perhediakoniassa on varmaan pakko hiljentyä ensin kysymään, mikä on perhe. Mikä on perhekäsityksemme, mitä perhettä tuemme, autamme, saatamme omille jaloillemme ja mihin? Mikä on oman idealismin hinta? Kaikissa perhemuodoissa voi elää inhimillisesti, toista kunnioittaen, armahtaen, tukien, vastuuta kantaen – tai petona. Niin myös yksin.

Rakkauden (avioliiton) jumaloinnilla ja uskolla rakkauden Jumalaan on joka tapauksessa yksi ero – edellinen tavoittaa parhaimmillaankin kaksi ja ehkä pari lasta. Inklusiivisuudessaan se sulkee muut ulos. Uskolla rakkauden Jumalaan pitäisi olla perspektiivinään koko maailma ja jokainen ihminen.

Diakonia 3/2010

KUN LAKI SUOJAA KIRKOLTA

Pastori Margot Kässmann saarnaa toukokuun 13. päivänä 2010 Münchenissä innolla, antaumuksella, asiantuntemuksella, rohkeasti, charmiaan ja hymyään kätkemättä. Hän saarnaa juuri niin kuin hänen yli 6000 kuulijaansa olivat odottaneetkin. Tulijoita olisi ollut enemmänkin, mutta jo nyt hänen raamattutunnilleen ekumeenisilla kirkkopäivillä varattu messuhalli on täyttynyt yli sallitun määrän.

Saksan evankelisen kirkon johtava piispa ja Hannoverin maakirkon piispa Margot Kässmann kärähtää rattijuoppoudesta myöhään tämän vuoden helmikuun 20. päivän iltana Hannoverissa. Hän onnistuu ajamaan virka-autollaan risteyksessä punaisia päin poliisiauton nokan edessä. Puhalluskoe osoittaa 1,1 promillea, laboratoriossa todellinen arvo nousee 1,54 promilleen. Kässmann tietää tehneensä elämänsä virheen. Hän on syyllistynyt tekoon, joka lain mukaan on rikos, josta seuraa rangaistus, tekoon, jota hän itsekin pitää häpeällisenä ja käsittämättömänä. Ihmiselle, joka vakaumuksensa ja asemansa vuoksi asetetaan esikuvaksi muille ja joka myös saarnaa ihmiselle oikeasta elämän vaelluksesta, tapahtumalla on murskaava merkitys. Ja Margot Kässmann ei ole kätkenyt vakauksensa kynttilää vakan alle. Hänen rohkeista saarnoistaan ja kannanotoistaan on kohistu julkisuudessa, rajustikin. Hän on laittanut itsensä likoon – monien mielestä turhankin monessa asiassa.

Lauantai-illan kohu-uutinen täyttää lehtien etusivut jo seuraavan viikon alussa. Kässmann joutuu pahamaineisen, sensaatioihin erikoistuneen Bild-lehden haastatteluun, jonka otsikot kirkuvat jokaisella lehtikioskilla piispan humalaa. Siitä lähtien asuntoonsa synkkään yksinkeskusteluun itsensä kanssa vetäytynyt Käss-

mann on polttomerkitty ja yhä uusien vitsien kohde. Lalleluja korvaa hallelujan, piispan aikaisemmat rattijuoppouden vastaiset lausunnot ja alkoholista luopumiseen liittyvät paastolupaukset kaivetaan tutkivan journalismin tehokkuudella esiin. Samanaikaisesti Kässmannin asuntoon kannetaan kukkanippu kukkaniipun jälkeen, puhelin soi lakkaamatta, kirjeiden vyöryvä tulva on pian ohjattava muualle. Kaikki – jopa kirkon muut johtajat – toivovat piispan jatkavan virassaan. Kässmann on ollut evankelisen kirkon karismaattisin hahmo julkisuudessa, häneen on liitetty aivan erityisiä hengellisiä odotuksia, myös kirkkoon kuulumattomien taholta. Tähdentento näyttää päättyvän uhkaavan syvään pimeyteen.

Keskiviikkona, vajaan neljän päivän kuluttua tapahtuneesta Kässmann ilmoittaa eroavansa välittömästi EKD:n johtavan piispan ja maakirkkonsa piispan virasta. Hän eroaa, koska haluaa myöntää ja kantaa syyllisyytensä ja koska hän kokee, ettei voi enää olla tehtävässään uskottava. Hän lopettaa vain neljä minuuttia kestäneen ilmoituksensa sanoihin: ”Et voi tippua syvemmälle kuin Jumalan käteen.” Muiden silmissä Kässmann ei kuitenkaan tipu minnekään. Eroilmoitus tekee hänestä uudelleen ihaillun esimerkin, esimerkin poikkeuksellisen johdonmukaisesta ja suoraselkäisestä vastuun kantamisesta. Sellaisesta vastuun kannosta, jolla ei ole paljon jakajia – ei pankkiireissa, ei poliitikoissa, ei julkisuuden tähdissä – eikä kirkossa.

Eikä kirkossa. Skandaali Margot Kässmanin rattijuoppoudesta on haudautunut tämän kevään kuluessa Saksassa todellisen skandaalivyöryn alle. Viinaakin – Kässmannin tapauksessa kylläkin tarkkaan ottaen viiniäkin – vahvemmaksi osoittautuu traagisella ja järkyttävällä tavalla vääristynyt seksi, ensin jesuiittojen eliittisääntökunnan ja sitten lähes jokaisen muun mahdollisen kirkollisen organisaation piirissä. Pastori pastorin jälkeen, sielunhoitaja sielunhoitajan jälkeen, kuoronjohtaja kuoronjohtajan jälkeen, munkki munkin, nunna nunnan jälkeen, lasten ja nuorten kasvattaja lasten ja nuorten kasvattajan jälkeen paljastuu lasten hyväksikäyttäjäksi. Ja uhri uhrin jälkeen astuu esiin ja vaatii oikeutta, kertoo vuosien ja vuosikymmenien kätketystä häpeästä, ahdistuksesta, psyyken pysyvistä kriiseistä.

Kymmenistä tapauksista tulee satoja, sadoista tuhat. Kertomukset tosielämästä ovat pöyristyttäviä. Ei vain kirkon kouluissa, ei vain lasten ja varhaisnuorten leireillä ja illanvietoissa vaan jopa rippituolissa on onanoitu, harrastettu suuseksiä, tarjottu takamusta rippi-isän vaatimuksesta ja painostuksesta, nuoria on juotettu, huumattu ja saunotettu väärän läheisyyden ja seksialttiuden lisäämiseksi. Pappi, munkki ja – joskus – nunnakin ovat käyneet härskisti käsiksi, hiplanneet, kähmineet ja pakottaneet – pakottaneet läpi herkimmän kasviain, usein monia

vuosia samaa uhria. Hengellistä valtaa on harjoitettu lihallisen vallan saamiseksi. Luottamukselle rakentuvaa riippuvuussuhdetta on härskisti hyödynnetty omien seksuaalisten tarpeiden tyydyttämiseen.

Kun paljastusvyöry on lähtenyt liikkeelle, se tempaa muita mukaansa. Lasten hyväksikäyttö ei rajoitukaan vain koteihin ja perheisiin, ei katoliseen kirkkoon, ei sen homokammoisen ja pakkoselibaatin ahtauttamaan tunkkaisen seksikielteisyysmaailmaan. Ei, vyöry leviää, tosin pieninä sivujuonteina myös evankelisiin ja täysin maallisiin instituutioihin. Lopulta se imaisee syövereihinsä jopa Saksan yhteiskunnallisen eliitin suosiman omien eliittilasten ja -nuorten koulutusahjon, Odenwaldschulen. Odenwald-koulu on ollut Saksan Summerhill, ylistetty ja kadhdittu, edistyksellisen, modernin ja humanistisen pedagogiikan seimi. Hiljaiset kuiskaukset ja huhut ovat olleet täälläkin jo vuosia ja vuosikymmeniä liikkeellä, kätkeyty on murtautunut esiin useammankin kerran. Koululaiset ovat valistaneet toisiaan, kertoneet vitsejä. Ainakin kerran epäilyjä ja puheita on käsitelty myös koulun hallintoelimissä. Esiin tullutta ei ole kuitenkaan oltu valmiita pitämään totena, saati sitten julkisesti käsittelemään. Arvostettu, säteilyvoimainen uudistuspedagogi on ollut ja pysynyt arvostettuna säteilyvoimaisena uudistuspedagogina, komiteoiden asiantuntijana ja yliopistojen luentotähtenä. Lapset ovat joutuneet kantamaan oman häpeänsä täydellisessä yksinäisyydessä.

Margot Kässmann selvisi omasta skandaalistaan kunnialla, koska myönsi syyllisyytensä julkisesti, pyysi anteeksi ja veti rikkomuksestaan myös käytännön johtopäätökset, jotka vähintäänkin suhteessa statukseen, valtaan ja rahaan ovat hänelle myös kovat. Siksi hän säilytti niin itsekunnioituksensa kuin muidenkin kunnioituksen. Katolinen kirkko ei ole selvinnyt kunnialla, päinvastoin. Kirkkoa on huolestuttanut oma maine ja asema ja lapsia hyväksikäyttäneiden tai muuten pahoinpidelleiden pappien tulevaisuus enemmän kuin uhrien kärsimys, asema ja tulevaisuus. Kirkko on kärynnyt yhä uudelleen ongelmien peittelemisestä, vaikeutemisesta ja vähättelystä. Se on tyytynyt siirtämään ilmi tulleita hyväksikäyttäjiä kaikessa hiljaisuudessa uuteen paikkaan ja tehtävään. Ja mikä pahinta – usein hyväksikäyttämään uusia lapsia ja nuoria, joita – ja joiden vanhempia – kukaan ei ole varoittanut uuden sielunhoitajan ja kasvattajan omalaatuisesta metodiiikasta ja taustasta.

Ystävänä Klaus Kiessling kirjoitti aikanaan Diakoniatieteen vuosikirjaan vavisuttavan analyysin lasten hyväksikäytöstä. Hän nimesi sen artikkelissaan sielunmurhaksi. Klaus Kiessling, kahden lapsen isä, on professorina jesuiittojen korkeakoulussa Frankfurtissa. Usein olen miettinyt, mitä hän on näinä kuukausina tuntenut ja kokenut. Sielun murhaan kirkolla pitäisi olla kaikkein vähinten

varaa. Eikä vähäisten ja pienten lankeemukseen johdattajalle kunnian kukko laula kirkon Herrankaan mukaan – merenpohjassa, myllynkivi kaulassa.

Jälkisanat

Margot Kässman, joka itse nimesi rattijuoppoustopauksensa pahaksi virheeksi, joka oli sekä vaarallinen että vastuuton, teki skandaalinsa jälkeen vaikuttavan uran teologisissa ja kirkollisissa yhteyksissä. Myöhempinä vuosina häntä esitettiin ja pyydettiin uudelleen piispaksi ja vieläpä liittopresidenttiehdokkaaksi. Molemmat ehdotukset hän itse torjui. Kässman on ollut Saksan evankelisen kirkon näkyvin hahmo julkisuudessa, rakastettu kirjoittaja ja puhuja. Hän on myös kirkon päävastuullinen Saksassa koko yhteiskunnan tasolla julhitun reformaatiovuoden 2017 tilaisuuksissa ja valmisteluisa. Hän jäi eläkkeelle v. 2018.

Kässmanin tarinan jatko on ollut hyvin toisenlainen kuin Karl-Theodor zu Guttenbergin (ks. Ilman rihman kiertämää), jonka on ollut hyvin vaikea myöntää väitöskirjansa plagiointia tai pyytää sitä anteeksi. Hän ei ole pystynyt uudelleen löytämään poliittista uskottavuutta kotimaassaan, vaikka hänen paluustaan Saksan politiikkaan on silloin tällöin huhuttukin.

Diakonia 5-6/2011

RAKASTA, KÄRSI JA ELÄ!

Kun rakkaus murtuu, moni ihminen särkyy. Jotkut myös tuhoutuvat tai tuhoavat itsensä, pahimmillaan myös entisen rakastettunsa. Tai tämän uuden rakkauden. Se on kammottavaa, mutta kertoo samalla, miten syvä rakkauden ote sisimmästämme on. Kun elämän ydin, sen kiintopisteet – mies, vaimo, koti, perhe, kaikki yhdessä koettu ja jaettu, uskottu ja toivottu, rakkaus ja kiintymys – revitään hajalle, jää jäljelle pimeys ja tuho. Rakkauden kääntöpuoli on viha. Viha, joka onneksi aika harvoin ja silti pelottavan usein saa jätetyn mielessä arkaistiset mittasuhteet. En tiedä tietääkö ihminen sisäisessä autiudessaan ja pimeydessään, mitä hän silloin tekee tai mikä häntä johtaa?

Petetyt tai jätetyn pettymyksen, turhautumisen, surun ja raivon voin ymmärtää. Sillä on oltava oikeutuksensa, tilansa ja aikansa. En silti koskaan ole voinut ymmärtää, miksi joku päätyy tappamaan ihmisen ja jopa ne ihmisen lapset, joita väittää tai on ainakin juuri väittänyt rakastavansa. Tappaminen, sanoillakaan tappaminen – toisen perimmäisen ihmisyyden ja ihmisarvon kieltäminen – ei ole rakkautta, ei edes totta. Eikä meistä kukaan lopulta omista rakastettuaan, hänen elämäänsä tai rakkauttaan.

Rakkaus on vapauden lintu. Armoa ja lahjaa. Oikeastaan ihmiselämämme suurin ihme on ehkä siinä, että jokainen rakastava näkee rakkautensa kohteen kauniina, ihmeellisenä, merkityksellisenä. Ehkä hän rakastaessaan todellakin näkee syvemmälle, kirkkaammin toisen ihmisen sisimpään kuin kukaan muu. Siksi rakastetuksi tuleminen on kaunista, ehkä kauneinta, mitä meille voi tapahtua. Siksi rakastuminen muistuttaa niin usein taivaan aukeamista maan päällä, Jumalan kosketusta, jonka jälkeen sisimpäni on toinen.

Viha saattaa pyyhkäistä jopa muistotkin tuosta kokemuksesta. Totta on, että rakkaus on väkevä kuin kuolema, kiivas ja kyltymätön kuin tuonela. Siksi ja juuri siksi hyljätyn ihmisen sisimpään saattaa repeytyä pimeyden vyöhyke, jonne yhdellekään ulkopuolisella ei ole pääsyä. Ja pimeässä yksinäisyydessä mittasuhteet katoavat. Oma kärsimys ja pettymys näkevät vain oman kärsimyksensä ja pettymyksensä, niiden ainutlaatuisen häpeän ja kivun, ja eksyy tuhoavaan katkeruuteen. Silti maailmamme on tulvillaan rakkaudessaan pettyneitä, petettyjä ja pettäjiä, jättäjiä ja jätettyjä. Yksin ei kukaan kohtalooan kannan.

Sen myöntäminen ei tarkoita kivun vähättelyä. Kun rakkaus murtuu, yhteisen elämän mennyt ja tuleva katoavat, tosin eri tavalla. Kuviteltu tai odotettu tulevaisuus katoaa ja sulkeutuu – peruuttamattomasti. Ehkä usko ja toivo kannattavat jonkin aikaa sen avoimuutta, mutta lopulta siitäkin – silloin jo väärästä uskosta ja toivosta – on luovuttava. Se saattaa olla kuitenkin vapautuksen alku. Tai kertoa jo saavutetusta uudesta vapaudesta. Suostumisesta tämän hetken, tämän elämän arvoon ja merkitykseen.

Menneisyys arvottuu ja jäsentyy väkivaltaisesti uudelleen. Se ei tee mitään elettyä, koettua tai jaksettua merkityksettömäksi – vaikka siltä toki voi tuntua – mutta moni asia ja muisto on syytä hyvästellä heti kun voimat siihen riittävät. Useimpien elämässä ja kuitenkin jäljelle paljon, mistä kiittää.

Minä jäin yllättäen yksin avioeroa ennakoivassa ratkaisussa noin kolme vuotta sitten. Jäin yksin ulkomaille, suurkaupunkiin, ilman lastamme, mieli täynnä kysymyksiä, joihin en koskaan ole saanut vastauksia. Päätin olla vastuullinen ja järkevä. Päätin pitää huolta itsestäni, ostaa kukkia pöydälle, pitää yksinäisen asuntoni siistinä, syödä hyvin, käydä – nyt kun tyhjääkin aikaa oli – elokuvissa, teatterissa, hitusen nauttia Berliinin rikkaasta elämänvirrasta. Yksin on helppo kulkea, niin ajattelin.

Ei se onnistunut. Tyhjiys ja suru olivat liian syviä. Oli pelottavaa havaita, että epätoivo ei ollut hallittavissa. Ikään kuin virran nielu vain veisi – olit sitten itse päättänyt mitä tahansa. Elämän reuna tuli tutuksi ja säikäytti. Kaikki ei olekaan hallinnassani, vaikka kuinka yritän ja tahdon – ei edes omassa elämässä. Kun kaikki on mustaa ja tyhjää, saattavat tietoisuus ja vastuuntunto kadottaa otteensa ja uskottavuutensa. Pelottava kokemus, jota en vieläkään mielelläni muistele.

Minut pelasti lapsi. Lapsi, joka joka kuukausi tahtoi tulla isänsä luokse ja viipyä mahdollisimman monta päivää. Hain hänet joka kerta Suomesta ja lensin hänen kanssaan sinne takaisin. Hän ei uskaltanut lentää yksin. Se tuli kalliiksi, mutta oli varmuudella elämäni paras sijoitus. Suomalainen koulu ymmärsi ja jousti – siitä olen vieläkin kiitollinen.

Oli tärkeää, että joku tarvitsi minua. Turvallisuus ja läheisyys, jota murroksen keskelle haluamattaan joutunut lapsi minusta etsi ja etsiessään myös minulle lahjoitti, sitoivat minut yhä uudelleen ja yhä lujemmin takaisin elämään. Lapsen haalaus välitti uskoa, toivoa ja rakkautta, joka ei enää tuijottanut tyhjin silmin yksin menetettyyn vaan näki sen, mikä on. Tässä ja nyt, aivan lähellä.

Hänelle olen edelleen maailman paras isi. Arvio on epäilemättä täysin subjektiivinen, mutta täysin oikea. Hänelle. Ja hänen kokemuksensa on minulle se usko, jota on kuvattu linnuksi, joka laulaa jo pimeässä. Turha lienee mainita, että hän on minulle maailman ihanin tytär.

Lapsen rinnalle asettuivat vähitellen, oikeastaan yllättävän nopeasti myös ystävät. Ei heitä monta tarvitse olla, muutama kuitenkin. Kuuntelijoita, tukijoita, yhteisten hetkien jakajia. Kaikki olivat aikuisia miehiä, niitä puhumattomia, tunteensa kätkeviä suomalaisia miehiä. Siihen virteen en enää koskaan usko. Tätä matkaani ovat saattaneet ensisijaisesti miehet. Ja se on ollut suoraan sanoen – aika miehekästä! Luottamus ja ystävyys tuskin ehtii yhden ihmiselämäni aikana unohtua. Jälkeenpäin on ollut helppo nähdä myös se arvo, mikä on työllä ja koiralla. Molemmat estävät käpertymästä koloonsa – pakottavat liikkeelle, ihmisten ilmoille, liikkeelle oman haudan pimeydestä, josta osa on tietysti aina myös kuviteltua.

Uskonko uskoon, toivoon ja rakkauteen? Kyllä minä uskon. Siihen suurimpaankin. Ei siihen paljon tarvita, yksi lapsi ja joukko paimenia. Jossain kaukana voi kuulla enkelienkin laulavan.

HERRAN SEURAKUNTA

*S*uunnittelin ystäväni kanssa 1980-luvulla kirjan kirjoittamista savijaloilla seisovasta kirkosta. Kokemuksemme papin työssä oli, että kirkon elämä rakentui aivan liian suurelta osalta komeisiin kulissemiin. Rakennelmat ja näkyvyys olivat vaikuttavia, mutta sisältö kumisi osin tyhjyyttään. Seurakuntalaisten sitoutuminen ja luottamus kirkon sisällölliseen antiin horjui pahasti. Emme saaneet kirjaamme alkua pitemmälle, mikä oli vahinko.

Kirkon tilanne on heikentynyt, erityisesti nuorten aikuisten korkeat kirkosta eroamismäärät tulevat luomaan kirkon uskottavuuteen ja asemaan hyvin pitkän varjon. Kasteet, kirkon kasvatustyö, verotulot, halukkuus, valmius ja sitoutuminen kirkolisiin ammatteihin, kirkon läsnäolo ihmisten elämässä – hyvin monet asiat tulevat muuttumaan.

Luterilainen kirkkomme elää haasteellista aikaa. Silti sen toimintaedellytykset ovat eräät kaikkein parhaista koko maailmassa. Tämä näyttää työntekijöiltäkin usein unohtuvan. Kirkon työntekijät tulevat kuitenkin kohtaamaan seurakunnissaan huomattavasti kriittisemmän kuulijakunnan kuin aikaisemmin. He joutuvat uudella tavalla hakemaan tietoa siitä, mitä he kirkon työntekijöinä edustavat ja mitä arvoja, sisältöjä ja malleja he yhteiskunnassa ja maailmassa haluavat edistää. Tämä tarkoittaa haastetta pohtia omaa sitoutumistaan, oman työnsä laatua ja sisältöä paljon aikaisempaa perusteellisemmin.

Kirkon työssä on poikkeuksellisen paljon tilaa ja vapautta omalle luovuudelle. Se on kirkon työntekijälle suuri mahdollisuus ja kutsu.

Virkamiesmäisen etäisesti toimiva kirkko tarvitsee kasvot. Seurakuntalainen tarvitsee kokemuksen, että kirkko osaa rehellisesti ja avoimesti puhua Jumalasta ja elämän mieleen ja merkitykseen liittyvistä kysymyksistä. Ja kokemuksen siitä, että kirkko välittää niin hänestä kuin koko maailmastakin, on lähellä ja on läsnä.

Diakonia 6/2007

SEURAKUNTATYÖSSÄ SAA KYSYÄ ELÄMÄN MERKITYSTÄ

Viiimeinen vuosi on elämässäni ollut monella tavalla aidosti rankka. Sekaan on mahtunut liian monta vähäunista yötä, liian varhaisia heräämisiä, aamuöistä sängyssä piehtarointia, huolta tulevasta, huolta aivan konkreettisista asioista – asumisen mahdollisuuksista ja eurojen riittävyydestä, seuraavista laskuista. Pitemmän päälle se on uuvuttavaa – jopa Berliinin kaltaisessa elämän uteliaisuutta ja nälkää ruokkivassa suurkaupungissa

Minun stressini syy ei ole työ. Työni on kiinnostavaa, haastavaa ja täynnä mahdollisuuksia uusille avauksille ja kokeilulle. Työ on oikeastaan – ajoittaisista kii-reistä, paineista, omista osaamattomuuksista huolimatta – yksi elämän syviä iloja, mielen antajia ja tasapainottajia elämän muiden stressaavien tekijöiden keskellä. Kokemukseni mukaan työ tarjoaa usein jopa terveen vastapainon kriisissäkin – se laittaa, välillä jopa pakottaa liikkeelle. Se kertoo, ettei oman elämäni ongel-mavyyhti ole koskaan koko maailma tai elämä. Työtä en kylläkään onneksi ole koskaan vielä onnistunut kuvittelemaan koko elämäksi. Näin ainakin itse uskon.

Silti en kakistele väittää seuraavaa: Seurakuntatyö on etuoikeus. Ehdottomas-ti. Missä muussa työssä saa keskittyä ihmisten kohtaamisen, missä muussa työssä saa samalla intensiteetillä pohtia yhdessä toisten ihmisten kanssa kysymyksiä, jot-ka ovat meille kaikille tärkeitä ja välttämättömiä? Kysymyksiä, jotka koskettavat myös ominta sisintä hyvin herkästi tai välillä myös hyvin kipeästi. Kysymyksiä, joita usein käsitellään vereslihalla - niin oman kuin toisenkin ihmisen. Vaikkapa kysymyksiä rakkaudesta ja kuolemasta. Tai ikuisia tarinoita, kuten keitä me olem-

me, missä olemme, mistä tulemme, mihin olemme menossa? Perimmäisiä kysymyksiä, joiden edessä me kaikki olemme aina ja yhä uudelleen, vaikka maailma ympärillämme muuttuisikin ja kysymysten konteksti maailman mukana.

Ne ovat kysymyksiä, joita luksustyötehtävinä on tarjolla aika harvoille ammatinharjoittajille – ehkä ennen kaikkea taiteilijoille, filosofeille ja – seurakunnan työntekijöille. Sitä ei kannata unohtaa. Uskon, että tietoisuus näiden kysymysten arvosta ja ohittamattomuudesta aidosti suojelee ja kantaa työntekijää. Seurakuntatyössä on jotain hyvin alkuvoimaista, perimmäistä ja mielekästä, koska siinä on lupa kysellä elämän mieltä ja merkitystä – ja etsiä Jumalaa. Se on työn lähtökohta, ja jos työ alkaa maistua puulta, on ehkä hyvä kysäistä itseltään, miksi lähdinkään alun perin tähän työhön? Mikä estää minua nyt näkemästä alkuperäisen merkitystä? Ei sitä kysymystä kannata pelätä – se voi olla askel kohti välttämätöntä muutosta tai murrosta – ja uudelleen löytämistä.

Milloin minun on hyvä olla työssäni? Minusta se on aika helppo määritellä. Silloin, kun olen itsekin äänioikeutettu ja täysi-ikäinen työpaikallani ja tulen myös kohdelluksi niin. Kun saan osallistua täysillä työni sisällöstä, tavoitteista ja muodoista käytävään keskusteluun. Kun minulla on oikeus myös kokeilla, etsiä ja uskaltaa uutta – erehtymisen ja epäonnistumisenkin riskillä. Sitä tilaa ja oikeutta ei saa missään automaattisesti. Traditiota ja edellistä työntekijää ja hänen työtapaansa pystyyn kuoleamisen uhallakin kunnioittavissa seurakunnissa oma tila ja näky on usein hyvinkin uhanalainen. Niitä ei tavoita hän, joka koko ajan pyytelee omaa olemassaoloaan anteeksi. Ei hänkään, joka aina esittää kilttiä ja kuuliaista isin tyttöä tai äidin poikaa. Oma tila ja näky on uskallettava itse etsiä ja löytää. Mutta sen etsiminen ja löytäminen on välttämätöntä, jos aikoo aivan aidosti elää ja kokea eläessään jopa iloakin siitä, mitä on ja tekee. Minulla on oikeus elää itseni näköistä elämää ja tehdä itseni näköistä työtä. Perusoikeus, jota kukaan ei voi ottaa minulta pois.

Narsistiseen sooloiluun tai itsevalittuun laiskuuteen omaa työnäkyä ei kannata sekoittaa. Molempia seurakunnista löytyy aivan riittävästi ja molempia sallitaan kohtuuttomassa määrin. Kustannukset molemmista kantavat kollegat ja seurakuntalaiset, osin epäilemättä Lonely Star itsekin. Jos jatkuvasti loistaa yksin muiden pimeyden keskellä, voi vähitellen tulla aika yksinäinen olo – syystäkin. Ainakin aikaisemmin seurakunnissa sai kaikessa rauhassa sekä soolota, tehdä liikaa, että yliuuvuttaa itsensä totaalisesti. Kukaan ei puuttunut. Samaan aikaan itsensä uuvuttavan ja rajattoman kollega sai kaikessa rauhassa selvitä kaloreja tuhlaamatta, tehdä juuri ja juuri sen, mistä ei millään voinut pyristellä irti. Tai keskittyä kaikkeen muuhun kuin siihen, mistä hänelle maksettiin palkka. Kukaan ei puuttunut siihenkään.

Toivottavasti tilanne on nykyisin paremmin. Välillä kuitenkin epäilen. Työn rajaamisesta ainakin puhutaan paljon. Minusta välillä liiankin paljon ja aivan liian kaavamaisesti. Kaavamainen vapaa- ja työajan erottelu on minusta kirous ja onnettomuus seurakuntatyössä. Se ei vain toimi, ja epätoivoinen pyrkimys siihen vie työstä sekä omaleimaisuuden että vapauden tilan. Joustava työaika ja joustava vapaa-aika tukevat parhaiten kutsumusammattia. Edellyttäen tietenkin, että kutsumustyöntekijän kutsumuksesta on jotakin jäljellä, ja että kutsumustyöntekijän työnantaja ja esimies osaavat arvostaa ja kunnioittaa työntekijän itseohjautuvuutta ja vastuullisuutta. Itseohjautuvuus edellyttää joka tapauksessa aika lujaa moraalista selkärankaa. Ja viisautta. Viisautta valita ja keskittyä, viisautta delegoida ja jakaa vastuuta, viisautta sopia ja tehdä yhdessä. Ainakaan minulla ei aikanaan Keski-Lahden seurakunnan nuorisopastorina ollut liikaa mitään näistä viisauden lajeista. Helppo myöntää ja nähdä – paljon myöhemmin. Varsin vaikeaa se oli silloin – kaikesta vastuullisena ja kaiken parhaiten osaavana. Mutta kukapa sokeaa taluttaisi?

Työmoraalin puute on erityisesti diakoniatyöntekijöillä huomattavasti harvinaisempi vamma kuin viisauden ja itsesuojeluvaiston puute. Kertomukset seurakuntatyöntekijöiden uupumuksesta, kriisiytymisestä, loppuun palamisesta, sairaslomista kertovat surullista tarinaa siitä, miten vähän me olemme ymmärtäneet siitä verrattomasta aarteesta, josta käytetään nimeä kristillinen ihmiskäsitys. Sen suuruus on siinä, että se ei kiellä ihmisen rajallisuutta ja keskeneräisyyttä. Ihminen on kuolevainen, toisin sanoen ajallisesti rajallinen. Sen ymmärtäminen takaa Herran sanan mukaan meille jopa viisaan sydämen. Rajallinen ihmisen on myös laadullisesti. Näin on ainakin Paavalin mukaan, joka ei tunnetusti tehnyt sitä hyvää, mitä tahtoi, vaan sitä paha, jota ei tahtonut.

Rajallisuus on viisautta – se julistaa, ettei työntekijän tarvitse olla aina valmiina -automaatti, ei tarmoa uhkuva tehosekoitin eikä kaiken osaava ja jaksava yleiskone. Riittäisi vallan, jos suostuisi olemaan ihminen. Sillä rajallinen ihminen voi olla ihminen toiselle ja rajallinen ihminen voi rakastaa ja armahtaa toista ihmistä. Pitäisikö ihmiseltä enempiä odottaa? No ehkä vielä sitä, että kun on oikein syvästi ymmärtänyt rajallisuuteensa, niin voisi myöntää ääneen ja ajoissa jopa sen, että nyt en jaksa, nyt minä tarvitsen sinun tukeasi ja apuasi. Kristitty on aina sekä auttaja että autettava – vastavuoroisesti ja vaihdellen. Jos hän on vain auttaja, ei hän suostu olemaan ihminen. Silloin hän on onnettomuus itselleen ja eksyksissä Jumalalleen. Ja lisäksi vaara niille, joita hän tahtoo auttaa. Vain ihmisen kohtaamisesta jää jälki, hyvä jälki. Jälki, jonka keskellä Jumalan inhimillisyys saattaa koskettaa minun kauttani sinua ja sinun kauttasi minua. Mitä me muuta kaipaamme?

Diakonia 2/2014

DEMARIT JA KIRKKO MIELTÄ VAILLA?

Demareilla ei mene hyvin. Eikä ihme. Kuka tietää tänä päivänä, mitä sosiaalidemokraattinen politiikka on? Puolue, jolla oli aikanaan väkevä ja maailmaa syvästi muuttanut utopia oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja – eroksi sosialismista – demokratian hallitsemasta yhteiskunnasta, hapuilee hämärässä. Aikanaan työväen liikkeen näky muutti maailmaa, ja se muutti maailman epäilemättä paremmaksi. Tuon hyvyyden hedelmiä me pohjoismaalaiset olemme saaneet nauttia jopa poikkeuksellisen etuoikeutetusti. Pohjoisissa yhteiskunnissamme on kansan suuren enemmistön ollut jo pitkään hyvä ja turvallista elää. Mitataanpa kansainvälisillä tutkimuksilla sitten hyvinvointia, koulutusta, terveyttä, ikää, tuloerojen vähäisyyttä, sukupuolten tasa-arvoisuutta, lahjonnan vähäisyyttä yhteiskunnassa tai oikeastaan mitä tahansa yhteisen hyvän merkkipaalia, Pohjoismaat ovat kärjessä. Kannattaa muistaa, että kaikki nuo hyvinvoinnin, tasa-arvon ja demokraattisen liberalismien saavutetut näyteikkunat olivat kerran täyttä yhteiskunnallista utopiaa, näky jostakin, millä ei ollut todellista sijaa maan päällä. Tänään ne ovat – ainakin vielä – osa arkista todellisuuttamme. Meillä on siis jotakin menetettävää.

Demarit ovat menettäneet jo paljon. Mahtipuolue on kutistunut niin pieneksi, että sitä uhkaa pian luisuminen ulos jopa neljän suuren joukosta. Eikä ihme. Puolue on harrastellut jo pitkään lähinnä puolustustaistelua ja vetäytymistäktiikkaa, seissyt sormi suussa ihmettelemässä omaa rooliaan ja tehtäväänsä. Ilman näkyä, ilman rohkeutta, ilman sisältöä. Jotkut arvioijat saattavat tyyneesti todeta, sosiaalidemokratian kuuluneen jo ajat sitten menneeseen historialliseen vaiheeseen, teollistumisajan yhteiskuntaan. Demarit näyttävät itsekin joskus ajattelevan näin.

Puolueen ”nuori toivo”, toinen varapuheenjohtaja Eero Vainio totesi viime vuonna Hesarin sivuilla, että saattaahan olla, ettei sosiaalidemokraattisella politiikalla ole ajassamme kysyntää. Moista poliittista itsemurhatekstiä lukiessani totesin mielessäni, ettei minulla ainakaan olisi minkään puolueen äänestäjänä minkäänlaista kysyntää Eero Vainiolle.

Asioita hoidellaan ja hallinnoidaan, mutta syvempi analyysi maailmasta, sen muutoksen suunnasta ja omista tavoitteista puuttuu. Miksi Suomen sosiaalidemokraattinen puolue on olemassa, mikä on sen mieli tänä päivänä? Kummallisinta tässä on, että demarit etsivät itseään aikana, jolloin heillä olisi aidosti tilausta. Mitä suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuu? Hyvinvointirakenteiden systemaattista purkua, jolla ei loppua näy, selkeää taloudellista eriarvoistumista, joka jo nyt murentaa tasa-arvon ja epäilemättä vaarantaa vähitellen myös demokratian ja sitä kannattelevan solidaarisuuden.

Valtiolla tai kunnilla ei ole tunnetusti varaa mihinkään. Eikä varmasti olekaan, koska verotus on markkinoiden syvämielisten ajattelijoiden ja oikeistopoliitikkojen toimesta leimattu kaiken taloudellisen kehityksen suurimmaksi uhaksi. Niitä myös maksetaan aidosti vähemmän kuin aikaisemmin – henkilökohtainen tiputukseni 90-luvun talouslaman aikaan on kymmenen prosenttia. Vielä suuremmalla säästöprosentilla pääsee toki moni muukin elämästä nauttimaan. Suomessa toimii aivan laillinen ”veronkierto”, jota erityisesti usein varsin hyvätuloiset lääkärit ja asianajajat ovat fiksusti hyödyntäneet. Yhtiötä itsesi ja toimintasi niin veroprosentti tippuu alle 30:n, sen lisäksi voit nauttia veroneuvonnasta, autoedusta, firman laskuun hommatuista kännyköistä, oopperalipuista ja aterioista. Tienaatpa sitten 500 000 tai 50 000 €, mikä sekin toki on Suomessa hyvin, maksat veroja täysin saman verran. Kateutta? Ei vaan selkeää epäoikeudenmukaisuutta, jos sitä vertaa tavallisen palkansaajan elämään tai suhteuttaa hyvinvointivaltion rahoittamisvastuuseen.

Sosiaalidemokraattiset puolueet olivat pohjimmiltaan viisas kompromissi sosialismin ja kapitalismin välillä – samalla – aikanaan – uudistushaluinen, rohkeakin poliittinen liike, puolue, jonka katon sanottiin olevan korkealla ja seinien avaralla. Moni- ja tasa-arvoinen liike, joka tiesi kenen asiaa ajoi. Suomen ev. lut. kirkko on epäilemättä myöskin kompromissi – aika onnistunut jopa – jos ajattelemme, miten uskollisesti herätysliikkeetkin ovat pysyneet usein turhan liberaaliksi kokemansa kirkon hellässä syleilyssä. Mutta uhkaako kirkkoa sosiaalidemokraattinen tauti? Ei näkyä, ei rohkeutta, ei sisältöä? Kirkko on jo pitkään etsinyt pulmiinsa hoitoa sisätautien osastolta, tuijotellut harvinaisella uskollisuudella omaan napaansa. Kirkolla ei mene hyvin. Jotain outoa siinä on. Kirkolla-

kin menee huonosti aikana, jolloin sen sanomalla pitäisi olla kummasti kysyntää. Monimuotoista hengellistä ja henkistä etsintää ei ajastamme puutu. Ei myöskään tarkoituksettomuutta, ei yksinäisyyttä, ei mielen puutetta, ei kaipuuta yhteisyyteen ja osallisuuteen. Kirkon selkeää ääntä yhteiskunnallisen ja taloudelliseen kehitykseen kirkon oman uskon ja eettisen pohdinnan pohjalta on moni kaipaillut jo julkisuudessakin. Mutta hiljaista on, kovin hiljaista.

Kirkosta eroaminen ei tänä päivänä ole ketään leimaava teko, se on normalisoitunut ja arkipäiväistynyt, helpottunut niin käytännöllisesti kuin kulttuurisestikin. Kirkkoon kuulumisen sen sijaan alkaa olla selkeästi tietoinen ratkaisu, joka täytyy perustella ainakin itselle. Ja silloin tarvitaan perusteluja. Kirkon on – haluaapa se tai ei – näytettävä värinsä. Olmimaiseksi kalvennut ja valjuksi vessittynyt koko maailmaa syleilevä kompromissi ei tähän riitä. Kirkko ei ole poliittinen puolue, mutta myös sen jäsenten on tiedettävä, kenen joukossa he kirkkoon kuuluessaan seisovat ja miksi. Kenen joukossa ja puolella kirkko uskonsa pohjalta on, kenen asiaa se ajaa, kenen lauluja laulaa? Mitä kirkko tässä maailmassa edustaa, mikä sen näky on niin suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan kuin globaaliin maailmaankin? Ilman vastauksia kirkko ei selviä. Strategiapapereiden sisäsiittoinen ja useimmiten yksipuolisen organisaatiolähtöinen näpertely ei tähän riitä. Meidän kirkko 2015 on ensi vuonna ajanlaskunsa lopussa. Paljonko sen tavoitteista on toteutunut? Missä, milloin, missä muodossa? Rohkaisevia esimerkkejä epäilemättä on, mutta ne on systemaattisesti tuotava esiin, jalostettava muuallakin toteutettavaksi.

Kirkon sanoma ja vakaumus tarvitsevat konkretisoinnin kirkon itsensä toiminnassa, sen viestissä yhteiskunnalle ja ennen kaikkea seurakuntalaisten ja heidän yhteisöjensä arjessa. Asioiden hoitelu ja hallinnointi, papereiden ja mietintöjen uskollinen puurtaminen eivät tähän riitä. Kirkko maistuu jo nyt aivan liian pahasti paperilta, varovaisuudelta ja kauniilta sanoilta. Kirkko ja sen seurakunnat toimivat aivan liikaa omilla ehdoillaan, järjestävät aivan liikaa omaa toimintaa, sulkeutuvat aivan liikaa omien tilojensa suojaan, hoitavat aivan liian uskollisesti heitä, joita on aina hoidettu. Elämä on usein muualla.

Esseisti ja kolumnisti, vihreä poliitikko Jukka Relander tiivistä Kotimaassa toissa vuonna kirkon syvimmän ja vaarallisimman vammaa osuvasti: ”Mutta isompi ongelma on kirkon sulkeutuneisuus. En ole koskaan nähnyt kotikaupunginosasani pappia enkä tiedä, kuka siellä on kirkkoherrana. Johonkin toimistoon työntekijät päivittäin menevät, mutta kansalaistapahtumissa heitä ei näe. Se on erikoista, koska meneillään on kaupunkikulttuurin uusi syntyminen.” Kirkko on työntekijöittensä ja järjestelmänsä virkamiesmäistymisen ja privatisoitumisen myötä yhä

kasvottomampi. Aika usein se on myös näkymätön, mutta hämmentävää kyllä myös sanaton niin paikallistasolla kuin koko yhteiskunnassakin. Loppulauseeksi sopiikin hyvin Relanderin kysymys: ”Eikö kirkon pitäisi olla muutosvoima ja ideologisen keskustelun avaaja?”

Diakonia 3/2007

KAIKKI JOUKOLLA RAJOJA RIKKOMAAN

Ystävänä Pauli Lindström, lahtelainen arkkitehti ja kristitty yksin Jumalan armosta, rakentaa lukuisine ystävineen ja yhteistyökumppaneineen koulunkäyntimahdollisuuksia tsunamin uhreille. Rakennustyö tapahtuu Sri Lankassa yhdessä Baddekaman buddhalaismunkkien kanssa. Keskeinen tavoite on, että tsunamissa kärsineiden ja muutenkin köyhien perheiden kouluikäiset lapset saisivat apua koulunkäyntiin. Koulunkäynti kun avaa nykymaailmassa tulevaisuuden kaikkein varmimmin.

Konkreettisesta tarpeesta Baddekamassa on syntynyt myös hampaanhoitoprojekti hammasklinikoineen ja tiiliprojekti omine tiilikoneineen. Työn edellytykset ja jatkuvuuden takaavat keskeisesti yhteistyö oranssikaapuisten buddhalaisten kanssa. Minusta projekti on oiva näyte ekumeenisesta ja modernista diakonias- ta, ekumeenisesta sanan laajemmasta mielessä eli uskontojenvälisenä yhteistyönä. Työssä kunnioitetaan niin omaa kuin toisenkin vakaumusta ja arvopohjaa. Helmikuussa 2007 pidetyssä lastenjuhlassa, jossa myös Sri Lankan sosiaaliministeri oli läsnä, Pauli sai innostuneen vastaanoton korostaessaan juhlapuheessaan päätäväisesti vapautta uskonnon, tieteen ja taiteen alueella, veljeyttä talouden alalla ja tasa-arvoa lain edessä. Mikään näistä vahvasti eurooppalaisista arvoista ei välttämättä ole kovinkaan konkreettista arvotodellisuutta Aasian maissa. Ne ovat arvoja, jotka välillä ovat olleet myös kristillisille kirkoille aivan liiankin kuuma peruna, välillä taas saaneet voimansa ja konkretiansa nimenomaan kristillisestä vakauksesta ja siitä kasvavasta omantunnon vapauden ja lähimmäisyyden vaateesta.

Toisella puolen maailmaa Magdeburgin tuomiokirkossa, itäisessä Saksassa valmistuttiin tämän samaisen vuoden 2007 huhtikuun lopussa allekirjoittamaan ainutlaatuinen sopimus Saksan evankelisen kirkon ja Saksan roomalaiskatolisen piispainkonferenssin välillä. Mukaan sopimukseen ovat tulleet myös Saksan ortodoksien komissio, Saksan anglikaanisepiskopaaliset seurakunnat, metodistit, vanhakatoliset, mutta myös useita ”siirtolaiskirkkoja” kuten armenialaisapostolinen ortodoksinen kirkko ja etiopialaisortodoksinen kirkko. Mistä tässä juhlitussa sopimuksessa sitten on kysymys? Sen sisältönä on toisen kirkon kasteen molemminpuolinen hyväksyminen. Kristityt alkavat jopa aivan virallisesti paperillakin saavuttaa yksimielisyyttä siitä, että jopa toisen kristillisen kirkon kastekin on aito kristillinen kaste ja sellaisena toistamaton.

Jotain symbolisesti vahvaa, mutta samalla kovin ironista on siinä, että tämä innovatiivinen sopimus allekirjoitetaan juuri Magdeburgin tuomiokirkossa. Osoite on joka tapauksessa tietoisesti valittu. Kirkossa on jäljellä Otto Suuren sinne jo ennen vuotta 1054 – eli siis ennen idän ja lännen kirkkojen eroa – pystyttämä kivinen kastemalja. Siellä siis yksi kirkko ja yksi kaste olivat aikanaan täysin elävää todellisuutta kaikille kastettaville. Vuodesta 1054 on vierähtänyt vasta 953 vuotta, uskonpuhdistuksesta lähes 500 vuotta vähemmän, mutta joka tapauksessa varsin useita vuosisatoja ja sitäkin useampia kristillisiä sukupolvia. Ja jo nyt olemme siis valmiit väittämään virallisestikin, että vaikkapa ortodoksit, katoliset ja luterilaiset ovat aivan oikein kastettuja ja siis ilmeisesti aivan aitoja Jumalan lapsia – ainakin, jos sattuvat asumaan Saksanmaalla.

Magdeburg 29.4.2007 on sinänsä upea ekumeeninen askel, mutta jollain tavoin myös järkyttävä ja minusta osin itkettävä, osin naurettavakin askel. Itkettävä ja naurettava, koska se kertoo, miten vähän kirkot ja niitä johtavat kristityt elävät todellisuudessa. Todellisuudessa, jossa miljoonat ovat jo ajat sitten jättäneet kirkonsa ja uskonsa pettyneinä, pettyneinä joko niiden sisällölliseen antiin tai niistä kumpuavaan ahdasotsaisuuteen ja rajoittuneisuuteen.

Kirkoissa on ekumeenisissa yhteyksissä tapana puhua veljistä ja sisarista ja keskinäisestä rakkaudesta. Samanaikaisesti niille tuottaa vaikeuksia tunnustaa toistensa jäseniä aidoiksi kristityiksi tai pystyä laskemaan lampaitaan yhteiselle ehtoolliselle oman Herransa eteen! Eivät edes niitä satojatuhansia jäseniään, joista toinen on ortodoksi ja toinen katolinen, toinen luterilainen ja toinen roomalaiskatolinen. Usko toisen kirkon Jumalaan erottaa siis jopa perheenjäsenet toisistaan lampaista ja vuohiksi jokaviikkoisessa messussa. Veljeyttä, sisaruutta, keskinäistä yhteyttä ja rakkautta? Uskottavaa todistusta niistä? Uskottavaa uskoa ”yhteen Jumalaan, kaikkivaltiaaseen Isään, taivaan ja maan, kaiken näkyvän ja näkymät-

tömän Luojaan?” Uskottavaa uskoa, jossa me Nikaian tunnustuksen mukaan tunnustimme jo 300-luvulla jopa yhden kasteen tietämättä mitään Magdeburgin pahasti viivästyneestä huhtikuusta 2007.

Viidessäkymmenessä vuodessa kovin maallisessa EU:ssa on saavutettu koko joukko enemmän. Euroopassa on solmittu niin paljon taloudellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia siteitä, että toisiaan vuosisatoja raivopäisesti tappaneet eurooppalaiset istuvat oman ja samalla yhteisen etunsa nimissä hymyillen samassa pöydässä ja puhuvat aivan vakavissaan yhteisestä Euroopasta. Yhteinen taloudellinen etu näyttää yhdistävän ihmisiä ja maailmankatsomuksia hyvin paljon syvemmin kuin usko yhteen Jumalaan. Jokaista kristittyä asian pitäisi kyllä aivan aidosti itkettää.

Katoliselta teologilta Hans Urs von Balthasarilta on lähtöisin iskevä arvio: ”Vain rakkaus on uskottavaa.” Vain kristinusko, jossa aidosti heijastuu, ilmenee ja konkretisoituu rakkaus arjen keskellä, on uskottavaa tämän maailman silmissä. Ensimmäisten vuosisatojen kristittyjen historia on aikanaan poikkeuksellisella selkeydellä todentanut tämän väitteen pätevyyden. Diakonian historia ja nykyisyys on tehnyt sen usein. Aivan aidosti siis Jumalan kiitos, että kirkolla on diakonia! Diakonia on omassa toiminnassaan aina uskaltanut rakkauden ja vastuun nimissä ylittää rajoja, uskonnollisia, sosiaalisia, kirkollisia ja kansallisia rajoja, mutta myös sopivuuden rajoja. Todellisuus ajaa kirkkojen ohi peruuttamattomasti, elleivät idän ja lännen kirkot uskalla paljon entistä tietoisemmin ja nopeammin astua lähemmäksi toisiaan ja toimia yhdessä. Todellisuus ei ole kovin kiinnostunut iänikuisista opillisista väänkyröinnistä tai kirkkojen ja kristillisten liikkeiden usein kovin sairaasta asennemaailmasta toisiaan kohtaan.

Vanha ystäväni, entinen stalinisti kertoi pohtivansa vakavasti kirkkoon liittymistä. Vain kirkko näyttää Suomessa enää pitävän kaikkein köyhimpien puolta – oli perustelu minut yllättäneelle pohdinnalle. Diakonian kannattaa ehdottomasti murtaa rajat ja rakastaa! Rohkeus on sen paras anti kirkolle ja maailmalle.

Diakonia 2/2013

JOS KIRKKOON TAHDOT MENNÄ NYT...

Käyn silloin tällöin kirkossa. Joskus nykyisen kotikuntani kauniissa puukirkossa, useimmiten kuitenkin Keski-Lahden seurakunnan Ristinkirkossa. Kirkko seisoo sen alas revityn vanhan puukirkon paikalla, jonka pelastamiseksi minäkin keräsin aikanaan nimiä Lahden torilla. Ristin-kirkosta ja siihen kokoontuvasta seurakunnasta tuli kuitenkin hyvin merkityksellinen osa elämäni, työtäni, identiteettiäni. Hyvin syvä osa, jota ei voi pyyhkiä pois. Saavun sinne edelleen kuin kotiin, se on kiistatta kotikirkkoni. Samalla saavun keskelle muistoja, joista osa on epäilemättä nostalgisen kauniita, osa kipeitä. Kaikki syvästi minua.

Keski-Lahti on ainoa seurakunta, jossa olen Suomessa työskennellyt. Juuri siellä olen tuntenut, kokenut, jakanut ja kohdannut asioita ja hetkiä, joita vain ehkä pappi saa elämässään kokea, jakaa ja kohdata. Papin työ on merkillistä – saa olla hyvin lähellä ihmisiä, jopa heidän herkimpiä ja kipeimpiä salaisuuksiaan. Ja saa jakaa töikseen jotakin syvästi hyvää eli luottamusta uskon, toivon ja rakkauden merkitykseen ihmisen elämässä. Mitä ihminen voisi enempää työltä tai elämältä toivoa?

Viime pääsiäisenä päätin maistella kristillisyyttä oikein isommassa annoksessa. Kävin kotikirkossani kiirastorstaina, pitkäperjantaina, pääsiäisyönä ja toisena pääsiäispäivänä. Välillä toki taistelin itseni kanssa, aurinko kutsui ja viekoitteli hiihtämään järvien jäille. Menin kirkkoon.

Pääsiäisvaellukseni ehdoton huippu oli pitkäperjantain sanajumalanpalvelus. Pidän yleensäkin suunnattomasti sen riisutusta, oleelliseen keskittyvästä kauneu-

desta. Ristinkirkon mahtavien urkujen tilalla soi nyt yksinäinen, yksinäisyydessään sitäkin enemmän koskettava huilu. Huilun meditatiivinen kaipuu vuorotteli evankeliumin lukemisen kanssa katkaisten sen juuri sopiviin kokonaisuuksiin. Ja Aurora Ikävälkön laulaessa eleettömän vaikuttavasti tuon yksinäisen huilun säestämänä Bachin ”Aus Liebe will mein Heiland sterben”, pysähtyi maailma ainakin minun tajunnassani. Tällä kertaa jumalanpalveluksessa täsmäsi kaikki – rakennet, virret, laulu, huilu ja Raimo Ylä-Soininmäen saarna. Kokonaisuus oli ehjä, puhutteleva, henkilökohtaiseen pohdintaan haastava, lähelle tuleva, sisintä koskettava. Harmittamaan jäi ainoastaan se, että niin harva oli paikalla – alle sata yli tuhannen hengen kirkossa. Kotiin jääneet menettivät paljon. Lähdin kirkosta äärettömän hyvillä mielin, iloiten koko kristikunnan kaikkein synkimpänä päivänä. Aurinko paistoi.

Pääsiäisyön messuun liittyy Ristinkirkossa kaikkein syvimpiä henkilökohtaisia muistoja. Aloitin tuon yömessun Keski-Lahden seurakunnan nuorten kanssa ja heidän innoittamana jo vuonna 1978. Ylösnousemusjuhla oli silloin vielä suuri tuntematon Suomen ev.lut. kirkossa. Meidän oli lisäksi varmasti ainoa ja ensimmäinen, jota mainostettiin kaupungin lyhtytolpissa. Kirkkokäsikirjassa ei tälle messulle silloin ollut minkäänlaista kaavaa; niinpä teimme omamme. Osan sopivista teksteistä ja lauluista löysimme ja kokosimme Taizén kiertokirjeistä. Seurakunnalle nuorten joukko opetti laulut ennen messun alkua, ja samainen joukko toimi varsinaisessa messussa yhteislauluun rohkaisevan kanttorin roolissa. Perusajatus oli, ettei selittämätöntä selitetä. Kaikki keskittyi meditatiiviseen, omille ajatuksille ja tunteille tilaa antavaan matkaan pimeydestä valoon, kuolemasta elämään. Tuo kokemuksellinen matka ja sen konkretisointi valolla, väreillä, teksteillä, musiikilla, lauluilla ja ehtoollisella riitti.

Ja hyvin riittikin – ensimmäinen yösnousemusjuhlamme kokosi 250 henkeä, seuraava jo 500. Sitä seuraavana vuonna kirkkoon tulvi vielä satoja lisää. Syykin oli selvä: Etelä-Suomen Sanomat julkaisi juuri ennen pääsiäistä kuvakertomuksen edellisen vuoden messustamme. Satojen tuohusten kynttilämeren kruunasi lopuksiunauksen aikana alttarikaiteeseen nojaava viisimetrinen puinen kynttiläristi. Se oli kuvienkin välittämänä näky, joka hiljensi, pysäytti ja kutsui kauneudessaan. Messusta oli parissa vuodessa tullut tapahtuma, jossa tunteet ja viesti kohtasivat toisensa. Siinä uskallettiin iloita ja halata eikä kenelläkään ei ollut sinä yönä mihinkään kiire. Seurakunta tarjosi täytekkukahvitkin – olihan juhlien juhla.

Yöjumalanpalvelus oli minulle tämän pääsiäisen pettymys. Korkeakirkollisessa viisaudessa oli kirkkokäsikirjan taatusti oikeaoppisiin yömessukaavoihin upotettu suunnilleen koko kristillinen dogmatiikka ja pelastushistoria. Kun kristityn

vaellus kulkee maailman luomisesta Egyptin orjuuden ja Punaisen meren halkijuoksun myötä kasteen muistamiseen ylösnousemusta unohtamatta, voi sanallisen syvämielisyyden uuvuttama seurakuntalainen alkaa yön keskellä aidosti haukottella. Ja mikä pahinta, kokea vierautta – ja syystä! Etenkin kun yön dogmaattinen dynamiittipaukku on ommeltu yhteen liturgisen korein ylisanoin, jotka tuskin aivan heti avautuvat seurakunnan Matille ja Maijalle sen enempiä juhlan kuin arjenkaan keskellä: ”Tämä on se yö, jona Jumala vapauttaa Kristukseen uskovat ja tempaa heidät synnin syövereistä ja vie heidät armon valtakuntaan.” Satunnainen kirkossa kävijä tuntee taatusti tulleen puhutelluksi.

Seurakunnan riemussa on pitelemistä, kun se milloin ”ylistää Voittajaa”, ”ylhäistä kuningasta”, milloin rukoilee Jumalaa ”ottamaan vastaan ylistysuhrinsa” onnistuttuaan livistämään faaraan käsistä ja pääsemään ”perille taivaalliseen kotimaahan”. Ei, hyvä ihme! Kenelle näitä messukaavoja tehdään? Kenen näissä messuissa pitäisi saada ymmärtää, kokea ja kohdata ylösnousemuksen ilo? Kenen sanoilla? Ja missä tämän – paavi Franciskuksen sanoin – ”teologisen narsismin” keskellä näkyy tai elää yhteisöllisyys, inhimillisyys, aitous? Messun toimittajille ei juolahda edes tänä yönä mieleen jäädä ovelle toivottamaan poistuvalla seurakunnalle hyvää pääsiäistä.

Peruskohteliaisuudesta, vaikkapa alkutervehdyksestä – johon saattaisi jopa kuulua jumalanpalveluksen toimittajien esittely – on kolmenkymmentuhannen seurakuntalaisen pikku yhteisössä ajat sitten luovuttu. Niinpä tunnenkin YLE ykkösen kuuluttajat paremmin kuin ”oman seurakuntani” nykypapit. Tämä liturginen virtaviivaisuus – vai liekö ajansäästö? – johtaakin sitten siihen, että herkän mysteerin keskellä aletaan yhtäkkiä kuulutella, mistä saa alkoholitonta ehtoollisviiniä ja keliakiaoblaatteja. Tyylitajuhan se siinä juhlii! Papilla oli toki harvinaisen kaunis ääni ja urkuri teki lopussa kaikkensa. Niinpä ilo ilmeni kunnolla jo loppuvirressä, joka olikin ortodokseilta lainattu pääsiäistöropari. Matka siihen oli turhan pitkä.

Toisena pääsiäispäivänä yllättäin sama kanttori, sama pappi kuin pitkäperjantaina. Hyvä olo valtaa minut jo messun alussa. Kanttori Auroran intensiivisen sykähdyttävä loppulaulu päättyy tällä kertaa seurakunnan spontaaniin ilon purkaukseen – huudoin, taputuksin. Jään pitkäksi aikaa pohtimaan, missä ero. Pappi puhuu tässäkin messussa aidosti ihmisten kieltä, tulee olemuksellaan ja sanoillaan rinnalle, uskaltaa laittaa itsensä likoon – ja oikoo surutta jokaisessa rukouksessa kirkkokäsikirjan turhat koukerot. On siis ihminen ihmisille. Kanttori ei esitä eikä esiinny. Eleettömyydessä ja eläytymisessä on jotakin sanoin vaikeasti tavoitettavaa nöyrää kauneutta ja vaikuttavaa läsnäoloa. Ja se koskettaa.

Uusi paavi on heittänyt koreat punaiset kengät nurkkaan, lyhentänyt ja yksinkertaistanut ylipitkät liturgiat ja tervehdykset. Messun keskellä hän on suudellut ja halannut lapset, siunannut vammaiset, pessyt naisvankienkin jalat Casal del Marmon nuorisovankilassa, astunut ihmisten keskelle murtautumalla ulos kaa-voista ja tiivistänyt kirkon haasteen oleelliseen: ”Kirkko on kutsuttu astumaan ulos itsestään, kutsuttu menemään reuna-alueille, ei vain maantieteellisesti, vaan inhimillisen olemassaolon reuna-alueille”, sinne ”missä kärsimys ja verenvuodatus hallitsevat”.

Pitkäperjantain saarnaaja Ristinkirkossa sanoi saman hieman toisin sanoin: ”Me emme tarvitse kärsimysmystiikkaa. Sitä on elämämme täynnä. Me tarvitsemme rohkeutta hyvyyteen, sen ymmärtämiseen ja kohtaamiseen, että lähimäisyys, toisen hyvä on kaiken hyvyyden arvioimisen lähtökohta, sillä toisen puolesta Kristus kuoli. Me olemme jo nyt kuolleita, jos meillä ei ole kosketusta tähän hyvyyteen. Nouse ylös, jos tunnet sydämessäsi, että sanoma rakkaudesta koskettaa sinua. Nouse ylös, jos haluat elää toisten puolesta!”

Amen!

Diakonia 5/2013

KENELLE KELLOT LYÖVÄT?

Kuka on kirkko? Oikea vastaus on luonnollisesti: Me kaikki Kristukseen kastetut olemme kirkko. Me kaikki olemme kirkko myös silloin, kun itse kritisoimme kirkkoa. Joudun aina kysymään itseltäni, mitä itse olen tehnyt sen hyväksi, ettei kirkko olisi sitä, mistä sitä arvostelen. Myös kirkon kiitokset ovat yhteisiä kiitoksiamme, meille kaikille tarkoitettuja. Hyvin moni kiitos nousee kohtaamisesta. Jos kirkon aidosti koetaan välittävän siitä, mitä ihmiselle tapahtuu, ei sen arvostus jää kätköön.

Galatalaiskirjeen alun tulkinta kirkosta on ollut minulle aina läheinen: ”ei ole tässä juutalaista eikä kreikkalaista, ei ole orjaa eikä vapaata, ei ole miestä eikä naista; sillä kaikki te olette yhtä Kristuksessa Jeesuksessa.” Mielelläni lisäisin nykykeskustelun näkökulmasta lisäyksen: ei ole tässä heteroa eikä homoa. Näin ihanan utooppiselta Jumalan valtakunnan ennakoinnilta ei kirkon konkreettinen todellisuus valitettavasti missään näytä. Mutta pitäisikö Paavalia täydentää jo toisinkin? Vaikkapa: ei ole tässä diakonia, ei nuorisotyöntekijää, ei kanttoria, ei pappia, ei piispaa. Arjen keskellä olemme useinkin veljiä ja sisaria. Kirkon teologisessa tulkinnassa hajurako on kuitenkin hämmäntävän suuri.

Kirkon työntekijät eivät ole samalla viivalla. Sanomattakin on selvää, että pappi on ennen kaikkea kirkko, kirkon varsinainen symboli. Papit ovat kansoittaneet kaikista korkeimmissa päätöselimissä automaattisesti kolmasosan paikoista, mitä Johanna Korhonen harvinaisen oikeutetusti viime Diakonia-lehdessä kritisoi. Lisäksi piispat – siis pappiskunnan edustajat – voivat mitä moninaisimmilla tavoilla vaikuttaa kirkolliskokouksen käsittelyyn tulevien asioiden valmisteluun, esittelyyn ja toimeenpanoon. Nuorisotyöntekijän, kanttorin, diakonin tai diakonissan

ääni kirkon ratkaisujen pohdinnassa ei sen sijaan pitkälle kanna eikä näytä yleensä ketään kiinnostavankaan. Sitä ääntä ja kokemusta kirkko kuitenkin välttämättä tarvitsisi, se pitää kirkon lähellä elämää.

Papistoa tämä tasa-arvon ja demokratian puute kirkossamme ei näytä häiritsevän. Solidaarisuus sisaria ja veljiä kohtaan ei kirkossa yli ammatillisten rajojen kuki. Pelkään pahoin, että ammattiryhmien välinen jännite tulee lähivuosina rajusti kärjistymään ja myös rumentumaan. Taluspaineissa kirkon ylipainoisen viranhaltijajoukon on päädyttävä dieetille, joka joillain paikkakunnilla tulee muistuttamaan loputonta paastoa. Kirkollisen virka- ja rakennusbulimian kausi on epäilemättä lopullisesti ohi. Mutta kuka joutuu lähtemään, kuka saa jäädä, kuka on kaikkein syvimmin kirkko ja kirkolle välttämätön? Ne ovat peruskysymykset – halusimme tai emme.

Papisto on tässä tilanteessa kuin lapsonen Herran kukkarossa. Sen virka on jo ajat sitten todettu kirkolle konstitutiiviseksi eli välttämättömäksi. Papin virka on luovuttamaton niin puhtaan evankeliumin julistamisen kuin oikean sakramenttien jaonkin vuoksi. Välillisesti virka takaa siis vanhurskauttavan, ihmisen ulkopuolelta tulevan armon ja uskon. Ja sitä luterilaista kivijalkaa ei ole horjuttaminen.

Kirkkomme virkarakennekomitea päätyi vuonna 2002 tulkitsemaan laaja-alaiseen diakonaattiin kuuluvat virat – papin ja piispojen virkojen ohella – yhdeksi säikeeksi Kristuksen kolmisäikeisessä virassa. Tämä teologinen – ekumeenisen virkateologian valtalinjaa noudattava – ratkaisu olisi sinetöinyt mm. diakonin ja diakonissan viran asemoitumisen lopullisesti osaksi Jumalan asettamaa virkaa, suoraa papin ja piispan viran rinnalle. Käytännössä virkarakennekomitean mietinnön toteutuminen olisi merkinnyt kirkossa eri virkojen välistä aivan uutta ja radikaalia tasa-arvoa niin ihmisen kuin Jumalankin edessä. Myös diakonian virka olisi ollut osana Kristuksen virkaa kirkolle välttämätön ja peruuttamaton, siis itsensä Jumalan antama.

Ihastuksen huutojen sijasta kirkossa alkoi kuitenkin diakoniskanttoraalinen älämölö, jossa komiteamietintö sai kunnolla huutia. Pikkuseurakuntien poikkeustilanteen hätäpapiksi osana omaa työtään ei kukaan halunnut. Pappisliitolla ei luonnollisestikaan ollut tätä kritiikkiä vastaan mitään – uhkasihan komiteamietintö leikata radikaalisuudessaan sen etuoikeutettua asemaa kirkossa. Se antoi mielellään ehdotuksen hylkääjille pyyteetöntä sivustatukea. Tulos tämän yhteisen metelöinnin lyhytnäköisyydestä on tänään nähtävissä, eikä se ilahduta.

Monisäikeisen ja -polvisen teologisen työskentelyn jälkeen on kirkkomme päätenyt Palvelijoiksi vihityt -mietintöön verrattuna hämmentävän upeaan teologiseen piraettiin, jonka vaikeusaste on korkeinta tasoa. Sitä on valitettavasti pakko

epäillä tietyiltä osiltaan Palvelijoiksi vihityt -mietinnön kovin tarkoitushakuiseksi vesitykseksi. Ei myöskään ole ihme, että tätä teologiasta kuperveikkaa tai häränpyllyä tuntuisi kovasti vauhdittaneen kirkon talousongelmien kärjistyminen eli yhteiskunnalliskulttuurinen konteksti, mikä ei sinänsä teologianhistoriassa ole mitään uutta. Kun kirkossa alkaa virkoja ja viranhaltijoita koskeva pudotustaistelu, on hyvä tietää, kuka jää, ja kenen työpanos on kirkolle keskeisin. Papistolle ja kirkon johtoelimille se taitaa valitettavasti olla virkateologian pohjalta harvinaisen selvä.

Palvelijoiksi vihityt -mietinnön keskeinen johtopäätös tuli pika pikaa huuhdottua teologisena jätevetenä viemäristä alas. Edustavasti tuulen suunnan muutos näkyy piispainkokouksen kannanotoissa Diakoniakomitea 2007:n linjauksiin. Toisiinsa sotkeutuneet virkasäikeet on leikattu aleksanteriseen tyyliin miekalla halki. Diakonian viralla ei enää ole oikeastaan mitään tekemistä pappisviran ja sen perustelun kanssa. Yhteisyys on korvattu erillisyydellä: ”diakonian virkaa ei tule keinotekoisesti samaistaa tai rinnastaa pappisvirkaan”. Piispainkokous korostaakin ajaneensa koko ajan virkaratkaisua, joka ”joustavasti vastaa toimintaympäristön muutoksiin”. Joustavuuden aika onkin epäilemättä nyt. Suuntaa voimme vielä arvailla, mutta merkit ovat pahat: ”Piispainkokous pitää perusteltuna sitä, että mietinnön ehdottamat diakonian viran oikeudet ja velvollisuudet ovat hyvin lähellä kenelle tahansa kastetulle erityisin päätöksin annettavia oikeuksia ja velvollisuuksia.” Diakoniatyöntekijän työpanos näyttäisi siis olevan erityisin päätöksin korvattavissa ”kenellä tahansa kastetulla”. Kirkkohallitukseen piispat eivät myöskään diakoniatyöntekijöitä vakiopaikoille kaivanneet.

Diakonian viran kirkkojärjestyksen sinetöimä pakollisuus seurakunnissa horjuu parhaillaan. Kirkkohallitus – siis se jonne diakoniatyöntekijöitä ei kelpuutettu – linjanee tulevaisuutta jo nyt omalla tavallaan. Nurmijärven seurakunnan hallintopäällikkö Sami Ojala on valitellut seurakunnan diakoniatyöntekijöiden riisuvan seurakuntalaiset diakonisesta vastuusta ja ehdottanut mm. heidän virkojensa vähentämistä. Hommathan voi hoitaa ”kuka tahansa kastettu”. Papeista Ojala ei puhu mitään, mikä on hämmästyttävää, mutta ei ehkä niinkään? Ojala kun on myös kirkkohallituksen täysistunnon jäsen. Kirkosta eroamisen kasvu ja kirkollisten toimitusten kysynnän paikoittain rajunkin laskun olettaisi eniten leikkaavan juuri pappien työpanosta ja tarvetta. Kirkossa on monta työntekijää, jotka pappien ohella tekevät kirkon hengellistä työtä. Lähivuosina selviää, mikä heidän työnsä arvo kirkolle loppujen lopuksi on. Samoin kirkon oikeudenmukaisuus. Jos kirkko luopuu diakonisesta profiilistaan, sammuttaa viimeinen pappi aikanaan valot.

Jälkisanat

Tutkija Anni Tsokkinen arvio alustuksessaan Diakoniatyöntekijöiden seminaarissa 24.8.2018 virkakeskustelua seuraavasti: ”10 vuotta on kulunut, ja pian varmaan asetetaan uusi työryhmä... Pakko tunnustaa, etten ole jaksanut seurata diakonaattikeskustelun kiemuroita. Niin kuin Mikko Malkavaara toteaa ytimekkäästi kirjassaan Diakonia ja diakonivirka (2015): ”Pitkäaikainen keskustelu diakonivirasta on ollut turhauttavaa.” Asetun myös niiden joukkoon, joiden mielestä – Malkavaaran sanoin – ”tähänastiset diakoniviran ratkaisuyritykset ovat kompastuneet pappisviran erityislaadun puolustukseen.” Lisäksi Malkavaara sanoo suoraan sen, mitä varmaan aika moni meistä ajattelee: ”Suomen kirkossa on vahva perinne piispojen ja pappien erityisasemasta päätöksenteossa. Diakonivirkaan vihittäviä ei ole haluttu jakamaan tätä valtaa.”

Diakoniatyöntekijöiden tunnelmat Tsokkinen tiivisti samassa alustuksessa seuraavasti: ”Suomessa diakoniatyö on ollut alusta asti naisten hallussa ja tekemää. Kaikki kunnia rohkeille, innovatiivisille, sitkeille ja neuvokkaille naisille! Onhan miehiäkin tullut mukaan, mutta 92 % naisenemmistö diakoniatyössä on massiivinen. Lienee perusteltua väittää, että diakoniatyöllä on edelleen naisen kasvot. Näillä kasvoilla voidaan nähdä tänä päivänä ilon ja innostuksen lisäksi myös pettymystä.”

Tsokkinen nosti esiin arvokkaan lisänäkökulman kirkolliseen kulttuuriin ja vallan käyttöön korostamalla, miten vahvasti taustalla vaikuttaa sukupuolittuneisuus: ”Kun siis puhun kirkkomme miesvaltaisuudesta, en viittaa tällä vain miesten ylivaltaan tai -edustukseen kirkollisen hierarkian huipulla. Myös kirkollinen keskustelukulttuuri, se kieli ja tapa, jolla kirkossa keskustellaan, on miehisesti määrittynyttä, miesehtoista.”

Valitettavasti näyttää siis siltä, että kirkolla on pitkä matka aitoon tasa-arvoisuuteen miesten ja naisten, mutta myös papiston ja muiden hengellisen työn tekijöiden välillä.

Diakonia 1/2015

VAPAAEHTOINEN – UUSI VAPAHTAJA?

Vapaaehtoinen ja vapaaehtoisuus on kirkon pelastus ja Pelastaja, Vapahtaja ja Lunastaja. Tähän johtopäätökseen on lähes pakko päätyä kirkollisten strategiadokumenttien valossa. Vapaaehtoisen ei tarvitse kärsiä identiteettikriisiä, hän ei pelasta vain eroahdistusta kärsivää kirkkoa, hän pelastaa myös rapautuvan suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan. Eikä syyttä – onhan EU:n entinen mallioppilas ja talouskurin ylipappi saattanut paikallisen kykypuolueen johdolla taloutensa pahiten kuralle koko maanosassa. Ja luonnollisesti tämä aito kansallinen hätätila koskee yleensä pahiten heitä, joita kaikki muukin paha pahiten koskee.

Hätä ei kuitenkaan ole tämän näköinen, ei! Vapaaehtoinen on aina valmiina ja käytettävissä ja vähän kaikkeen. ”Nykyisessä julkisen talouden tilanteessa vapaaehtoistoiminta on myös käytännössä ainoa mahdollinen tapa parantaa palveluja vähäosaisten auttamiseksi”, valistaa Yhteisvastuukeräyksen johtaja Tapio Pajunen. Ja keräyksen esimies, piispa Tapio Luoma tiivistää yhteiskunnallisen analyysinsä seuraavasti: ”Yhä pitenevät leipäjonot tuovat näkyväksi sen, etteivät yhteiskunnan normaalit tukiverkot riitä turvaamaan ihmisten toimeentuloa. Tässä tilanteessa meidän täytyisi ymmärtää, miten kovasti tarvitsemme toinen toisiamme”. Suomalaisen yhteiskunnan oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen tulevaisuus näyttää siis turvatulta, se lepää Suurella Sydämellä eteenpäin rientävän vapaaehtoisen harteilla. Hyvinvointiyhteiskunnasta on talouden kurimuksessa jäljellä vain rauniot, on aika siirtyä rohkeasti hyväntekeväisyysyhteiskuntaan. Suurella Sydämellä!

Jos vapaaehtoinen on vielä joskus erehtynyt epäilemään omaa jalouttaan ja täydellisyyttään ihmisenä, ei siihen ole enää mitään tarvetta. Jopa valtion päämiehenkin mielestä lennähtelee keskuudessamme jatkossa 35000 arkienkeliä. Yhteisvastuukeräys kuorruttaa enkeliparvensa siivet vielä moraalisella sokeroinnilla: ”Lähimmäisenrakkaus on ihmisyyden mitta”. Hieman toisin kuin vaikkapa Matteuksen evankeliumissa, jossa vangitun, janoisen ja nälkäisen auttajat ja hänet auttamatta jättäneet ovat molemmat yhtä hölmistyneitä oman toimintansa arviosta voi tietoyhteiskunnan kasvatti olla ihmisyytensä täydellisyydestä täysin varma. Hän on enkeli, lähimmäisensä rakastaja, ihmisyyden kantaja. En voi mitään, jotain vastenmielistä ja teologisesti falskia tässä vapaaehtoisen ensirakastajan mielistelyssä ja kultaamisessa mielestäni on.

Kirkon keskusteluagenda on viime vuosina saneltu vahvasti ulkoapäin. Kirkko on kiltisti ja ilmeisesti itse sitä tiedostamatta keskittynyt puhumaan ja kiistelemään siitä, minkä media on sille puhuttavaksi ja kiisteltäväksi antanut, ennen kaikkea ihmisten välisistä seksuaali- ja aviosuhteista. Seksillä on yhteiskunnassamme epäilemättä poikkeuksellinen merkitys ja suunnaton markkina-arvo, mutta pitääkö näin olla kirkossakin? Omia ravistelevia ja raikkaita analyyseja suomalaisen ja eurooppalaisen yhteiskunnan tulevaisuudesta käytävään keskusteluun kirkolla on ollut tuskin lainkaan. Monet ovat odottaneet kirkon johdolta vankkaa, teologisesti ja sosiaalieettisesti perusteltua puheenvuoroa á la Kohti yhteistä hyvää. Ei ole kuulunut. Havaitsin ilokseni vuoden alussa kirkon nettisivuja selaillessani arkkipiispan kutsuneen koolle laajapohjaisen köyhyysryhmän. Nolostuin pahasti, kun havaitsin, ettei uutinen ollut kovinkaan tuore. Päiväys oli maaliskuulta 2011. Voi olla tietysti täysin oma vikani, etteivät asiantuntevan ryhmän toiminta ja kannanotot ole minua tavoittaneet. Tai sitten ei. En ehkä olekaan ainoa. Hyväntekeväisyysstrategialla ja ansiokristillisyydellä ei kirkon omaleimaisen sosiaalikiittisen viestin puutetta korvata.

Minä en kaipaa ovelleeni arki- enkä arkkienkeliä, ihminen riittää vallan hyvin, sulkasatoisenakin. Kirkon voisi olla viisasta antaa aivan tavallisten ihmisten, ”riivikristittyjen” olla niin auttajia kuin avun tarvitsijoitakin. Jos ihminen voi tällaisenkin – ristiriitaisena, omassa elämässään usein kompastelevana ihmisenä, tukea ja apua omassa rajallisuudessaan aina kaipaavana – kokea voivansa ja saavansa palvelella niin Jumalaa kuin toista ihmistäkin, on tärkein saavutettu. Vapaaehtoisuus ei kaipaa minkäänlaista hehkutusta, vaan ihmisen mitta riittää.

Kirkon vapaaehtoiset, joita on ilahduttavan runsaasti, muistuttavat kovasti jumalanpalvelusseurakuntaa. Useimmiten siis jo hieman varttuneempaa väkeä, paljon eläkeläisiä. On ilo, että he ovat – on syy mikä tahansa – mukana. Kirkossa

vallitsee onneksi nykyään paljon suurempi rehellisyys kuin aikaisemmin. Vapaaehtoisuus, lähimmäisestä välittäminen tai diakonia eivät enää eksy kuvaamaan tekemisiään suurena uhrina. Tapio Luoma tavoittaa monen kokemuksen todetessaan: ”Tekijälleen vapaaehtoistyö antaa hyvää mieltä, sisältöä elämään sekä sosiaalisia kontakteja.” Useimmille vapaaehtoisille toisen auttaminen ei todellakaan ole mikään uhri, vaan jotakin, mikä antaa hyvän olon itselle, tarpeellisuuden tunteen ja ilon. Jotakin, minkä kokemista meistä jokainen tarvitsee aivan yhtä kipeästi kuin toisen apua. Epäitsekkyys ja nautinto saattavatkin usein olla lähempänä toisiaan kuin ehkä arvaammekaan.

Aivan samaa mielekkyyden ja ilon kokemusta tarvitsevat ja etsivät niin nuoret kuin nuoret aikuisetkin. Miksi he löytävät eettisesti painottuneet itsensä toteuttamisen väylät useimmiten aivan muualta kuin kirkosta? Tammikuussa kuollut, maailmaa analyysillaan useinkin ravistellut sosiologi Ulrich Beck niputti kirkot, ammattiyhdistysliikkeen ja puolueet samaan hierarkkisten, muodollisuutta korostavien, jäykkien, jo elävinäkin kuolleiden zombie-instituutioiden nippuun. Niiden kuolemantauti oli hänen mukaansa sokeus ja pelko individualismin ja vapauden edessä. Kaikissa niissä halutaan kaitsea lampaita ylhäältä alaspäin. Pohjimmiltaan ne pelkäävät kuollakseen aitoa kansalaisyhteiskuntaa (ja -kirkkoa!), joka ei rakennu jäsenyydelle vaan itsemääräämisoikeudelle. Lampaille uskottavat tehtävät ovat valmiiksi paketoituja ja näennäisiä. Tarjoaako kirkkomme todellisia haasteita ja tilaa heille, jotka aidosti tahtovat muuttaa maailmaa paremmaksi, mutta rakastavat myös omaa vapauttaan, omaa vapauttaan myös uskonsa etsimisessä? Heille, joille tärkeintä on olla aidosti toiminnan suunnittelijoita, ideoijia ja toteuttajia, kantaa merkityksellistä vastuuta?

Matka voi olla pitkä. Liiankin pitkä, jos roolit ovat jaettu tavalla, johon papin ammattietiikkaa pohtinut ryhmä aikanaan päätyi: ”Kaikilla papeilla on virkansa ja tehtävänsä perusteella johtajan ja vallankäyttäjän asema seurakunnassa. Tämän kaikille papeille kuuluvan paimentehtävän ja johtajuuden tarkoituksena on palvella seurakuntaa ja työyhteisöä teologisella tietämyksellä ja muulla asiantuntemuksella. Papille kuuluu erityisesti hengellinen johtajuus. Papin tulee hyväksyä johtajan kutsumus ja sitoutua sen toteuttamiseen.”

Niinpä, mutta ole siinä sitten oman elämäsi ja uskosi subjekti.

Dick

PAINIA DIAKONIAN KANSSA

Diakonia on ollut osa henkilöhistoriaani. Miksi näin on, sitä en oikeastaan tiedä. Ilmeisesti se on niveltynyt nuoruudesta asti luontevasti ja vaistomaisesti osaksi omaa ihmisyyttäni ja ymmärrystäni kristillisyydestä. Vasta paljon myöhemmin olen perehtynyt ammatilliseen diakoniaan, sen teologiseen ja teoreettiseen taustaan.

Diakonian perusongelma on sen oman teorian puute. Teologia yksin ei riitä eikä kykene sitä antamaan, koska diakonia sielunhoidon ohella on arjen keskellä tapahtuvaa sosiaalista ja vaikuttamistyötä ja myös osa kansalaisyhteiskuntaa. Oman teoreettisen työskentelyn ohuus takaa sen, että diakonia on jatkuvasti kiusauksessa jäsentää toimintansa muiden, osin sen kanssa samoilla työkentillä toimivien, teoreettisesti ja tutkimuksellisesti vankempien alojen mukaisesti. Tämä on kuitenkin usein liian sujuvaa vieraspääoman lainaamista, joka pahimmillaan auttaa diakoniaa kadottamaan oman identiteettinsä ja autenttisen toimintatapansa.

Kootessani tämän kirjan kolumneja, huomasin selkeimmät päällekkäisyydet ja toistot siinä kritiikissä, jota harjoitin diakoniaa kohtaan. Toistuvasti nousivat esiin diakonian ammatillisuuden tulkinta, virkamiesmäisyys ja tukea tarvitsevien tulkinta esineellistävasti ja etäännyttävästi asiakkaiksi. Osa diakonian ”haavoista” muodostaa epäilemättä koko kirkon työlle yhteisen haasteen.

Saattaa olla, että toistuva kritiikkini on loukannut joitakin työlleen omistautuneita diakoneja ja diakonisoja. Kritiikkini kertoo minusta pikemminkin siitä, miten arvokasta ja tärkeää diakonia minulle on. Odotan yhä diakonisempaa kirkkoa ja seurakuntia, jotka aidosti profiloituvat diakonisesti oman missionsa, innovatiivisuutensa ja rohkeutensa löytäen. Kritiikkini kohdealueista tarvittaisiin mielestäni ehdottomasti tarkentavaa tutkimusta.

Diakonia 3/2015

DIAKONIA JA TEOLOGIA – KAKSI RAKASTAVAISTA

Voiko diakoniaa olla ilman teologiaa? Voiko teologiaa olla ilman diakoniaa? Kumpi on helpompi määritellä – diakonia vai teologia? Mikä on teologian alku? Eikö se ole meidän kunkin pohdintamme Jumalasta ja uskostamme häneen. On mahdotonta uskoa täysin ilman teologiaa. Jokaisessa rukouksessa, jokaisessa kaipuun sirussakin hänen puoleensa todentuu jokin jumalaymmärrys, jokin käsitys Jumalasta. Tiedämme myös, että erilaisilla jumalakäsityksillä on seurauksenaan erilaista uskoa. Usko voi olla vapauttavaa, elämän iloa, rohkeutta ja vastuullisuutta kantavaa. Usko voi olla kuitenkin ahdistusta ja pelkoa lisäävää, ihmistä alas lyövää, surkeilua ja avuttomuutta tukevaa vallan käyttöä. Usko voi olla myös hengellistä itsekkyyttä, joka aina ja ikuisesti etsii alkuperäistä uskonnollista kokemusta – itselle. Uskoni laatu ja seuraukset paljastavat hyvin paljon siitä, kuka on Jumalani – ja samalla aina ja välttämättä oman teologiani.

Jumalan nimeä ei voi koskaan vakavasti lausua ilman sisäänkirjoitettua tulkin-taa Jumalasta – siis ei ilman henkilökohtaista teologista kokemusta, aavistusta, ymmärrystä ja ajatusta. Kuinka valmis ja innokas olen ollut älyllisesti ajattelemaan, reflektoimaan, käsitteellistämään ja systematisoimaan uskoani Jumalaan, toisin sanoen harrastamaan ja harjoittamaan teologiaa, vaihtelee varmasti meidän jokaisen kohdalla, silti Jumalaan uskomisen ilman ajatusta ja kuvaa Jumalasta, johon usko, on mahdotonta. Minulla on jokin syy turvautua Jumalaan ja silloin ymmär-rän Jumalan välttämättä jollain tavalla – vaikkapa luottamuksen arvoisena.

Olen koulutukseltani teologi, mutta teologiani on äärettömän paljon velkaa heille, jotka eivät ole koulutukseltaan teologeja, mutta ovat sitä sydämeltään. Ja se joukko on aidosti kirjava – helluntailaisesta pyöräkorjaajastani oppikouluni emäntään, satunnaisesta insinööriuttavasta lentokoneessa yksin lapsilaumansa kanssa jääneeseen romaaniäitiin. Teologisen opetteluni ja oppimiseni ketju liittää minut luonnollisesti satoihin seurakuntalaisiini, rippikoululaisiini, isosiini, opiskelijoihini kuten myös ”kaiken karvaisein eläimiin Nooan arkissa” (Luther). Teologian – ja varmaankin ennen kaikkea teologin – opettajista ei maailmasamme ole onneksi pula. Eri asia kuinka paljon heille on varattu aikaa ja tilaa kirkon teologisessa työskentelyssä. Kirkkoa piinaa liian vahva usko teologien teologian ainutlaatuisuuteen ja yksinoikeuteen. En malta olla taas kerran toistamatta – teologia on aivan liian arvokas asia annettavaksi pelkästään teologien haltuun. Niin paljon teologiaa arvostan. Mitä Eero Huovinen pitikään papin tärkeimpänä ”luonnonlahjana”? Suuria korvia, joiden pitäisi korvata suuri suu. Iso kynäkin aina välillä, epäilemättä.

Diakonia on uskon käytäntöä, mutta juuri sellaisena ja juuri siksi se on myös teologian käytäntöä. Se on elettyä teologiaa ja siinä paljastuu uskon tulkintamme, Jumalamme. Diakoniassa kirkon ja koko kristikunnan teoria ja käytäntö tervehtivät harvinaisen lämpimästi toisiaan ja kietoutuvat erottamattomasti yhteen. Teologian ja diakonian dialogi – tai pitäisikö sanoa rakkaussuhde – on välttämättömyys, joka koskee niin diakoneja kuin teologejakin. Diakonisoilla ja diakoneilla on diakonian arjen kokemuksen saattamana täysi oikeus pitää teologien kasvojen edessä paljastavaa peiliä – mitä sinun teologiallasi on sanottavaa ihmiselle, joka kärsii, mitä sanottavaa sillä on yhteiskunnalle, joka jakautuu ja syrjäyttää, mitä niille kirkon työntekijäryhmille, jotka kokevat teologien kävelevän itseriitteisesti ylitseen, valtaavan puheen, totuuden ja päätösten foorumit? Mitä teologiastasi seuraa? Yksinäisen kohtaamisessa, työsi käytännöissä, yhteiskunnallisessa ajattelussasi, luontosuhteessasi, seurakuntatulkinnassasi? Missä teologiasi diakonisuus heijastuu? Kysymykset voivat olla kipeitä, mutta ne eivät ole syyte – ne muodostavat täysin oikeutetun ja välttämättömän totuus- ja uskottavuuskysymyksen.

Sama oikeutettu kysymys on teologiallakin asetettavana diakonialle – mikä on käytäntöjeni totuus? Onko se hoitotyön totuus, onko se sosiaalityön totuus? Vai päämäärättömän, itsevalitun puuhastelun, ikuisen kokoustamisen ja joutavan jutustelun totuus? Onko siitä jäljellä kapeasti tulkitun ammatillisuuden torjuva ja etäännyttävä totuus? Miten työni käytännöt vastaavat sitä, mitä väitän uskoni sisällöksi, työni tavoitteiksi ja ihanteiksi, tulkinnakseni kirkon ydintehtävästä ja olemuksesta? Mitä diakonia ylipäätään tarkoittaa diakoniatyössä, ja kuinka se

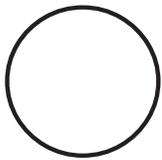
siinä ilmenee? Nekin ovat oikeutettuja ja välttämättömiä kysymyksiä, usein epäilemättä kipeitäkin.

Kirkkomme varsin epätahtiset askelkoukerot virkaparketilla ovat luoneet uutta, osin syvääkin epäluuloa diakonian ja teologian välille. Piilovalmistelut ja kokemukset kuulemattomaksi jäämisestä sekä sitä saattavat pelot eivät lisää luotamusta, päinvastoin. Vahinko on molemminpuolinen, sillä diakonia on pahasti eksyksissä ilman teologiaa, ja teologia näivettyy ja kolisee tyhjyyttään ilman diakoniaa. Teologia on onnistunut luomaan kriteerejä diakonian lähtökohtien määrittelylle, välttämättömälle itsekritiikille ja mallintamiselle, mutta muuten sillä on ollut hyvin vähän antamista diakonian konkreettisen työn käytännöille. Siihen tarvitaan teologian lisäksi niin hoitotyön kuin sosiaalisenkin työn ja ajattelun osaamista ja niiden avointa keskustelua teologian kanssa. Silti diakonia kuuluu kaikille, ja diakoniatyöntekijöiden olisi syytä vapautua harhastaan, että juuri heidät on seurakunnissa predestinoitu tekemään yksin kaikki diakonia. Se on vaarallisesti kaventunut ja yksipuolistunut diakoninen itseymmärrys. Lutherin uskon ja rakkauden ehdoton yhteys korostaa, että diakonia kuuluu kaikille ja on seurakunnan ja kaikkien sen työntekijöiden elämäntapa. Löydämmekö rohkean ja rajoja rikkovan diakonisen yhteisöllisyyden kirkon, sen seurakuntien ja työntekijöiden elämänmuotona? Se ratkaisee – niin uskon – kirkkomme ja sen sanoman uskottavuuden tässä ajassa.

Kirkon työntekijöillä ja kouluttajilla on edessään epäilemättä kova haaste. Joillekin epäilemättä liian kova – sekin on hyvä ääneen myöntää. Virkamiesmäisellä työotteella, kirkon työntekijöiden elämän jatkuvasti syvenevällä privatisoitumisella, kirkon omien rakennekysymysten turhauttavalla ensisijaisuudella ja kapeasti tulkitulla ammatillisuudella kirkko päättyy aivan varmasti aivan aitoon merkityksettömyyteen. Mitään näistä uhkatekijöistä ei voi perustella sen enempää diakonisesti kuin teologisesti. Diakonia ja teologia ovat samalla asialla ja molempien kannattaisi tiedostaa se. Ilman toista ei ole toistakaan ja molemmat kuuluvat kaikille. Saattaa todellakin olla niin, ettei ihmisen pidä ryhtyä erottamaan toisistaan sitä, minkä Jumala on yhdistänyt.

Diakonia 4/2007

IHANA KIRJA

len aina rakastanut kirjoja. Niitä, jotka olen lukenut. Niitäkin, jotka olen vain ostanut ja jotka odottavat. En ole ehtinyt lukea edes kaikkia niitä kirjoja, jotka ystäväni ovat minulle lahjoittaneet. Yksi, paksu lahja huhtikuulta tuli kyllä välittömästi ahmittua läpi. Se oli Berliinin viimeisestä sotatalvesta ja -keväästä kertova Berliini 1945. Se on Antony Beevorin tragediavyörytys siitä, miten ”kauhistuttava ylpeyden, tyhmyyden, koston ja julmuuden kierre museri alleen miltei kaiken elämän”.

Pakko oli lukea, kun kauhun näyttämöt ovat koirani nykyisiä ulkoiluttamisreittejä ja kauppamatkojemme päätepiteitä. Berliinin valtiopäivätaloakin katselee uusin silmin, kun muistaa, että joidenkin satojen metrien matka läheiseltä Moltken sillalta sille otti vielä sodan viime hetkinäkin neuvostojoukoilta useita päiviä. Mitään järkeä ei puolustajien natsi-ideologian siivittämässä itseteurastuksessa tietenkään ollut. Toimittaja Esa Adrianille nostin jo kirjaa lukiessani monta kertaa hattua. Kansalaisrohkea mies oli aikanaan ainoa, joka uskalsi jo Kekkonen aikaan kertoa, mikä oli neuvostojoukkojen tuoman vapautuksen brutaali hinta – niin Itä-Euroopan kansalaisille kuin ehkä aivan erityisesti saksalaisille naisille. Yhä uudelleen julmimpien teot kostetaan kaikkein julmimmin kaikkein heikoimmille.

Mutta ei Beevorin teos ole ihana kirja. Ihana kirja on sen sijaan Saksan psykiatrialiikkeen näkyvimmän hahmon, vanhan ja viisaan miehen Klaus Dörnerin tänä vuonna ilmestynyt *Elää ja kuolla siellä, minne minä kuulun* (Leben und sterben, wo ich hingehöre). Enää harvoin olen kokenut sellaista myönteistä tunnemylläkää, kun tätä kirjaa lukiessani. Jatkuvasti teki mieli huutaa: ”Upeaa, oikein!” Aika

liikuttuneenakin tuli toistuvasti ajatelleeksi, että tässä sitä olisi loppuelämäksi elämäntehtävää itsellekin.

Dörner on psykiatri, jonka kirjojen nimet paljastavat hänen ajattelunsa pitkän, humanin linjan. Viimeisen nimi kertoo, mille Dörner on eläkkeelle siirryttyään omistanut elämänsä – ihmisen palauttamiselle sinne, mihin he kuuluvat – elämän keskelle. Laitokset ovat Dörneristä yksinkertaisesti aikansa eläneet. Ne ovat menneisyyden aave. Parasta, mitä niille hänen mielestään voi tehdä, on lopettaminen. Ihmisen perusoikeus on elää ja kuolla siellä, minne hän aidosti kuuluu. Ja se paikka on kotona, naapuriston keskuudessa, omalla tutulla asuinalueella ja kotinurkilla – mahdollisimman lähellä omaa elämismailmaa.

Dörnerin peruskäsite ja -tavoite on ”naapuruston kolmas sosiaalitila”, joka muodostaa ensimmäisen ja toisen sosiaalitilan ”merkillisen välimuodostelman”. Laitokset edustivat teollistumisajan henkeä ja sen rationalisointi-, keskittämis-, ja ammatillistamispyrkimyksiä.

Tässä mielessä ne olivat omana aikanaan välttämättömiä ”hoitotehtaita”, jotka loivat kuitenkin aivan oman eristävän ja jaottelevan hoitokulttuurin. Se on ajat sitten törmännyt niin moraalisen perustelun puutteeseen kuin taloudellisiin rajoihinkin. Se on uudistettava – palauttamalla poisrationalisoidut ihmiset sinne, minne he kuuluvatkin – oman ja yhteisen elämän keskelle.

Ensimmäinen sosiaalitila on Dörnerin tulkinnassa yksityisyyden eli omaisten ja suvun alue, toista hallitsevat puolestaan ammattilaisuutta korostavat julkiset järjestelmät. Kolmas sosiaalitila löytyy, kun ammattilaiset palautetaan kentälle, tukemaan niitä auttavia ja tukevia verkostoja, jotka omaiset, naapurit, oma-apuryhmät ja ”kansalaisauttajat” luovat. Kolmannen tilan kehittämiseen pitää suunnata ne kaikki voimavarat, jotka vapautuvat laitoshoidon purkamisesta. Tila vaatii laajentamista, mutta se on myös laajennettavissa, täydennettävissä ja uudistettavissa. Ammattilaiset ovat olemassa tukeakseen tiedoillaan ja taidoillaan tätä kehitystä, eivät kuitenkaan koskaan korvatakseen sen. Tämä vaatii syvää asennemuutosta puolin ja toisin. Ammattilaisten on päästävä eroon kaikkietäväisyytensä ongelmasta, perheiltä edellytetään tarkoin varjellun yksityisyyden uutta avaamista, jotta naapuriavun verkostot voivat auttaa.

Kolmas sosiaalitila on Dörneristä paras paikka esimerkiksi niin mielisairaille, dementoituneille kuin vanhuksillekin. Laitoshoido on useimmille sokki ja väkivaltaista elämän yhteyksistä ja kokonaisuudesta irtirepimistä ja eristämistä. Dörner korostaa, että laitos on mahdoton ajatus, jos sitä ajatellaan heidän näkökulmastaan, jotka laitokseen joutuvat. Dörner ruoskii laitoksia erityisesti siitä toimet-

tomuudesta ja hyödyttömyydestä, johon ne asukkinsa pakottavat. Yksi ihmisen perustarpeita on olla jollain tavoin hyödyksi ja avuksi muille, laitoksissa tälle ei ole tilaa.

Pakkoeristämisen ja liikkumattomuuden tuhoiset seuraukset taas johtavat yhä uusiin, lähes hyödyttömiin lääke- ja terapiakäytäntöihin, jotka palvelevat lähinnä lääkemarkkinoita. Pahinta on, että laitos on maailma, joka ohittaa ihmisen perustarpeet. Laitos tai ”koti” kokoaa keinotekoisia homogeenisiä ryhmiä, johtaa asukkinsa terveyden, sosiaalisten taitojen ja ajattelun nopeutettuun rapistumiseen, sairastavuuden selkeään nousuun ja pahimmillaan jopa potilasmurhiin. Yhä uudelleen ihmiset menettävät puhumis- ja liikuntakykynsä laitoksen aiheuttaman kulttuurisokin takia. Dörner liittyykin Hannoverin terveystieteiden johtajaan, joka on vaatinut, että laitosten asukkaiksi joutuvia ja heidän omaisiaan pitäisi valistaa laitostekomennuksen vaarallisista seurauksista aivan samalla tavalla kuin leikkaukseen joutuvia sen riskeistä.

Olen seurannut oman äitini ja hänen potilastovereittensa dementiahoitoa laitoksessa jo vuosia. Ja pakko on todeta, että koko järjestelmä on usein pelottavan tuhoisa ja vaarallinen ihmiselle, hänen terveydelleen, liikuntakyvyilleen, yksityisyydelleen ja sosiaaliselle elämälleen. Vaara ei ole dementia, vaara on laitos ja sen toimintakulttuuri. Pillereillä tumppaaminen, kaavamainen pakottaminen ja jatkuvasti vaihtuvien lääkärien instantvirta uhkaavat vakavasti ja toistuvasti hoidon laatua. Yksilölle ja yksilöllisyydelle jää tuskin mitään tilaa, omaisen on toimittava – haluaa hän tai ei – rakki-, vahti- ja pelastuskoirana.

Dörner on uskottava. Uskottava, koska hän on itse osoittanut, että se, mitä hän saarnaa, on myös toteutettavissa. Hänen entisen suljetun gerantopsykiatrisen sairaalansa lähes viidestäsadasta potilaasta paria lukuun ottamatta kaikki elävät tänään omissa asunnoissa tai pienissä tuetun asumisen yksiköissä. Dörnerin paras lääke oli tarjota heille työtä ja toimintaa, jossa he saattoivat olla muille hyödyksi ja avuksi. Mutta, mitä tästä seuraisi diakonialle? Siihen palaan varmuudella!

Diakonia 5/2007

PAIKALLISUUDEN GLOBAALI HAASTE

Pienten seurakuntien alasajo on tuttu juttu Suomessa. Jo vuosia ne ovat olleet tappolistalla. Seurakuntien myllyhoito tapahtuu hyvässä tarkoituksessa – harvennushakkuu takaa seurakuntien elinkelpoisuuden ja taloudelliset resurssit. Kirkon toiminnallisen tuloksen täytyy olla voiton puolella, ja se edellyttää linjakasta organisaatiota, hallinnollista tehokkuutta ja suuria yksiköitä. Tuttua ja uskottavaa. Tuttua ja uskottavaa kaikista muistakin yritys- ja markkinointistrategioista. Kasva tai kuole.

Hämmästyttävää kyllä seurakuntien suurennustalkoot aloitettiin ilman sen suurempaa sisällöllistä keskustelua kuntauudistuksen siivittämänä. Minä en muista lukeneeni yhtään laajempaa tutkimusta paikallisuuden merkityksestä tai merkityksettömyydestä vuosisatoja alueellisesti jäsenyneiden seurakuntien elämälle, työnäylle ja identiteetille. Arvoitukseksi on jäänyt, mitä paikallisuus merkitsee seurakuntalaisille, paikalliselle traditioille ja kulttuurille, alueelliselle yhteyden ja yhteisöllisyyden tunteelle ja kokemukselle? En muista kenenkään silloittaneen seurakuntien paikallisuuden merkitystä kansalaisyhteiskunnalle, ihmisten lähiyhteisöille tai keskinäiselle vastuunkannolle toinen toisistaan.

Pienet seurakunnat on syytä hävittää, yhdistää, unohtaa. Pappi asuu muualla, pappi tulee muualta, pappi poistuu muualle, ja diakoniatyöntekijällä on virka-aika ja salainen puhelinnumero. Se on ammatillisuutta. Tietysti voisi väittää, että se on tyypillistä individualisoitumista ja yksityisyyteen vetäytymistä, konkreettista luopumista seurakunnallisesta – ja sellaisena poikkeuksellisesta – elämän- ja työtavasta. Professionalismi kuulostaa kuitenkin paremmalta kuin ajan henkeen mukautuminen, saati sitten oman identiteetin polkumyynti. Seurakuntalainen-

kin on jo ajat sitten muuttunut asiakkaaksi, joka oikeutetusti odottaa saavansa verovarojensa vastikkeeksi asianmukaisia kirkollisia palvelusuorituksia

Osallisuus oikeuden mukaisuus on suomalaisessa yhteiskunnassa usein koditon sana. Se on oikeuden mukaisuutta, joka toteutuu mahdollisimman monien osallisuutena keskusteluun, suunnitteluun, päätöksentekoon, aivan erityisesti päätöksentekoon, joka koskee omaa itseä. Tietääkö hallinto ja johto siis jälleen kerran paremmin? Kaikki vaikuttaa tapahtuvan aidon (post-)modernisaation hengessä, rohkeana askeleena pois aikansaeläneistä perinteistä ja rakenteista. Silti vaikutelma pettää. Jos päättäjät todella tietäisivät, mitä ovat tekemässä, he vahvistaisivat paikallisuutta. Vahvistaisivat paikallisuutta eivätkä murentaisi sitä ainoaa, joka globaalina aikana takaa ihmisen tietoisuuden ja tunteen siitä, että hän vielä aidosti ja konkreettisesti kuuluu ja jäsenyy jonnekin. Ilman sitä kokemusta romahtavat niin yhteenkuuluvuuden tunne kuin kansalaisten samaistuminen omaan asuin- ja elinalueeseensa ja sen myötä vastuu elinympäristöstä ja lähinaapureista.

Ennen Euroopan reunalle unohtunut Suomi on syöksynyt innolla uuteen ja ihmeelliseen globalisaation maailmaan. Kristitylle tämä uusi löytö on vanha aarre. Meidän luterilaisten on alueellisessa ja historiallisessa rajallisuudessamme sitä toki vaikeampi hahmottaa kuin ortodoksien tai katolilaisten. Silti mekin tiedämme sisimmässämme – pohjimmiltaan Kristuksen kirkko on aina yksi. Uudessa Testamentissa sama sana – ekklesia – merkitsi sekä koko kirkkoa että paikallista seurakuntaa. Kansallinen saati sitten valtiollinen taso puuttui täysin välistä. Oleellisia olivat toisaalta vain ekumeeninen, koko maailman kattava, toisaalta paikallinen Kristuksen kirkko, jotka kuuluivat erottamatta yhteen. Ekumenia, kirkon globaali ulottuvuus on osa kirkon identiteettiä ja elämän todellisuutta. Paikallisuus on yhtä luovuttamaton osa kirkon identiteettiä. Kristitty on identiteetiltään mitä syvimmin vapaa maailmankansalainen, mutta hän jäsenyy koko maailmaa syleilevään kirkkoonsa oman seurakuntansa välityksellä.

Paikallisuus on seurakunnissa löydettävä ja sanoitettava uudelleen niin järjen, tunteen kuin kokemuksenkin tasolla. Paikallisuudesta ei kannata kevytkenkäisesti luopua näennäisviisauden tai -säästöjen nimissä. Samalla uhkaa romahtaa koko se perusta, jolla kirkko ihmisten kokemustodellisuudessa elää ja jolle se jäsenyy. Ja yhdestä olen varma: se kirkolle vasta kalliiksi tulee. Paikallisuuden perustan ja paikallisen identiteetin vahvistaminen on globaalien ajan kaikkein ajankohtaisin haaste. Ja se koskee niin kuntia kuin seurakuntia, sillä kansalaisyhteiskunta edellyttää paikallisen identiteetin, päätöksenteon ja toiminnan tietoista kehittämistä. Ja aivan erityisesti silloin kun paikallisista hallintorakenteista luovutaan.

Diakonialla on kirkon uuden paikallisuuden hahmottamisessa mielestäni ehdottomasti avainasema. Tässä palaankin ilolla saksalaisen psykiatrin Klaus Dörnerin instituutiokritiikkiin ja ajatukseen elämän, kuoleman ja sairauden palauttamisesta sinne, minne ne kuuluvatkin eli ihmisten ja naapuriston keskelle, pois laitoksien kylmästä, tuhoisasta – ja kuten nyt Suomessakin tiedämme – pahimmillaan tappavasta syleilystä.

Mitä kansalaisvastuun ja naapurivun aikaan saapuminen merkitsisi diakonialle? Seurakuntadiakonian seurakunnallisuuden ja paikallisuuden radikaalia vahvistamista, mikä ei onnistu ilman seurakunnan kaikkien työntekijöiden uutta tulkintaa työstään ja tehtävästään. Työntekijä on ensi sijaisesti vapaaehtoisten avustaja, joka vapaaehtoisesti luopuu asiantuntijan roolistaan ja etsii vastauksia ja ratkaisuja ihmisten ongelma- ja kriisitilanteisiin yhdessä heidän itsensä, heidän omaistensa, naapuriensa ja alueen kaikkien paikallisten yhteisöjen kanssa. Vanhenevassa yhteiskunnassa suuri osa ongelmista ja kriiseistä liittyy sairauksiin – diakonisojen hoidollinen osaaminen tuleekin ehdottomasti vapauttaa uudelleen yhteisen hyvän rakentamiseen!

Diakoniakeskukset ja muut institutionaaliset linnoitukset hilpeine liikennevaloineen ja turvamiehineen olisi mielestäni syytä sulkea ja myydä eniten tarjoavalle. Keskitetty, järjestelmä- ja byrokraatiahajuinen ja -hakuinen kulttuuri on juuri se, mitä seurakunnilta kaikkein vähiten odotetaan. Dörnerin mukaan paikallisseurakunnat ovat poikkeuksellisessa etulyöntiasemassa juuri paikallisuutensa tähden. Ne ovat valmiiksi läsnä juuri siellä, missä paikallisen identiteetin, naapurivun, kansalaisvastuun ja ihmisten elämän peruskysymysten ratkaisutaistelut käydään.

Vain alueellisesti itseohjautuvaksi ja -organisoituvaksi kansalaistoiminnaksi, ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteistyöksi, yhteisvastuuksi ja yhteiseksi elämäksi hahmottuva diakonia voi auttaa kirkkoa kirkon uskottavuuskriisissä. Vain kirkko, joka uudella radikaalisuudella ja konkreettisuudella löytää uskon ja rakkauden yhteyden maailmanlaajuisen ja paikallisen seurakuntaelämän tasolla, voi auttaa itseään. Dörnerin uljas johtolause kuuluu: ”Kirkko ilman diakoniaa menettää maan, diakonia ilman kirkkoa kadottaa taivaan.” Olen vakuuttunut, että kun maa löytyy, alkaa taivaskin kiinnostaa. Yhtä se vain edellyttää – seurakunnat alkavat aidosti välittää alueensa ihmisistä ja elää yhdessä heidän kanssaan ja muokkaavat kaiken muun palvelemaan tätä tavoitetta. Se on keskeinen osa kirkon globaalia haastetta – kaikkialla.

Diakonia 2-3/2012

DIAKONIAVIRASTOJEN VIRKA-AIKAINEN JAKKUPUKUDIAKONIA

Tässäpä halullisille sieluille kiehtova diakoninen tutkimusaihe: diakoniavirastojen virka-aikainen jakkupukudiakonia. Aiheesta löytyy ainesta niin gender-tutkimukselle, organisaatioteoreetikoille kuin systeemianalyyikoillekin. Sana diakonia viittaa myös teologiseen tutkimusrelevanssiin, miksi ei diakoniatieteelliseenkin. Sosiologinen, sosiaalipoliittinen ja markkinatutkimuksellinen tiedon intressi saavat myös tyydytyksensä, siinä sivussa varmasti myös etnologinen ja antropologinen. Tutkimuksen eettinen relevanssikin kannattanee ottaa huomioon – onhan tässäkin diakonian tulkintamallissa myös kysymys lähimmäisyydestä ja altruismista. Historiallisesti ja kirkkohistoriallisesti teema on kuitenkin rajattu – tutkimuskohteena oleva ilmiö on ehdoton uutuus, aito NOVUM.

Tutkimuskohde sopii myös erilaisille tutkijatyypeille. Tämän tutkimuksen voi varmasti laatia virastoaikaan tutkijankammarissa vaikkapa kysely- tai haastattelututkimuksen luku- ja nauhasarjoja tilastoiden tai tematisoiden. Toisaalta kiehtovaa ainesta löytäneenä myös räväkämpään metodologiaan mieltynyt Indiana Jones -tyylinen tutkijapersoonana. Hän voi tehdä pääkaupunkiseudun yössä kentätutkimusta jakkupukudiakonian katu-uskottavuudesta. Seikkailumielen ohella tämäkin tutkimusprosessi kyllä edellyttäisi suurta tarkkuutta ja huolellisuutta.

Katu-uskottavuuden todisteet saati sitten arkeologiset jäänteet saattaisivat nimittäin olla minimaaliset – etsisi niitä sitten ruoskalla tai ilman.

Aihe on joka tapauksessa relevantti, siitä olen vakuuttunut. Ihmisen toiminta on kaikkina aikoina ollut ambivalenttia, kaksiarvoista ja -jakoista. Jotain tavoiteltaessa on tietoisesti tavoitellun lisäksi saatu aikaan jotain odottamatonta, yllättävää, usein jopa hyvin ikävää. Taludellinen avustaminen on ollut parikymmentä vuotta diakoniassa välttämättömyys ja usein se on ollut avun tarvitsijalle se oljenkorsi, johon hukkuva on tarttunut. Sekin on usein riittänyt pitämään ihmisen niin henkisesti kuin fyysisestikin pinnalla. Kohtaamiset ovat usein lyhyinä ja rutiiniluonteisinkin ainakin aina välillä välittäneet aidon kohdatuksi tulemisen kokemuksen.

Taludellinen avustaminen on kuitenkin – näin oletan – muuttanut diakoniaa ja sen käytäntöjä tavalla, jota kukaan ei oikein osannut ennakoida ja jota juuri siksi kannattaisi tutkia. Vai onko sattumaa, että diakonian toimintatavat ja käytännöt ovat avustuskäytäntöjen myötä jämähtäneet yhä enemmän virastomaisiksi ja virallisiksi – aukioloaikoineen ja ajan varauksineen, kontrolloineen ja liikennevaloineen, turvajärjestelyineen ja diakoniakeskuksineen? Malli on kovin tuttu kuntatasolla ja valtion byrokratiassa. Erämaassa telттаileva tai kaupungin syrjäkujilla vaeltava Jumalan kanssa on linnoittautunut virastojensa ja temppeleinsä ja omien aikataulujensa suojiin. Virkamies- ja virastokirkko on saanut väkevän niskalengin villistä ja vapaasta kenttä- ja katudiakoniasta. Lopputulos on usein selkeä ja johdonmukainen – virka-ajalla avustuksia jakeleva jakkupukudiakonia. Kadulle uskaltautuminen voi olla sille kovin, kovin vieras maailma.

Diakoniatyöntekijät eivät tunnetusti halua olla sosiaalityön jatke, mutta käytännöt, mallit ja ajattoman työajan harvinaisen täsmäajallinen tulkinta on kyllä kumman kiltisti ja usein kopioitu naapurista. Hyvien työkäytäntöjen kopioiminen ei sinänsä tietenkään ole paha, mutta jos se tapahtuu oman identiteetin, arvopohjan, osaamisen ja omaleimaisten, vaihtoehtoisten työkäytäntöjen kustannuksella, alkaa tilanne olla huolestuttava ja kaikkea muuta kuin toivottava. Jakkupuvut jyräävät helpolla ja huomaamatta kaiken yhteisöllisyyden, osallisuuden, kokeilevuuden ja vapauden – voisiko sanoa kesätuulessa leijuvat luovuuden lennit? Siksi jakkupukudiakoniaa kannattaa tutkia – niidenkin, jotka tykkäävät hamosista tai housuista.

Olen läheltä seurannut kahta riemastuttavaa ja väkevästi diakoniaa sivuavaa tutkimusprosessia. Molempien taustana on Diak. Ei kuitenkaan ammattikorkeakoulun virallinen tutkimusyksikkö, joka – kummallista kyllä – on harvinaisen

heikosti profiloitunut diakonian tutkimuksen alueella. Ilonaiheeni ovat Diakin opiskelijoiden opinnäytetyöprosesseja. Sanna Lehtisaari on tutkinut mainiossa opinnäytetyössään Suurella Sydämellä -vapaaehtoistyön konseptia ja Anne Viljanen, Kirkkohallituksen vapaaehtoistoiminnan kehittämishankkeen projektisih-teeri, perehtyy parhaimmillaan itselleen varsin läheiseen teemaan eli tiimeihin seurakunnan vapaaehtoistoiminnan kehittäjinä.

Suurella sydämellä -konseptia on kehitelty suurella sydämellä, innolla ja antaumuksella. Ja ennen kaikkea viisaudella. Se ottaa seurakuntalaisten oman osaamisen ja tahdon auttaa vakavasti ja antaa heidän itse päättää, räätälöidä ja aikatauluttaa itselleen sopivan diakonisen haasteen. Ennakkoluulotonta, upeaa luottamusta seurakuntalaisiin, heidän oman sydämensä ja aivojensa toimintaan.

Annen lupaavan työn tuloksia odotan suurella jännityksellä. Työntekijöiden ja seurakuntalaisten tasavertaiset tiimit tuskin istuvat seurakuntiin nykyisellä toimintakulttuurilla ja työntekijäkeskeisyydellä. Ja jos Anne onnistuu tutkimuksessaan selvittämään, mihin suuntaan ja miten toimintakulttuuria voidaan ja täytyy muuttaa, on meidän kaikkien syytä hiljentyä hetkeksi. Sillä muuttaa sitä täytyy – sen kertoo Annen tuleva opinnäyte jo nyt; erässä seurakunnassa ei seurakunnan tiimiin kelpuutettu muita kuin työntekijöitä pohtimaan tiimin roolia –vapaaehtoistoiminnan kehittäjänä! Että sillai...

Jälkisanat

Anne tiivistä viestissään syksyllä 2018 silloisen opinnäytetyönsä keskeiset päätelmät seuraavasti:

Mukana olleet kertoivat keskeisimpinä oivalluksina:

- *Yhteistyön lisääntyminen työalojen välillä sekä työntekijöiden ja seurakuntalaisten välillä*
- *Hyvien käytäntöjen löytäminen ja työn kehittyminen*
- *Vapaaehtoistojen määrän lisääntyminen*
- *Vapaaehtoistoiminnan arvostuksen kasvaminen ja vision selkeytyminen*

Haasteina puolestaan oli:

- *Työmäärän ja vastuun kasvaminen (työntekijöillä)*
- *Uusien vapaaehtoisten löytäminen*
- *Yhteisen sitoutumisen puute ja tiimin jääminen irralliseksi toimijaksi ”Pitäisi saada koko seurakunta, kaikki työalat mukaan. Yksi tiimi ei voi tehdä paljon, jos kaikki eivät sitoudu.”*

Tiimien perustaminen itsessään ei kehitä mitään, mutta toimiva tiimi pystyi tekemään paljon. Toimivista tiimeistä löytyi yhteisiä piirteitä:

- *Kontekstuaalisuus ja avoimuus ympäristölle*
- *Yhteisten tavoitteiden löytäminen*
- *Toiminnan ja reflektion yhteys*
- *Yhteistyö ja yhteiskehittäminen*
- *Yhteys seurakunnan muuhun toimintaan*
- *Väljyys ja hyvä suunnittelu*
- *Konfliktin ja epävarmuuden sietäminen*

Annen viesti oli, että lähes jokaisen työalan kehittämistä varten kannattaisi seurakunnissa perustaa projektitiimi. Onnistuakseen tiimi tarvitsee riittävästi vapautta, tilaa ja valtaa sekä riittävät resurssit. Ohittamaton onnistumisedellytys toiminnalle on, että seurakuntalaiset, eivät työntekijät, muodostavat tiimissä enemmistön. Suuri ellei suurin ongelma voi olla työntekijöiden valmiudet tasa-arvoiseen yhteistyöhön seurakuntalaisten kanssa.

Saksan evankelinen kirkko tiivistä tulevaisuusraportissaan ”Vapauden kirkko” (2006) kirkon työntekijän laatukriteerit seuraavasti:

”Teologinen kompetenssi ja arviointikyky, hengellinen läsnäolo, sielunhoidollinen eläytyminen, kommunikointikyky, kyky tiimityöhön, laatuosaaminen, kokonaisvastuu kirkon asiasta, valmius oppia uutta. Papillisella separatismille suhteessa seurakuntalaisiin tai muihin työntekijöihin ei mitään tilaa eikä oikeutta.”

Ei olisi huono ohjelma Suomessakaan?

Diakonia 4/2014

DIAKONISTA KATKOKÄVELYÄ?

Diakin lehtorina pääsee opiskelijoiden opintopolun eri vaiheissa pohtimaan heidän kanssaan kirkkoa, sen tilaa ja tulevaisuutta. Kirkon työhön motivoituneita ja innostuneita opiskelijoita kirkon tulevaisuus toki kiinnostaa, huolestuttaaakin. Etuoikeutenani on pitää Diakin useammassakin eri toimipisteessä opintojaksoa AKT eli ajankohtainen kirkollinen keskustelu. Olen avartanut jakson alkuperäistä ajatusta pohtia kirkossa käytävää keskustelua. Me keskustelemme myös kirkosta itsestään ja kirkon uskosta sekä yritämme porautua selvittämään, miten kukin – niin uskonsoturit kuin kirkon haudankaivajatkin – omat kannanottonsa perustelevat. Hienommin sitä voisi kutsua vaikka argumentaation analyysiksi.

Surkeista kirkon tilaa koskevista itkuvirsistä ei ole pulaa. Kirkon uskokin on uusateistien ja eroa kirkosta -aktivistien toimesta pistetty melkoiseen myllytykseen. Kirkkohallituksen teologisten salaseuralaisten puskan takana puuhastelut diakonian virkaan liittyen aiheuttavat huhuinakin opiskelijoille monenlaista huolta ja melkoista turhautumista. Päätöksenteon ja suunnittelun epädemokraattinen läpinäkymättömyys ahdistaa kasvavassa määrin tulevia diakoneja ja antavat oppitunneille lisävärinsä. Koska niin monet kirkolliset uutiset ja tilastot ovat lähinnä lääketä entistä syvempäänkin masennuksen tilaan kuin siitä pois, olen katsonut velvollisuudekseni etsiä myös rohkaisevia esimerkkejä ja malleja, jotka kertovat kaikesta siitä, mikä on mahdollista, jos rohkeus ja rahkeet riittävät. Luovuuden, ideoinnin, toiminnan kehittämisen ja mielikuvituksen vapauttahan kirkossa on tarjolla harvinaisen rutkasti jokaiselle, joka uskaltaa.

Tähänastiset malliesimerkkini ovat olleet pääasiassa tuontitavaraa. Rohkaisun välineinä ovat palvelleet Berliinin Heilig-Kreuz-Passion seurakunnan avoimen seurakunnan malli sekä katolisen pastori Fraz Meurerin ilotulitusta muistutettava idearikkaus Kölnin surumielisen köyhällä Höhenburg-Vingst asuinalueella. Meurerin legendaarisin uskonrykäys on HöVi-maa eli kuukauden kestävä tapahtuma- ja toimintarikas lastenleiri lapsille, joilla ei ole kesälomallaan taloudellista mahdollisuutta matkustaa yhtään mihinkään. Rakastettuun happeningiin on osallistunut parhaimmillaan 500 lasta ja kymmeniä ja kymmeniä toiminnan mahdollistavia aikuisia ja nuoria. Diakonisen lapsi- ja nuorisotyön ja kirkon diakonisen ja pedagogisen toiminnan keskinäistä yhteyttä etsiville harvinaisen opettavainen pyhiinvaelluskohde.

Viime talvena opin kuitenkin Hesarin välityksellä, että Sturenkadulta on lyhin matka, ainakin lyhempi kuin Berliiniin tai Kölniin, Kallion seurakuntaan. Kutsuhuuto, joka sai korvieni simpukat tärisemään vielä pitkään kuin paraskin ilolaulu Jeesukselle, oli pastori Marjaana Toiviaisen haastattelu Helsingin Sanomissa. Haastattelun takana oli pastorin ideoima tempaus toisenlaisesta hiihtolomasta. Hiihtolomasta, jolloin asunnoton kutsutaan yökylään. Pastori oli jopa toiminut opetuksensa mukaisesti ja majoittanut Cristina Cantaragion ja Vasili Stoikan, romanialaisen romaniparin, hulpeaan 40 neliön pappilaansa. Erityisesti minua riemastutti Marjaanan kirkollisen ammatillisuuden iloa ja intoa säkenöivä analyysi: ”Että näin hieno ammatti onkin olemassa! Saan rakastaa työkseni ja tehdä työtä ilman tarkkoja työaikoja. Kun saamme idean tänään, voimme toteuttaa sen huomenna ilman mieletöntä byrokratiaa.” Siinä sitä on virka-aikaa itkeville veljille ja sisarille ärsytystä kyllyiksi.

Täytyy myöntää, että lause ja lomavinkki saivat hurskastelua vilpittömästi vierastavan minäni lausumaan aamiaispöydässä tyttäreni vilpittömäksi hämmästykseksi: ”Aamen ja halleluja!” Ja saavat vieläkin. Kaikkia ei saa. Enkä nyt tarkoita Pappisliittoa, missä tämän tyylinen virka-ajattoman elämäntapapappeus epäilemättä aiheuttanee vain hengen ahdistusta. Kaikkein syvimmin minut yllätti kritiikki, joka eri puolilla diakonian piiristä on kohdistunut pastori Marjaanan kotia kodittomille etsivää avausta kohtaan. Sinisilmäistä, epäammattillista, idealistista, vaarallista, vastuutonta! Ja vielä yllytetään seurakuntalaisia moiseen! Näitä viestejä ja keskustelun pärskeitä ovat opiskelijanikin kantaneet oppitunneille.

Olen joitakin kertoa uskaltanut tällä palstalla kirjoittamaan virkamieskirkosta ja jakkupukudiakoniasta. Ja surrut diakonian oman – omista ainutlaatuisista lähtökohdista, uskon ja rakkauden erottamattomasta ykseydestä nousevan

– ammatillisuuden puutetta. En ole ilmeisesti – ikävä kyllä – ollut siis ainakaan kokonaan väärässä. Diakonian historia on täynnä hullunrohkeita avauksia, ravistelevaa ja ennakkoluulotonta luottamusta ja rakkautta ihmiseen. Luottamusta ihmiseen, jota ei ole leimattu arvottomaksi eikä epäihmiseksi taustan, rodun, kansallisuuden, puutteellisuuden, menneisyyden, köyhyyden, seksuaalimoraalin, epäonnistumisten, epäuskon, alkoholismin, ei edes rikosten tähden.

Diakonia on luottamusta ihmiseen, jossa on nähty aina ihminen. Ja rohkeutta antaa ihmisen olla aina ja aidosti ihminen, ihmisen arvoinen ihminen. Mitäpä kristitty muuta voi kuin suostua tähän lähes jumalattomaan haasteeseen oman Jumalansa tähden? Ohi kristillisen ihmiskäsityksen syvimmän haasteen ei kukaan kristitty pääse; kuka tahansa ihminen on Jumalan kuva ja aina Jumalan rakkauten arvoinen ihminen, Jeesuksen ristillä aina jo lunastama ihminen – vaikka itse sitä tietämättään tai uskomattaankin.

Diakonia liikkeellä? Mieleeni nousee kiusallisia kysymyksiä. Onko diakonian liike rapautunut katkokävelyksi? Saako pappi tai seurakuntalainen tehdä oman itsensä näköistä diakoniaa oman uskonsa lähtökohdista? Saako kuka tahansa kristitty asettaa toisesta ihmisestä välittämisen lähtökohdaksi luottamuksen ottaen tietoisesti uskonsa pohjalta jopa sen riskin, että kaikki ihmiset eivät ole luotettavia? Voiko tällainen luottava asenne olla aivan vastuullinen ja realistinen? Jopa syvästi, jopa kaikkein aidoimmin kristillinen? Vai astuuko papillinen diakonituri odottamattoman raikkailla avauksillaan ammatillisen diakonian jo hieman jäykistyneille liikavarpaille?

Mitä kaikkea diakonia menettää kadottaessaan rohkeuden ja luottamuksen? Rohkeus ja luottamus ravistelevat syvästi luutuneita rakenteita, asenteita ja ammatillisuuden linnakkeita. Diakonia on aina ollut liikkeellä. Jos liike sekä terve uskon ja rakkauten hulluus katoavat, katoaa diakonia. Pappi Marjaanan viestissä ja esimerkissä kuulen Lutherin sanojen haastavan kaiun: ”...Jumala ei vaadi meiltä mitään tekoa häntä itseään kohtaan, vaan ainoastaan uskoa Kristuksen kautta. Siinä hänelle on kylliksi...Sen jälkeen älä ajattele muuta kuin että teet lähimmäisesi kuten Kristus on tehnyt sinulle. Anna kaiken työsi ja koko elämäsi olla suunnattu lähimmäiseesi. Etsi, missä on köyhiä, sairaita ja kaikenlaisia kurjia; heitä auta; sielä pane elämäsi harjoitukseen. Anna sellaisten nauttia itseäsi, miten he tarvitsevatkin sinua, niin paljon kuin kykenet ruumiillasi, omaisuudellasi ja kunniallasi... Et tarvitse mitään opettajaa tässä asiassa; kysy vain neuvoa omalta sydämeltäsi!”

Diakonia 4/2015

BRÄNDIÄ DIAKONIALLE!

Applen omppu, Mersun johtotähti ja Coca Colan joulupukki ovat maailmanlaajuisesti tunnettuja symboleja. Sellainen oli toki aikanaan myös Nokia ja Nokian Connecting people, kaikkien aikojen tutuin ja myös onnistunein suomalainen brändäysversio. Brändin tavoite on sama kuin lähetystyön – saavuttaa, saada ja vahvistaa mahdollisimman monia uskollisia seuraajia – jollekin. Samalla brändi tarjoaa tuotemerkillä, usein myös sen käyttäjälle vähintäänkin maallisen, joskus jopa lähes taivaallisen sädekehän. Viesti käyttäjälle on selvä – sinä kuulut valittujen joukkoon. Olet jotakin, olet cool.

Poikkeuksellisenkin hyvin tässä on onnistunut Apple, joka on luonut ympärilleen oman tuoteperheen ja harvinaisen uskollisen opetuslapsijoukon yli sukupolvien välisten kuilujen. Brändi on positiivinen polttomerkki, jolla erottaudutaan muista, mutta myös samaistutaan tuoteperheen muihin käyttäjiin. Tärkeää on kokea: me kuulumme joukkoon, valittuihin. Brändin tarkoitus on herättää myönteisiä tunteita, kutsua esiin tiedostamattomiakin assosiaatioita, jotka takaavat merkkiuskollisuuden. Brändi selittää, miksi ajattelematta tartun Fazerin Siniseen, vaikka muitakin suklaita olisi tarjolla samassa hyllyssä.

Merkki ja sen ympärille rakennettu brändi ei ole turha. Sillä on suuri merkitys tuotteelle ja sen taloudelliselle menestykselle. Brändäyksen onnistuttua kuluttaja suuntautuu ja luottaa usein aivan automaattisesti tiettyyn tuotteeseen tai sen tuottajaan. Parhaimmillaan tuote palvelee kuluttajan imagoa ja identiteetin vahvistamista – kovin ulkokohtaisina joskus toki naurettavuuksiin asti. Jokainen Applen käyttäjä ei todellakaan ole luovien innovaatioiden moderni lähettiläs, ei edes vaikka kuinka latteä katukahvilassa siemäilisikin.

In hoc signo vinces on kristikunnan ehkä vanhin tietoinen brändi. Merkki oli risti, ja se ilmestyi yksinvaltan tavoittelija Konstantinukselle taivaallisessa näyssä vuonna 312 hänen valmistautuessaan taisteluun kilpailijaansa Maxentiusta vastaan. Kirkkoisä Eusebioksenkin välittämän legendan todenperäisyyttä on varmasti syytä epäillä, mutta joka tapauksessa lupaus – tässä merkissä olet voitettava – piti paikkansa. Konstantinuksesta tuli myöhemmin se Konstantinus Suuri, joka raivasi tien kristinuskon tasa-arvoiselle asemalle Rooman monijumalaisen uskonnon rinnalla. Kovin kristilliseksi julman ja piittaamattoman Konstantinuksen elämäntapa vaellus tuskin koskaan muuttui; nousivathan monet ristit hänen murhauksensa lähisukulaisten haudoille. Risti on kuitenkin aina ja kaikkina aikoina pysynyt ”kristillisenä brändinä”, ristikästä, ristinmerkistä, ristin tiestä, ristin rakkaudesta kristityt on kautta aikojen tunnettu.

Tarvitsisiko diakonia oman brändinsä? Diakonia Saksassa käyttää ainakin muiden brändejä surutta vaikkapa autojensa koristeena tarkoituksena varmistaa oman toimintansa talouspohja. Samalla se markkinoi kakistelematta sanaa diakonia kristillisinhimillisen arvopohjan ja vaikkapa hallitsemiensa sairaaloiden hoitotoiminnan luotettavuuden ja inhimillisyyden takaajana. Toisista erottautuminen on välttämätöntä markkinoille avatun sosiaali- ja hoitotyön piirissä.

Suomessa kirkkoa on arvosteltu diakonian hyväksikäytöstä positiivisena brändinä – samanaikaisesti kun diakonian voimavaroja kirkossa uhkaa leikkaaminen ja rannaton diakoniakeskustelu velloo ikuisesti omassa liemessään. Diakonia itse sen sijaan on varsin johdonmukaisesti ja epäilemättä aidosti ”Jeesuksen hengessä” varonut korskaamasta hyvillä teoillaan. Se on suhtautunut erittäin pidättyväisesti oman hyvytensä markkinointiin – jopa niin pidättyväisesti, että alun perin kreikkankielinen sana on suurelle osalle kansaa usein pelkkää hepreaa. Itse oletan, että kirkon diakonian on median hallitsemassa maailmassa pakko nostaa profiliaan, näyttää hampaitaan muiden puolesta, mutta myös ravistella maailmaa hyvydelään. Viimeinen saattaa olla vaikeinta. Äärettömän vastenmieliseltä tuntuisivat kaikenlaiset markkinakampanjat, joissa diakonian päätoimiset tai vapaaehtoisesti surutta samaistettaisiin hyviin, rakastaviin, vastuullisiin ihmisiin.

Enemmän minua miellyttää ajatus diakonisista symboleista – teoista, asioista, ratkaisuista, jotka saavat ihmisen pysähtymään, hämmästyttämään ja ihastumaan. Hennon ja kovin haavoittuvaisen oloisen Sini Saarelan kiivetessä napa-alueiden puolesta pelotta ylös venäläisen öljylautan kylkeä ja joutuessa niin vesitykin kuin vangitsemisenkin kohteeksi minä hiljenin hämmästyksestä ja ihastuksesta. Oletan, että jotain samaa diakonia tarvitsisi, rohkeaa ja tinkimätöntä sekä samal-

la yllättävää näyttöä sitoutumisestaan hyvään. Se tehoaa, se kuuluu, näkyy ja vaikuttaa.

Zainab, Imory, Hussein, Atam, Essi ja Suab muuttivat taloni yläkertaan Henalan vastaanottokeskuksesta marraskuun puoleessa välissä. Jaamme elämämme, keittiömme, huolestamme, ilomme, sähkömme ja rauhamme todennäköisesti ainakin seuraavan puolen vuoden ajan. Selvä on, että aina välillä itse kukin meistä tulee törmäämään rajoihinsa. Yhtä selvää on se, että me kaikki opimme ja koemme tänä aikana paljon uutta. Haaste on epäilemättä monella tavalla innostava, mutta samalla ehdottomasti todellinen. Yhden tiedän – en koskaan olisi itse tätä mahdollisuutta keksinyt, saati uskaltanut ja päätenyt tähän ratkaisuun, ellei Helsingin Sanomat olisi aikanaan kertonut Kallion seurakunnan papista, joka kehotti ihmisiä viettämään Toisenlaista hiihtolomaa, kutsumaan kodittoman Romanian romanin kotiinsa. Se herätti, pysäytti ja ihastutti. Se oli aidosti hätkähdyttävä diakoninen symboli.

Symbolit puhuvat omaa kieltään, usein väkevästi. Ne avaavat ihmisessä hänelle itselleenkin uutta. Ja tarttuvat. Suurin yllätys uutena ”suurperheen isänä” minulle on ollut se, kuinka moni ystäväni, tuttavani ja jopa minulle täysin vieras ihminen on minulle ilmoittanut: ”Tahdon auttaa. Mitä tarvitsette?”

Diakonia 2/2017

ASIOITA, JOISTA VAIETAAN

Mistä me vaikenemme? Mistä elämämme salaisuudet syntyvät? Vaiettu voi olla liian intiimiä, siihen liittyy voimakkaita tunteita, rakkautta, pettymystä, surua, pelkoa, onnea, jotakin, mikä tulee hyvin lähelle ja koskettaa tai ravistelee omaa minuutta. Yleisemmin vaikenemme kuitenkin toisesta syystä – vaiettu on useimmiten jotakin, mitä häpeämme. Sen me kätkemme. Sekin voi olla liian intiimiä, mutta toisella tavalla. Se voi olla jotakin, missä tiedämme toimineemme väärin, typerästi, nolosti, vastuuttomasti tai jopa häpeällisesti toista ihmistä kohtaan. Jotakin, missä koemme pettäneemme sanamme ja ihanteemme. Jotakin, mikä pakottaa meitä kohtaamaan oman raadollisuutemme. Nöyrimmät meistä vaikenevat vielä yhdestä syystä – omasta tietämättömydestään. Jos en tiedä asiasta tarpeeksi, olen hiljaa tai en ainakaan toivotta mielistäni.

Mistä diakonia vaikenee? Mitä se muka häpeäisi? Diakoniahan tekee hyvää, diakoniahan on koko kirkon hyvyyden näyteikkuna. Diakoniaa syyllistetään silloin tällöin pikemminkin siitä, ettei se tuo omaa tekemistään, omaa esikuvallista toimintaansa riittävästi esiin. Omalla hyvyydellään brassailu julkisuudessa ei ehkä kuitenkaan ole diakonian asia, mutta totta on, että diakonian pitäisi entistä rohkeammin olla kirkon julkista teologiaa.

Diakonian puitteet ja toimintaedellytykset ovat eri seurakunnissa kovin vaihtelevat. Jossain toimitaan yksin, jossain päät kolisevat yhteen. Jossain rahaa vielä riittää, jossain lasketaan mustavalkokopioita yksitellen. Seurakunnat ja niiden elinympäristö – niin sosiaalinen, kulttuurisuskonnollinen kuin ekologisemaantieteellinenkin – ovat kovin erilaisia. Diakoniatyön lähikonteksteja on yhtä monta

kuin on seurakuntaakin. Tämä tiedetään. Samoin tiedetään se, että yhteiskunnan muutos haastaa yhä uudelleen myös diakoniaa muuttumaan, rajustikin: ”Muuttuvassa ja uudistuvassa diakoniatyössä osaamisen rajoilla ollaan usein”, toteaa diakoniabarometri eikä varmasti ole väärässä.

On kuitenkin asioita, joita ei tiedetä, asioita, joista diakoniabarometrikin vaikenee.

Diakonian maailmassa kuulee usein oman diakoniatyön määritelmäksi kauliin lauseen – kuljen kappaleen matkaa asiakkaan rinnalla. Sitä vastaan on vaikea sanoa mitään, sen verran lämmin ja sielunhoidollinen se on. Kyseenalaistaa sen voi silti. Mitä se oikein diakoniatyöstä kertoo? Eikö se paljasta varsin yksilökeskeisen tulkinnan työtä: minä kuljen. Eikö se lisäksi paljasta selkeän subjekti–objekti–dikotomian hallitseman ajattelun – minä kuljen asiakkaan rinnalla. Yhteisöllinen, seurakunnallinen näkökulma ja jäsentymisen puuttuvat molemmilta, sekä asiakkaalta että auttajalta.

Myös asiakkaan merkitys minulle jää täysin auki: miten saatettavan osallisuus todentuu, mitä hän antaa minulle? Kappaleen matkaa on toki suuri viisus – en jaa koko elämäni asiakkaan kanssa, avulla ja tuellani on rajansa. Asiakkaalla on omakin elämä. Asiakas ei ole Jumala, jota tulee rakastaa rajoitta, yli kaiken. Ihmisen mitta riittää. Mutta kuka määrittelee ja millä kriteereillä, kuka valikoituu asiakkaakseni, mihin kappaleen matkaa johtaa eli mitkä ovat yhteisen vaelluksemme tavoite, mitta ja sen onnistumisen kriteerit?

Diakoniatyön laadusta kappaleen matkaa kulkijat eivät puhu. Uskollinen koirakin kulkee ilomielin kappaleen matkaa isäntänsä rinnalla, mutta riittääkö se diakoniatyöntekijän ammatillisen identiteetin ja osaamisen kuvaksi, diakonian keskeiseksi tavoitteeksi? Eikö meidän pitäisi paljon tinkimättömimmin kysyä, miten diakoniatyön tehtävät tulevat diakoniatyön tehtäviksi, miten diakonian ensisijaisuudet valitaan ja tavoitteet asetetaan? Mitä seurakunta rahoittaa, mitä ei, miksi? Mihin yhteiskunnan ja maailman muutos meitä haastaa, millä perustein?

Diakonian laadullisesta ulottuvuudesta ei pahemmin puhu ei pukahda sinänsä ansiokas diakoniabarometriin, joka sekun tutkimusotteessaan on juuttunut kirkon työn klassiseen helmasyntiin – työntekijäkeskeisyyteen ja ensisijaisesti määrälliseen analyysiin. Mikä on työmme laatu, miten se määritellään, miten sitä seurataan, tuetaan, parannetaan – kovin syvällistä pohdintaa en sen suhteen ole kirkossa oikeastaan minkään ammattiryhmän kohdalla havainnut. Se on vahinko, sillä uskonto on usein laatuvaapa alue. Mikä tahansa puolivillainen hörinä käy tarvittaessa Jumalan sanasta ja sisälukuharjoitus hartaudesta.

Diakonia ei vaikene sisimpänsä salaisuuksista, ei myöskään häpeästä. Diakonia vaikenee tietämättömyyttään. Maailmamme on tällä hetkellä hyvin läpinäkymätön. Epävarmuus ja -tietoisuus suunnasta, epäusko tulevan suhteen ovat maailmanlaajuista. Ei ihme, jos diakoniakin on eksyksissä, epävarmuuden ja -tietoisuuden verhon saattamina. En väitä, etteikö paikallinen konteksti olisi tärkeä. Mutta jokainen paikallinen konteksti on osa tätä murtuvaa ja muuttuvaa yhteiskuntaa ja maailmaa. Diakonia tarvitsee myös yhteistä näkyä ja ymmärrystä. Jos sitä ei ole, on se etsittävä. Diakonian on tiedettävä, valittavakin, miksi se on tässä maailmassa. Se vaatii työtä ja rohkeutta, mutta vain siitä kasvaa diakonian laatu ja ääni, joka kuullaan.

Diakonia 2/2018

HYVÄ, PAHA DIAKONIA

Diakonia tekee hyvää. Siksi se on olemassa. Diakonia auttaa, tukee, jopa rakastaa. Diakonia on kirkon sydän. Diakoniaa ympäröi hyvyiden, ymmärryksen ja lempeyden harso. Tuo herkkä ja kaunis harso on kuitenkin myös sumuverho.

Se, mikä koskee diakoniaa, koskee kaikkea kirkon toimintaa. Kriittistä, suoraa ja rehellistä palautetta kirkon työntekijä saa työstään kuulla harvoin. Selän takana puhumista tai kuiskimista jokainen kirkon työntekijä saa osakseen sitäkin enemmän. Ja kuiskijoiden kuuroon mahtuu seurakuntalaisten rinnalle lähes aina myös joku kollega. Työtä tehdään siinäkin suhteessa omalla persoonalla.

Pelottava peilikuva

Kirkon työssä tarvittaisiin huomattavasti enemmän rehellisyyttä. Olen yhä vakuuttuneempi, että meidän on yhä tinkimättömimmin kysyttävä, mikä on kirkkomme työn laatu ja mitkä ovat tuon laadun oikeat arviointikriteerit. Laatu ei ole määrällinen kiristysruuvi vaan yhdessä löydetty, sovittu ja tutkittu tapa toimia – tapa toimia hyvin, viisaasti ja vastuullisesti.

Diakonian laadukkuus ei ole mikään itsestäänselvyys. Diakoniatyöntekijöiden usein hämmästyttävän osaamisen ja sitoutumisen rinnalla esiintyy myös paikolleen jäməhtäneitä käytäntöjä ja puolivillaisia toimintamalleja sekä työotteen väärää individualismia. Pahimmillaan jopa työn pakoilua. Jos tätä yrität sanoittaa edes varovaisesti, saat lähes aina ”nenillesi”. Kirkollisissa ammateissa ollaan yllättävänkin allergisia työn avoimelle ja kriittiselle pohdinnalle, mikä erinomaisesti

estää työn kaiken kehittämisen. On aivan liian helppo vetäytyä hurskaiden, kiitokuvamaisten kliseiden, fraasien ja strategioiden suojaan. Ja niitä diakoniassakin riittää.

Diakonia vaatii mahdottomia

Diakonia ei välttämättä tee hyvää, ei edes siitä vastuulliselle diakonille. Sain siitä terveellisen muistutuksen Riitta Türkmenin rehellisessä vastineessa (Diakonia 1/2018) viimevuotiseen kolumniini ”asioita, joista vaietaan”. Riitta päätti olla vaikeinematta – ja hyvä niin. Riitan äänessä minä kuulin ennen kaikkea syvän uupumuksen ja turhautumisen niihin aina uusiin vaatimuksiin ja osaamishaasteisiin, joita diakoniale kohdistetaan: ”Työn kuva, johon palkattiin, on muuttunut. Se on laajentunut vuosi vuodelta ja osaamista odotetaan kaikkeen mahdolliseen ja mahdottomaan.” Samalla kuulin Riitan syvän sitoutumisen diakonian ”asiakkaaseen”, ihmiseen, jolla on peruuttamaton oikeus tulla vähintäänkin kuulluksi ja nähdyksi. Juuri tämän sitoutumisen tähden pidän diakonian äänen kuuluvuutta julkisuudessa diakonisen osaamisen keskeisenä ulottuvuutena. Diakonia ei voi eikä saa olla hiljaa siitä, mitä se tietää ja jakaa.

Laura Huovinen tiivistä oleellisen lehden samassa numerossa: ”Diakoniatyöntekijöillä on valtavasti kenttäkokemusta, osaamista ja tietoa siitä, mitä huonosti voivien kansalaisten piirissä todella tapahtuu ja millaista apua ja tukea nämä kaipaavat.” Diakonian julkista ja kaikuvaa ääntä tarvitaan niin yhteiskunnassa kuin seurakunnassakin – ihmisen tähden. Seurakunta, sen luottamuselimet ja muut työntekijät ovat aina vaarassa vieraantua ihmisten arjesta ja sen keskellä todentuvasta hädästä. Siksi tarvitsemme välttämättä diakonian ääntä, sen tietoa ja viisautta ihmisestä. Jos diakonia välittää, se ei voi vaieta.

Kristillisyyden kadonnut ymmärrys

Diakoni Riitan ahdistus on vakava asia. Diakonia voi epäilemättä vaatia liikaa. Niin voi tietysti tehdä diakoni/diakonissa itsekkin. Siksi on uskallettava kysyä myös kipeitä. Onko diakonia – ja nyt tarkoitan nykyistä malliamme ymmärtää diakonia – tehnyt hyvää seurakunnalle? Vai onko työntekijäkeskeinen mallimme, jossa diakonia kaikkine haasteineen on delegoitu yhdelle ammatilliselle työntekijäryhmälle – tarjonnut meille hyvin vinoutuneen tulkinnan kristittynä ja seurakuntana elämisestä? Tarjonnut ikään kuin halvan ja helpon alibin, jolla seurakunnan muut työntekijät ja useimmat seurakuntalaiset ovat voineet pestä kätensä omasta diakonisesta vastuustaan? Olemmeko siis tahtomattamme kaventaneet kristillisen elämän tulkinnan?

Olemme tottuneet puhumaan vapaaehtoisista ja ylistämään heitä. Mutta eikö jokainen kristitty ole periaatteessa ”vapaaehtoinen”, kutsuttu uskomaan, toivomaan ja rakastamaan, rakastamaan Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistään niin kuin itseään? Useimmiten hyvin vastuuntuntoiset diakoniatyöntekijät ymmärtävät aivan liian usein olevansa vastuussa seurakuntansa kaikesta diakoniasta. Se ei voi olla mahdollista, eikä edes kristillistä. Diakonian subjekti ei ole työntekijä vaan seurakunta. Juuri se palauttaa seurakunnalle sen identiteetin sekä diakoniatyöntekijälle vapauden, tehtävän ja tilan ajatella, tutkia ja kehittää seurakunnan yhteistä diakoniaa. Diakonian – niin uskon – on löydettävä seurakunta uudelleen ja löydettävä se uudelleen täysi-ikäisenä, vastuullisena, osaavana.

Vierailin kuukausi sitten Berliinissä. Tutustuin seurakuntaan, jossa kirkon avain oli jaettu kahdellesadalle seurakuntalaiselle. Diakoninen seurakunta syntyy luottamuksesta.

Dick

LOPUSSA SIUNAUS SEISOO

aluan hyvin tietoisesti päättää diakoniakaleidoskooppini kolumniini, joka käsittelee sanoja, joilla seurakunta lähetetään messusta maailmaan. Minulle hyvin rakkaita ja tärkeitä sanoja. Niissä on minusta koko kristillinen elämä, kaikki se, mitä tarkoittaa kristittyinä ja kirkkona eläminen.

On oikeastaan hämmästyttävää, miten heikosti olemme Suomessa osanneet jäsentää messun osaksi kristityn elämää. Kuitenkin siinä on kaikki oleellinen – Jumalan Sana, rukous, hiljaisuus, kiitos, katumus, armo, leipä ja viini. Jumalan läheisyys, Jumalan kosketus, Jumalan siunaus – kaikki se, minkä varassa elämme. Kristittyinä eläminen on elämää keskellä maailmaa, sitä palvellen, sitä rakastaen, siitä iloiten ja sitä uudistaen. Kristittyinä oleminen toteutuu työssä, arjessa, oikeudenmukaisuudessa, vastuussa itsestä ja toisista.

Ketään ei lähetetä maailmaan yksin. Siksi kristittyjen on aika nostaa päänsä ja ymmärtää tehtävänsä, joka kristitylle voi olla ainoastaan sama kuin hänen Vapautajalleenkin: ”Herran Henki on minun ylläni, sillä hän on voidellut minut. Hän on lähettänyt minut ilmoittamaan köyhille hyvän sanoman, julistamaan vangituille vapautusta ja sokeille näkönsä saamista, päästämään sorretut vapauteen ja julistamaan Herran riemuvuotta.” (Luukas 4:18-19)

Vaalit ovat edessä taas ensi keväänä. Poliitikon ja hänen valitsijansa täytyy tietää, mitä hän tahtoo.

Diakonia 1/2016

DIAKONISTA POLITIIKKA?

*"Lähtekää rauhassa.
Olkaa rohkeat,
pitäkää hyvästä kiinni,
älkää vastatko pahaan pahalla.
Rohkaiskaa arkoja,
tukekaa heikkoja,
auttakaa sorrettuja,
kunnioittakaa kaikkia ihmisiä.
Rakastakaa ja palvelkaa Herraa
Pyhän Hengen voimassa iloiten."*

empitekstini kirkkomme Jumalanpalvelusten kirjassa on tuo viikkomesun päättävä lähettäminen. Näillä sanoilla Jumalan seuraajat rohkaistaan maailmaan sitä palvelemaan ja uudistamaan. Kehotuksen sanoissa on mielestäni hyvin viisaasti tiivistetty elämän tavoite ja idea jokaiselle kristitylle, parin sanan riisumisella ateistillekin. Ehdottoman osuva tehtäväksi anto on jokaiselle poliitikolle.

Teksti on mitä diakonisin ja yhteiskunnallisin, siksi juuri kaukana kaikesta hyväntekeväisyshempeilystä. Hyvästä kiinni pitäminen, sorrettujen auttaminen ja kaikkien ihmisten kunnioittaminen ovat rankkoja – henkilökohtaista rohkeutta, päättäväisyyttä ja rehellisyyttä – edellyttäviä haasteita kenelle tahansa. Ei ihme, että Pyhä Henki, totuuden ja rakkauden Henki nousee esiin tarpeellisen voiman

lähteenä: Totuus pakottaa ihmisen katsomaan itseäänkin silmiin ja rakkaus pakottaa näkemään toisen ihmisen ihmisenä. Molempien haasteiden edessä ainakin minua yhä uudelleen hieman värisyttää, usein hävettääkin. Jo lähisuhteissa totuus tekee usein kipeää, rakkaus vieläkin kipeämpää. Totuudellisuus, vastuullisuus ja läpinäkyvyys päätöksenteossa ovat yhteiskunnallisella tasolla aivan yhtä kipeitä ideaaleja jokaiselle poliittiselle toimijalle.

Diakonian on kovin helppo määritellä visionsa ja missionsa. Se kohtaa totuuden ihmisestä ja ihmisten yhteydestä ja ykseydestä kaikkein syvimmin ehtoollisella. Siksi maailmaan lähettäminen seuraakin sitä. Ehtoollisella konkretisoituu se, että olen aina ja jokaisessa elämäni vaiheessa Jumalan armon ja rakkauden arvoinen ihminen ja juuri siksi yhteisön jäsen. Samalla konkretisoituu se, että jokainen muukin ihminen on aina ja elämänsä jokaisessa vaiheessa Jumalan armon ja rakkauden arvoinen ihminen. Niin minunkin tulee jokainen muu ihminen nähdä ja ymmärtää – aina ja kaikkialla kunnioittamisen, välittämisen, rakkauden arvoisena ihmisenä, ihmisenä, jota kukaan ei ole oikeutettu halveksimaan tai sortamaan. Ihmisenä, jonka kanssa minä kuulun ihmisenä yhteen ja josta olen omalta osaltani vastuussa – kuten hänkin minusta. Siksi diakonia on syvimmältä olemukseltaan aina ihmisarvotaistelua, toisen ihmisen ihmisyyden kunnioittamista. ”Kristillisen uskon perussanomana mukaan diakonia on väylän raivaamista syvyydestä pinnalle, syyllisyyden sävyttämästä häpeästä edes sen verran hyväksytyksi, että muut uskaltavat tunnustaa ihmisen olemassaolon. Diakonia vääntää niitä ovia auki, joita yhteisö pyrkii sulkemaan”, tiivistä viisaasti Paavo Voutilainen aikanaan.

Yhteisö, joka viime aikoina on pikemminkin sulkenut kuin avannut ovia, on se, mitä suomalaiset ovat tottuneet nimittämään hyvinvointivaltioksi. Hyvinvointivaltioksi, jota ja jonka tulevaisuutta viimeiset hallitukset ovat systemaattisesti hyvästelleet enemmän tai vähemmän sattumanvaraisilla leikkauksilla, tulkinnanvaraisilla veroeduilla parhaiten ansaitseville tai pelkällä päättämättömyydellään. Joskus – niin epäilen – myös totuudellisuuden tarkoitushakuisella unohtamisella. Vai mitä pitäisi ajatella entisestä pääministeristä, nykyisestä kansanedustajaehdokkaasta, joka aikanaan hallituksessa korosti, ettei Suomella ole missään tapauksessa varaa luopua perintöverosta, ja joka hetken kuluttua yrittäjäyhteisön palvelukseen siirryttyään korosti aivan yhtä päättäväisesti, että perintöverosta on välittömästi luovuttava.

Vaalikampanja on käynnissä, vaaleihin on kirjoittaessani vielä pari viikkoa aikaa. Vaalien teemat ovat mielestäni jopa järkyttävän kapeita. Kurjistuva talous ja valtiontalouden tulevat pakkosäästöt hallitsevat keskustelua. Se on toki ymmärrettävää – niin surkeaan tilanteeseen maamme on annettu ajelehtia. Eikö kuiten-

kin ole jotain masentavaa siinä, että Suomen puolueiden ja vaaliehdokkaiden visio ja missio näyttäisivät enää ulottuvan siihen, mitkä säästöt on toteutettava uuden hallituskauden alussa? Todelliset intellektuellit käyvät vielä keskustelua siitä, pitäisikö maamme tai jopa Euroopan taloutta pikemminkin elvyttää kuin kuristaa. Mammonan kuristusote hallitsee silti sitäkin pohdintaa. Maailma nähdään kovin kapean putken läpi supisuomalaisesta ja taloudellisesta horisontista ja vain siitä.

Mitkä tässä tilanteessa olisivat diakonian kysymykset itselleen, maailmalle, uudelle eduskunnalle ja hallitukselle? Vai tyytyykö diakoniakin näkemään ihmisen pelkkänä homo oeconomicuksena? Keskittyykö sekin näkyjen sijasta suremaan Suomen kirkon kaventuvia tuloja, diakonian virkojen vähenemistä, toimintavarojen leikkauksia? Tyytykö sekin vain äänettömän yhtiömiehen rooliin yhteiskunnassa – taloudelliseen hätäapuun ja leipäjonoihin? Käpertymään sisäänpäin ja kaventumaan niin aatteellisesti kuin ajatuksellisestikin?

*"Rohkaiskaa arkoja,
tukekaa heikkoja,
auttakaa sorrettuja,
kunnioittakaa kaikkia ihmisiä."*

Se ei ole kansallinen haaste, se ei ole kapeasti uskonnollinen haaste. Se koskee koko maailmaa ja kaikkia ihmisiä. Mistä siis aloittaisin keskustelun – poliittisen ja diakonisen?

Mihin Suomi haluaa kehittää yhteistä Eurooppaa aatteellisesti, sivistyksellisesti, sosiaalisesti? Mitä sisällöllistä antia Suomella on Euroopan ja erityisesti euroopalaisten nuorten tulevaisuudelle? Mikä on meidän unelmamme Euroopasta?

Mikä on suomalaisten vastuu Afrikan ja Lähi-idän pakolaisten ja turvapaikan hakijoiden kasvojen edessä? Mikä on heidän ihmisarvonsa meille, minulle? Mitä tarkoittaa Euroopan valtioiden välinen solidaarisuus? Mitä tarkoittaa kristillinen veljeys ja sisarus Lähi-idän kristittyjen kanssa?

Mitä merkitsee ilmaston muutos, mitä sen tulevien seurausten ennakointi nyt? Miksi Suomi on jäämässä ympäristöpoliittiseksi peränpitäjäksi keskeisen ja pohjoisen Euroopan valtioiden joukossa? Mitä meille merkitsevät yksi maailma, Antarktis, Itämeri, energian tuotannon hajautetut vaihtoehdot tai vaikkapa Talvivaara ja susi Suomen luonnossa?

Mitä yhteiselämän radikaaleja kulttuurisia muutoksia ikärakenteen muutos ja yhteiskuntamme vanheneminen edellyttää? Miten kehittää uusi yhteisvastuun ja yhteistyön toimintakulttuuri? Mitkä ovat ne sosiaaliset rakennemuutokset sekä

asumisen muodot, jotka mahdollistavat sen, että ihmiset, vanhatkin ihmiset voivat elää, mutta myös kuolla kotona? Ei yksin jätettyinä vaan turvattuina?

”Olkaa rohkeat, pitäkää hyvästä kiinni!”

MIKKO MALKAVAARA

DIAKONIA, DIAKONIATYÖ JA
DIAKONIAN KOULUTUS SUOMESSA

Diakonian virka seurakunnille pakolliseksi

Piispa Gustaf Johansson oli ajanut 1890-luvulla diakonian liittämistä seurakuntien ja papiston viralliseksi velvollisuudeksi. Pastori Otto Aarnisalo (vuoteen 1906 Lillqvist) omaksui näkemyksen, mutta teki siitä selväpiirteisemmän vaatiessaan vuonna 1899 julkaisemastaan diakoniaohjelmasta (*Suomen kirkon diakoniakysymys*) lähtien diakoniaa koskevien säädösten saamista kirkkolakiin. Hankkeen laittoivat vireille vuoden 1908 kirkolliskokouksessa Aarnisaloon johtaman Sortavalan laitoksen tukimiehet, kirkkoherra Rafael Saraste, kirkkoherra Matti Tarkkanen ja Sortavalan Diakonilaitoksen opettaja August Korhonen sekä Tampereen kirkkoherra Waldemar Walli, joka Oulun tuomiorovastina toimiessaan oli ollut keskeinen henkilö Oulun Diakoniasakodin perustamisessa ja varhaisvaiheessa. Hanke vietiin kirkkolakikomiteaan, joka sisällytti asian omaan ehdotukseensa. (Kansanaho 1964, 83–85; Mustakallio 2001, 537.)

Kirkkolakikomitea oli pyytänyt Aarnisaloa laatimaan selvityksen diakonian käsitteestä ja kristillisen laupeudentoiminnan historiasta. Komitean ehdotus oli muutenkin Aarnisaloon esittämien suuntaviivojen mukainen. Keskeinen syy tähän lienee, että kirkkolakikomitean puheenjohtaja oli Suomen Kirkon Sisälähetysseuran puheenjohtaja, Savonlinnan tuomiorovasti Aleksander Auvinen. Aarnisalo oli saman seuran perustaja ja toimitusjohtaja. Kirkkolakikomitean ehdotus sai melko myönteisen vastaanoton hiippakuntien synodaali- eli pappeinkokouksissa, jotka toimivat valmistelueliminä kirkolliskokoukselle. Sen pitemmälle tässä vaiheessa ei päästy. (Kansanaho 1964, 85–87; Kansanaho 1967, 146; Mustakallio 2001, 537–538; Mustakallio 2002, 215.)

Kirkolliskokouksessa syntyi nimittäin oppositio. Aarnisaloon sisälähetyslinja leimattiin ”hierarkkis-kirkolliseksi” ja ”korkeakirkolliseksi”. Vastustajien ydin tuli muiden diakonissalaitosten lähipiireistä. Ne halusivat pitää diakonissat elinikäisesti sidoksissa laitoksiinsa, jotka lähettivät heidät heille sopiviin tehtäviin saira-

loihin, huoltolaitoksiin ja seurakuntiin, jotka maksoivat tästä työstä korvauksen diakonissalaitokselle, ei diakonissoille. Ne pelkäsivät, että diakonissalaitoksista tulisi vain kouluja ja ne lakkaisivat olemasta sisarkoteja. Sen takia laitosdiakonian edustajat korostivat, että diakoniaa ei pitänyt sitoa tuomiokapitulien eikä kirkkoneuvostojen määräysvaltaan. Diakonia oli säilytettävä vapaaehtoisena toimintana, johon ei tulisi ketään pakottaa, mutta jonka kehitystä ei myöskään saisi säännöksillä estää. Tämä kirkolliskokouksessa vallalle päässyt näkemys poikkesi paljon Aarnisaloon ajatuksesta, jonka mukaan diakonia, joka ei ollut kirkon, ei ollut mitään diakoniaa. (Kansanaho 1964, 85–87; Kansanaho 1967, 146; Mustakallio 2001, 537–538; Mustakallio 2002, 215.)

Kirkolliskokouksen käsittely osoitti joidenkin keskeisten kirkon johtohenkilöiden vaihtaneen kantaansa Aarnisaloon tukijoista hänen vastustajikseen. Tällaisia olivat esimerkiksi Tampereen kirkkoherra Waldemar Walli, joka kirkolliskokouksessa 1908 puhui tehtyjen aloitteiden puolesta, Oulun diakonissakodin johtaja Uno Wegelius, joka siirtyi näin Helsingin Diakonissalaitoksen ja yleensä Kaiserswerthin järjestelmän puolustajien joukkoon, sekä Lapuan kirkkoherra ja herrännäisjohtaja Wilhelmi Malmivaara, joka oli ollut Gustaf Johanssonin ohjelman innokas toteuttaja.

Äänin 47–38 kirkolliskokous hylkäsi vuonna 1913 diakoniaa koskevan sääntelyn. Ainoa uusi seikka oli kirkolliskokouksen kirkkolakiin tekemä lisäys, jonka mukaan kirkkoherran virkavelvollisuuksiin kuului ”edistää jatkuvan laupeudentoimen ylläpitämistä seurakunnassa ja varsinkin toimia tarvittavien diakonien ja diakonissojen eli mies- ja naispalvelijoiden ottamiseksi seurakunnan palvelukseen”. Se merkitsi sitä, että diakonia tuli näin tunnustetuksi kirkon viralliseksi toiminnaksi. Päätös oli siis diakonian kannalta myönteinen. Se oli kuitenkin laihakompromissi, Helsingin, Viipurin ja Oulun laitosten yhteisrintaman voitto ja Sortavalan johtajan Otto Aarnisaloon henkilökohtainen tappio. Kirkkolain pykälä astui voimaan vuonna 1918. (Kansanaho 1964, 89; Kansanaho 1967, 147–148; Mustakallio 2001, 543–545; Mustakallio 2002, 215–216.)

Diakoniaa koskevien kirkkolain määräysten täydentäminen tuli kirkolliskokouksen käsittelyyn taas vuonna 1938. Aloitteen siitä teki vuoden 1937 Viipurin hiippakunnan synodaalokokouksessa Sortavalan rovastikunnan papisto. Aloite oli vuoden 1908 kirkkolakikomitean ehdotuksen mukainen. Nyt jo yli 70-vuotias Aarnisalo kuului Sortavalan rovastikunnan papistoon, ja hän käytti myös ensimmäisen puheenvuoron Viipurin synodaalokokouksessa, josta aloite lähti kirkolliskokoukselle.

Kirkolliskokous antoi tehtävän kirkkolakikomitealle, joka ei ehtinyt asiaan puuttua, kun joulukuussa 1940 piispainkokous asetti Kuopion tuomiokapitulin esityksestä toimikunnan laatimaan selvitystä diakonian tilasta ja luomaan ehdotuksia diakoniatyön ja diakoniakoulutuksen kehittämiseksi. Piispainkokouksen päätös nousi suoraan talvisodan kokemuksen pohjalta. Aloitteentekijänä oli vuonna 1939 toimintansa aloittanut uusi Kuopion tuomiokapituli ja hiippakunnan ensimmäinen piispa Eino Sormunen. Perusteluna kirkon diakonian aktivoimisen tarpeelle käytettiin maallistumiskehityksen voimistumista.

Sormunen nimitettiin piispainkokouksen diakoniatoimikunnan puheenjohtajaksi. Mietintönsä se julkaisi toukokuussa 1942. Sen keskeinen ajatus koski kirkkolakiin lisättävää säädöstä, jolla seurakunnat velvoitettaisiin perustamaan diakonian virkoja. Tällöin diakonin ja diakonissan virat muuttuisivat vakinaisiksi seurakunnan viroiksi. Tämä oli Aarnisaloon hengessä toimineen Sormusen tavoite. Kirkolliskokouksen asettama kirkkolakikomitea kannatti diakoniatoimikuntaa muuten, mutta se korosti vapaaehtoisuutta eikä halunnut ottaa kirkkolakiin sitovia määräyksiä diakoniatyön toimihenkilöistä. Seurakunnille esitettävä painava kehoitus huolehtia diakoniastaan oli sen mielestä riittävä. Turun, Viipurin ja Kuopion synodaalikokoukset tukivat diakoniatoimikunnan, mutta Tampereen, Porvoon ja Oulun hiippakuntien pappeinkokoukset puolestaan kirkkolakikomitean näkemystä. Kaikissa puhuttiin diakoniasta positiivisesti ja haluttiin edistää sitä. Erimielisyydet koskivat kysymystä, mitä asiasta oli säädettävä kirkkolaissa. (Kansanaho 1964, 365–366; Koskenvesa 2002, 54; Mustakallio 2002, 216–217; Huhta 2005, 92; Wirilander 2011, 40–41.)

Kirkolliskokous asetti aiheen käsittelemään varten erityisen diakoniavaliokunnan. Valiokunta asettui kaikissa olennaisissa kohdissa diakoniatoimikunnan kannalle ja laati lakipykälät tai niiden täydennykset niiden mukaisesti. Samoin kirkolliskokous asettui tukemaan valiokuntaansa. Selventävä keskustelu käytiin diakonian määrittelystä. Suuren vähemmistön mielestä diakonia tuli määrittellä lähinnä sairaanhoidoksi, kun taas enemmistön mielestä tämä ajatus oli torjuttava, koska se haittaisi diakonian kehitystä. Vähemmistö olisi halunnut kirkkolaista pois diakonin ja diakonissan virkanimikkeet ja käytettävän diakoniatyöntekijän nimikettä. Kirkolliskokous omaksui tässä valiokunnan kannan, minkä mielestä diakonin ja diakonissan nimikkeiden pois jättäminen olisi aiheuttanut epämääräisyyttä.

Kirkolliskokous hyväksyi diakoniavaliokunnan esityksen seurakunnallisesta diakoniatoimesta sellaisenaan. Kirkkolain muutokset, joilla diakoniasta sekä diakonin tai diakonissan virasta tuli seurakunnille lakimääräisiä, hyväksyttiin kirkolliskokouksessa 27.10.1943, ja ne astuivat voimaan 24.4.1944.

Kirkon järjestysmuodon mukaan (KL 11 §) ”jokaisen seurakunnan tulee harjoittaa kristillistä laupeudentointia ja ottaa palvelukseensa siihen tarvittavia henkilöitä”. Yksityiskohtaisemmin diakonia määriteltiin kirkkolain 88. pykälässä: ”Kristillisen laupeudentoimen tarkoituksena on kristillisestä rakkaudesta johtuva hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antaminen seurakunnan hädänalaisille, ja sen tulee erityisesti kohdistua niihin, joiden hätä on suurin tai joihin muu avustustoiminta ei ulotu. Seurakunnallisen laupeudentoimen harjoittamista varten jokaisen seurakunnan tulee ottaa palvelukseensa tarvittavia diakoneja tai diakonisseja.”

Muotoilu oli käytännössä sama kuin Aarnisaloon ohjelma. Sanamuoto ”joiden hätä on suurin tai joihin muu avustustoiminta ei ulotu” vakiintui suomalaiseksi diakonian perusmääritelmäksi. Diakonian määrittely hengellisen, ruumiillisen ja aineellisen avun antamiseksi vastasi diakoniavaliokunnassa aktiivisesti toimineen Sormusen diakonianäkemystä.

Kirkkolain sanamuodossa korostui näkemys siitä, että seurakunnan diakonia oli omintakeista, ja että sen täytyi erottautua selvästi yksityisestä hyväntekeväisyydestä ja yhteiskunnallisesta huollosta. Lain ja samalla Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonianäkemyksessä painottui kristillisen rakkaudenpalvelun erityisluonne. Kirkolliskokouksen keskustelussa Sormunen korosti, että ”kaikki rakkaudentyö ei ole diakoniaa”.

Toisen maailmansodan murros oli saanut aikaan muutoksia. Kirkon sosiaalista ja kansallista vastuuntuntoa korostettiin enemmän kuin ennen. Sota-ajan ilmapiiri oli kypsyttänyt pitkään vireillä olleen ajatuksen diakoniatyön virallistamisesta. Kirkon sosiaalista ja kansallista vastuuntuntoa korostettiin enemmän kuin ennen. Aarnisaloon keskeinen tavoite tuli todeksi. Kaikille seurakunnille pakollisen diakonin tai diakonissan viran takia seurakuntadiakoniasta tuli Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa erityisen vahvaa. (Kansanaho 1964, 367–369; Koskenvesa 2002, 54; Mustakallio 2002, 217–218; Pyykkö 2004, 122–123; Huhta 2005, 92–93; Wirilander 2011, 41.)

Seurakuntadiakoniaa koskeneen pitkällisen keskustelun varjossa kehittyivät myös näkemykset diakoniatyön käytännöistä ja sisällöstä. Diakonissalaitosten hallitseman sairaanhoitodiakonian rinnalla kypsyi seurakuntatyössä edellytettävän sosiaalisen tai huoltodiakonian ajatus. Senkin keskeisimmät edustajat olivat Otto Aarnisalo ja Eino Sormunen, jotka saivat 1930-luvulla jo näkyvää tukea kirkon johdolta.

Diakonia ja diakoniatyön toinen vaihe

Sotavuodet liikauttivat diakoniatyön uuteen vaiheeseen. Kohtalaisen vakiintuneen jaottelun mukaan suomalaisen diakoniatyön historia voidaan jakaa neljään päävaiheeseen. Ensimmäinen niistä käsittää pitkälti diakonissalaitosten varassa tapahtuneen auttamistyön. Vaihe kesti 1860-luvulta noin 1940-luvun puoliväliin, sodan loppumiseen saakka. Toista vaihetta on nimetty seurakuntadiakonian ajaksi. Sen alkupisteenä on pidetty sotavuosina tehtyjä diakoniatyötä koskeneita muutoksia. (Paaskoski 2017, 409.)

Samana sotavuonna 1943, jolloin kirkolliskokous teki historiallisen diakoniatyön päätöksensä, Tampereella pidettiin kirkkopäivät, joilla kiteytyi kansallisen hätätilan aiheuttama kirkon toiminnan kurssinmuutos, kansankirkollisuuden uusi tulkinta ja pyrkimys luoda palveleva kansankirkko. Muutoksen keskeisenä moottorina olivat sodan rintamakokemuksissa sosiaalisen herätyksen saaneet asevelipapit. Karitatiivisen toiminnan ja hädänalaisten välittömän auttamisen rinnalle nostettiin esille kirkon vastuu puuttua yhteiskunnassa ilmeneviin köyhyyttä ja epäoikeudenmukaisuutta aiheuttaviin rakenteisiin. Muutos henki sosiaalielitistä perusnäkemystä.

Seurakuntadiakonia oli perustunut vapaaehtoisuuteen ja eronnut siten selvästi lakisääteisestä sosiaalityöstä. Asevelippien uusi kansankirkollinen ohjelma loi uusia työtapoja ja uutta ajattelua kirkkoon. Tampereen kirkkopäivillä yksilökeskeinen pelastussanoma ja sosiaalista kristillisyyttä tähdentänyt ajattelutapa kulminoituivat jännitteisiksi ja polarisoituivat vuosikymmeniksi. Asevelippien vuonna 1945 julkaisemasta kirjasta Älä aja raiteissa tuli uuden ajattelutavan näkyvimmistä ilmauksista. Siinä käsiteltiin laaja-alaisesti yhteiskunnallisen ja kirkollisen uudistumisen tarvetta. Kirjaan sisältyneessä artikkelissaan pastori Erkki Niinivaara kuvasi ajattelutavan muutosta näin: ”Sosiaalisen elämänäkemyksen henki on vastakkainen kaikelle sellaiselle hengelle, joka ytimeltään tähtää vain yksityisen ihmisen elämänpäämäärien toteuttamiseen lähimmäisestä välittämättä. Sosiaalinen henki pyrkii tutkimaan ja seulomaan, näkemään meidän luontaisen itsekeskeisen elämänpintamme taakse.”

Vuoden 1944 kirkkolain muutos nosti diakonian aiempaa näkyvämmäksi seurakunnan elämässä ja vahvisti diakoniatyöntekijöiden roolia. Ennen muuta diakonia kirkollistui, kun siitä tuli lakisääteistä seurakuntatyötä. Samalla ajatus kirkosta kansankirkkona sai uutta uskottavuutta, kun sen sisällöksi tulivat aikaisempaa painokkaammin diakonisen palvelun periaatteet ja käytännöt.

Tampereen kirkkopäivät esittivät eri kansalaispiireistä koottavan erityisen sosiaalitoimikunnan muodostamista. Tämä toteutui rauhan tultua 1945, kun laa-

jennettu piispainkokous antoi Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskusliitolle (SKSK) tehtävän toimia kirkon sosiaalitoimikuntana. Siihen koottiin laaja edustus poliittisista puolueista ja kansalaisjärjestöistä. Tästä tuli kirkon yhteisen diakonian johto- ja suunnitteluelin. (Koskenvesa 2002, 54–55; Malkavaara 2002a, 223–225, 230; Huhta 2005, 60–61; Malkavaara 2007a, 104–105; Wirilander 2011, 39–42, 262.)

Diakoniaa haluttiin laajentaa sosiaaliseen suuntaan. Vanha diakonia oli ollut kotisairaanhoidotyötä hyväntekeväisyyden ja kristillisen mielenlaadun mausteilla. Uusi seurasi sosiaalipolitiikkaa, josta oli tullut kansakunnan eheyttämisen väline eri tavoin kuin ennen. Kirkossa haluttiin suunnata palveluita kaikille. Yhteiskunnallisen vastuun kannalta suurimmat kysymykset kirkolle olivat kansallisen hätätilan lievittäminen, siirtoväen huolto sekä kaatuneitten omaisten huolto. Kirkko toimi läheisessä yhteistyössä viranomaisten, järjestöjen ja poliittisten toimijoiden kanssa.

Kirkon sosiaalinen painotus oli erityisen vahvaa välittömästi sodan jälkeen 1945–1948, minkä jälkeen poliittiset erimielisyydet painoivat sen taka-alalle. ”Poliittisen diakonian” tie nousi pystyyn jo alussa, ja yksilöihin painottuva välittömän palvelun toimintanäky, niin sanottu karitatiivinen diakonia, voitti yhteiskunnallisen vaikuttamisen linjan. Taustalla oli myös työntekijäkunnan perinteinen rakenne. Diakoniatyöntekijät olivat melkein kaikki sairaanhoitajan koulutuksen saaneita seurakuntasisaria.

Tämän lyhyen kauden aikana luotiin kirkon diakoniaorganisaatio. Intoa omaksua uusi sosiaalisen vastuun ajattelutapa sekä diakonian käsitteen vakiintumattomuutta osoitti, että heti kirkkolain diakoniapykälien uudistamisen jälkeen kirkko käytti diakonian käsitettä horjuvasti. SKSK perusti kirkon sosiaalisihteerin viran, ja hiippakunnat perustivat diakoniatyötä varten omat diakoniatyön johtokuntansa, joissa puheenjohtajana oli toinen asessoreista ja toiminnanjohtajana hiippakunnan sosiaalipappi.

Sosiaalipappien tehtävänä oli johtaa ja kehittää hiippakuntansa diakoniatyötä. Heidän tuli olla kiinteässä työyhteydessä kirkon sosiaalisihteerin kanssa. Kirkon sosiaalista toimintaa ei määritelty diakonisojen työn täydentäjäksi, vaan seurakuntien diakoniatyö ymmärrettiin osaksi kirkon sosiaalista toimintaa. Vähitellen diakonia ohitti nimikkeissä sosiaalisen. Kyse oli lopulta ennen muuta käsitteen käytöstä. Diakonia viittasi niin paljon sairaanhoitoon, että laajempaa merkitystä tavoiteltaessa terminologia oli haettava sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta vastuusta. Tämä paljastuu vuonna 1946 laaditusta sosiaalipapin ohjesäännöstä, jossa sanojen ”sosiaalinen” ja ”kristillis-sosiaalinen” perään oli järjestelmällisesti kirjoi-

tettu sulkeisiin sana ”diakonia”. Ohjesäännön kirjoittaja, kirkon sosiaalisihtööri Reino Niininen näki diakonian käsitteen laajasti, mutta haki sen laajempaa käyttöä toisen käsitteen avulla. Vuotta myöhemmin ilmestyneessä kirjassaan Niininen määritteli diakonian seurakunnassa tapahtuvaksi kristillis-sosiaaliseksi huoltotoiminnaksi. Diakonia tuli ymmärtää sairaanhoitoa laajemmin, ja oli nähtävä, että sen rinnalla kirkolla oli muitakin sosiaalisia tehtäviä.

Hiippakunnista ensimmäisenä Turun arkkihiippakunnassa perustettiin hiippakuntasisaren virka tukemaan seurakunnissa työskenteleviä sisaria. Se osoitti laitosdiakonian monopolin murtumista. Jokaisen rovastikunnan tuli vuosittain pitää diakonian vuosikokous. Seurakunnissa perustettiin diakoniatoimikuntia, ja diakoniatyö pyrittiin organisoimaan kyläkunnittain. Tällä tähdättiin maallikkovoimien aktivoimiseen diakoniatyöhön, jotta kylä tai kaupunginosa pystyisi itse lievittämään ja ehkäisemään alueellaan olevan ”hengellisen, henkisen ja aineellisen hädän”. (Malkavaara 2002a, 223–231; Mustakallio 2002, 218–219; Huh-ta 2005, 62–64; Wirilander 2011, 46–54; Malkavaara 2015, 96–99; Paaskoski 2017, 412–413.)

Toisen maailmansodan jälkeen kunnallisten terveyssisariden määrä lisääntyi ja laki kunnallisista terveyssisarista vakiinnutti ammattikunnan aseman. Terveys-sisarista tuli kunnan viranhaltijoita vuonna 1944. Kirkossa kannettiin huolta siitä, että diakonissat hakeutuisivat terveyssisariksi ja jättäisivät seurakuntatyön.

Vuonna 1947 annetuilla säädöksillä diakonissojen koulutusta yhdenmukaistettiin ja seurakunnallisia tavoitteita täsmennettiin. Lääkintöhallitus myönsi uuden opetussuunnitelman mukaisen koulutuksen saaneille diakonissoille oikeuden toimia myös sairaanhoitajina. Sodan aikana Sortavalasta Pieksämäelle siirtyneen Sisälähetysseuran diakonissat saivat samat oikeudet. Viipurin laitos oli siirretty Lahteen. Kun seurakunnista puuttui ainakin 150 diakonissaa, uutena diakonissojen koulutuspaikkana aloitti vuonna 1949 Porin Diakonissalaitos, joka ei sitoutunut fliedneriläiseen sisarkotijärjestelmään. Seurakuntadiakonissan ohjesäännöstössä johtavana periaatteena oli yhteiskunnan terveydenhuoltotyön täydentäminen. Uudistusten jälkeenkin diakonissojen työpanos seurakunnissa suuntautui eniten kotisairaanhoidon. (Kansanaho 1967, 266–269; Sihvo 1970, 52–53; Kansanaho ja Hissa 1979, 67–69; Takala 1999, 11–22; Pyykkö 2004, 121–123.)

Vuonna 1948 Kristinopissa diakoni ja diakonissa luettiin papin rinnalle seurakunnan virkoihin. Kristinopin kirjoittaja, piispa Eino Sormunen katsoi kirkon viran jakautuvan sanan ja sakramenttien ja toisaalta rakkauden palvelun tehtäviin. Hän totesi Raamatun ja luterilaisen tunnustuksen opettavan yhtäpitävästi, ”että seurakunnan virka on Jumalan asettama Pyhän Hengen virka”. Se jakautui kah-

tia ”sanan virkaan, johon piispuuskin luetaan, sekä seurakuntapalvelijan eli diakonin ja diakonissan virkaan”. Jälkimmäinen tarkoitti ”lapsien, sairaiden, köyhien, vankien ja muiden turvattomien etsimistä ja hoivaamista”. Diakonian elpymisen kirkossa Sormunen määritteli ”kauan laiminlyödyn alkukristillisen siunauksen virran uudelleen avaamiseksi”. (Katekismus 1948, 56; Sormunen 1949, 102–103; Palvelijoiksi vihityt 2002, 25; Malkavaara 2015, 99–100.)

Diakoniaa ja sen tavoitteita teki tunnetuksi vuodesta 1950 alkaen järjestetty Yhteisvastuukeräys. Se antoi joka vuosi seurakuntien diakonialle yhteisen teeman sekä kohdisti tuottonsa huolellisesti valituille hädänalaisten ryhmille. Varsinkin vuosina 1950–1962, jolloin puolet paikallisen keräyksen tuotosta jäi seurakunnan omaan käyttöön, keräyksen tuotto-osuuksilla oli huomattava merkitys seurakuntien antamalle aineelliselle avulle. (Malkavaara 2000, 129–147; Malkavaara 2002a, 231–232; Määttä 2004, 70–97.)

Järvenpähän vuonna 1945 kirkon työntekijäkoulutusta kehittämään perustettu Suomen Kirkon Seurakuntaopisto aloitti nuorisonohjaajien koulutuksen ja laajensi toimintaansa vuonna 1953 alkaneella diakonikoulutuksella. Jälkimmäisen myötä miehille avautui jälleen mahdollisuus kouluttautua diakoniatyöhön. Myöhemmin puolestaan diakonissakoulutus tuli mahdolliseksi myös miehille. Keskeinen uudistus oli kuitenkin se, että diakoniaa ei enää automaattisesti yhdistetty terveydenhuoltoon, vaan tämä koulutus kytkettiin yhteiskunnan sosiaalitalouteen. Diakoniatyötä haluttiin kehittää hätäavun antamisesta hädän syiden kartoittamiseen ja rakenteellisten ongelmien purkamiseen. Tavoitteissa oli nähtävissä maailmansodan jälkeisten vuosien kirkollisen toiminnan sosiaalinen painotus. (Malkavaara 2002a, 237–238; Pyykkö 2004, 124; Malkavaara 2015, 101.)

Vaikka kirkon johto pyrki eri tavoin vahvistamaan seurakuntadiakonian kirkollista roolia, diakonissat toimivat 1950-luvulla edelleen tiiviisti sairaanhoitotyössä. Kiistaa sisarkotijärjestelmän ja seurakuntadiakonian välillä käytiin aina 1950-luvun loppuun, kunnes vuoteen 1958 mennessä kaikki laitokset luopuivat flidneriläisestä järjestelmästä. Terveysisaren ja diakonissan työnjako määriteltiin kunnissa siten, että terveysisaret keskittyivät lapsiin ja seurakuntasisaret aikuisten ja vanhusten kotisairaanhoidon. Kunnan terveydenhuoltopalveluiden kehittyessä 1960-luvulla diakonissojen kotikäyntien sisällöksi muodostui yhä useammin hengellinen ja henkinen huolto, käytännössä sielunhoito. 1970-luvulla esitettiin näkemyksiä, että kaventuneen aineellisen avun tarpeen takia diakonia olisi muuttumassa kokonaan sielunhoitotyöksi. (Kansanaho ja Hissa 1979, 98–102; Ryökäs 2000, 6; Kettunen 2001, 23; Malkavaara 2004a, 42; Pyykkö 2004, 124–126; Ryökäs 2006, 139.)

Suomen luterilainen kirkko oli Luterilaisen maailmanliiton perustajajäsen vuodelta 1947 ja Kirkkojen maailmanneuvoston perustajajäsen vuodelta 1948, mutta poliittisista syistä eristetyssä maassa kansainvälisyyttä päästiin opettelemaan toisen maailmansodan jälkeen vasta 1950-luvun puolenvälin jälkeen. Kun Suomessa valmistauduttiin Luterilaisen maailmanliiton neljännen yleiskokouksen isännöitymisen kesällä 1963, alkoi tapahtua. Isäntäkirkko halusi huolehtia kokouksen onnistumisesta ja osoittautua muutenkin mitan täyttäväksi. Pohjoismaiset sisarkirkot ja monet muut vauraiden maiden kirkot olivat jo pitkään koonneet varoja kansainväliseen apuun. Välineeksi tuli vuodesta 1950 toteutettu diakoniatyön vuosittainen suur tapahtuma Yhteisvastuukeräys, jonka vuoden 1963 tuotosta puolet päätettiin ohjata ulkomaisiin avustuskohteisiin. Kirkon panostus ulkomaiseen apuun kasvoi heti seitsenkertaiseksi. Samalla syntyi omaleimainen keräysinstituutio, jonka ohjelmassa kotimainen ja kansainvälinen apu ovat rinnakkain.

Luterilaisen maailmanliiton suomalainen kansalliskomitea sai tehtäväkseen muodostaa kansainvälisen kirkollisen avun elimen, jonka esikuvia olisivat Saksan kirkon Brot für die Welt ja Ruotsin kirkon Lutherhjälpen. Uuden kansainväliseen apuun erikoistuneen ja sitä koordinoivan toimiston nimeksi vakiintui vuoden 1965 aikana Kirkon Ulkomaanapu (KUA). Työhön tarvitsemansa varat se sai kolehdeista ja Yhteisvastuukeräyksestä. Sen edustamasta työalasta alettiin käyttää nimitystä kansainvälinen diakonia. Omaan avustustyöhön ei ryhdytty, vaan varat päätettiin ohjata kirkkojen kansainvälisille järjestöille. Linjaksi vakiintui antaa noin kaksi kolmasosaa Luterilaisen maailmanliiton ja kolmannes Kirkkojen maailmanneuvoston nimeämiin kohteisiin.

Luterilainen maailmanpalvelu korosti keskittyvänsä yksinomaan diakonisen tehtävän toteuttamiseen. Se valitsi strategian, jossa apua annetaan uskonnosta, rodusta, mielipiteestä ja kansallisuudesta riippumatta. Nyt ei autettu enää vain omia vaan kaikkia hädänalaisia. Uusi tapa auttaa ei ollut lähetystä eikä kirkkojen välistä apua. Se oli kansainvälistä diakoniaa, jota tehtiin yksinkertaisesti siksi, että ihminen kärsi ja tarvitsi apua. Tästä on käytetty myös kirkollisen kehitystyön nimitystä.

Kansainvälisen diakonian organisoituminen kehitysmaissa toimiviksi tai sellaisia tukeviksi avustusjärjestöiksi oli ajallisesti samanaikainen ilmiö kehitys yhteistyön muotoutumisen kanssa. Tietoisuuden lisääntyminen kolmannesta maailmasta ja sen ongelmista vaikutti ihmisiin ja sitä kautta hallitukseen, kansalaisjärjestöihin ja kirkkoihin. Suomen valtion budjetissa oli ensimmäistä kertaa ollut määräraha kehitys yhteistyöhön vain hieman aikaisemmin eli vuonna 1961.

Suomen kirkko sitoutui avustuslinjaan, joka perustuu kirkkojen keskinäiseen yhteistoimintaan. Seurakunnissa kansainvälinen diakonia liitettiin muun

seurakuntadiakonian toimialueeseen. Diakonian näköalat laajenivat koskemaan köyhyyttä kaikkialla maailmassa, ja diakoniatyöntekijöistä tuli kaukaisten lähimmäisten puolestapuhujia seurakunnissa. (Malkavaara 1997, 14–20; Malkavaara 2001, 147, 154–155; Malkavaara 2002a, 238–241.)

Hyvinvointivaltion rakenteiden vähitellen vahvistuessa seurakuntien tapa hahmottaa diakoniatyötä vaihteli suuresti. Vuoden 1968 kirkolliskokouksessa kerrottiin seurakunnasta, joka oli hakenut vapautusta diakonissan virasta vedoten siihen, että kunta oli palkannut sairaanhoitajan. Diakonia-alalle koulutetut haiketuivat kirkon sijasta yhteiskunnan tehtäviin, mikä aiheutti työntekijäpulaa. Laajennettu piispaikokous asetti komitean selvittämään diakoniatyön suuntausta ja koulutusta. Komitea piti diakoniatyötä liian epämääräisenä ja ennusti, että diakonian painopiste oli siirtymässä ruumiillisen ja aineellisen avun antamisesta henkiseen ja hengelliseen auttamiseen. Vanhusten huoltodiakonian tarpeen nähtiin kasvavan väestön siirtyessä maalta kaupunkeihin, mutta erityisesti uskottiin diakonian kokoavan toiminnan kasvuun. (Sihvo 1970, 59–64; Malkavaara 2002a, 245–247; Pyykkö 2004, 126–127.)

Diakonian käsite hyvinvointivaltion kultakaudella

Suomen luterilaisen kirkon roolia hyvinvointivaltiomallia rakennettaessa ei ole perusteellisesti tutkittu. Suomen piispoista etenkin Eino Sormunen kritisoi hänen mukaansa hyvinvointivaltioon välttämättä liittyvää valtion ja muun yhteiskunnan holhous- ja ohjausta. Yhtenäistä kantaa kirkko ei ottanut ja antoi käytännössä tukensa hyvinvointivaltion suunnittelulle. Toisaalta, missä kirkko tai kirkolliset yhteisöt katsoivat olevansa menettäjän asemassa, kuten Sisälähetysseura omistamansa Vaalijalan keskuslaitoksen kunnallistamisessa, vastustus oli voimakasta. (Malkavaara 2002, 241–246; Malkavaara 2004a, 164–165; Huhta 2005, 150–154, 181–217.)

Laitosdiakonia pyrki säilyttämään perinteisen vaikutusvaltansa, eikä seurakuntadiakonia kehittynyt vuosiin siitä kunnanlääkärin valvonnassa tapahtuvasta kiertävästä kotisairaanhoitotyöstä, jollaiseksi se oli muovautunut. Sosiaalinen työote integroitui heikosti seurakuntiin. Seurakunnat halusivat diakonisojen sairaanhoitajaperinteen jatkuvan. Vasta 1960-luvulla, kun hyvinvointivaltion myötä kirkossa alettiin valmistautua 1972 voimaan tulleen kansanterveyslain säädöksiin, alkoi vakiintua moni-ilmeisempi diakoniatyön kokonaisuus.

Hyvinvointivaltioprojekti toteutettiin kaikkien isojen poliittisten ryhmien yhteistyönä ja niiden hyväksymänä, mutta uudistusten yhteydessä diakoniatyöhön lyötiin helposti vanhanaikaisen hyväntekeväisyyden ja köyhäinavun leimoja. Eten-

kin 1960-luvun loppu ja 1970-luku olivat kirkkokritiikin ja jopa kirkonvastaisuuden aikaa. Julkisesta sektorista tuli kattava hyvinvointipalvelujen tuottaja, mikä kavensi diakoniatyön toiminta-alueita. (Koskenvesa 2002, 54–56; Mustakallio 2002, 216–219; Malkavaara 2002a, 222–247; Pyykkö 2004, 122–130; Malkavaara 2007a, 103–110; Malkavaara 2011, 126–130; Wirilander 2011, 39–58.)

Kansanterveyslain voimaantuloa vuonna 1972 tutkimuksessa on pidetty diakoniatyön toisena käänteenä ja siirtymisenä kolmanteen vaiheeseen. Diakoniatyöstä katosi kansanterveystyön ulottuvuus ja suora yhteys kuntiin katkesi. Vaikka diakonissat olivat sairaanhoitajia, hoitotyö väheni ja diakonissojen virallinen asema terveydenhuollossa loppui. Diakoniatyön oli löydettävä uudenlaisia sisältöjä. Sairaanhoito ei kuitenkaan hävinnyt diakoniatyöstä. Maaseudulla sen asema säilyi pitempään, Pohjois- ja Itä-Suomessa vahvempana kuin Etelä-Suomessa. (Salmesvuori 2008, 41; Juntunen & Saarela 2009, 38; Paaskoski 2017, 409, 413–414.)

Ymmärrys diakoniasta laajeni Seurakuntaopiston diakonikoulutuksen yhteydessä. Sen avainhenkilö oli Seurakuntaopiston johtaja Aarne Siirala (1919–1991). Hänen mukaansa diakoniatyötä ei pitänyt suunnitella niin kuin sosiaalityötä ei olisi olemassa. Kirkon jäsenet kuuluivat verovaroin kustannetun sosiaalityön piiriin. Seurakuntaopisto etsi uusia ratkaisuja, ja siksi Siiralan mukaan diakoniassa tärkeintä oli sen kontekstuaalisuus. Ihmiset oli kohdattava omassa ympäristössään, ja tärkeintä olivat autettavan tarpeet. Diakoniatyö ei ollut itsetarkoitus. Diakonian luonne oli etsivää, sen tuli kartoittaa avuntarvetta siellä, mihin lainsäädännöllä taattu sosiaalityö ei ulottunut. Diakonian tuli tuntea yhteiskunnan sosiaalityö, mutta säilyäkseen elinvoimaisena sen tuli säilyttää seurakuntayhteytensä. Jos yhteys seurakuntaan sekä sanaan ja sakramentteihin ohenisi, diakonia kadottaisi kontekstinsa ja sen myötä diakonisen luonteensa. Seurakuntien tuli olla eläviä diakoniayksiköitä. Niiden toimintapiirit olisivat ”eläviä diakoniasoluja”, ja niissä tuli olla uuden koulutuksen saaneita diakoniatyöntekijöitä. (Ahola 1996, 100–109, 121–122; Malkavaara 2004a, 38–40.)

Diakonian muutos ei ollut lopulta niin jyrkkä kuin pelättiin, vaikka diakonissojen sairaanhoitotyön loppuminen kavensi diakoniatyön roolia hyvinvointipalvelujen tuottajana. Vanhusten, vammaisten ja vaikeuksissa elävien kokoavalle työlle samoin kuin sielunhoidolle oli runsaasti tarvetta. Työ kehittyi vanhalta pohjalta, mutta sairaanhoitotyön sijaan sen rungoksi tulivat diakoniapiirit, -retket ja -leirit sekä kotikäynnit ikääntyvien seurakuntalaisten luona. Diakoniatyö oli yhä enemmän erityisryhmille kohdistettua seurakuntatyötä sekä sielunhoitoa ja ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista. Samanaikainen sielunhoitoherääminen ja kirkon sanoman psykologisoituminen tukivat kehitystä.

Lainsäädännön turvattua muut palvelut, seurakuntien tehtäväksi jäi vanhusten ja muiden erityisryhmien virkistystoiminta. Ja kun diakoniatyötä ei enää mielletty sairaanhoidoksi, diakonian viranhaltijoiksi valittiin diakonissojen ohella yhä useammin myös diakoneja, joiden koulutus oli 1960-luvun lopussa aloitettu myös Helsingissä ja Pieksämäellä.

Muutosta tähän suuntaan oli ohjattu jo vuonna 1964 voimaan tulleessa kirkkolain uudistuksessa, joka korosti seurakuntalaisten roolia diakonian toteutumisessa. Diakoniatyöntekijöiden tuli olla innostajia ja ohjaajia diakoniseen vastuuseen. Sanat diakonia ja diakoniatyö vakiintuivat seurakuntatyön käsitteiksi vasta nyt. Diakonissoja oli kutsuttu seurakuntasisariksi, ja sanaa sosiaalinen oli pitkään käytetty eri yhteyksissä diakonisen synonyymina. (Malkavaara 2002a 248–250; Pyykkö 2004, 128–129; Ryökäs 2006, 139–140, 159–162; Malkavaara 2007a 110–113; Juntunen & Saarela 2009, 38–39; Rättyä 2009, 32; Malkavaara 2011, 130; Wirilander 2011, 117–118.)

Ekumeenisen liikkeen vaikutus muutoksessa oli tuntuva. Sen vaikutuksesta syntyi ekumeeninen eli kansainvälinen diakonia, joka nosti esiin kolmannen maailman epäoikeudenmukaisuuskysymyksiä. Kaukainen lähimmäinen tuotiin oman maan huono-osaisten rinnalle. Ekumeenisen ajattelun vaikutusta oli myös se kehitys, joka sai kirkon katsomaan aiempaa enemmän sisäänpäin, korostamaan pyhyttään, olemustaan, oppiaan, tunnustustaan, virkaansa ja liturgiaansa. Sen keskuksessa oli ekklesiologia, oppi kirkosta. Diakoniatyölle sen merkittävimmät seuraukset koskivat keskustelua virasta, viran kolmisäikeisyydestä ja viran kolmannesta säikeestä, diakonaatista tai diakonivirasta.

Ekumeeninen keskustelu lisäsi ymmärrystä siitä, miten monin eri tavoin diakonia eri kirkoissa ja kirkkokunnissa nähtiin. Uudessa murroksessa kirkon diakoniatyöryhmän asettama työryhmä totesi vuonna 1975, että diakonian virka oli kapeutunut tarkoittamaan vain karitatiivista tehtävää. Työryhmän mielestä sitä oli laajennettava liturgiseen ja katekeettiseen suuntaan. Kirkolliskokouksen virkakomitea esitti pian samansuuntaisia ajatuksia. Diakoniaa arvioitiin uudelleen kansainvälisen teologisen kehityksen suuntaisesti. Ottaessaan yhteiskunnallista sosiaalista vastuuta kirkko oli kehittänyt yhteiskunnallista huoltotehtävää täydentävän viran. Kun yhteiskunta ei tarvinnut kirkkoa enää kotisairaanhoidon, diakonian virkaa alettiin kehittää enemmän yleisen seurakuntatyön virkana. (Ahonen 1996, 23–31, 132–135; Malkavaara 2002a, 249–250; Ryökäs 2006, 172, 180; Malkavaara 2007a, 112–113; Malkavaara 2008, 13–18.)

Hyvinvointivaltioajatteluun sisältyi näkemys, jonka mukaan köyhien avustaminen häviäisi kirkoilta hyvinvointivaltion kehittyessä, ja näin ajattelivat myös

pohjoismaiset suuret luterilaiset enemmistökirkot. Kahden regimentin opin mukaisesti katsottiin, ettei taloudellinen apu kuulunut kirkon varsinaisiin tehtäviin, vaan yhteiskunnan vastuulle. Tämä oli johdonmukaista jo 1860-luvulla hyväksytyn periaatteen mukaan. Avun antaminen oli kirkkoille ikimuistoista ja niiden identiteettiin kuuluvaa. Oli luonnollista, että diakoniatyön keinoihin oli jäänyt aineellisen avustamisen muotoja, mutta 1970-luvun mittaan ne vähenivät. Kirkolle jäi aiempaan verrattuna kapea sosiaaliturvan täydentäjän tai ehdotuksien tekijän rooli. (Hiilamo 2011, 3–4.)

Suomalaisessa sosiaalipolitiikassa valtion näkökulmasta katsottuna kirkon diakoniatyön asema oli osapuilleen sama kuin järjestöjen. Kirkko oli osa yhteiskuntaa, ja siihen vaikuttivat samat aatteelliset trendit ja voimatekijät kuin muuhunkin yhteiskuntaan. Jopa päättäjät ja asiantuntijat olivat monin paikoin samoja. (Heikkilä & Karjalainen 2000, 228–231.)

Aineellinen apu ei siis kadonnut diakoniatyöstä kokonaan kansanterveyslain voimaantumisen jälkeen. Hyvinvointivaltioprojektin kultakausi 1970- ja 1980-luvulla ei tarkoittanut loppua kirkon vanhoille hätäavun ja sosiaalisen avun perinteille eikä edes sairaanhoitotehtäville. Monissa seurakunnissa aineellisen avun tarve arvioitiin sellaiseksi, etteivät kunnan sosiaalivarat siihen riittäneet, minkä takia seurakunnat kokosivat sekä vapaaehtoisia varoja että käyttivät verotulojaan diakonisiin avustuksiin. Pohjanmaalla avustuksia saatettiin antaa myös talkootyön muodossa. (Määttä 2004, 182–212, 253–254; Wirilander 2011, 195–199, 264.)

Diakoniatyö hahmotti roolinsa korkeintaan hyvinvointivaltion jättämien aukkojen paikkaajana, mutta muuten ihmisten kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen tähtäävänä tehtävänä, jossa korostui sielunhoito. Päihde- ja kriminaalitehtävissä diakoniatyöntekijät kohtasivat myös kaikkein vaikeimmissa oloissa eläviä, usein yhdessä samalla työalueella toimivien katulähetysyhdistysten kanssa. Perinteinen Yhteisvastuukeräys vahvistui diakoniatyön valtakunnallisten painopisteiden antajana. Sen avaukset kohdistuivat esimerkiksi sellaisiin potilasryhmiin, jotka olivat jääneet yhteiskunnan tukijärjestelmien ulkopuolelle. Tämä kuvastaa diakoniatyössä vallinnutta ajattelutapaa: hyvinvointivaltion ideologian mukaisesti yhteiskunnan tuli pitää huolta koko väestöstä ja sen kaikista ryhmistä, mutta kirkko oli yhteiskunnan palvelujen täydentäjä sekä muistuttaja ja huomion herättäjä, jotta huono-osaisimmille voitiin turvata heille kuuluvat edut. Yleisesti hyväksytyn ajattelutavan mukaan yhteiskunnan tuli hoitaa tehtävänsä niin, ettei kukaan olisi köyhä. Tässä kirkon diakonialla oli siten rakkikoiran tapainen räksyttäjän rooli. Kuitenkin 1980-luvun lopussa toistuvasti todettiin, että ”kirkon diakoniatyössä

painopiste on siirtymässä aiempaa enemmän sosiaalisista tukipalveluista sielunhoidollisiin toimenpiteisiin”. (Plit 1987, 18; Ryökäs 1990, 23–64; Kettunen 2001, 24–28; Hakala 2002, 234–240; Malkavaara 2002a, 255–257.)

Vuonna 1984 tehdyllä kyselytutkimuksella pyrittiin selvittämään diakonin ammattikuvaa sosiaalityöntekijään verrattuna. Kyselyä ei ulotettu diakonisseille, joiden työnkuvat luultiin virheellisesti diakoneista selvästi poikkeaviksi. Tulosten mukaan diakonien työtehtävissä painottui yksilökohtainen sielunhoito, kun taas yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseen huomio suuntautui vähiten. Diakonin työ nähtiin enemmän hoidollisena ja terapeuttisena kuin yhteiskuntakriittisenä sosiaalityönä tai sosiaali- ja terveystoimen aukkojen paikkaajana, jollaisiksi kirkon diakoniajohto sen mielellään kuvasi. (Niemelä 1986, 24–30.)

Diakonian perusmääritelmä ”avun antaminen niille joiden hätä on suurin ja joille muu apu ei ulotu” pysyi muuttumattomana, mutta se kuvasi seurakuntien diakoniatyötä melko huonosti kaudella, jolloin hyvinvointivaltion rakenteet toimivat kattavimmin. Selkeimpiä huono-osaisten elinolojen kohentamiseen ja yhteiskuntakritiikkiin tähtäviä sosiaalisia viestejä kirkon kentässä kuultiin kansainvälisen diakonian ja kirkon yhteiskunnallisen työn piiristä. Niillä oli sanomassaan yleensä kansainvälinen, ekumeeniseen liikkeeseen nojaava kaikupohja. Oma vaikutuksensa oli vapautuksen teologialla ja sen vaatimuksella köyhien ensisijaisuudesta. (Malkavaara 2002a 251–255.)

Diakoniatyö yhteiskunnallistuu neljännessä vaiheessaan

Yhteiskunnallisessa keskustelussa käytettiin 1980-luvun mittaan enenevästi syrjäytymisen käsitettä. Sosiaalipoliittinen tutkimus alkoi kartoittaa suomalaista köyhyyttä ja syrjäytyneisyyttä. Keskustelu levisi ymmärrettävästi kirkkoon ja nosi diakonian tietoisuutta itsestään. Diakoniamääritelmän mukaan oli selvää, että diakonian tehtävä oli toimia syrjäytyneiden hyväksi. Kirkossa alettiin keskustella köyhyydestä sekä kirkkojen vastuusta tulojen epätasaisesta jakautumisesta, työstä syrjäytymisestä, voimavarojen tasausta koskevasta ekumeenisesta aloitteesta, hädän tunnistamisesta sekä siitä, miten seurakuntalaiset voivat muuttaa rakenteita hädän ja kärsimyksen poistamiseksi. Vastaavaa keskustelua siitä, miten diakoniaa oli suunnattava kirkkolain mukaisesti ihmisen hädän suuntaan, ei ollut ennen 1980-luvun loppua käyty.

Diakoniatyön piirissä alkoi näkyä merkkejä aiempaa radikaalimmasta diakonianäkemyksestä. Perinteinen Yhteisvastuukeräys, vaikka olikin luonteeltaan ekumeeninen ja globaali, mitkä piirteet miellettiin moderneiksi ja edistyksellisiksi, oli myös suomalaisen isänmaallinen, konservatiivinen, vakava ja turvallinen. Se

alkoi nostaa keräyskohteisiinsa ”kunniallisten” eli syyttään huono-osaisten avustettavien, kuten lasten, vammaisten ja vanhusten ohi ”kunniaattomia” avustettavien ryhmiä, kuten vankeja, päihdeongelmaisia, ylivelkaantuneita, asunnottomia ja pakolaisia ennen muuta havahduttamisen ja diakoniakasvatuksen takia.

Helsingin Diakonissalaitos lähti 1980-luvun lopulla hakemaan diakonisen ajatuksen parempaa toteutumista työssään ja loi vähin erin diakoniaprojektiansa kautta kaikkein huono-osaisimmille suunnatun palvelutoiminnan, jota on kutsuttu myös radikaalidiakoniaksi. Jyrki Paaskoski on selittänyt diakoniaprojektien käynnistymistä vuonna 1988 siten, että sosiaalisen hädän kanavoimisessa tärkeät vasemmistolaiset yhden asian liikkeet olivat menettäneet merkitystään, ja siten oli tullut tilaa kristillisestä taustasta ponnistavalle avodiakoniatyölle. Toisaalta taustalla oli diakonissalaitosta arvostellut linja, joka edellytti diakonisen vastuun lisäämistä. Kriitikot vetosivat kristilliseen lähimmäisenrakkauteen ja kaikkein heikoimpien puolustamiseen. Vapautuksen teologian korostus köyhien, heikkojen ja hädänalaisten ensisijaisuudesta oli vaikuttanut innostavasti erityisesti nuoriin pappeihin. Laitoksen uusi johto sysäsi muutoksen liikkeelle.

Samaan historian vaiheeseen, 1980-luvun loppupuoleen, ajoittui huomattavan laaja diakoninen avustustoiminta, johon suomalaiset seurakunnat ja kristilliset yhteisöt ryhtyivät Inkerin ja Viron kirkollisen toiminnan elvyttämiseksi ja sen piirissä toimivien ihmisten auttamiseksi. Avustusvirrat jatkuivat vuosien ajan.

Diakonian vuosikirjassa esiteltiin vuonna 1989 saksalaisten esikuvien mukainen velkojen sovittelumalli, ja se johti varsin pian Takuu-Säätiön perustamiseen vielä samana vuonna. Uuden säätiön ajatuksena oli auttaa velkavaikeuksiin joutuneita vankeja, ja se tuli Yhteisvastuukeräyksen kohteeksi. Samalla tässä oli laman raja. Yleensä on sanottu, että suomalaisen diakoniatyön neljäs vaihe alkoi lamasta. Monet seikat diakonian ymmärtämisessä uudelleen ja syvemmin alkoivat jo vähän ennen lamaa. (Malkavaara 2007b, 34–46; Paaskoski 2017, 415–416.)

Diakoniatyön kolmas käänne eli sen neljänteen vaiheeseen johtanut kausi oli erityisen kiinnostava, koska sanan merkitys alkoi selvästi laajeta.

Ekumeenisen liikkeen antamat impulssit tukivat terävöityvää diakonianäkemyä. Kirkkojen maailmanneuvosto (KMN) järjesti 1980-luvun puolivälin jälkeen kaksi diakoniaa käsitellyttä kansainvälistä konsultaatiota, ensin 1986 Kyproksen Lárnakassa ja vuotta myöhemmin 1987 Espanjan El Escorialissa. Lárnan konsultaatio loi uuden vision kirkkojen keskinäisen avun, pakolaistyön ja maailmanpalvelun tulevaisuudesta. Diakonian sisältöä laajennettiin käsittämään sekä aineellisten että hengellisten tarpeiden tyydyttämistä. Samalla korostettiin diakonian paikallisten ilmaisujen tärkeyttä. Vapautuksen teologian vaikuttamassa

kokouksessa puhuttiin profeettallisesta diakoniasta sekä solidaarisuudesta oikeudenmukaisuuden, ihmisarvon ja rauhan puolesta kamppailtaessa.

El Escorialin kokous keskittyi siihen, miten diakonia ja koinonia liittyvät toisiinsa. Osanottajat sitoutuivat vastavuoroiseen ekumeeniseen jakamiseen sekä uuteen arvojärjestelmään, jonka perustana olivat oikeudenmukaisuus, rauha ja luomakunnan eheys.

Organisoitua lähimmäisenrakkautta, kirkon ja kristittyjen auttamistoimintaa kutsutaan diakoniaksi lähinnä Keski- ja Pohjois-Euroopan luterilaisissa ja reformoiduissa kirkoissa. Ortodoksisessa, katolisessa ja anglikaanisessa maailmassa diakonia viittaa diakonivirkaan, joka liittyy lähinnä jumalanpalveluselämään. Diakoniakonsultaatiot saivat aikaan ajattelun muutosta, jonka mukaan diakonia ei ole vain myötätuntoista lähimmäisten palvelua, mutta ei myöskään vain avustamistehtäviä liturgiassa, vaan niitä molempia ja toimintaa yhteiskunnan rakenteiden muuttamiseksi. Eukaristian ja kenosiksen käsitteiden avulla diakoninen palvelu muuttui haluksi vastata vapautuksen ja yhteiskunnallisen muutoksen tarpeisiin erityisesti siellä, missä ihmisoikeudet olivat uhattuina. KMN:n yleiskokous Canberrassa (1991) vahvisti El Escorialin suuntaviivat. (Malkavaara 2008, 20–21; Malkavaara 2015, 173–174.)

Diakonian tulkinta syveni ja laajeni siten yhteiskunnallisen ja sosiaalieettisen vaikuttamisen suuntaan. Syrjäytymiskeskustelun ja uusien ekumeenisten linjauksien yhteisvaikutus näkyi suomalaisessa diakoniakeskustelussa. Hallinnollisesti se vaikutti kirkkohallitukseen, joka yhdisti diakoniatyön ja sosiaalieettisen vaikuttamisen eli yhteiskunnallisen työn yksikkönsä ensimmäisenä lamavuonna 1991. Lamaan mentäessä kirkon diakoniatyö oli yhteiskunnallisesti virittäytyneempää kuin aikaisemmin. (Malkavaara 2000, 46; Veikkola 2005, 19–20.)

Diakonian merkitys yhteiskunnallistui. Lama muutti diakoniatyön asiakaskuntaa. Työttömät, mielenterveysongelmaiset, konkurssin tehneet tai muuten äkillisesti varattomiksi joutuneet pyysivät apua hyvin toisenlaisiin ongelmiin kuin diakoniatyön aiemmat asiakkaat. Avunpyytäjät olivat ennen diakoniatyöntekijän puoleen kääntymistään usein etsineet tuloksetta apua muualta. Seurakunnista tuli monille viimesijaisen turvan hakupaikka. Seurakunnat joutuivat avunpyytäjien kasvaessa kehittämään uusia työmuotoja, joista dramaattisimpia olivat työttömien ruokailut ja ruokapankit.

Talouden romahdus sai Suomen hallituksen laatimaan toistuvasti säästöpaketteja. Leikkaukset kohdistuivat kuntien saamiin valtionapuihin ja kotitalouksien tulonsiirtoihin. Äitiyspäivärahaa alennettiin, kotihoidontukea vähennettiin, eläkkeiden indeksikorotuksia leikattiin ja lapsivähennykset poistettiin verotukses-

ta. Samalla verotusta kiristettiin. Jopa ansiosidonnaista peruspäivärahaa yritettiin alentaa. Tilanteessa, jossa kansalaiset olisivat tarvinneet eniten sosiaalisia tukia, hallitus joutui leikkaamaan näitä etuisuuksia. Vuosien 1991 ja 1994 aikana hallitus päätti 11 kertaa uusista säästöpaketeista.

Lamatilanne lievensi aiemmin jyrkkää juopaa kunnan sosiaalitoimen suuntaan. Vuoteen 1994 kuntien kädet olivat olleet yhteistyön ja palvelujen tuottamisen suhteen pitkälle sidotut. Kuntien autonomiaa lisättiin valtiosuusjärjestelmän muutoksen yhteydessä, ja ne saattoivat aiempaa vapaammin luoda yhteistyösuhteita järjestöihin ja muihin palveluntuottajiin. Yhteistyötä voitiin taas tehdä ja sitä tehtiin. Kirkko profiloitui 1990-luvulla selvemmin köyhien auttajana kuin vuosikymmeniin. Diakoniatyö suuntautui paikkaamaan hyvinvointivaltion tuki- ja palvelujärjestelmän jättämiä aukkoja. Diakonian asiakaskontaktit lähtivät kasvuun vuonna 1994 ja jatkoivat kasvuaan aina vuoteen 1998 asti, mutta jäivät tämänkin jälkeen aikaisempaa korkeammalle tasolle. (Helne ja Karisto 1993, 517–521; Kiander ja Vartia 1998, 148; Anttonen ja Sipilä 2000, 89–96; Kettunen 2001, 28–33; Malkavaara 2002a, 255–257; Malkavaara 2002b, 293–299; Malkavaara 2004b, 166–169; Malkavaara 2005, 331; Helne ja Laatu 2006, 20–22; Grönlund ja Hiilamo 2006a, 12–13; Grönlund ja Juntunen 2006, 179.)

Kukaan ei ollut valmistautunut lamaan. Kirkon diakoniatyössäkkin havahduttiin toden teolla viipeellä. Turha luottamus yhteiskunnan sosiaalipalvelujen toimivuuteen viivästytti laajamittaisen avun aloittamista. Lamalla oli nopeasti pulaan joutuneiden työikäisten ja työkykyisten kasvot. Sellaisia ei ollut diakoniatyöntekijöiden vastaanotoilla näkynyt kuin äkillisten kriisien yhteydessä. Lama merkitsi diakoniamasiakaskunnan kasvua, nuorentumista ja ongelmien vakavoitumista. Kaikki tämä edellytti muutoksia myös työtavoissa. Asiakkaita tavattiin enemmän vastaanotolla kuin kotikäynneillä. Samalla diakoniatyöntekijät alkoivat huolestua siitä, että toimintatavoiltaan sosiaalityötä lähentyneestä diakoniatyöstä tulisi kunnan sosiaalityön korvike uusliberalistien toivomaan tapaan. (Heino, Kauppinen & Ahonen 1993, 116–117; Heino, Salonen, Rusama & Ahonen 1997, 152–156, 165–167; Malkavaara 2000, 198–200; Kettunen 2001, 11, 190–192; Grönlund & Hiilamo 2006a, 12; Malkavaara 2007a, 114; Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 28–29; Malkavaara 2011a, 313.)

Kirkko reagoi tällä tekojen evankeliumilla eli diakonisella käsivarrellaan, mutta myös oman olemuksensa ja järjestysmuotonsa määrittelyllä. Laman alkaessa nimittäin suuri kirkkolain uudistushanke oli loppuvaiheessaan.

Diakonia kirkon olemukseen ja tuntomeriksi kirkkolaisissa

Yksi syvimmistä lama-ahdingon Suomen luterilaiselle kirkolle tuottamista vaikutuksista oli muutos sen kirkkolakiin sisältyvän kirkon tarkoituksen ja toiminta-ajatuksen ilmaisemisessa. Keskellä lama-aikaa vuonna 1993 hyväksyttiin kirkkolain kokonaisuudistus. Luterilaisen kirkon päätunnustukseen, Augsburgin tunnustukseen, sisältyvä määritelmä kirkosta oli rajannut oikean kirkon tuntomerkit vain kahteen: evankeliumin puhtaaseen saarnaamiseen sekä sakramenttien oikeaan jakamiseen. Diakoniatyölle tämä määritelmä ei ole antanut juuri mitään. Ehkä juuri siksi diakonian ja lähimmäisenrakkauden perustelut olivat keskittyneet niin paljon yksilöön.

Kirkko-opillisessa keskustelussa oli vuosia korostettu, että kirkko oli olemassa julistusta ja diakoniaa varten, ja että ne kuuluivat kirkon olemukseen. Uusi kirkkolaki alkoi tunnustuksen määrityksellä. Toinen pykälä on kirkon ”toiminta-ajatus”, joka kuuluu: ”Tunnustuksensa mukaisesti kirkko julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä toimii muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi.” Lähimmäisenrakkaus siten otettiin kirkon tuntomeriksi sanan ja sakramenttien rinnalle.

Lähimmäisenrakkauden toteuttaminen otettiin lakiesitykseen kirkolliskokouksessa, kirkkolain uudistamiskomitean ehdotuksessa sitä ei ollut. Diakonia mainitaan kirkkolaisissa seurakunnan tehtävien yhteydessä tavalla, joka voidaan tulkita toiminta-ajatuksen lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi. Suomen luterilaisen kirkon käsitys itsestään muuttui olennaisesti, kun sen diakoninen ulottuvuus tunnustettiin kirkkolaisissa kirkon olemukseen kuuluvaksi. Päätös heijasti kansainvälistä diakonista uudistusaaltoa, jossa diakonialla on yhteisöllinen sisältö ja diakonia ymmärretään koko kirkon tehtäväksi. (Malkavaara 2000b, 46–47; Ryökäs 2006, 141–147.)

Dogmatiikan professorin Seppo A. Teinosen johdolla toiminut virkakomitea oli välimietinnössään vuonna 1972 tukenut ajatusta kirkon viran kolmisäikeisyydestä. Kirkossa ei sen mukaan saanut olla virkaa, jolla ei olisi tehtävää jumalanpalveluksessa, ja diakonian virassa yhtyivät liturgia sekä karitatiivinen ja katekeettinen palvelu. (Teinonen 1972, 509–513; Ahonen 1991, 120–123; Pyykö 2008, 107–110; Malkavaara 2011 a, 97–98.)

Ekumeeninen keskustelu tuki diakoniatyön identiteetin löytymistä vaiheessa, jossa sen aiempi sisältö oli murtumassa. Painotukset diakoniasta kirkon olemukseen kuuluvana, diakonian virasta kirkon viran osana ja diakonian katekeettisesta ja liturgisesta luonteesta autoivat murrokseen joutunutta diakoniatyötä kirkollistumaan ja seurakunnallistumaan. Kaupungeissa maaseutua voimakkaammin al-

kanut kehitys voimistui, ja ennen sairaanhoitoon painottunut diakoniatyö alkoi muuttua erityisryhmille suunnatuksi seurakuntatyöksi. (Sihvo 1976, 6–9.)

Tätä keskustelua tukivat Matti Järveläisen vuonna 1977 ilmestyneen synodaaliväitöskirjan löydöt saksalaisen Paul Philippin ajattelusta ja hänen kysymyksensä, miten diakonia liittyi kirkon tuntomerkkeihin (*notae ecclesiae*). Tutkimus perustui havaintoon, että luterilaisessa teologiassa diakonian teologinen perusta oli ongelmallinen. Järveläinen totesi, että diakonia ei ole kirkon olemassaoloa luova tekijä, mutta kylläkin sen olemassaolon muotoa konstituoiva elementti ja arviointiperuste, jonka avulla kirkon järjestysmuotoa oli tarkasteltava. Sellaisena se oli oikean kirkon eli evankeliumin mukaisen sananjulistuksen ja sakramenttien jaon luovuttamaton tuntomerkki (*nota*). (Järveläinen 1977, 38–44; Ahonen 1991, 119.) Myöhemmin Järveläinen jatkoi Philippin diakonian teologian tutkimusta edelleen. Hänen korostuksensa, että diakonia on kirkon uskon ja elämän ilmausta, on vaikuttanut kirkon käsitykseen itsestään. (Järveläinen 1988.)

Tärkeä teologinen vaihe oli professori Tuomo Mannermaan ja hänen oppilaisensa muodostama suomalaisen uuden Luther-tutkimuksen koulukunta, joka korosti diakonian ekklesiologista ja kristologista perustaa: uskossa ihminen kääntyy Jumalaan päin, rakkaudessa lähimmäisiin. Mannermaan mukaan rakkaus ja diakonia eivät vain seuraa uskoa, vaan ovat osa sitä, koska Kristus elää uskon kautta ihmisessä. Rakkauden, toinen toisesta välittämisen ja armon motiivit olivat vahvistuneet teologiassa ja kirkkojen julistuksessa pitkin 1900-lukua, mutta nyt se sai tärkeän, leimallisesti luterilaisen perustelun. Keskeinen teos tässä oli Mannermaan vuonna 1979 julkaisema, oikeastaan alun perin Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa käytyjen oppikeskustelujen yhteydessä syntynyt *In ipsa fide Christus adest*, jossa etsittiin yhteyttä luterilaisen vanhurskauttamisopin ja ortodoksisen jumalallistamisen välillä.

Mannermaa oli korostanut ensin, miten reformaatio ja luterilaisuus kytkeytyivät apostoliseen traditioon ja patristiseen teologiaan. Jumalallistamisen tunnustaminen ihmisen pelastustapahtumassa oli uutuus luterilaisen teologian historiassa. Vanhurskauttamisopin kristologisen luonteen hahmottumisesta lähti siten liikkeelle uusi juonne luterilaisen teologian sisällön tulkinnassa. (Mannermaa 1979; Ahonen 1996, 154; Saarinen 1997, 48; Seppo 2015, 353, 365–370.)

Diakonian nousu oli ollut uskansasankirkollisuuden motivoimaa. Sen korostama sosiaalinen diakonia oli kuitenkin jäänyt suuressa määrin seurakunnissa toteutuneen karitatiivisen diakoniatyön varjoon. Suomen kirkossa herätyskristillinen teologinen tulkinta oli vallitseva, ja diakoniaa perusteltiin useimmiten lähinnä yksilöeettisestä tai yksilön pelastuksen näkökulmasta. Köyhien ja heikkojen autta-

minen yhteiskunnallisiin rakenteisiin vaikuttamisesta puhumattakaan tulkittiin ääsiyysperspektiiviä vähempiarvoiseksi.

Kirkkojen kansainväliseen keskusteluun 1960-luvulla tulleet uudet sosiaalieettiset virtaukset eivät voineet olla vaikuttamatta Suomeen. Ekumeenisessa liikkeessä vahvistui radikaali yhteiskunnallinen pohdinta. Kehitysmaiden itsenäistymistä seurasi globaalin vastuun laajeneminen. Tämänpuoleisuus murtautui kirkon teologiaan. Suomen kirkon kannalta erityisen keskeinen oli LML:n vuonna 1970 Ranskan Évianissa pidetty yleiskokous, jossa yhteiskunnallinen ja globaali vastuu olivat painavasti esillä. Kirkko etsi klassisen vanhurskauttamisopin yhteyttä yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen.

Évianista palatessaan arkkipiispa Martti Simojoki halusi johdattaa Suomen luterilaisen kirkon sosiaalieettisten kysymysten näkökulmasta vakavaan teologiseen työhön. Sen tuloksena todettiin, että uskonvanhurskauteen ja sosiaali etiikkaan kuuluvia kysymyksiä ei pitänyt erottaa toisistaan eikä pelastusta pitänyt eristää ihmisen ja Jumalan väliseksi ”hengelliseksi” asiaksi pois ihmisten elämänkysymyksistä.

Teologinen ajattelu oli huomattavasti muuttunut. Suurin muutosvaikutus oli ollut 1940-luvun lundilaisella teologialla ja ekumeenisen liikkeen vaikutuksella etenkin 1960-luvulla. Uuden ajattelun mukaan sosiaali etiikka perustui luonnolliselle laille, joka kultaisine sääntöineen oli lähinnä yleisinhimillistä pääomaa, jonka jokainen hyväksyi. Se ei ollutkaan pyyteettömän rakkauden, vaan yhtäläisten oikeuksien ja velvollisuuksien turvaamisen vaatimus. Sosiaali etiikka perustui siis vastavuoroisuudelle ja oli periaatteessa ”järjen” ja ”luonnon” asia.

Luterilaista etiikkaa ei oikeastaan ollut, tai sitten sellaiseksi oli määriteltävä pyyteetön agape-rakkaus, joka ei ollut luonnollisen moraalilain vaatimus, vaan kuului kristillisen rakkauden piiriin. Muutos sodanjälkeisestä herätysliikkeiden teologian hallitsemasta ajattelusta oli huomattava. Sittemmin luonnollisen lain korostuminen vakiintui kirkon eettisissä kannanotoissa, kunnes 2000-luvulla ryhdyttiin kysymään, miksi kirkko sitten ottaa kantaa, jos jokainen sen käsityksen mukaan tuntee ilman kirkkoakin, mikä on oikein tai väärin. (Sinnemäki 1971, 52–84; Sinnemäki 1972, 11, 15–18, 52; Simojoki 1972, 7–9; Simojoki 1973, 40–42; Grönvik 1981, 58–59; Malkavaara 1998, 142–143, 147–153; Malkavaara 2000b, 43–44; Hytönen 2003, 280–282; Veikkola 2005, 12–13; Malkavaara 2015, 171–172; Seppo 2015, 224–225, 481–485.)

Ainakin kaikki nämä teologiset seikat olivat taustana sille, että Suomen luterilaisen kirkon kirkolliskokous päätti 1993 nostaa kirkkolain toiseen pykälään, kirkon tuntomerkkeihin ja sen toiminta-ajatukseen lähimmäisenrakkauden evan-

keliumin julistamisen ja sakramenttien jakamisen rinnalle. Päätös oli erityisen merkittävä juuri siksi, että lähimmäisenrakkaus ei kuulu luterilaisten tunnustuskirjojen mukaan kirkon tuntomerkkeihin, vaan luterilainen vanha määritelmä kirkosta on rajannut oikean kirkon tuntomerkit vain kahteen: evankeliumin puhtaaseen saarnaamiseen sekä sakramenttien oikeaan jakamiseen. Diakoniatyölle tämä määritelmä ei ole antanut juuri mitään, ja ehkä juuri siksi diakonian ja lähimmäisenrakkauden perustelut olivat olleet niin voimakkaasti yksilöön keskittyviä. Kirkko-opillisessa keskustelussa oli vuosia korostettu, että kirkko oli olemassa missiota ja diakoniaa varten, ja että ne kuuluivat kirkon olemukseen. Uusi kirkkolaki alkoi tunnustuksen määrittämisellä. Toinen pykälä on kirkon ”toiminta-ajatus”, johon lähimmäisenrakkaus nostettiin sanan ja sakramenttien rinnalle. Keskellä 1990-luvun lamaa tehty päätös heijasti kansainvälistä diakonista uudistusaaltoa, jossa diakonialla on yhteisöllinen sisältö ja diakonia ymmärretään koko kirkon tehtäväksi. (Malkavaara 2007, 116; Malkavaara 2015, 175.)

Diakonia ja kirkon kolmisäikeinen virka

Keskustelu naisen pappeudesta hautasi alleen vuosikausiksi muut tärkeät kirkolliset aloitteet, mutta vuonna 1975 mietintönsä julkaisseen kirkon diakoniatöimikunnan asettaman työryhmän työ osoittautui kauaskantoiseksi. Sen pohjalta etenivät diakonian vihkimyksen hiippakunnallistaminen ja keskustelu diakoninimikkeeseen ulottamisesta koskemaan kaikkia diakonian viranhaltijoita.

Vuonna 1982 KMN:n julkaisema BEM-asiakirja (Baptism, Eucharist, Ministry – Kaste, ehtoollinen, virka) edellytti jäsenkirkkojen vastauksia siihen, mikä kirvoitti myös keskustelua asiakirjan suosittamasta viran kolmisäikeisestä luonteesta, mikä tarkoitti piispan, papin ja diakonin viran ymmärtämistä kirkon yhden ja saman viran eri säikeiksi.

Merkittäviä puheenvuoroja käyttivät esimerkiksi Mikkelin piispa Kalevi Toiviainen ja emerituspiispa Erkki Kansanaho. Toiviainen muistutti vuoden 1975 työryhmän ehdotusten sivuuttamisesta turhaan. Hänen mukaansa sekä diakonian käsitettä että diakonaattia (diakonivirkaa) oli laajennettava, ja lähennyttävä vanhakirkollista virkamallia. Kansanaho kertoi työryhmän ehdotusten menneen liian pitkälle ja poikenneen siitä, miten kirkkolaissa ymmärrettiin diakonian käsite ja viran sisältö. Hän oli kuitenkin valmis etenemään viran vanhakirkollisen kolmijaon suuntaan, mutta sanoi pelkäävänsä, että diakonian varsinainen tarkoitus unohtuisi, jos diakonia ymmärrettäisiin liian laajana. (Toiviainen 1984, 257–267; Ahonen 1991, 125–126.)

Keskustelussa todettiin myös tunnustuskirjojen diakonivirkaa koskevien mairintojen osoittavan sen, miten diakonivirka ja vanhakirkollinen viran kolmijako tunnettiin ja osin tunnustettiin. Dosentti Risto Cantellin mielestä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian virka ei ollut kuitenkaan lähtöisin varhaisesta diakonaatista, joka oli olennainen osa kolmijakoista virkaa, vaan saksalaisen sisälähetyksen herätteistä. Diakonis-karitatiivinen virka ei ollut sanan ja sakramenttien palveluvirka, sitä ei voitu pitää tunnustuskirjojen tarkoittamana kirkollisena virkana, eikä se kuulunut kirkon yhden viran piiriin. Jos diakonivirka määriteltäisiin samalla kertaa karitatiiviseksi ja liturgiseksi ja se sijoitettaisiin viran kolmijaon piiriin, epäselvyydet viran luonteesta ratkeaisivat. (Cantell 1985, 49–54; Ahonen 1991, 126–127; Malkavaara 2015, 155.)

Yhä useammat teologit alkoivat pitää kolmisäikeistä virkaa mahdollisena luterilaisten tunnustuskirjojen pohjalta. Tähän liittyivät diakonian viran ymmärtäminen karitatiivisen luonteensa ohella myös liturgiseksi ja katekeettiseksi sekä diakonian näkeminen seurakunnan funktioksi, mitkä myös olivat laajan kansainvälisen ja ekumeenisen selvitystyön tuloksia. (Teinonen 1972, 509–513; Ahonen 1991, 125–131; Ahonen 1996, 154–156; Pyykkö 2008, 107–110.)

Suomen luterilaisen kirkon kirkolliskokous antoi vastauksensa BEM-asiakirjaan vuonna 1985. Kirkon kannanotto oli pääpiirteissään myönteinen, maltillisen protestantismien mukainen. Kirkolliskokous totesi, että kirkon viran kolmijako oli syytä tutkia uudelleen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Asiakirjassa esitettyyn diakonivirkaan kirkolliskokous suhtautui varauksellisesti: ”Asiakirjassa esitetyt kysymykset ja diakonian viran kuvaus merkitsevät kirkollemme haastetta perusteellisesti selvittää kirkon viran palvelevaa luonnetta ja tehtäviä.” Ahonen 1991, 127; Saarinen 1994, 175; Nieminen 2008, 214–215; Antila 2014, 145–146.)

Vuonna 1986 tehdyn naispappeuspäätöksen jälkeen voitiin ottaa esille kirkolliskokoukselle tehtyjä nuorisotyönohjaajien ja diakoniatyöntekijöiden asemaan ja arvostukseen liittyviä aloitteita. Kirkolliskokous liitti esitetyt, usein käytännölliset ongelmat laajempaan kysymykseen kirkon virasta. Kirkolliskokouksen yleinen valmistusvaliokunta totesi mietinnössään vuonna 1987, että diakonian viranhaltijat ja nuorisotyönohjaajat tulisi liittää uudistettavaan diakonaattiin sekä kirkon vihkimysviran piiriin. Valiokunnan ehdotuksen mukaisesti aloitteet lähetettiin piispainkokoukselle tutkittaviksi ja mahdollisia toimenpiteitä varten. (Kotila 2007, 2–3; Antila 2014, 146.)

Piispainkokouksen asettaman Seurakunta 2000 -työryhmän mietintö valmistui vuonna 1987. Se esitti, että piispainkokous selvittäisi kirkon virkajärjestelmää

ja viran kolmijaon toteuttamista. Työryhmän mielestä diakonaattia uudistettaessa diakonian viran karitatiivista ja liturgista tehtävää tuli lähentää toisiinsa.

Vuonna 1988 piispainkokouksessa ja muissa kirkon johtolimissä katsottiin, että moninaiset tehdyt ehdotukset oli syytä katsoa kerralla kirkon virkarakenteen kokonais selvityksen yhteydessä. Siinä ratkaistaisiin diakonaattiin ja viran kolmisäikeisyyteen liittyvät kysymykset. BEM-asiakirjalla ja sen yhteydessä käydyllä keskustelulla oli ollut vaikutusta näkemyksiin. Seurakunnissa alettiin ajatella niissä olevan pappien lisäksi muitakin ”hengellisen viran” edustajia. Diakonit, diakonissat, lehtorit, nuorisotyön ohjaajat ja eräät muutkin työntekijäryhmät ruvettiin lukemaan diakonaatin piiriin. (Saarinen 1994, 174; Kotila 2007, 3; Nieminen 2008, 232–234.)

Viran kolmisäikeisyyden tutkimista alettiin kutsua vähitellen yhä vakiintuneemmin *diakonaatin* luomiseksi tai uudistamiseksi. Piispainkokous asetti vuonna 1988 piispa Paavo Kortekankaan johtaman työryhmän käynnistämään kirkon kolmisäikeisen viran ja diakonaatin uudistamisen selvittelytyötä sekä tekemään ehdotuksia. Se halusi ennen johtopäätösten tekemistä kestävää teologista pohjaa ja kokoavan katsauksen tekemistä siihenastisesta kirkon kolmisäikeistä virkaa koskevasta teologisesta keskustelusta sekä eri kirkkojen virkateologisista ratkaisuista. Työryhmä ehdotti myös selvityksen teettämistä siitä, mitä diakonaatti varsinaisesti on kirkon viran ja seurakunnan elämän uudistamisen näkökulmasta.

Näitä varten se kutsui dosentti Risto Ahosen laatimaan tutkimusta, joka julkaistiin tehtävänannon mukaisena tutkimuksena *Diakonaatin uudistus – Diakonian viran kehittäminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja muissa luterilaisissa kirkoissa*. Ahonen totesi Suomen luterilaisen kirkon käsityksen diakonian virasta ristiriitaiseksi. Kirkkolaki ja kirkkokäsikirja pitivät diakonian virkaa kirkon viran yhtenä osana, mutta seurakunnissa se miellettiin maallikkoviraksi. Ahonen totesi, että diakonaatin uudistaminen edellytti kirkon ratkaisevan, kehitettiinkö diakonian virkaa maallikkovirkana vai yhden viran osana. Oli tutkittava, merkitsikö virkareformi kirkossa siirtymistä kohti kolmisäikeistä virkaa sekä sitä, miten diakonian viran tehtävät määriteltiin. Karitatiivinen työ oli diakonian vahvaa aluetta, mutta sen lisäksi oli pohdittava, millaisia katekeettisia ja liturgisia tehtäviä tähän virkaan voitiin liittää. Ahosen mielestä diakonian virka tuli nähdä kirkon viran yhtenä säikeenä. Syynä tähän olivat diakonian teologinen kehitys, laaja ekklesiologinen selvittelytyö ja ekumeeninen keskustelu eri puolilla maailmaa. Diakonaattiin kuuluviksi Ahonen hahmotteli kirkon silloisesta virkarakenteesta diakonien ja diakonissojen lisäksi nuorisohjaajat, lapsityön ohjaajat,

kanttorit, lehtorit ja lähetyssihteerit. (Ahonen 1991, 153–161; Kotila 2007, 4; Nieminen 2008, 217; Malkavaara 2015, 158–159.)

Piispainkokouksessa arkkipiispa John Vikström esitti, että olisi tarve uudelle virkakomitealle. Mielipiteet kuitenkin jakautuivat. Ahosen nimeämien kolmen ongelman, diakonian viran luonteen, tehtävien ja laajuuden, lisäksi selvitystä edellytti diakonaatin nivoutuminen kirkon viran kahteen muuhun säikeeseen. Lähtökohtana tuli olla kaikkien säikeiden yhteys sanaan ja sakramentteihin. Kirkon yhtä virkaa ei saanut irrottaa yhteisestä hengellisestä pappeludesta. Piispainkokous jäi etsimään konsensusta ja asetti työryhmän laatimaan ehdotuksen teologisesti kestäväksi ja seurakuntaelämän uudistamisen kannalta käytännössä mahdolliseksi virkarakennemalliksi. Kirkolliskokous antoi sille lisätehtävän selvittää diakonien ja diakonisojen ehtoollisenjako-oikeutta diakonaatin uudistamisen yhteydessä. (Kotila 2007, 4–5; Nieminen 2008, 218.)

Työryhmä jätti mietintönsä *Kirkon virkarakenteen kehittäminen* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja B 1993:1) vuonna 1992. Työryhmä päätyi esittämään viran jäsentämistä BEM-asiakirjan herättämän keskustelun mukaisesti kolmisäikeisenä siten, että siihen sisältyisivät piispuus, pappuus ja diakonaatti, joista viimeinen uudistettaisiin laaja-alaiseksi palveluviraksi. Mietintöön liittyi hieman hätkähdyttävästi sen puheenjohtajan Erik Vikströmin eriävä mielipide. Siinä hän totesi, ettei hän nähnyt ”teologista eikä käytännöllistä tarvetta luoda työryhmän enemmistön hahmottamaa kolmisäikeistä kirkon virkaa”. Vikströmin mukaan pappisvirka, johon piispanvirka sisältyi, oli riittävän yhdenmukainen tunnustuskirjojen kanssa. Vanhakirkollisen diakonaatin tehtävät näkyivät hänen mukaansa pappisvirassa, jonka diakonista luonnetta oli mahdollista edelleen vahvistaa.

Diakonaattia tuli kuitenkin kehittää ja laajentaa kasvatukselliseen ja osittain liturgiseen suuntaan. Koko kirkon diakonisuuden tavoite oli kuitenkin riittämättömän perustelu diakonaatin liittämiseksi kirkon virkaan. Karitatiiviset tehtävät eivät tarvinneet kirkossa erillistä virkaa. Diakonian virka oli karitatiivis-kasvatuksellinen kirkon palveluvirka ja periaatteessa elinikäinen. Se oli kuitenkin pappisvirasta erillinen maallikkovirka ja sellaisena se tuli Erik Vikströmin mielestä säilyttää.

Virkarakennetyöryhmän mietinnön pohjalta piispainkokous päätyi esittämään kirkolliskokoukselle, että se asettaisi komitean selvittämään diakonian viran kehittämiseen liittyviä teologisia ja käytännöllisiä kysymyksiä. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 15–16; Kotila 2007, 5–6; Nieminen 2008, 218; Malkavaara 2015, 160–163.)

Porvoon julistus

Kun Suomen, Ruotsin ja Islannin luterilaiset kirkot olivat jättäneet allekirjoittamatta eurooppalaisen yleisprotestanttisen Leuenbergin konkordian, joka merkitsi yhteyttä protestanttisten kirkkojen välille, Pohjolan luterilaiset kirkot ryhtyivät etsiytymään lähempään yhteyteen anglikaanisten kirkkojen kanssa.

Vuodesta 1989 vuoteen 1992 Pohjoismaiden ja Baltian luterilaiset kirkot sekä Britannian ja Irlannin anglikaaniset kirkot neuvottelivat tavoitteenaan entistä tiiviimpien suhteiden sekä syvemmän yhteyden ja yhteistyön aikaansaaminen. Julkilausuma valmistui Järvenpäässä lokakuussa 1992, mutta Porvoon julkilausuma sai nimensä siitä, että neuvotteluihin osallistuneet kirkkojen edustajat viettivät yhteistä ehtoollista Porvoon tuomiokirkossa. Julkilausuman keskeisin osa on sen V:nnen luvun kohta 58 eli Porvoon julistus (*The Porvoo Declaration*), joka on tarkoitettu kunkin kirkon hyväksymäksi. Sen allekirjoittivat syyskuussa 1996 viisi luterilaista ja neljä anglikaanista kirkkoa.

Julistuksessa kirkot tunnustavat toisensa kirkoksi, jossa saarnataan aidosti Jumalan sanaa ja toimitetaan sakramentit oikein. Kaikilla julistukseen yhtyvillä kirkkoilla on yhteinen usko, oikea vihkimysvirka ja siten myös kaitsennan virka, joka on ykseyden ja apostolisen suksession näkyvänä merkinä. Julistuksen toisessa osassa kirkot tunnustavat pitävänsä julistukseen yhtyvien kirkkojen jäseniä oman kirkkonsa jäsenen asemassa.

Julistus merkitsi siten piispan, papin ja diakonin virkojen vastavuoroista hyväksymistä sekä toisten kirkkojen kastettujen jäsenten pitämistä myös oman kirkon jäsenenä. Kirkot sitoutuivat jatkamaan yhteistyöneuvotteluja ja pyrkimään yhteiseen näkemykseen diakonivirasta. Julistuksen ajateltiin vauhdittavan Suomen kirkossa kirkon vihkimysvirkaa koskevia selvityksiä, ja niin se aluksi toimi. Kirkolliskokouksen vastaanotto oli kuitenkin kriittinen. Pelättiin sekä ekumeenisen ylätasoa valtaa että piispojen ja pappien valtaa, joita pidettiin uhkana luterilaisuudelle. Kirkolliskokous hyväksyi julistuksen marraskuussa 1995. Epäilijöitä vakuutellakseen kirkolliskokous mainitsi erikseen tekävänsä päätöksen ”kirkkomme tunnustuksen pohjalta”. (Toiviainen 2004, 120–121; Nieminen 2008, 221–222; Antila 2014, 228–231.)

Kalevi Toiviainen katsoi vuonna 2004 julkaistussa artikkelissaan, että julistus merkitsi kolmisäikeisen viran hyväksymistä. Sen allekirjoittaneet kirkot, myös Suomen luterilainen kirkko, eivät hänen mukaansa enää voineet problematisoida kolmisäikeistä virkaa, koska ne olivat sitoutuneet siihen sekä opillisesti että vihkimyksen osalta. (Toiviainen 2004, 120.)

Naispappeuskeskustelu oli haudannut alleen keskustelut kirkon virasta ja sen säikeiden määrästä, mutta 1990-luvulle tultaessa viran rakenne nousi kirkolliskokouksessa esiin lähes kaikkien tärkeiden asioiden käsittelyn yhteydessä. Se liittyi kirkon hallinnon järjestämiseen, tuomiokapitulien tehtäviin, jumalanpalvelukseen ja ekumeenisiin asiakirjoihin. Pyrkimys teologisesti yhtenäiseen virkamalliin ei ollut pelkästään kansainvälis-ekumeeninen teologinen haave, vaan se lähti myös käytännön tarpeista. Sekä diakonia- että nuorisotyöntekijät olivat ilmaisseet tyytymättömyyttä omaan asemaansa, ja virkarakenteen uudistuksella odotettiin saatavan siihen parannuksia.

Kolmisäikeinen virkamalli virkarakenteen uudistamisen lähtökohtana ei saavuttanut riittävää kannatusta. Useat piispat arvostelivat sitä luterilaiseen virkakäsitykseen sopimattomaksi. Siksi piispainkokous lähti pragmaattisesti etsimään tietä toisesta suunnasta, diakonian viran uudistuksesta. Piispainkokouksessa oli halua irtautua kolmisäikeisen viran ja Augsburgin tunnustuksen vastakkainasettelusta. Diakonaattia voitiin valiokunnan mielestä kehittää osana sanan ja sakramenttien virkaa, pappisvirasta erillisenä mutta kuitenkin kirkon erityisen viran olennaisena osana.

Haluttiin selvittää myös nuorisotyönohjaajien ja lehtoreiden suhdetta diakonian virkaan, mutta teologisia lähtökohtia hahmottaessaan kirkolliskokouksen perustevaliokunnan mukaan oli keskityttävä diakoniaan. Mikäli diakonian virka liitettäisiin lähemmäksi sanan ja sakramenttien virkaa, noudatettaisiin uskonpuhdistuksen periaatetta, jonka mukaan kirkon elämän tarkoituksenmukainen järjestäminen vaati uusia ratkaisuja uusissa tilanteissa. (Yhdessä kirkon virassa 1997, 16–18, 43–44; Kotila 2007, 6; Antila 2014, 234–235.) Kirkolliskokous asetti marraskuussa 1994 diakonaattikomitean (Antila 2014, 235).

Vaikka keskustelua diakonaatista oli käyty jo pitkään, kirkolliskokouksen käsittely oli varsinaisesti vasta alku pitkälle keskustelulle, jossa ratkaisua ei ole löytynyt. Kirkolliskokous ei hyväksynyt asettamansa komitean vuonna 1997 julkaisemaa mietintöä. Samoin kaatuivat kirkolliskokoukselle tehdyt esitykset samasta aiheesta vuosina 2003, 2011 ja 2015. Esitykset ovat muistuttaneet toisiaan, mutta niitä on vastustettu moninaisin argumentein. (Malkavaara 2015, 183–223.)

Diakonia-ammattikorkeakoulu, suppea ja laaja diakonia

Kansainvälisten esikuvien mukaan Suomessa alettiin kaavaila 1980-luvun lopussa aikaisemman opistoasteen varaan synnytettävää uutta korkeakoulumuotoa, ammattikorkeakoulua. Entinen opistoasteen koulutus oli lähtökohtana yliopistojen rinnalla korkea-asteeseen luettaville, mutta niistä selvästi poikkeaville työ-

elämälähtöisille korkeakouluille. Yksityiset kirkolliset opistot lähtivät yhdessä pelastamaan kirkollisen ammattikoulutuksen ydinosa uudelle ammattikorkeakoulutasolle. Useimmat ammattikorkeakoulut perustettiin alueelliselta tai paikalliselta pohjalta, ja siten perinteisistä kirkollisista koulutuslaitoksista Oulun ja Lahden diakoniaopistot saivat väliaikaisen kokeiluluvan ammattikorkeakouluopetukseen osana paikallisia ammattikorkeakouluja vuonna 1991.

Samaan aikaan virisi suunnitelma valtakunnallisesta verkostomaisesta kirkollisesta ammattikorkeakoulusta. Siitä tuli suunnittelun pääuoma. Sen koulutustehtävän ytimessä olivat diakonissan, diakonin ja kirkon nuorisotyönohjaajan tutkinnot. Diakonia-ammattikorkeakouluksi (Diak) nimetty uusi koulutuskonaisuus sai väliaikaisen toimiluvan vuonna 1996, ja se vakinaistettiin 2000. Lama-tausta vahvisti nimenvaihtoa. Diakonia oli nousussa myös muualla Euroopassa. Parinkymmenen vuoden mittaisen tauon jälkeen diakoniatutkimukseen keskittyviä tutkimuskeskuksia tai tiedekunnan oppituolessa perustettiin noina vuosina ainakin Itävallan Linziin 1995, Norjan Osloon samoin 1995, Hollannin Utrechiin 1997 sekä Ruotsin Uppsalaan 1999.

Muutamassa vuodessa Diak kokosi kaiken suomenkielisen diakonia-alan ja lähes kaiken kirkon nuorisotyönohjaajien koulutuksen. Diakin tutkinnot tähtäävät suoraan kaksoiskelpoisuuteen. Diakonissat tekevät myös sairaanhoitajan tutkinnon niin kuin ennenkin, diakonit sosionomin. Kirkollisen kaksoistutkinnon suorittavien määrä on Diakissa ollut noin 35 prosenttia kaikista tutkinnon suorittaneista. (Ryökäs 2000, 8–11; Lampinen 2002, 60–61; Launonen 2004, 230–232; Malkavaara ja Gothóni 2016, 20, 23–27.)

Diakin diakonisen linjan kannalta tärkein päätös oli, että perustettava uusi ammattikorkeakoulu valitsi nimekseen diakonian. Vaihtoehtoja oli tietenkin, ja yhdessä toimilupaehdotuksessa nimiehdotus oli ”Yhteiskunnallis-diakoninen korkeakoulu”. Diakonia nimenä tai ainakin nimen ensimmäisenä sanana pakotti miettimään, mitä diakonia on ja mikä uuden ammattikorkeakoulun oma näkemys diakoniasta on.

Toiseksi tärkein päätös oli, että uuteen ammattikorkeakouluun tuli mukaan niin laaja pohja. Diakissa yhdistyivät vanha Kaiserswerthin perintö sekä Aarnisaloon ja Siiralan linjat, mutta myös herätysliikkeiden perinteet. Varhaisessa Diakissa sekä evankelisilla että viidesläisillä oli oma ammattikorkeakouluyksikkönsä. Jälkimmäisellä kampuksella eli Suomen Raamattuopiston yhteydessä Kauniaisissa Diak toimi vuoteen 2015 saakka. Molemmissa koulutettiin kirkolle nuorisotyönohjaajia, mutta samaa opetussuunnitelmaa toteutettiin. Diakin merkittävä päätös kun oli, että kirkon nuorisotyönohjaajat ovat sosionomeja niin kuin dia-

konitkin. Koulutus on molemmilla lähes sama. Diakonissat ovat sairaanhoitajia, ja heidän koulutusohjelmansa poikkeaa selvästi, vaikka kirkolliset opetussisällöt ovatkin samoja.

Diakin yksiköt olivat sen ensimmäisen kymmenvuotiskauden puoli-itsenäisiä omine budjetteineen ja profiileineen. Vuodesta 2007 alkoi kehitys kohti selvemmin yhtä ja yhtenäistä Diakia. Määrätietoinen työ on tuottanut tulosta. Diakin alkuvaiheessa ammattikorkeakoulun katsottiin tekevän ”kirkon sisäistä ekumeniaa”, kun se yhdisti toisiinsa aiemmin sovittamattomia työnäkyjä raamattuopistolaisesta uuspietismistä järvenpääläiseen tai seurakuntaopistolaiseen kristinuskon yhteiskunnalliseen tulkintaan. Edellä kuvattu kirkon teologinen ja myös diakonianteologinen kehityskaari oli tehnyt kuitenkin jo paljon. Erot eivät olleetkaan sovittamattomat, ja on kyetty luomaan yhteistä linjaa.

Tärkeitä ja alkuajoista tähän päivään kestäneitä päätöksiä ovat olleet yhteiskunnan monikulttuuristumisen ja moninaisuuden sekä teologian kontekstuaalisuuden painotukset. Näiden rinnalla koko Diakia koskevat moniammatillisten työyhteisöjen ja osallisuuden teemat ovat olleet myös olennaisia. Monikulttuurisuudessa Diak oli ammattikorkeakoulujen joukossa edelläkävijä, ja muut ovat tulleet yhteiskunnan muuttuessa perässä. Kirkollisessa opetuksessa monikulttuurisuuden näkökulma saa nykyisin lisätukea uskontolukutaidon opetuksesta. Teologian kontekstuaalisuuden ymmärtäminen oli esillä suomalaisessa keskustelussa laajasti 1990-luvulla, mutta se on jäänyt enemmän taka-alalle. Diak on kuitenkin pitänyt teologian opetuksessaan kiinni teologian kontekstuaalisesta luonteesta ja pitää kurseja koko ajan muuttuvista ajankohtaisista teemoista.

Diakille leimaa-antavia ovat olleet sen laajat kansainväliset verkostot, jotka ovat mahdollistaneet opiskelijoille harjoitteluja ja opiskelijavaihtoja eri puolilla maailmaa. Eurooppalaisten yhteistyökumppaneiden lisäksi Diakista on voinut lähteä hankkeisiin tai korkeakouluopintoihin lukuisissa kehittyvissä maissa Euroopan ulkopuolella.

Diakissa ja Diakille moninaiset diakonia-ajatusta koskevat kehitysprosessit olivat tärkeitä. Diakonivirkkaa myötäillen sen piirissä vaalittiin käsitteitä laaja ja suppea diakonia, joista edellinen koski kaikkia diakonaatin piiriin ajateltuja seurakunnan palvelutehtäviä kuten seurakunnan nuorten ja lasten parissa tehtävän työn, jälkimmäinen taas kaikkea sitä, mitä vanhastaan oli kutsuttu diakoniatyöksi. Koulutusohjelmiaan varten se kehitti termit diakoninen hoitotyö ja diakoninen sosiaalityö, joista edellinen tähtää diakonissan, jälkimmäinen diakonin koulutukseen ja työtehtäviin. (Gothóni ja Jantunen, 2011.)

Ruotsalaisen Erik Blennbergerin seitsenkehäinen määrittely diakoniasta oli esillä kohtalaisen paljon. Sen keskuksessa oli ”kirkollisen diakonaatin toiminnot” ja kakkoskehällä yleisin käsitys kirkon diakoniatyön sisällöstä, ”kirkollinen sosiaalinen työ”. Diakonia saattoi tarkoittaa ulompien kehien mukaan myös ”kirkollista sosiaalista ja poliittista vastuuta” sekä ”kirkon työtä koko ihmisen parhaaksi” ja kaikkien kristittyjen tai jopa kaikkien ihmisten sosiaalista ja poliittista vastuuta, kunnes lopulta ”kaikkia maailman rakentavia ja hyviä tekoja”.

Radikaalin ja kiinnostavan Blennbergerin laajan diakonian (”diakoniaa ovat kaikki historian kuluessa toteutuneet hyvään tähtäävät teot”) tulkinnan ja puolustuksen esitti vuonna 2007 ilmestyneessä artikkelissaan ”Avaran diakonian puolustus” Antti Elenius, siihen aikaan Diakissa toimivana teologisten aineiden opettajana. Elenius otti itse esiin sen, miten diakonian avaran tulkinnan vaarana on diakonian muuttuminen hahmottomaksi ja sen identiteetin ja toimintaprofiilin jääminen epäselviksi.

Elenius otti kantaa piispa Erkki Kansanahon aikoinaan esittämään näkemykseen, jonka mukaan ”kun kaikki on diakoniaa, ei mikään ole diakoniaa”. Kansanahon mielestä kun kaikki kirkollinen työ oli diakoniaa, siitä oli vaarassa tulla profiilitonta, ja se saattaisi menettää konkreettisuutensa. Tällöin myös kristillinen usko ja diakonia samoin kuin jumalanpalvelus ja diakonia alkaisivat irtautua toisistaan, eikä diakonia kykenisi pitämään kiinni identiteetistään yhteiskunnan nopeissa muutoksissa.

Antti Elenius nosti esiin myös Kai Henttosen kirjassaan *Voiko sen tehdä toisinkin* esittämän huolen: ”Syleillessään koko maailmaa diakonia voi menettää myös kaikki mahdollisuudet oivaltaa ja tulkita oma kriittinen funktionsa yhteiskunnassa. Diakonialle se merkitsisi identiteetin – ja sen myötä vaihtoehtojen esittämismahdollisuuksien – kadottamista ja samanaikaisesti yhteiskunnan jättämistä oman hyvyytensä totaliteetin haltuun.”

Elenius torjui kritiikin. Hänen mielestään olennaista oli, pysyikö kirkko institutionaalisena maailman muutoksessa diakonian rinnalla. Jumalanpalveluksen irtautuminen diakoniasta ei ollut ongelma, vaan alttari oli tuotava lähemmäksi ”hädän ääripäässä” olevia ihmisiä. Diakonian identiteetin tuli rakentua yhteiskunnallisesta ja ihmisten hädän muutoksesta. Diakonian avara tulkinta kaikeksi myönteiseksi toiminnaksi toisten hyväksi saattoi olla ongelmallinen sen kannalta, jos kirkko pyrki korottamaan äänen yhteiskunnan kriittisenä omanatuntona. Se ei Eleniuksen mukaan liittynyt kuitenkaan diakonian ymmärtämisen tapaan. Suomen kirkon sosiaalieettisistä kannanotoista puuttui terävyyttä sen enemmistöaseman ja monitahoisen roolin takia. Se oli samaan aikaan radikaalin ja vallankumouk-

sellisen armon saarnaaja sekä turvallisuusinstituutio yksilöille, yhteiskunnallisen vakauden takaaja. Kaksoisrooli oli ongelma mutta ei diakonialle, jonka ei tarvinnut menettää kriittisyyttään. (Henttonen 1997, 135; Elenius 2007, 162–163, 168–176.)

Laajan diakonian puolustus ja siihen liittyvät näkökohdat ovat olleet mielekkäitä sosiaali- ja terveysalaan keskittyneelle ja sen sekä eettisten toimintatapojensa varaan brändinsä rakentaneelle Diakonia-ammattikorkeakoululle. Diakonia on muuttunut tarkoittamaan hyvän tekemistä sen avarimman määritelmän mukaisesti.

Kansanahon kriittistä näkökulmaa ei kuitenkaan voi kokonaan torjua. Avaran diakonian puolustus jää vielä avoimemmaksi radikaalidiakonian ja yhteiskunnallisen diakonian puolustajien joukoissa keskushenkilöksi jo ammoiden kohonneen Otto Aarnisaloon ajatukselle, jonka mukaan ”diakonia, joka ei ollut kirkon, ei ollut mitään diakoniaa”. Hyvin lähelle tätä tulee Aarnisaloon keskeisen tavoitteen maaliin ajaneen Eino Sormusen lause: ”Kaikki rakkaudentyö ei ole diakoniaa.” Vasta asevelipappien pääideologeihin lukeutunut Aarne Siirala Seurakuntaopiston johtajana alkoi ajaa kehitystä avaramman diakonian suuntaan, mutta hänellä oli paljon vastustajia.

Tällaisia jännitteitä Diakissa on niin kuin on yleensä suomalaisessa diakonia-ajattelussa, vaikka usein ne jäävät vaille eksplikointia ja problematisointia. Uuden raamatuntutkimuksen mukaisen diakonian käsitteen ymmärtämisen kannalta voisi olla mielekkästä sanoa, että kirkolla on missionsa, joka jakautuu useiksi diakonioiksi. Tällöin diakonia olisi laveimmassa mahdollisessa merkityksessään tarkoittamassa mitä hyvänsä palvelua, niin kuin se kreikan kielen kannalta olisi oikein. Tässä ajattelussa lasten iltapäiväkerho tai perheasiain neuvottelukeskukseen parisuhdeterapiat olisivat diakonioita.

Edellisessäkin mielessä diakonian käsite kuuluu kristilliseen sanastoon ja kirkon funktioihin, jopa sen olemukseen. Näin ymmärrettynä Aarnisalo ja Sormunen sen hahmottivat. He veivät kehitystä suuntaan, jossa diakonian sisältö on kristillisen rakkauden motivoimaa hoitoa ja huolenpitoa.

Diakonian kehityssuunta näyttää olevan laajeneminen. Tässä sillä on kaksi mahdollista pääsuuntaa. Toinen on sen ymmärtäminen kirkolliseksi palveluksi laajassa merkityksessä, jolloin palvelutehtävän sisältö voi olla hyvin monenlainen. Toinen on taas sen ymmärtäminen hyvän tekemiseksi ja puolustamiseksi sekä toisten puolelle asettumiseksi laajassa kontekstissa. Näiden kesken käydään hiljaista keskustelua koko ajan.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Ahola, M. (1996). *Ihanteena yhteys. Aarne Siirala, Seurakuntaopiston kiistely johtaja*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Ahonen, R. (1991). *Diakonaatin uudistus. Diakonian viran kehittäminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa ja muissa luterilaisissa kirkoissa*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ahonen, R. (1996). *Lähetetty kirkko. Näkökohtia keskusteluun kirkon uudistuksesta*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Antila, J. O. (2014). *Kansankirkko ristipaineessa. Suomen luterilainen kirkolliskokous 1974–2011*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Anttonen, A. & Sipilä, J. (2000). *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Cantell, R. (1985). Yksi virka ja viran kolmijako. *Teologinen Aikakauskirja* 1/1985.
- Elenius, A. (2007). Avaran diakonian puolustus. Teoksessa K. Latvus & A. Elenius (toim.), *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Góthóni, R. ja Juntunen, E. (2011). Diakoniatyön käsitteitä. *Diakonian tutkimus* 2/2011.
- Grönlund, H. ja Hiilamo, H. (2006a). Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. Panostetaanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? Teoksessa E. Juntunen, H. Grönlund & H. Hiilamo (toim.), *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Diakonian resurssit ja alueellinen tarve*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Grönlund, H. ja Hiilamo, H. (2006b). Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Teoksessa E. Juntunen, H. Grönlund & H. Hiilamo (toim.), *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Diakonian resurssit ja alueellinen tarve*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Grönlund, H. ja Juntunen, E. (2006). Diakonia hyvinvointijärjestelmän aukkojen tunnistajana ja paikkaajana. Teoksessa E. Juntunen, H. Grönlund & H. Hiilamo (toim.), *Viimeisellä luukulla. Tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. Diakonian resurssit ja alueellinen tarve*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Grönvik, L. (1981). Suomen luterilaisuuden anti nykyisissä ekumeenisissa keskusteluissa. Teoksessa E. Martikainen & K. Tamminen (toim.), *Teologian näkymiä 1980-luvun alkaessa*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Hakala, P. (2002). Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola (toim.), *Diakonian käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Heino, H., Kauppinen, J. & Ahonen, R. (1993). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1988–1991*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Heino, H., Salonen, K., Rusama, J. & Ahonen, R. (1997). *Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 1992–1995*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Helne, T. & Karisto, A. (1992). Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa O. Riihinen (toim.), *Sosiaalipolitiikka 2012. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Henttonen, K. (1997). *Voiko sen tehdä toisinkin. Diakoniatiiteen lähtökohdat ja valinnat*. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Hiilamo, H. (2011). *Reinvigorated church poor relief in Finland between two recessions. Conference paper presented at 9th Annual ESPANet Conference, Sustainability and transformation in European Social Policy, Valencia, 8–10 September, 2011; Stream 20: Effects of the economic crisis on inequality and poverty*. Saatavilla 8.9.2018 http://espanet2011.files.wordpress.com/2011/08/st20b_hiilamo_op.pdf
- Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (2000). Vuotoja hyvinvointivaltion turvaverkoissa. Kansalaiskeskustelun merkitys suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa M. Heikkilä, J. Karjalainen & M. Malkavaara (toim.), *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Helin, M., Hiilamo, H. & Jokela, U. (2010). *Diakoniatyö: asiakkaan palveluksessa*. Helsinki: Edita.

- Helne, T. & Laatu, M. (2006). "Hyvinvointipolitiikka" ja sen vääryydet. Teoksessa T. Helne & M. Laatu (toim.), *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hissa, P. (1960). Otto Aarnisaloon diakonianäkemyksen lähteistä. *Teologinen Aikakauskirja*.
- Huhta, I. (2005). Sisälähetysten synty. Teoksessa I. Huhta & M. Malkavaara, *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Hytönen, M. (2003). *Kirkko ja nykyajan eettiset kysymykset*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Jokela, U. (2011). *Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Juntunen, E. & Saarela, T. (2009). Seurakuntadiakonian perustehtävä ja diakonian kysymykset. Teoksessa K. Kinnunen (toim.), *Sairas köyhyys, tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Juntunen, E. (2011). *Vain hätäapua? Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseymmärryksen ilmentäjänä*. Helsinki: Kirkkohallitus. (Väitöskirja, Helsingin yliopisto)
- Järveläinen, M. (1977). *Miltä usko näyttää? Diakonia – uskon demonstraatio. Synodaalikirjoitus Kuopion hiippakunnan pappainkokoukseen vuonna 1977*. Kuopio: Kuopion tuomiokapituli.
- Järveläinen, M. (1988). *Rakkautta elävä yhteisö. Paul Philippin käsitys diakoniasta kirkon uskon ja elämän ilmauksena (1955–1985)*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Kansanaho, E. (1964). *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Sortavalan aika 1905–1944*. Helsinki: Suomen Kirkon Sisälähetysseura.
- Kansanaho, E. (1967). *Sata vuotta kristillistä palvelutyötä. Helsingin Diakonissalaitos 1867–1967*. Helsinki: WSOY.
- Kansanaho, E. & Hissa, P. (1979). *Palveleva kirkko. Diakonian oppikirja*. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: Kirjaneliö.
- Katekismus (1948). *Suomen evankelisluterilaisen kirkon Katekismus*. Hyväksytty Suomen kuudennessatoista varsinaisessa Kirkolliskokouksessa vuonna 1948. Pieksämäki: Suomen Kirkon Sisälähetysseura.
- Kettunen, P. (2001). *Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kiander, J. & Vartia, P. (1998). *Suuri Lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos.
- Koskenvesa, E. (2002). Diakonia kirkon elämässä ja toiminnassa. Teoksessa R. Helosvuori, E. Koskenvesa, P. Niemelä & J. Veikkola (toim.), *Diakonian käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Koskenvesa, E. (2003). Diakonia kirkossa ja yhteiskunnassa. Teoksessa E. Helander (toim.), *Muutoksen tulkkinä. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kotila, H. (2007). Diakonaatin uudistaminen Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Selvitys keskustelun aikaisemmista vaiheista ja esitys jatkotoimenpiteitä varten. Moniste.
- Lampinen, O. (2002). Ammattikorkeakoulureformi kansainvälisessä perspektiivissä. Teoksessa J.-P. Liljander (toim.), *Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Arene, Edita.
- Launonen, P. (2004). *Nuorisohjaajasta nuorisotyönohjaajaksi. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyönohjaajien koulutus ja ammattitaidon muuttuvat tulkinnat 1949–1996*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Malkavaara, M. (1997). Suomen luterilainen kirkko ulkomaisen avun vastaanottajana (1945–1952). Teoksessa E. Murtorinne, M. Malkavaara & T. Höysniemi, *Kansainvälisen vastuun oppivuodet*. Helsinki: Kirkon Ulkomaanapu.
- Malkavaara, M. (1998). Luterilaisen maailmanliiton sosiaaliettisen mallin kehkeytyminen. Teoksessa A. Raunio (toim.), *Kansainvälinen solidaarisuus ja sosiaalietiikka*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Malkavaara, M. (2000a). Yhteisvastuun viisi vuosikymmentä. Teoksessa M. Malkavaara (toim.), *Ei etsi omaansa. Tutkimuksia altruismista ja yhteisvastuusta*. Helsinki: Kirkkopalvelut.

- Malkavaara, M. (2000b). Diakonian, teologian ja diakonian teologian murrokset Teoksessa M. Heikkilä, J. Karjalainen & M. Malkavaara (toim.), *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Malkavaara, M. (2002). Sodasta laman kynnykselle. Köyhyys ja diakonia hyvinvointivaltiota rakennettaessa. Teoksessa V. Mäkinen (toim.), *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä*. Jyväskylä: Atena.
- Malkavaara, M. (2004a). Diakonikoulutus Järvenpäässä 50 vuotta. *Diakonian tutkimus* 1/2004.
- Malkavaara, M. (2004b). Finland – European Churches Confronting Poverty. Teoksessa H. Noordegraaf & R. Volz (toim.), *Social Action Against Social Exclusion*. Bochum: SWI Verlag.
- Malkavaara, M. (2005). Sisälähetysseura – Kirkkopalvelujen toinen juuri. Teoksessa I. Huhta & M. Malkavaara, *Suomen Kirkon Sisälähetysseuran historia. Vuodet 1940–2004*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- Malkavaara, M. (2007a). Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Teoksessa K. Latvus & A. Elenius (toim.), *Auttamisen teologia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Malkavaara, M. (2007b). Diakonian muutos alkoi jo ennen lamaa. – *Diakonian tutkimus* 1/2007.
- Malkavaara, M. (2008). Lähetystyötä, kehitysyhteistyötä vai kansainvälistä diakoniaa. *Diakonian tutkimus* 1/2008.
- Malkavaara, M. (2011). Kriisit jalostavat diakoniaa. Teoksessa T. Ikonen (toim.), *Käytännöllinen teologia Helsingin yliopistossa. Käytännöllisen teologian tutkimus ja opetus 2000-luvun alussa*. (Käytännöllisen teologian osaston vuosikirja 2010). Helsinki: Helsingin yliopisto, Käytännöllisen teologian osasto.
- Malkavaara, M. (2015). *Diakonia ja diakonivirka*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Mannermaa, T. (1979). *In ipsa fide Christus adest. Luterilaisen ja ortodoksisen kristinuskäsitteksen leikkauspiste*. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura.
- Mustakallio, H. (2001). *Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun Diakonissakoti 1896–1916*. Oulu: Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö.
- Mustakallio, H. (2002). Köyhät, sairaat ja kirkko. Suomalaista diakoniaa 1800-luvulta 1940-luvulle. Teoksessa V. Mäkinen (toim.), *Lasaruksesta leipäjonoihin. Köyhyys kirkon kysymyksenä*. Jyväskylä: Atena.
- Määttä, T. (2004). ”Sinne, missä hätä on suurin.” *Lakisääteinen diakoniatyö Kalajoen rovastikunnassa 1944–1982*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Niemelä, P. (1986). *Näkökohtia diakonin ammattikuvasta empiirisen tutkimuksen valossa. – Diakonian vuosikirja 1986*. Helsinki: Diakonia ry.
- Nieminen, H.-T. (2008). *Piispainkokous. Piispainkokouksen synty, tehtävät ja toiminta 1908–2008*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Paaskoski, J. (2017). Ihmisen arvo. Helsingin Diakonissalaitos 150 vuotta. Helsinki: Edita.
- Palvelijoiksi vihityt. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 2000 asettaman virkarakennekomitean mietintö*. (2002). Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto.
- Plit, K. (1987). *Kirkon asuntopoliittikka – diakonian konkreettinen osa-alue. – Diakonian vuosikirja 1987*. Helsinki: Diakonia ry.
- Pyykkö, R. (2004). Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa L. Henriksson & S. Wrede (toim.), *Hyvinvointityön ammatit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pyykkö, R. (2008). *Kamppailuja ja rajatyötä diakonaattia rakennettaessa*. Helsinki: Diakonian tutkimus 2/2008.
- Ryökäs, E. (1990). *Diakonianäkemyksemme. Tutkimus eri diakonianäkemyksen esiintymisestä diakonian viranhaltijoiden, teologien ja luottamushenkilöiden keskuudessa vuonna 1989*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ryökäs, E. (2000). *Oppiiko diakonian? Vuosina 1986 ja 1987 hyväksytyjen diakonian koulutusohjelmien onnistuneisuus*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- Ryökäs, E. (2006). *Kokonaisdiakonia. Diakoniakäsityksien opilliset liittymät*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Rättyä, L. (2009). *Diakoniatyö yksilöllisenä ja yhteisöllisenä auttamisena yhteiskunnallisessa muutoksessa*. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Saarinen, R. (1994). *Johdatus ekumeniikkaan*. Helsinki: Kirjaneliö.
- Saarinen, R. (1997). Faith and Holiness. Lutheran Orthodox Dialogue 1959–1994. *Kirche und Konfession, Band 40*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Salmesvuori (2008). Sisarliitosta Diakoniatyöntekijöiden Liitoksi – 50 vuotta liiton historiaa. Teoksessa S. Korpela (toim.), *Rakkauden virassa, diakonian ammattilaisten viisi vuosikymmentä*. Helsinki: Minerva.
- Seppo, J. (2015). *Arkkipiispan aika – Martti Simojoki II*. Helsinki: WSOY.
- Sihvo, J. (1970). Yhteiskunnan muuttumisen vaikutus seurakuntasisaren työhön. Teoksessa P. I. Hissa (toim.), *Diakonia ja muuttuva yhteiskunta*. Helsinki: Kirkon diakoniatoimikunta 1970.
- Sihvo, J. (1976). Teologisia näkökohtia diakoniasta. – *Diakonia* 1/1976.
- Simojoki, M. (1972). Alkusana. Teoksessa M. Sinnemäki (toim.), *Pelastus ja yhteiskunta. Kaksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen toimeksiannosta laadittua mietintöä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Simojoki, M. (1973). *Kantaaottavaa puhetta*. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinnemäki, M. (1972). *Pelastus ja yhteiskunta. Kaksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispainkokouksen toimeksiannosta laadittua mietintöä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinnemäki, M. (toim.) (1971). *Vastuu ja yhteys. Luterilaisen maailmanliiton viidennen yleiskokouksen asiakirjoja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Takala, V. (1999). Porin Diakonissalaitos 1949–1972. Teoksessa V. Takala ja H. Huhtala, *Auttajan askelissa 50. Porin Diakonialaitos 1949–1999*. Pori: Porin Diakonialaitos 1999.
- Teinonen, S. A. (1972). Diakonaatti uudistumassa. Helsinki: *Teologinen Aikakauskirja* 5/1972.
- Toiviainen, K. (1984). Kolmisäikeinen virka suomalaisessa, ekumeenisessa ja luterilaisten tunnustuskirjojen yhteydessä. Teoksessa P. Annala (toim.), *Elevatis oculis. Studia mystica in honorem Seppo A. Teinonen*. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura.
- Vappula, K. (2009). *Rientäkää, älkää pysähtykö. Laitosdiakoniaa 70 vuotta Viipurissa ja 70 vuotta Lahdessa*. Lahti: Lahden diakoniasäätiö.
- Veikkola, J. (2005). Katson kulkemaani tietä. Teoksessa I. Sipiläinen & R. Suviranta (toim.), *Tiellä laajempaan vastuuseen. Juhani Veikkola LXV. Diakonian vuosikirja 2005*. Helsinki: Diakonia.
- Wirilander, M. (2011). *Hiippakunta diakoniatyön tekijänä ja tukijana. Diakoniatyön kehitys Mikkelin hiippakunnassa 1945–1991*. Helsinki: Hakapaino.
- Yhdessä kirkon virassa. (1997). *Yhdessä kirkon virassa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuonna 1994 asettaman diakonaattikomitean mietintö*. Helsinki: Suomen ev.lut. kirkon keskushallinto.

DIAKONIA-AMMATTIKORKEAKOULUN

JULKAISUJEN KRITEERIT

DIAK TUTKIMUS -sarjassa julkaistaan uutta ja innovatiivista tietoa tuottavia tieteellisiä tutkimuksia Diakonia-ammattikorkeakoulun opetus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan alueilta. Julkaisut ovat monografioita tai artikkelikokoelmia.

DIAK TYÖELÄMÄ -sarjassa julkaistaan tutkimus- ja kehittämisraportteja sekä opinnäytetöitä, jotka ovat tuottaneet innovatiivisia ja merkittäviä työelämää kehittäviä tuloksia. Sarjaan voivat tarjota julkaisuja Diakonia-ammattikorkeakoulun työntekijät, opinnäytetyöntekijät ja ulkopuoliset kirjoittajat.

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

DIAK OPETUS -sarjassa julkaistaan pedagogista kehittämistä kuvaavia julkaisuja, oppimateriaaleja, oppaita ja työkirjoja.

DIAK PUHEENVUORO

DIAK PUHEENVUORO -sarjassa julkaistaan Diakonia-ammattikorkeakoulun temaattisia puheenvuoroja, erilaisia selvityksiä sekä opinnäytetöitä. Tekstilajiltaan julkaisut voivat poiketa tieteellisestä tai raportoivasta tekstistä.

Diak Puheenvuoro 1: Liisa Kauppinen & Irina Leino & Kirsti Kauppinen (toim.), 2016. Kokemuksellista taidetietä kulkemassa.

Diak Puheenvuoro 2: Jorma Niemelä (toim.), 2016. Sote sosiaalisen kestävyuden vahvistajana (saatavana vain verkkojulkaisuna)

Diak Puheenvuoro 3: Raili Gothóni, Mikko Malkavaara & Minna Valtonen (toim.), 2016. Muutosvoimaa – tutkielmia diakista ja teologiasta

Diak Puheenvuoro 4: Mari Pulkkinen, Eija Rautasalo & Tuija Rönkä (toim.), 2016. Arjen helmiä – työelämälähtöistä osallistavaa kehittämistä sairaanhoitajakoulutuksessa.

Diak Puheenvuoro 5: Marina Seffansson & Outi Polso, 2017. Masennuksen hoitoon lääkkeitä, terapiaa ja liikuntaa.

Diak Puheenvuoro 6: Päivi Thizt, 2017. Etsivää ja osallistavaa vanhustyötä kehittämässä. Ikäarvokas –hankkeen ulkoinen arviointi

Diak Puheenvuoro 7: Hanna Hovila, Anna Liisa Karjalainen & Juhani Toivanen (toim.), 2017. Etsivää ja osallistavaa vanhustyötä kehittämässä. Ikäarvokas –hankkeen ulkoinen arviointi

Diak Puheenvuoro 8: Päivi Vuokila-Oikkonen & Pirkko Pätynen 2017, Osallistavan yhteiskehittämisen prosessi : Esimerkkinä osallisuutta ja uusia palvelumalleja moniammatillisen palveluohjauksen keinoin (OSUMA) –projekti

Diak Puheenvuoro 9: Keijo Piirainen & Tuula Pehkonen-Elmi 2017, Muuttuivatko palvelut ja mihin suuntaan? Nuorten palvelujen kehittämisen tuloksia Pieksämäellä 2015–2017

Diak Puheenvuoro 10: Anne Surakka, Virpi Kuvaja-Köllner & Reija Paananen 2017. Valmennuspaja Mahiksen vaikutusten ja kustannusten tarkastelua: Aina saattava ja voi puhua mistä vaan, luottamuksella

Diak Puheenvuoro 11: Heikki Hiilamo, Anne Määttä, Karoliina Koskenvuori, Jussi Pyykkönen, Tapio Rissanen & Sanna Aaltonen 2017. Nuorten osallisuuden edistäminen. Selvitysmiehen raportti

Diak Puheenvuoro 12: Marja Pinolehto (toim.), 2017. Sujuvampia opinpolkua romaneille ja maahanmuuttajille. Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeen loppuraportti

Diak Puheenvuoro 13: Anu Ahola, 2018. Humanoidirobotin pienten alakoululaisien tukena haastaviksi koetuissa vuorovaikutustilanteissa

Diak Puheenvuoro 14: Tiina Ervelius (toim.), 2018. Sairaanhoidaja-diakonissakoulutus saamelaisalueella

Diak Puheenvuoro 15: Niina Mäenpää, Katri Perho & Mertsu Ärling (toim.), 2018. Uskalla! It's possible: romanien sujuvat koulutus- ja työllisyyspolut. Tšetaninaal- ja Nevo tiija -hankkeiden loppujulkaisu

Diak Puheenvuoro 16: Mikko Malkavaara (toim.), 2018. Pohdintoja oikeasta, väärästä ja diakoniasta. Kai Henttosen juhla- ja muistokirja.